

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

**ЛЮДМИЛА
НОВОСЕЛОВА**

**АЙРЫҚША ҚҰҚЫҚТАРДЫ
БҰЗҒАНЫ ҮШІН ӨТЕМАҚЫ:
ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ҮРДІСТЕРІ**

ФЕДЕРАЛДЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚЫЗМЕТІ (РОСПАТЕНТ)

«ФЕДЕРАЛДЫҚ ӨНЕРКӘСІПТІК МЕНШІК ИНСТИТУТЫ» ФЕДЕРАЛДЫҚ
МЕМЛЕКЕТТІК БЮДЖЕТТІК МЕКЕМЕСІ

ФӨМИ ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN OF FEDERAL INSTITUTE OF INDUSTRIAL PROPERTY

2024

Т. 3 № 3 (9)

16+

**Федералдық зияткерлік меншік қызметі (Роспатент)
Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекеме
«Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»**

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

ФӨМИ хабаршысы

Т. 3 № 3 (9)

Мәскеу 2024

Тіркелді:

Федералдық байланыс, ақпараттық технологиялар және бұқаралық ақпарат құралдарын қадағалау қызметінде (ПИ № ФС77–85468; серия Эл № ФС77–85469, 13 маусым 2023 ж.)

Қолданылу аймақтары:

Ресей (барлық аймақтар), ТМД елдері, жақын және алыс шет елдер.

Басылымның мерзімділігі:

Қосымша арнайы шығарылымдармен жылына 4 нөмір.

Жазылу индексі – 85599

«ФӨМИ хабаршысы»

2022 жылы ғылымның келесі салалары бойынша зияткерлік меншік саласындағы ғылыми қызметтің нәтижелерін жариялау үшін құрылған: Мемлекет және құқық. Заң ғылымдары, Экономика. Экономика ғылымдары; Патент құқығы. Өнертпақыштық; Өнертабыстық; Жаратылыстану ғылымдары. Жалпы және күрделі мәселелер; Статистика; Кибернетика.

Оқырмандар аудиториясы:

зияткерлік меншік саласының мамандары, патенттік сенім білдірілген өкілдер, заңгерлер, адвокаттар, басшылар, аспиранттар, студенттер, өнертапқыштар және басқа оқырмандар.

«ФӨМИ хабаршысы» келесі қағидаға сүйене отырып, өз контентіне тікелей ашық қол жетімділік ұсынады:

зерттеу нәтижелеріне еркін ашық қол жеткізу жаһандық білім алмасуды арттыруға ықпал етеді. Журналдың басылымдары ФӨМИ сайтының www.vestnikfips.ru электрондық ресурсында орналастырылған (журналдық электрондық нұсқасы).

Барлық материалдар пайдаланушыларға жарияланғаннан кейін бірден қол жетімді.

Эмбарго кезеңі қарастырылмаған. Материалдарға тегін еркін қол жеткізу үшін журнал сайтында тіркелу қажет емес. Барлық авторлар үшін жариялау тегін.

Ашық қол жетімді журнал (open access) болып табылады, яғни барлық мазмұны ашық қол жетімділік анықтамасына сәйкес пайдаланушылар үшін ақысыз қол жетімді.

Редакцияға келіп түскен барлық материалдар қосарлы соқыр рецензиялау рәсімінен өтеді Рецензиялауды тәуелсіз сарапшылар және этикалық қағидаларға сәйкес жүзеге асырады.

Журналдың электрондық мұрағаты

келесі ұлттық репозиторийлерде жарияланғаннан кейін қолжетімді болады: тіркелген пайдаланушылар үшін «Ресей ғылыми дәйексөз индексі» (РФДИ) библиографиялық дерекқорының аясындағы «Ғылыми электронды кітапхана» (жүйеде тіркелу және журналға кіру тегін); «КиберЛенинка» – тіркеусіз барлық оқырмандарға тегін.

«ФӨМИ хабаршысы» журналының құрылтайшысының, редакциясының және баспагерінің мекенжайы:

125993, Мәскеу, Г-59, ГСП-3, Бережковская жағаж., 30-үй, 1-корп.

Журналдың электрондық поштасы:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Сайт: vestnikfips.ru

**Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»**

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

Vol. 3 No. 3 (9)

Moscow 2024

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science):

State and Law. Juridical Sciences

Economics. Economic Sciences

Patent Law. Inventive Activities.

Innovative Activities Natural Sciences.

General and Complex Problems

Statistics Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period.

No registration on the journal's website is required to get free access to the materials. Publication is free for all authors.

It is an open access journal,

i. e. all content is freely available

at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal

are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS:

Berezhkovskaya nab., 30, bldg. 1,
Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Бас редактор

НЕРЕТИН Олег Петрович

экон. ғылымдарының д-ры, Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) директоры, Мәскеу

ЗУБОВ
Юрий Сергеевич

пед. ғылымдар канд., Федералдық зияткерлік меншік қызметінің басшысы, Мәскеу

ИВЛИЕВ
Григорий Петрович

бас редактордың орынбасары, заң ғылымдарының канд., Еуразиялық патенттік ведомство президенті, ФӨМИ ғылыми жетекшісі, Мәскеу

ГОРУШКИНА
Светлана Николаевна

бас редактордың орынбасары, әлеум. ғылымдар канд., ФӨМИ ғылыми хатшысы, Мәскеу

АБАНКИНА
Татьяна Всеволодовна

экон. ғылымдар канд., профессор, ЖЭМ ҰЗУ Қалалық және өңірлік даму факультетінің креативті экономика орталығының директоры, Мәскеу

АЛЕКСАНДРОВА
Анна Владимировна

техн. ғылымдарының канд., доцент, жетекші ғылыми қызметкер – ФӨМИ Аналитикалық орталығының бастығы, Мәскеу

АЛЕКСЕЕВА
Ольга Ленаровна

заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Сапа мониторингі орталығының бастығы, Мәскеу

БЛИЗНЕЦ
Иван Анатольевич

заң ғылымдарының д-ры, профессор, заң факультетінің деканы, Мәскеу, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің зияткерлік меншік кафедрасының меңгерушісі

БОРОВСКАЯ
Марина Александровна

экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей білім академиясының корреспондент-мүшесі, Дондағы Ростов, Оңтүстік федералды университетінің президенті

БЫЧКОВ
Дмитрий Владимирович

физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу

ГЛАЗЬЕВ
Сергей Юрьевич

экон. ғылымдарының д-ры, профессор, Ресей ғылым академиясының академигі, Еуразиялық экономикалық интеграция, жаңғырту және тұрақты дамудың кешенді мәселелері жөніндегі РҒА Ғылыми кеңесінің төрағасы

ГРИБ
Владислав Валерьевич

заң ғылымдарының д-ры, профессор, РФ еңбегі сіңген заңгері, Ресей білім академиясының академигі, А. С. Грибоедов атындағы Мәскеу университетінің ректоры, Ресей профессорлар жиналысының төрағасы, Мәскеу

ЕНА
Олег Валерьевич

ФӨМИ «Патенттік аналитика» ғылыми бағытының жетекшісі, Мәскеу

ЖУРАВЛЕВ
Андрей Львович

заң ғылымдарының канд., ФӨМИ Халықаралық кооперация орталығының жетекшісі, Мәскеу

ЗОЛОТЫХ
Наталья Ивановна

экон. ғылымдар канд., бүкілресейлік «Ресей тірегі» шағын және орта кәсіпкерлік қоғамдық ұйымының вице-президенті, Мәскеу

ИВАНОВА Марина Германовна	әлеум. ғылымдар д-ры, экон. ғылымдарының канд., доцент, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу
ИВАНОВ Роман Алексеевич	«Молекулярлық иммунология» мамандығы бойынша PhD, Трансляциялық медицина ғылыми орталығының директоры, «Сириус» университеті «Медициналық биотехнология» бағытының ғылыми жетекшісі, Сочи
ИЛЬИНА Ирина Евгеньевна	экон. ғылымдарының д-ры, доцент, Ресейдің ғылыми-техникалық саладағы экономика, саясат және құқық ғылыми-зерттеу институтының директоры, Мәскеу
КАЛЯТИН Виталий Олегович	заң ғылымдарының канд., доцент, Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы С. С. Алексеев атындағы жеке құқықты зерттеу орталығының Зияткерлік құқықтар кафедрасының профессоры және зияткерлік құқықтар туралы заңнама бөлімінің кеңесшісі, Мәскеу
КЛИМАНОВ Владимир Викторович	экономика ғылымдарының д-ры, геогр. ғыл. канд. «Қоғамдық қаржыны қайта құру институты» АҚҰ директоры, Мәскеу
КУЗНЕЦОВА Татьяна Викторовна	пед. ғылымдар д-ры, профессор, «Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхана» орталығының бастығы, Мәскеу
ЛОПАТИНА Наталья Викторовна	пед. ғылымдар д-ры, профессор, ФӨМИ Ғылыми білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу
ЛЫСКОВ Николай Борисович,	ФӨМИ Химия, биология және медицина орталығының бастығы, Мәскеу
ПРОКОФЬЕВ Станислав Евгеньевич	экон. ғылымдары д-ры, профессор, Ресей Федерациясының Үкіметі жанындағы Қаржы Университетінің ректоры, Мәскеу
САЛЬНИКОВ Михаил Юрьевич	ФӨМИ Физика және қолданбалы механика орталығының бастығы, Мәскеу
СИРОТЮК Владимир Олегович	тех. ғылымдар д-ры, доцент, РҒА Басқару мәселелері институтының жетекші ғылыми қызметкері, Мәскеу
СМИРНОВ Михаил Борисович	физ.-мат. ғылымдарының канд., ЕАПВ Сараптама басқармасы Механика, физика және электротехника бөлімінің бас сарапшысы, Мәскеу
СУКОНКИН Александр Владимирович	тех. ғылымдар канд., ФӨМИ бас ғылыми қызметкері, Мәскеу
ФАБРИЧНЫЙ Сергей Юрьевич	заң ғылымдары д-ры, профессор, «Әскери, арнайы және қос мақсаттағы зияткерлік қызмет нәтижелерін құқықтық қорғау жөніндегі федералды агенттігі» ФМБМ директоры, Мәскеу
ФЕДОТОВ Михаил Александрович	заң ғылымдары д-ры, профессор, ЖЭМ ҰЗУ «ЮНЕСКО-ның авторлық құқық, сабақтас, мәдени және ақпараттық құқықтар кафедрасы» Халықаралық ғылыми білім беру орталығының дирикторы Мәскеу
ШОРИН Олег Николаевич	тех. ғылымдар канд., Мәскеу

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Oleg P. NERETIN

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

Yury S. ZUBOV	Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow
Grigory P. IVLIEV	Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow
Svetlana N. GORUSHKINA	Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow
Tatiana V. ABANKINA	Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow
Anna V. ALEKSANDROVA	Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher–Head of the FIPS Analytical Center, Moscow
Olga L. ALEKSEEVA	Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow
Ivan A. BLIZNETS	Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow
Marina A. BOROVSKAIA	Dr. Sci. (Economics), Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don
Dmitry V. BYCHKOV	Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
Sergey Yu. GLAZIEV	Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, Moscow
Vladislav V. GRIB	Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education «Moscow University named after A.S. Griboyedov», Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow
Oleg V. ENA	Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow
Andrey L. ZHURAVLEV	Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow
Natalia I. ZOLOTYKH	Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business «Opora Russia», Moscow
Marina G. IVANOVA	Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Roman A. IVANOV	PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field, Sochi
Irina E. ILYINA	Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow
Vitaly O. KALYATIN	Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow
Vladimir V. KLIMANOV	Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography) Assoc. Prof., Director of NGO «Institute for Public Finance Reform», Moscow
Tatiana V. KUZNETSOVA	Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the «All-Russian Patent and Technical Library» Center, FIPS, Moscow
Natalia V. LOPATINA	Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow
Nikolai B. LYSKOV	Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow
Stanislav E. PROKOFIEV	Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow
Mikhail Yu. SALNIKOV	Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow
Vladimir O. SIROTYUK	Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow
Mikhail B. SMIRNOV	Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow
Alexander V. SUKONKIN	Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow
Sergey Yu. FABRICHNY	Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use», Moscow
Mikhail A. FEDOTOV	Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center «UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights» NRU HSE, Moscow
Oleg N. SHORIN	Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

Бас редактор бағаны

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Биылғы жылы инновациялық экономикадағы зияткерлік меншік рөліне арналған Роспатенттің дәстүрлі күзгі конференциясы қарсаңында біз журналдың жаңа санының беттерінде ғылыми-технологиялық дамудың басымдықтары мен механизмдеріне байланысты негізгі мәселелерді ұсындық. Бұл зияткерлік меншік объектілерін сараптау, қорғау, технологиялар трансфері және зияткерлік қызмет нәтижелерін экономикалық айналымға тарту мәселелері; Ресей Федерациясының аймақтарында зияткерлік меншікті басқару тәсілдері; мемлекеттік ғылыми-техникалық саясаттың ғылыми және білім беру ұйымдарының патенттік және жарияланымдық белсенділігінің өсуіне ықпал ету үрдістері.

Бұл нөмірдің назарында – зияткерлік меншік саласындағы құқық қолдану тәжірибесінің проблемаларын көпжақты ғылыми талдау.

Мәселен, негізгі мәселелердің бірі азаматтық-құқықтық жауапкершілік шаралары жүйесіндегі өтемақы механизміне қолданыстағы және заману

құқықтық тәсілдердің тиімділігін бағалау болып табылады. Оқырман осы мәселеге жан-жақты талдауды зияткерлік құқықтар жөніндегі сот төрағасы Л. А. Новоселованың мақаласынан табады.

Құқық қолдану мәселелерінің тағы бір блогы патенттік өтінімдерді сараптауға үйлестірілген тәсіл мәселесіне қатысты. ФӨМИ авторларының ұжымы өтінім берушілер мен патент жүргізуші мамандарға көмектесу үшін әлемнің жетекші патенттік ведомстволарының басшыларына Маркуш формулаларымен өтінімдерге сараптама жүргізу бойынша талдау, сондай-ақ негізінен техниканың басым салаларында, оның ішінде жасыл технологиялар саласында өтінімдерге арналған жеделдетілген сараптаманың ерекше рәсімін ұсынады.

Зияткерлік меншіктің технологиялық дамуды жеделдетудегі рөлі туралы зияткерлік меншік кепілдігімен несиелендіруді дамыту механизмдеріне қатысты зерттеу ұсынылды. Оны алу үшін зияткерлік қызмет нәтижелеріне құқықтарды тіркеп қана қоймай, сонымен қатар осы құқықтардың құнын дұрыс бағалау қажет. Сонымен қатар, зияткерлік меншіктің құнын анықтаған кезде оны бағалауға әсер ететін көптеген өзгеретін факторларды ескеру қажет. Жасанды интеллект бұған көмектесе ала ма? Бұл сұрақтың жауабы бағалаудың қолданыстағы тәсілдерін және бағалау қызметінде жасанды интеллектті қолдану тәжірибесін талдау нәтижелеріне негізделген. Нарық қатысушыларының қажеттіліктеріне сәйкес бағдарламалық өнімнің ықтимал функциялары анықталды.

Біздің журналдың әр санында біз зияткерлік меншік мәселелеріне көп қырлы көзқарасты ұсынуға

тырысамыз. Сондықтан, патенттеу мәселелерінен басқа, оқырмандар журнал беттерінде өңірлік тауар өндірушілерінің географиялық көрсеткіштерді, тауарлар шығарылған жерлердің атауларын және тауар белгілерін пайдаланудың жекелеген ерекшеліктерін зерттейді.

Зияткерлік меншікпен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру патенттеудің қазіргі үрдістерін ғана емес, оның тарихын да қарастырумен тығыз байланысты. Осыдан тура 100 жыл бұрын «Өнертабыстар ісі жөніндегі комитет хабаршысы» – Комподиздің алғашқы ресми басылымы жарық көрді, онда КСРО-да тіркелген барлық өнеркәсіптік меншік объектілері туралы мәліметтер тұрақты түрде жарияланып тұрды. Отандық патенттік құжаттаманы жариялау жүйесіндегі жаңа кезеңді белгілеген және отандық өнертабыс тарихындағы маңызды кезең болған бұл басылым туралы біздің журналдың жаңа нөмірінің беттерінен оқыңыз.

Зияткерлік меншікті дамытудың көп қырлы мәселелерін шешу тиісті білімі мен дағдылары бар мамандардың болуын талап ететіні анық. Сондықтан зияткерлік меншік саласындағы құзыреттерді дамыту мақсатында біз біршама өзекті және өткір мәселелерді қозғайтын жарияланымдарды іріктеп қана қоймай, оқырмандарымыз үшін шетелдік патенттік ведомстволардың үздік ғылыми басылымдары мен жаңалықтарын таңдаймыз.

Әр шығарылымда жұмыс істей отырып, біз тек қызықты ғана емес, сонымен қатар пайдалы болуға тырысамыз.

Құрметпен, журналдың бас редакторы, экономика ғылымдарының докторы О. П. Неретин

Editorial

**Dear readers,
colleagues, friends!**

On the threshold of the traditional autumn conference of Rospatent, which this year is devoted to the role of intellectual property in the innovative economy, we gave in the columns of the new issue of the journal the key issues related to the priorities and mechanisms of scientific and technological development. These are issues of examination, protection, enforcement of objects of intellectual property, technology transfer and involvement in economic turnover of the results of intellectual activity; approaches to intellectual property management in the regions of the Russian Federation; trends in the effect of state scientific and technical policy on the growth of patent and publication activity of scientific and educational organizations.

The focus of this issue is a multifaceted scientific analysis of the problems of law enforcement practice in the field of intellectual property.

Thus, one of the key issues is the assessment of the efficiency of the existing and modern legal approaches to the compensation mechanism in the system of civil liability measures. The reader will find a detailed analysis of this problem in the article by L. A. Novoselova, the Chairman of the Court for Intellectual Rights.

Another set of law enforcement issues concerns the problem of a harmonized approach to the

examination of patent applications. The FIPS team of authors offers in aid of the applicants and patent experts an analysis of the guidelines of the world's leading patent offices for conducting examination of applications with Markush claims, as well as a special procedure for accelerated examination, intended mainly for applications in the priority areas of technology, including in the field of green technologies.

The role of intellectual property in accelerating technological development is the subject of a study concerning the mechanisms for developing intellectual property based lending. To obtain it, it is necessary not only to register the rights to the results of intellectual activity, but also to correctly assess the value of these rights. Moreover, when assessing the value of intellectual property, it is important to take into account many changing factors that affect its assessment. Can artificial intelligence help with this? The answer to this question is based on the results of an analysis of existing approaches to assessment and the experience of using artificial intelligence in assessment activities. Possible functions of the software product are determined in accordance with the needs of market participants.

In each issue of our journal, we strive to present a multifaceted approach to intellectual property issues. Therefore, in addition to patenting issues, the readers will find in the columns of the journal a study of special features of

the use of geographical indications, appellations of origin and trademarks by manufacturers of regional products.

The formation of a culture of handling intellectual property is inextricably linked not only with the consideration of modern patenting trends, but also its history. Exactly one hundred years ago, the «Bulletin of the Committee for Inventions» came out – the first official publication of Kompodiz, where information on all objects of industrial property registered in the USSR was regularly published. Read on the pages of the new issue of our journal about this edition which marked a new stage in the system of publishing domestic patent documentation and became an important milestone in the history of the national inventive activity.

It is obvious that the solution of multifaceted issues of intellectual property development requires specialists with the relevant knowledge and skills. Therefore, in order to develop competencies in the field of intellectual property, we not only select publications that touch upon the most relevant and pressing issues, but also select for our readers the best scientific publications and news from foreign patent offices.

Working on each issue, we always strive to be not just interesting, but also useful.

**Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Dr. Sci. (Economics)**

МАЗМҰНЫ

Бас редактор
бағаны

О. П. Неретин
216

1. Зияткерлік меншік
құқықтарын сақтау
және қорғау мәселелері

Л. А. Новоселова
Айрықша құқықтарды бұзғаны
үшін өтемақы: дамудың негізгі
үрдістері
L. A. Novoselova
Compensation for Infringement of
Exclusive Rights: Main Development
Trends
220

А. А. Полякова, Н. Б. Лысков,
Н. В. Зарянов
Шетелдік юрисдикциялардың
тәжірибесін ескере отырып,
Маркуш құрылымдарын
қамтитын өнертабыстарға
өтінімдерді қарау
ерекшеліктері (1-бөлім)
А. A. Polyakova, N. B. Lyskov,
N. V. Zaryanov
Features of invention application
consideration containing Markush
structures in the light of experience of
foreign jurisdictions (part 1)
232

Д. А. Рожнова
Мемлекеттік ғылыми техникалық
саясаттың патенттік және
жарияланымдық белсенділіктің
өсуіне әсері
D. A. Rozhnova
The impact of the state scientific
and technical policy on the growth of
academic publishing and patenting
242

Г. А. Негуляев
Ресейдегі жасыл технологиялар
бойынша патенттік өтінімдерді
жедел қарау: қолдану
перспективалары мен шарттары
G. A. Negouliaev
Accelerated consideration of green
patent applications in Russia:
prospects and conditions of use
Negouliaev Gennady Anatolievich
252

Л. Е. Копылова, А. В. Масленников,
А. Л. Журавлев, О. Н. Дарина
Ресейлік компаниялардың
жасыл технологияларды қолдану
тәжірибесін талдау
L. E. Kopylova, A. V. Maslennikov,
A. L. Zhuravlev, O. N. Darina
Analysis of the practices of using green
technologies by Russian companies
266

А. Е. Сычев, М. М. Рогожина
Ресейлік тауар өндірушілердің
географиялық көрсеткіштерді,
тауарлар шығарылған жерлердің
атауларын, тауар белгілерін
пайдалану ерекшеліктері

А. E. Sychev, M. M. Rogozhina
Features of use of geographical
indications, appellations of origin and
trademarks by russian manufacturers
of goods

276
Өнертапқышқа көмек ретінде
288

2. Аймақтық
экономика

М. Г. Иванова
Ресей Федерациясының
субъектілерінде зияткерлік меншікті
басқарудың жаңа тәсілдері

M. G. Ivanova
New approaches to intellectual
property management in the subjects
of the Russian Federation

292

3. Оқиға

А. П. Колесников
«Өнертабыстар істері жөніндегі
комитет хабаршысы» патенттік
бюллетенінің бірінші нөмірінің
100 жылдығына орай

A. P. Kolesnikov
To the 100th anniversary of the first
issue of the patent bulletin
«Inventions Committee Herald»

300

4. Жасанды
интеллект

В. А. Клементьев
Зияткерлік меншікті бағалауда
жасанды интеллектті қолдану

V. A. Klementev
Artificial Intelligence in Intellectual
Property Valuation

308

5. Шетелдік патенттік
ведомстволардың
жаңалықтары

А. А. Ломакина
Шығыс Азия патенттік
ведомстволарының негізгі
оқиғаларына шолу

A. A. Lomakina
East Asia intellectual property offices
main events review

314

6. Кітап сөресі

Г. П. Ивлиев,
А. Л. Журавлев,
Д. Ю. Рогожин,
О. Н. Дарина
«Еуразиялық өңірдегі
өнеркәсіптік меншік
саласындағы заманауи
жалпы ақпараттық
сараптама кеңістігін
қалыптастыру негіздері»
монографиясының
аңдатпасы

G. P. Ivliev,
A. L. Zhuravlev,
D. Yu. Rogozhin,
O. N. Darina
Review for monograph
«Fundamentals of the
formation of a modern unified
expert information space in
the field of industrial property
in the Eurasian region»

322

И. Е. Ильина
«Еуразиялық өңірдегі
өнеркәсіптік меншік
саласындағы қазіргі
заманғы жалпы ақпараттық
сараптама кеңістігін
қалыптастыру негіздері»
монографиясына сын пікір

I. E. Ilyina
Review for monograph
«Fundamentals of the
formation of a modern unified
expert information space in
the field of industrial property
in the Eurasian region»

323

В. А. Рябоволов
«Еуразиялық өңірдегі
өнеркәсіптік меншік
саласындағы қазіргі
заманғы жалпы ақпараттық
сараптама кеңістігін
қалыптастыру негіздері»
монографиясына сын пікір

V. A. Ryabovolov
Review for monograph
«Fundamentals of the
formation of a modern unified
expert information space in
the field of industrial property
in the Eurasian region»

325

1. ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ҚҰҚЫҚТАРЫН САҚТАУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77

Айрықша құқықтарды бұзғаны үшін өтемақы: дамудың негізгі үрдістері

Людмила Александровна Новоселова

Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот

Sip.press@arbitr.ru

Аңдатпа: осы мақаланың мақсаты өтемақыны қолдану практикасының ықпалымен айрықша құқықтарды бұзуға жауапкершілік шараларының бірі ретінде дамыту үрдістерін қарау болып табылады. Сот статистикасының деректері құқық иелерінің өтемақыны өндіріп алу туралы талаптары айрықша құқықтарды қорғаудың барынша кең тараған тәсілдері болып табылатынын көрсетеді. Зерттеу барысында РФ Конституциялық Сотының бірқатар қаулыларында, сондай-ақ РФ Жоғарғы Соты Пленумының № 10 қаулысында бекітілген Құқықтық тәсілдерге талдау жасалды. Олардың сот практикасында, атап айтқанда Зияткерлік құқықтар жөніндегі Сот тәжірибесінде қандай көрініс тапқаны қарастырылды. Зерттеу нәтижесінде талап-арыздар санының төмендеуін көрсететін үрдіс анықталды, мұнда пайдаланудың екі еселенген құнына байлағысты өтемақыны өндіріп алу талаптарының пайдасына тауарлардың екі еселенген құнына негізделген өтемақы есебі жатыр. Алайда, дамыған нарық болмаған жағдайда, пайдалану құқығының құнын дәлелдеу кезінде құқық иелері белгілі бір қиындықтарға тап болады. Өз кезегінде, ұсынылған дәлелдемелерді бағалау соттар үшін де үлкен қиындықтар туғызады. Жүргізілген зерттеу негізінде азаматтық-құқықтық жауапкершілік шаралары жүйесіндегі өтемақы механизміне қолданыстағы және заманауи құқықтық тәсілдердің тиімділігіне баға берілді. Жоғары сот органдарының түсіндірмелері соттарды нақты даудың іс жүзіндегі жағдайларын мұқият талдауға итермелейді, бұл өз кезегінде өтемақы өндіріп алу туралы істердің күрделенуіне әкеледі. Нәтижесінде, қазір өтемақы механизмі заң шығарушы дәлелдеу стандарттарын төмендеткен, шығындарды өндіріп алу талаптарымен салыстырғанда айрықша құқықтарды қорғаудың «қарапайым» әдісі болып табылмайды. Өтемақыны қолдану қағидаларын реттейтін қолданыстағы заңнаманы өзгерту бойынша өзекті ұсыныстар олардың құқық қолдану практикасы тап болған қиындықтармен шарттылығы тұрғысынан қарастырылады.

Негізгі сөздер: айрықша құқықтар, өтемақы, азаматтық-құқықтық жауапкершілік, пайдалану құқығының құны, сот практикасы.

Дәйексөз алу үшін: Новоселова, Л. А. Айрықша құқықтарды бұзғаны үшін өтемақы: дамудың негізгі үрдістері / Л. А. Новоселова // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 220-231 б.

Compensation for Infringement of Exclusive Rights: Main Development Trends

Ludmila A. Novoselova

Intellectual Property Court

Sip.press@arbitr.ru

Abstract: the purpose of this article is to examine the trends in the development of compensation as a measure of liability for infringement of exclusive rights, under the influence of its practical application. Judicial statistics indicate that claims for compensation by copyright holders are the most common way to protect exclusive rights. This study analyzes legal approaches developed through a number of decisions of the Constitutional Court of Russia and the Plenum of the Supreme Court, No. 10, as well as their impact on judicial practice, particularly that of the Intellectual Property Court. As a result of the study, a trend has been identified indicating a decrease in the number of claims based on calculating compensation twice the cost of the goods in favor

of claims for compensation twice the cost of use. However, due to the lack of a developed market, copyright holders face difficulties in proving the value of their rights. This, in turn, creates significant challenges for courts in assessing the evidence presented regarding this value. Based on the study conducted, an assessment of the effectiveness of existing and modern legal approaches to the compensation mechanism in the system of civil liability measures was given. The clarifications from higher courts encourage courts to more thoroughly analyze the factual circumstances of a particular dispute, which in turn leads to more complicated compensation cases. As a result, the compensation mechanism has become a more complex way to protect exclusive rights compared to claims for damages, as the legislator has lowered the standards of proof for these claims. Current proposals to amend the legislation governing the application of compensation from the perspective of difficulties faced by law enforcement practice are also considered.

Keywords: exclusive rights, compensation, civil liability, cost of the right of use, judicial practice

For citation: Novoselova, L. A. Compensation for Infringement of Exclusive Rights: Main Development Trends / L. A. Novoselova // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, № 3 (9). P. 220–231.

РФ АК-ның төртінші бөлігінде көзделген айрықша құқықтарды бұзғаны үшін өтемақы төлеу механизмі дәстүрлі түрде оның азаматтық-құқықтық жауапкершілік жүйесіндегі орны, оны қолдану негіздері мен есептеу қағидалары туралы көптеген теориялық пікірталастар тудырды, олар құқық қолдану практикасында да көрініс тапты.

Өтемақы азаматтық-құқықтық жауапкершілік шарасы болып табылады, себебі ол мына жағдайларда қолданылады:

- (1) заңды тұрғыда тең субъектілер арасында;
- (2) жәбірленуші тараптың талабы бойынша және соның пайдасына;
- (3) жәбірленушінің жеке мүлктік құқығын қорғау үшін;
- (4) құқық иесінің мүлктік шығындарын өтеудің басым мақсаты бар (компенсаторлық, қалпына келтіру функциясы).

РФ Конституциялық Сотының бірқатар қаулылары өтемақыны қолданумен байланысты көптеген принципиалдық проблемаларды көрсетеді, олардың мақсаты РФ Азаматтық кодексінің төртінші бөлігінің (бұдан әрі – РФ АК, Кодекс) өтемақысы туралы тиісті ережелердің әділдігі мен тиімділігін бағалау болды. РФ Конституциялық Соты 24.07.2020 № 40-П [1] қаулысында әділ атап өткендей, іс жүзінде құқық иеленуші талапкерлер өтемақыны есептеудің рұқсат етілген әдістерінің ішінен құқық бұзушы үшін біршама қатал нұсқаға сүйенеді, бұл оларды дау-дамайда экономикалық тұрғыдан мықты тұлғаға айналдырады. Сондықтан жоғарыда аталған қаулы, сондай-ақ РФ Конституциялық Сотының 13.12.2016 № 28-П [2], 13.02.2018 № 8-П [3] және 14.12.2023 № 57-П [4] қаулылары соттарға істің нақты мән-жайларын ескере отырып және әділдік пен парасаттылық талаптарына сәйкес өтемақы мөлшерін азайту және тіпті оны өндіріп алудан бас тарту құқығын бекітеді. 2019 жылдың басында РФ Конституциялық Сотының өтемақы өндіру мәселелеріне қатысты тұжырымдары РФ Жоғарғы Соты Пленумының 23.04.2019 № 10 «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігін қолдану туралы» қаулысында бекітілген.

Өтемақы зияткерлік қызмет нәтижелері мен даралау құралдарына айрықша құқықтарды бұзғаны үшін жауапкершіліктің ерекше шарасы ретінде РФ АК төртінші

бөлігінде көзделген. Өтемақы айрықша құқықтарды қорғаудың өзге де жалпы немесе арнайы шараларымен қатар қолданылуы мүмкін. Алайда, Кодекстің 1252-б. 3-т. 1-абзацта тікелей көрсетілгендей, залалдарды өндіріп алу туралы да, өтемақыны өндіріп алу туралы да талаптарды бір мезгілде мәлімдеуге жол берілмейді. Өтемақы өндіріс құпиясына айрықша құқықтар бұзылған кезде қолданылмайды.

Бұл жауапкершілік шарасын қолданудың шарты құқыққа қайшы мінез-құлық болып табылады.

Жауапкершілік шарасы ретінде өтемақыны таңдауға ресейлік соттардың залалдарды өндіріп алу туралы талап-арыздарды олардың фактісі мен мөлшерін дәлелдеудің өте қатаң стандарттарымен қарау тәжірибесі әсер етті [5].

Құқық иесі өтемақыны өндіріп алу туралы талапты мәлімдей отырып, залалдың келтірілу фактісін және мөлшерін дәлелдеуге тиіс (бұл ретте өтемақы зиянның (залалдың) болуына қарамастан өндіріліп алынуы мүмкін). Сондықтан құқық иесіне бұл жағдайларды дәлелдеудің қажеті жоқ, тек өзінің айрықша құқығын бұзу фактісін дәлелдеу жеткілікті. Келтірілген залалдың мөлшері сот өтемақы мөлшерін анықтаған кезде есепке алынатын істің мән-жайы ретінде маңызды болуы мүмкін [6]. Сайып келгенде, сот тағайындаған өтемақы сомасы кейбір жағдайларда құқық иесіне іс жүзінде келтірілген шығындардан асып кетуі мүмкін.

Келтірілген залалдарға қарамастан оны қолдану алынып тасталмайтын бөліктегі өтемақыны нормативтік реттеу айрықша талаптар мен кінәлар тудырмайды, себебі ол құқық иеленуші мен тұтастай қоғам мүдделерінің тепе-теңдігін (зияткерлік меншікті оның даму шарты ретінде қорғауға мүдделі) және жіберілген бұзушылықтың салдарына жауапкершіліктің шамаластығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

РФ Конституциялық соты № 28-П қаулыда атап өткендей, зияткерлік меншік объектісіне айрықша құқығы бұзылған адамның пайдасына өндіріп алуға мүмкіндік беретін құқықтық реттеу, оған келтірілген залалдың мөлшерінен асып кетуі мүмкін мөлшерде өтемақы азаматтық заңнаманың негізгі бастамаларына сәйкес келмейтін шара ретінде таныла алмайды, атап

айтқанда, міндеттемелерді бұзғаны үшін жауапкершілікті айқындау кезінде борышкерден айыпақы үстіне толық сомада залалдарды өндіріп алу (РФ АҚ 394-б. 1-б.) және бұзылған азаматтық құқықтарды қорғаудың бір әдісі ретінде залалды өтеуден басқа, зиян келтірушінің жәбірленушілерге зиянды өтеуден тыс өтемақы төлеу міндетін белгілеу мүмкіндігін қарастырады (РФ АҚ 1064-бабының 1-тармағы).

РФ Конституциялық Соты сонымен бірге зияткерлік қызмет нәтижелері мен даралау құралдарына құқықтарды бұзғаны үшін айыппұл жауапкершілігін енгізе отырып, федералды заң шығарушы құқық иесіне келтірілген залалды бағалаудағы объективті қиындықтарды ескеріп қана қоймай, сонымен бірге мемлекеттің зияткерлік меншікті қорғау жөніндегі құқықтық саясаты аясында тиісті құқық бұзушылықтардың жалпы алдын – алу қажеттілігін басшылыққа алғанын мойындады [7].

АҚ авторларының пікірінше, өтемақы нақты мөлшері, ал кейбір жағдайларда – тіпті залалдарды өтеу фактісі анықталған жағдайда (мысалы, контрафактілік даналар құқық иесі оларды таратпайтын аумаққа таралған кезде) құқық иесінің мүліктік шығындарын өтеуді жеңілдетуі керек болатын.

Өтемақы механизмін заң шығарушы ең алдымен оның болжамды жоғары тиімділігіне қарай таңдады: жауапкершілікті қолдану айтарлықтай жеңілдетілді және жеделдетілді, әлеуетті іс жүргізу шығындары айтарлықтай төмендеді, құқық иесі үшін құқықтық тәуекелдер нөлге жақындады. Қолданылатын санкция шамадан тыс болуы мүмкін (залал мөлшерінен едәуір асып кетуі мүмкін) болжамды эксцестері, өтемақы туралы нормаларды тұжырымдау кезінде, шамасы, бұзушылықтың салдарына жауапкершіліктің сәйкессіздігін жоюдың кепілі ретінде сот қалауы бойынша ескерілмеген сияқты.

Өндіріп алынған өтемақылардың мөлшерін төрелік соттардың 2014 жылдан 2023 жылға дейінгі кезеңдегі статистикалық деректері бойынша байқауға болады.¹

Жыл	Сума (мың рубль)
2014	1 419 849
2015	3 474 776
2016	2 086 678
2017	3 264 026
2018	994 465
2019	536 111
2020	398 081
2021	349 851
2022	134 174
2023	322 183

¹ Кесте РФ Жоғарғы Соты Жанындағы Сот департаментінің статистикасы деректерінің негізінде жасалған. Толығырақ: Ресей Федерациясының Жоғарғы Соты жанындағы Сот департаментінің сайтында (<http://www.cdep.ru/?id=79>).

Сот статистикасының деректері бұл жауапкершілік шарасы 2014–2017 жылдар аралығында жеткілікті түрде белсенді қолданылғанын және өндірілген сомалар өсуге бейім екенін көрсетеді. Осы кезеңде басым көпшілігінде құқық иелеріне 10 мыңнан 5 миллион рубльге дейінгі мөлшерде өтемақы өндіріп алу туралы талаптар қойылды. Одан кейінгі кезеңдерде авторлық құқық иелері өтемақыны есептеу әдісін таңдау тәсілін өзгертті: ол негізінен тиісті объектіні пайдалану құқығының екі еселенген құнына қарай есептеле бастады.

Өтемақыны тұрлаулы сомада өндіріп алу туралы талаптар қойылған кезде соттар бірқатар факторларды ескере отырып заңмен белгіленген нақты мөлшерді белгіледі: бұзылған құқықтар объектісіне (мысалы, оның көпшілікке жария етілуі), жол берілген бұзушылықтың сипаты (атап айтқанда, тауар белгісін тауарға құқық иесінің өзі немесе оның келісімінсіз үшінші тұлғалар орналастырды ма, дананы авторлық құқық иесінің өзі немесе үшінші тұлғалар жаңғыртты ма және т. б.), зияткерлік қызмет нәтижесін немесе дараландыру құралын заңсыз пайдалану мерзімі, құқық бұзушының кінәсінің болуы мен дәрежесі (оның ішінде бұзушылық өрескел сипатта болды ма, оған бірнеше рет жол берілді ме), құқық иесінің ықтимал мүліктік шығындары, зияткерлік қызмет нәтижелерін немесе құқықтары басқа адамдарға тиесілі даралау құралдарын пайдалану болып табылғаны туралы деректер, құқық бұзушының шаруашылық қызметінің маңызды бөлігіне байланысты мән-жайлар. Осы мән-жайларды ескере отырып, сот орындылық пен әділеттілік қағидаттарын, сондай-ақ бұзушылықтың салдарын өтеудің сәйкестігін негізге ала отырып шешім қабылдайды [8].

Заңда белгіленген шектерде өтемақы мөлшерін анықтау кезінде бұзушылықтың сипатын есепке алу талабына қарамастан, кейбір жағдайларда тіпті ең аз мөлшерде өндіріп алынған – әр бұзушылық үшін 10 мың рубль – сома мөлшері өте маңызды болды.

РФ АҚ-нің кейбір нормаларындағы өтемақы туралы ережелер теңгерімсіз және тіпті жосықсыз тәсілге негіз болды, бұл жосықсыз құқық иелерінің шамадан тыс мүліктік пайда алуын тудырды.

Сонымен, бастапқыда РФ АҚ ережелерінде белгіленген өтемақыны есептеу механизмі жауапкершіліктің *мультипликациясын шектемеді*. Зияткерлік қызметтің бірнеше нәтижелеріне немесе даралау құралдарына айрықша құқықтарды бір әрекетпен бұзған жағдайда, өтемақы мөлшерін сот зияткерлік қызметтің заңсыз пайдаланылған әрбір нәтижесі немесе даралау құралы үшін айқындады.

Мысалы, тауардың бір бірлігіне бірнеше тауар белгісі салынған жағдайда, бұзушылықтар саны бір құқық иеленушінің пайдаланылған тауар белгілерінің саны бойынша айқындалды.

Құқық бұзушының бір әрекетінің нәтижесінде объектілердің едәуір санына құқықтар бұзылуы мүмкін,

салдарынан өтемақының бірнеше есе өсуіне әкелді, тіпті ең төменгі мөлшер бойынша тұрлаулы сомада есептелді.

Өтемақы мультипликациясының экономикалық негіздемесі, өтемақының базалық мөлшерлемелерінің негізінде жатқан есептеулерден айырмашылығы, еш жерде келтірілген жоқ. Нәтижесінде айрықша құқықты бұзу кезінде келтірілген залалдармен байланыс әсіресе бір құқық иесіне тиесілі бірнеше объектілерге құқықтар бір уақытта бұзылған жағдайда дерлік жойылып кетті.

Сонымен қатар, бұзушылықтардың санын анықтау кезінде зияткерлік құқықтар объектісін пайдалану тәсілдерінің саны да ескерілді, бұл өтемақыны да арттырды, себебі әрбір жеке пайдалану әдісі дербес бұзушылық ретінде қарастырылды.

РФ АК бұрын қолданылған редакциясының негізінде сот практикасы қалыптасты, ол заңда белгіленген өтемақы мөлшерінен тыс өтемақы мөлшерін белгілеу кезінде соттың шығуына, соның ішінде өтемақы мөлшерін бұзушылықтың шамалы сипатында да ең төменгі сомадан төмен азайтуға жол бермеді [9]. Жоғары соттардың түсіндірмелерінде өтемақыны заңда белгіленген ең төменгі шектен төмен азайтуға жол берілмейтіндігі де көрсетілген. Соңғы шектеу бұзушылық фактісі болған жағдайда, құқық иеленуші болжамды залалды өтеу мүмкіндігінен айырылатын жағдайды жою қажеттілігіне негізделді.

Бір уақытта кері реакцияның туындағаны да мәнді: соттар РФ АК-ның 10 – бабына сілтеме жасай отырып өтемақыны толығымен немесе ішінара өндіріп алудан бас тарта бастады, бұл жағдайда құқық иесінің өндіріп алуға мәлімдеген сомасы, олардың пікірінше, өте үлкен болды, ал өтемақыны бұзушыға ең төменгі мөлшерде қолдану әділетсіз болды.

2014 жылы РФ АК 1252-бабының 3-тармағына өзгерістер енгізілді, бұл мәселенің ауырлығын жою әрекеті болды: өтемақыны төмендету мүмкіндігі зияткерлік қызметтің бірнеше нәтижелеріне немесе даралау құралдарына құқықтар бұзылған және тиісті құқықтар немесе құралдар бір құқық иесіне тиесілі болған жағдайларда қарастырылған.

Өтемақының жалпы мөлшері бұзушылықтың сипаты мен салдарын ескере отырып, Кодексте белгіленген шектен төмен азайтылуы мүмкін, бірақ жіберілген бұзушылықтар үшін барлық өтемақылардың ең төменгі мөлшері сомасының 50% кем болмауы тиіс.

Заң шығарушының бұл шешімін зияткерлік құқықтарды бұзғаны үшін қатаң айыппұл санкциясын, ең алдымен, әлеуетті бұзушыны «салқындатуға» арналған алдын-алу шарасы ретінде сақтау қажеттілігімен түсіндіруге болады. Алайда жауапкершілікті «көбейту» жағдайында мұндай санкцияның әсіресе бұзушылықтың шамалы сипаты, бұзушының кінәсінің болмауы және т.б. жағдайларда шамадан тыс және әділетсіздігі айқын көрінеді.

Дәл осы жағдай РФ Конституциялық Сотының зияткерлік құқықтардың бірнеше қорғалатын объектілеріне бір әрекетпен құқықтарды бұзғаны үшін есептелген

өтемақы өз сипаты бойынша айыппұл болып табылады және оған кінә дәрежесін, келтірілген зиянның мөлшері мен сипатын есепке алу қажеттілігін көздейтін қағидаларды қолдану қажеттілігін негіздейтін алдын алудың жария қызметін орындайды [7] деп қорытындылауға себеп болды, ол мемлекеттік мәжбүрлеу (жария сипаттағы) шараларын қолдану кезінде назарға алынады. Алайда, функцияға қоғамдық-құқықтық жауапкершілік қағидаттарын қолданудың негізі ретінде сілтеме қате болып көрінетінін ескеріңіз, себебі оларды қолдану әсіресе бұзушының кінәсына қарамастан қолданылса залалдармен байланысты санкцияларды өндіріп алу мүмкіндігіне жол беретін азаматтық заңнаманың барлық нормаларының конституциялылығына күмән келтіруге мүмкіндік береді.

Осыған қарамастан, РФ Конституциялық соты (бұдан әрі – РФ КС) бірнеше қорғалатын объектілерге құқықтар бір уақытта бұзылған жағдайларда ғана ең төменгі мөлшерден аз мөлшерде есептелген өтемақы мөлшерін төмендетуге мүмкіндік берді. РФ КС соттарға өтемақыны ең төменгі деңгейден азайту туралы мәселені шешуде келесі жағдайларды ескеруді ұсынды:

- келтірілген залалдың мөлшері (олардың мөлшерінен бірнеше есе асып кетуін жауапкер дәлелдеуі тиіс);
- бұзушылықты алғаш рет жасау фактісі (жалпы ереже бойынша азаматтық-құқықтық жауапкершілікті қолдану кезінде ескерілмейтін жағдай);
- зияткерлік құқықтарды бұзу кәсіпкерлік қызметтің маңызды бөлігі болып табылмады (азаматтық-құқықтық жауапкершілікті қолдану кезінде ескерілмейтін жағдай);
- бұзушылық өрескел сипатқа ие емес (мысалы, сатушы сатылатын өнімнің контрафактілік сипаты туралы алдын ала білмеген).

РФ Конституциялық соты № 40 қаулыда өтемақы мөлшерін анықтаған кезде соттар бұзушылықтың сипатына және істің басқа мән-жайларына байланысты ақылға қонымдылық пен әділеттілік талаптарын ескере отырып, РФ АК-да белгіленген шектеулерді басшылыққа алуы керек деп атап өтті. «Бұзушылықтың сипаты» термині ретінде РФ Конституциялық Соты жасалған әрекеттің ауырлығына қатысты деп түсінеді бұл ретте әдетте, бұзушылықтың салдарын, зиян келтірушінің мінез-құлқын және оның кінәсінің болуын сипаттайтын жағдайлар ескеріледі. Айта кету керек, РФ АК айрықша құқықтарды қорғау туралы нормалары, егер бұзушылық еңсерілмейтін күштің, яғни осы жағдайларда төтенше және алдын алуға болмайтын жағдайлардың салдарынан болғандығы дәлелденбесе, бұзушының кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезіндегі кінәсінің презумпциясын болжайды (1250-б. 3-т. 3-абзацы).

Алайда қолданыстағы заңнама құқық иесі мен құқық бұзушының кім екеніне, сондай-ақ бұзушылық әдісіне байланысты әртүрлі құқықтық бағалауға мүмкіндік береді. Нақты істі айқындау кезінде сот пайдалану шарттарының бұзушылық мән-жайларымен салыстырымдылығын

бағалауды жүзеге асыруға тиіс. РФ Конституциялық Сотының № 40-П қаулысының 4.3-тармағында тауар белгісіне құқықты өз кезегінде тауар шығармайтын, бірақ өндірушілермен лицензиялық шарттар жасайтын бөлшек саудамен айналысатын және құқық иесінің тауар белгілерімен таңбаланған тауарларды сататын жеке кәсіпкер бұзған жағдайларға РФ АК 1515-бабы 2-тармағы 4-тармақшасының қолданысы бағаланады.

Болашақта Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінде қарастырылған ең төменгі мөлшерден төмен өтемақыны төмендету мүмкіндігі мен тәртібі туралы мәселені Ресей Федерациясының Жоғарғы соты қарады.

Пленумның № 10 қаулысының 63-тармағында РФ АК 1252-б. 3-т. 3-абз. ережелерін қолдану бірнеше бұзушылықтар болған кезде (зияткерлік қызметтің немесе даралау құралдарының бірнеше нәтижелеріне құқықтар бір әрекетпен бұзылған кезде) және егер жауапкер өтемақыны төмендетудің тиісті тәртібін қолдануды талап етсе қолданылатыны түсіндірілген. РФ Жоғарғы соты бірнеше заң бұзушылықтар туралы мыналарды түсінуді ұсынады:

- зияткерлік қызметтің бірнеше нәтижелеріне немесе бір-бірімен байланысты даралау құралдарына құқықтарды бұзу: музыкалық шығарма және оның фонограммасы; шығарма және осы шығарма пайдаланылған тауар белгісі; тауар белгісі және тауар шығарылған жердің атауы; тауар белгісі және өнеркәсіптік үлгі;
- өзара байланысты емес зияткерлік қызметтің немесе дараландыру құралдарының бірнеше нәтижелеріне құқықтарды бұзу (мысалы, бір адам оған әртүрлі тауар белгілері заңсыз салынған тауарды сатқан немесе шығармалардың бірнеше түрлі даналары көрсетілген материалдық тасымалдағышты таратқан жағдайда);
- зияткерлік қызметтің немесе дараландыру құралының бір нәтижесіне қатысты бір адам жасаған және объектіні пайдаланудың бірыңғай үдерісін құрайтын бірнеше құқық бұзушылықтар болған кезде (мысалы, шығарманы ойнату және оны кейіннен тарату).

Бұзушылықтар санын анықтауда объектіні пайдаланудың әртүрлі тәсілдерін ескере отырып, жауапкершілікті мультипликациялау мәселесін шешу қажеттілігі сот практикасында қалыптасуға және РФ ЖС түсіндіру деңгейінде екі жаңа тұжырымдаманы есепке алуға және бекітуге себеп болды.

Мәселен, № 10 Пленум қаулысының 65-тармағында құқық бұзушының ниеті бірқатар объектілерді бір мезгілде пайдалануға дейін азайтылған жағдайлардың жекелеген құрамдарына бөлу үшін негіздердің болмауынан туындайтын соттардың практикасы әзірлеген **бірыңғай бұзушылық** тұжырымдамасы көрініс тапты және бұл әрекеттер бірыңғай ниетпен қамтылды. Мұндай жағдайда соттар әрбір жеке іс-әрекетті оқшаулап қарауға негіз жоқ екенін, бұзушы жасаған іс-әрекеттердің жалпы бағытын негіздеу қажет екеніне сүйенді.

Сәйкесінше, Пленумның № 10 қаулысының 65-тармағында өтемақы құқық бұзушының ниетінің **бірлігімен қамтылған бұзушылық** фактісі үшін жауапкершілік шарасы болып табылатыны түсіндірілді.

Егер талапкер-құқық иесі сотқа жауапкердің контрафактілік даналарын (тауарларын) жасауына байланысты РФ АК тиісті нормалары негізінде тұрлаулы мөлшерде өтемақы өндіріп алу туралы талап қойса, сол адамға сол топтамадағы (тираждан, сериядан және т.б.) тауарға қатысты өтемақы өндіріп алу туралы жаңа талаптар қаралмайды.

Сот өтемақыны тұрлаулы мөлшерде өндіріп алу туралы бірінші істі қарау кезінде жалпы бұзушылыққа сәйкес келетін өтемақы сомасын айқындайды. Осыған байланысты талапкердің сол бұзушылық үшін өтемақының тағы бір сомасын өндіріп алу туралы сотқа қайта жүгінуі бұрын қаралған іс бойынша жасалған істерді қайта қарауға және соттың осы іске ұсынылған қорытындыларына сүйене отырып, осы жіберілген бұзушылыққа сәйкес өтемақы сомасын тұтастай айқындауға бағытталған. Демек, мұндай жағдайда сот талап арызды қабылдаудан бас тартады немесе егер арыз қабылданған болса, іс жүргізуді тоқтатады (РФ АИК 134-б. 1-б. 2-т., РФ АИК 127.1-б. 1-б. 2-т; РФ АИК 220-бабының үшінші абзацы, РФ АИК 150-б. 1-б. 2-т.).

Зияткерлік қызметтің немесе дараландыру құралының бір нәтижесін заңсыз пайдаланған кезде бірнеше материалдық тасымалдаушылардың таралуы, егер мұндай бұзушылық құқық бұзушының ниеттерінің бірлігімен қамтылса (мысалы, құқық бұзушының бірыңғай ниеті – бір туындының немесе контрафактілік тауарлардың контрафактілік даналарының партиясын тарату) бір құқық бұзушылықты құрайды. Бұл ретте, егер бірнеше мәмілелер жасау кезінде құқық бұзушының ниеттерінің бірлігі дәлелденбесе, материалдық тасымалдағыштарды сатып алу-сатудың (айырбастау, сыйға тарту) әрбір мәмілесі (ұқсас, сондай-ақ ұқсас емес) айрықша құқықты өз бетінше бұзу ретінде сараланады.

Құқық бұзушының ниеттерінің дәлелденген біртұтастығы кезінде контрафактілік даналардың, тауарлардың саны (топтаманың, тираждың, серияның және т.б. мөлшері) тұтастай алғанда құқық бұзушылықтың сипатын куәландыруы мүмкін және өтемақының нақты мөлшерін айқындау кезінде соттың есепке алуына жатады.

Егер құқық бұзушылық үшін жауапқа тартылған адам осыдан кейін сол сипаттағы құқыққа қайшы әрекеттерді жасауды жалғастырған жағдайда, ол жауапқа тартылғаннан кейін жасалған әрекеттер үшін қайтадан жауапқа тартылуы мүмкін.

Қазіргі уақытта бұл тәсіл сот практикасында белсенді қолданылады².

² Мысалды қараңыз: Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 07.08.2024 ж. № А01-2309/2023 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 01.08.2024 ж. № А13-8332/2023 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 15.03.2024 ж. № А43-32446/2022 іс бойынша қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru> (жүгіну күні: 18.09.2024).

Өтемақы мөлшері туралы мәселені неғұрлым әділ шешуге мүмкіндік беретін тағы бір құқықтық тәсіл – бұзушының бірқатар іс-әрекеттер фактісін бұзушылықтардың санын олардың тәуелсіз экономикалық маңызы тұрғысынан анықтау мақсатында соттардың қарауы. Егер пайдаланудың кейбір тәсілдері тек экономикалық салдарлар жасауға тікелей бағытталған іс-әрекетке дайындық кезеңі болса, онда бұзушылықтар саны осы жағдайды ескере отырып анықталады: дайындық, тәуелсіз емес әрекеттер қорытынды актімен бірге қарастырылады және барлығы бірге бір бұзушылық ретінде жіктеледі. Бұл пайдаланудың әр әдісін ескере отырып бұрын есептелген өтемақының жиынтық мөлшеріне оның басқалармен байланысын қарастырмай әсер ететіні сөзсіз.

Осыған сүйене отырып, Пленумның № 10 қаулысының 56-тармағында бір адамның бір экономикалық мақсатқа жетуге бағытталған әртүрлі тәсілдермен зияткерлік қызмет нәтижесін немесе даралау құралын пайдалануы айрықша құқықтың бір бұзылуын құрайтыны түсіндірілді. Мысалы, инфографикамен фотосуреттерді ойнату және оларды Интернет желісіндегі сайттың үш бетінде көпшілікке жеткізу бір экономикалық мақсатқа – әлеуетті сатып алушылардың назарын тауарға аударуға бағытталған [10].

Осылайша, қазіргі уақыттағы сот практикасына сәйкес, бір жауапкердің іс-әрекетінде бір экономикалық мақсаттың болуын тану үшін оның өзара байланысты әрекеттерді дәйекті түрде жүзеге асырғанын анықтау қажет, олардың әрқайсысы зияткерлік құқықтар объектісін пайдаланудың дербес тәсілі болып табылады, ал бір әрекет екіншісін жасау үшін объективті түрде қажет және құқық иеленуші үшін дербес тәуелсіз экономикалық мәнге ие емес (құқық иеленуші үшін қосымша мүлктік шығындарға әкеп соқпайды)³.

РФ КС қаулыларын қабылдағаннан кейін, бұл соттардың жауапкершілікті мультипликация тәсілдерін қатаңдатуға алып келді және қатты мөлшерде есептелген өтемақыны төмендету үдерісін тудырды, даулар саны едәуір өсті, мұнда өтемақыны есептеу тиісті объектіні пайдалану құқығының құнына негізделген.

Мұндай жағдайларда сот ең алдымен пайдалану құқығының құнын анықтауы керек, ол салыстырмалы мән-жайларда, әдетте, зияткерлік қызметтің тиісті нәтижесін немесе бұзушы қолданған тәсілмен даралау құралын заңды түрде пайдаланғаны үшін алынады. Содан кейін жауапкердің негізді дәлелдері болған жағдайда, егер РФ Конституциялық Сотының № 40-П қаулысында көрсетілген төмендету үшін мән-жайлар

анықталса, сот пайдалану құқығының белгіленген құнын ескере отырып анықталған өтемақы мөлшерін төмендетуі мүмкін.

Салыстырмалы жағдайларда әдетте зияткерлік қызмет нәтижесін немесе даралау құралын заңды түрде пайдаланғаны үшін алынатын бағаны анықтау үшін құқық иесі өндіріп алынатын соманың есебі мен негіздемесін, сондай-ақ пайдалану құқығының құнын растайтын құжаттарды ұсынуы керек. Мысалы, лицензиялық шарт, себебі пайдалану құқығының құны оның маңызды шарты болып табылады. Өтемақы мөлшері, сонымен қатар, салыстырмалы мән-жайларда, әдетте, басқа объектілерді емес, нақты бір объектіні пайдаланғаны үшін алынатын баға негізінде есептеледі [11].

Авторлық құқықтың әрбір объектісі бірегей болғандықтан, заң шығарушы пайдалану құқығының құны лицензиялық шарттың маңызды шарты болып табылатындығын және РФ АҚ 424-бабының 3-тармағының ұқсас тауарларға негізделген бағаны анықтау туралы қағидалары қолданылмайтындығын анықтады (РФ АҚ 1234-бабының 3-тармағы).

Мәселен, істердің бірінде Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот қорғауға тиісті талаптар қойылған фотографиялық туындылар нақты даудың мәні болып табылмайтындықтан, оларды интернет-ресурстарда белгіленген пайдалану құқығының құнын даулы фотосуретті пайдалану құқығының құнын айқындау кезінде сот назарға ала алмайтындығын атап өтті [12].

Егер құқық иеленуші тауар белгісін пайдалану құқығы құнының екі еселенген мөлшерінде өтемақы төлеу туралы талап мәлімдеген болса, онда өтемақы мөлшерін айқындау салыстырмалы жағдайларда әдетте құқық бұзушы жүгінген тәсілмен заңды пайдаланғаны үшін алынатын бағаны негізге ала отырып жүзеге асырылады (№ 10 қаулының 61-тармағының бесінші абз.).

РФ АҚ 1252-бабы 3-тармағының мағынасы бойынша осылайша анықталған мөлшер заңда көзделген өтемақының жалғыз (сонымен бірге минималды және максималды) мөлшері болып табылады, сондықтан сот өз бастамасы бойынша оның мөлшерін азайтуға құқылы емес.

Салыстырмалы жағдайларда, әдетте, зияткерлік қызмет нәтижесін немесе жекелендіру құралын заңды түрде пайдаланғаны үшін алынатын бағаны анықтаған кезде, талапкер өндіріп алынатын соманың есебі мен негіздемесін, сондай-ақ пайдалану құқығының құнын растайтын құжаттарды ұсынуы керек екенін ескеру қажет. Көрсетілген талаптар сақталмаған жағдайда сот тиісті талап арызды қозғалыссыз қалдыру туралы ұйғарым шығаруға құқылы (№ 10 қаулының 61-тармағының екінші абзацы). Жауапкер тиісті зияткерлік меншік объектісін пайдалану құқығының құнына даулай алады, соның негізінде талапкер өтемақы мөлшерін есептейді. Егер жауапкер талапкер есептеген өтемақы мөлшерін дауламаған жағдайда (тиісті дәлелді мәлімдемейді және

³ Мысалы: Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 28.03.2023 ж. № А78-3375/2022 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 21.06.2023 ж. № А40-212541/2022 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 18.09.2023 ж. № А71-19112/2022 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 13.02.2024 ж. № А41-43898/2023 іс бойынша қаулысы, Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 29.05.2024 ж. № А56-3702/2023 іс бойынша қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ қаулысы: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru> (жүгіну күні: 18.09.2024).

оны негіздемейді), талап арыз талаптары мәлімделген мөлшерде қанағаттандырылуға тиіс.

Сайыстылық принципін ескере отырып, жауапкерге іс жүргізу әрекеттерін орындамаудың салдарының тәуекелі артылады (РФ АІК 9-бабы).

Бұл ретте, сот іске қатысушы адамдардың дәлелдері мен қарсылықтарын ескере отырып, мән-жайларды анықтау туралы талапты негізге алып, жауапкердің талапкер мәлімдеген мөлшерден аз мөлшерде өтемақы өндіріп алу қажеттілігі туралы дәлелдерінің нақты қайда бағытталғанын айқындау керек: талапкер дәлелдейтін бағаны даулауға, ол салыстырмалы мән-жайлар кезінде әдетте зияткерлік қызмет немесе даралау құралдарының тиісті нәтижесін заңды пайдалануға немесе өтемақы мөлшерін белгіленген мөлшерден төмендетуге мүмкіндік беретін мән-жайларды анықтау үшін алынады.

Өтемақы мөлшерін анықтау дауды мәні бойынша қарастыратын соттың құзыретіне жатады, ол РФ АҚ-да белгіленген шектерде өтемақы мөлшерін бұзушылықтың сипатына және істің басқа мән-жайларына байланысты, парасаттылық пен әділеттілік талаптарын ескере отырып анықтайды.

Тиісті тауар белгісін пайдалану құқығының екі еселенген құнына сүйене отырып анықталатын өтемақы мөлшерін есептеу формуласы заңмен императивті түрде анықталғандықтан, жауапкердің талапкер мәлімдеген өтемақы мөлшерін есептеуге келіспеуі туралы дәлелдері талапкер көрсеткен бағаны даулауға негізделуі мүмкін, ол салыстырмалы жағдайларда әдетте құқықты заңды пайдаланғаны үшін алынады және осы құқық құнының басқа мөлшерін негіздейтін тиісті дәлелдемелермен расталады.

Істі дұрыс қарау үшін маңызды мән-жайларды анықтау РФ АІК 65-бабының 2-бөлігі негізінде төрелік соттың міндеті болып табылады.

Егер сот талапкер мәлімдегеннен аз болып шыққан құқықтың белгіленген құны негізінде өтемақы мөлшерін анықтаса, соттың мәлімделген талаппен салыстырғанда құқықтың екі еселенген құны мөлшеріндегі өтемақы сомасын аз мөлшерде айқындауы өтемақы мөлшерін төмендету болып табылмайды.

Салыстырмалы жағдайларда, әдетте, зияткерлік құқықтар объектісін заңды пайдалану үшін ескерілетін баға, оның ішінде зияткерлік қызметтің бірдей нәтижесін немесе даралау құралын пайдалану құқығын беру үшін құқық иесі бұрын жасаған лицензиялық шарттарды ескере отырып анықталуы мүмкін (РФ АҚ 1489-бабы). Жол берілген бұзушылықтың мән-жайлары мен лицензиялық шарттың талаптары арасындағы айырмашылықтың өзі аталған шартты қатыссыз дәлел ретінде тануға негіз болып табылмайды.

Сондай-ақ, зияткерлік құқықтар объектісін айрықша құқықтар кешенінің бөлігі ретінде пайдалануды көздейтін қосалқы лицензия шарты (РФ АҚ 1238-бабы), коммерциялық концессия шарты (РФ АҚ 1027-бабы), коммерциялық қосалқы концессия шарты (РФ АҚ 1029-бабы) ескерілуі мүмкін.

Лицензиялық шартты (басқа шарттарды) сотқа ұсыну барлық жағдайларда өтемақыны сот көрсетілген шарттың бағасының екі еселенген мөлшерінде анықтауы керек деп болжамайды (пайдалану құқығының құны), себебі есептелетін өтемақы негізіне РФ АҚ 1515-б. 4-т., 1301, 1311, 1406.1-б. нормаларын ескере отырып салыстырмалы мән – жайлар кезінде әдетте, зияткерлік қызметтің тиісті нәтижесін немесе бұзушы қолданған тәсілмен даралау құралын заңды түрде пайдаланғаны үшін алынатын баға қабылдануға тиіс.

Жауапкер лицензиялық шарт негізінде есептелген өтемақы мөлшеріне бұзушылықтың мәнін, осы шарттың талаптарын не өзге де дәлелдемелерді, оның ішінде өзге лицензиялық шарттарды және тәуелсіз бағалаушының қорытындысын негіздей отырып, тиісті тауар белгісін пайдалану құқығының өзге құнын негіздеу жолымен даулауға құқылы.

Пайдалану құқығының құнын дәлелдеу ретінде тәуелсіз бағалаушының қорытындысы – талапкер (өз талаптарын негіздеу үшін) де, жауапкер де (өз қарсылықтарын негіздеу үшін) ұсынылуы мүмкін.

Демек, төрелік сот тауар белгісін бұзушы оны пайдаланған тәсілмен және сол көлемде пайдалану құқығының басқа құнын және тиісінше талапкер мәлімдеген мөлшермен салыстырғанда өтемақының өзге мөлшерін анықтай алады (Ресей Федерациясы Жоғарғы Сотының экономикалық даулар жөніндегі Сот алқасының 26.01.2021 ж. № 310-ЭС20-9768 № А48-7579/2019 іс бойынша ұйғарымы).

Мысалы, талапкер зияткерлік құқықтардың бір объектісіне айрықша құқықты бұзғаны үшін 120 000 рубль өтемақы өндіріп алу туралы талап қойды. Өтемақы сомасын талапкер зияткерлік құқықтар объектісін пайдалану құқығы құнының екі еселенген мөлшерінде есептеген. Талапкер мәлімделген өтемақы мөлшерін негіздеу үшін лицензиялық шартты ұсынады, оған сәйкес құқықтың құны 60 мың рубльді құрайды. Соттың іс материалдарында бар дәлелдемелер мен іске қатысатын адамдардың дәлелдері негізінде 10 мың рубль мөлшеріндегі құқықтың құнын анықтауы және осы құқықтың екі еселенген құнын (20 мың рубль) өндіріп алу өтемақы мөлшерін азайту болып табылмайды.

Осылайша, сот бағаны басқаша анықтаған кезде, ол салыстырмалы жағдайларда, әдетте, зияткерлік қызметтің тиісті нәтижесін немесе бұзушы қолданған тәсілмен даралау құралын заңды түрде пайдаланғаны үшін алынады, сот талапкердің айрықша құқықтарын бұзғаны үшін өтемақының басқа мөлшерін белгілейді. Бұл жағдайда талаптарды ішінара қанағаттандыру өтемақы мөлшерін «төмендетудің» емес, пайдалану құқығы құнының белгіленген мөлшеріне негізделген өтемақыны өндіріп алудың нәтижесі болып табылады.

Мұндай жағдайда сот істің материалдарында бар дәлелдемелер мен іске қатысушы адамдардың дәлелдері негізінде белгіленген мәлімделгенмен салыстырғанда пайдалану құқығының өзі белгілеген өзге құнына сүйене отырып, соттың өтемақы өндіріп алуы талап-арыз

талаптарын ішінара қанағаттандыру және талапкер мәлімдеген өтемақы мөлшері мен сот өндіріп алған өтемақы мөлшері арасындағы айырма бөлігінде негізсіз қойылған талаптарды қанағаттандырудан бас тарту болып табылады.

Егер өтемақы мөлшерін талапкер лицензиялық шарттың негізінде есептеген жағдайда, сот көрсетілген шарттың талаптарын және жол берілген бұзушылықтың мән-жайларын: лицензиялық шарттың қолданылу мерзімін; берілген құқықтың көлемін; шарт бойынша құқықты пайдалану тәсілдерін және жол берілген бұзушылықтың тәсілін; пайдалану құқығы берілген және оған қатысты бұзушылыққа жол берілген тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің тізбесін (тауар белгілеріне қолданылады); пайдалануға рұқсат етілген аумақ (Ресей Федерациясы, Ресей Федерациясының субъектісі немесе басқа аумақ); басқа жағдайлардың ара қатынасын белгілейді.

Құқық иелері көбінесе контрафактілік даналардың (тауарлардың) құнына қарай есептелген өтемақы ала бастады.

Пленумның № 10 қаулысының 61-т., 6-абзацында, егер құқық иеленуші контрафактілік даналар (тауарлар) құнының екі еселенген мөлшерінде өтемақы төлеу туралы талапты мәлімдеген болса, онда өтемақы мөлшерін айқындау кезінде олар іс жүзінде сатылатын немесе үшінші тұлғаларға сатуға ұсынылатын осы даналардың (тауарлардың) құнын негізге алу керек деп түсіндірілді. Сонымен, егер бұзушы контрафактілік даналарды (тауарларды) көтерме сатып алу-сату шарттары негізінде сатса немесе сатуға ұсынса, онда даналардың (тауарлардың) көтерме бағасы ескерілуі керек.

Бұл ретте тауар белгісі заңсыз орналастырылған тауарлар құнының екі еселенген мөлшеріндегі өтемақы түпнұсқа тауар емес, контрафактілік тауар құнының негізінде есептелетінін ескеру маңызды.

Жоғарыда келтірілген тәсілдердің өзі өтемақыны өндіріп алу дауларының қаншалықты күрделене түскенін түсіну үшін жеткілікті – дәлелдеудің күрделілігі, ескерілетін факторлардың саны бойынша олар шығындарды өндіріп алу дауларынан асып түсті. Сонымен қатар, РФ Конституциялық Сотының қаулыларына сүйене отырып, сот практикасы негізделетін көптеген принципті ұстанымдар РФ АК тексеруге ұшыраған нормаларын өзгерту қажеттілігі туралы тікелей нұсқауға қарамастан, заңда көрініс таппады.

Салыстырмалы түрде жақында РФ КС қарауында тақырыбы өтемақыны қолданумен байланысты тағы бір жағдай болды – бұзушыға қойылатын талаптарды олардың ұқсас сауда белгілерінің болуына сілтеме жасайтын байланысты (үлестес) адамдар мәлімдеген кезде.

РФ Конституциялық Сотының № 57-П қаулысымен РФ АК 1252-б. 3-т. және 1515-б. 4-т. 2 б., егер олар қолданыстағы құқықтық реттеу жүйесінде болған шамада конституциялық емес деп танылды, оның ішінде РФ

АК басқа ережелерімен өзара байланысты болса, сот тауар белгісі заңсыз орналастырылған тауарлардың құнының екі еселенген мөлшерінде тауар таңбасына айрықша құқықты бұзғаны үшін өтемақы өндіріп алу туралы талапты қараған кезде, егер бұрын басқа құқық иеленушінің талап-арызы бойынша бұзушыдан тауарға сол белгіні орналастыруға байланысты осындай араласқан дәрежеге дейін ұқсас тауар таңбасына айрықша құқықты бұзғаны үшін өтемақы өндіріп алынған болса, тауар таңбасы сол тауарлардың құнының екі еселенген мөлшерінде, оның ішінде осындай құқық иеленушілердің үлестес болуы кезінде өтемақы мөлшерін азайтуға немесе оны өндіріп алудан бас тартуға жол берілмейді.

Осылайша, РФ АК 1252-б. 3-т. және 1515-б. 4-т. РФ Конституциялық Сотының № 57-П қаулысын ескере отырып, үлестес құқық иелеріне осы тұлғалардың айрықша құқықтарын бұзған адамнан контрафактілік тауардың екі еселенген құны мөлшерінде өтемақыны бірнеше рет өндіріп алуға мүмкіндік бермейді, егер осы тауарда пайдаланылған белгі бір уақытта осы тұлғаларға тиесілі бірнеше тауар белгілерімен араласу қаупін тудырса.

Сот құқық иеленушілердің үлестестік мән-жайларын жауапкердің іс материалдарына ұсынған дәлелдемелерін негізге ала отырып, оның дәлелдерін ескере отырып ғана белгілейді. Бұл мән-жай өтемақы мөлшерін төмендету негіздерін бағалау кезінде ескеріледі, ал өтемақыны төмендету тек жауапкердің өтініші бойынша мүмкін болады.

Осыны ескере отырып, егер жауапкер талапкер-құқық иеленушінің бұрын шешілген дау аясында осы жауапкер заңсыз айналымға енгізген сол тауардың құнының екі еселенген мөлшерінде өтемақы өндіріп алған ұқсас тауар белгісінің құқық иеленушісімен үлестес екенін дәлелдесе, сот РФ Конституциялық Сотының № 57-П қаулысы негізінде егер өтемақы басқа іс аясында мәлімделсе өтемақы өндіруден бас тартуы мүмкін.

Егер үлестес құқық иеленушілердің бір тауардың екі еселенген құны мөлшерінде өтемақы өндіріп алу туралы талаптары бір іс аясында мәлімделсе, сот тауардың екі еселенген құнынан аспайтын мөлшерде өтемақының жалпы мөлшерін айқындайды және оны барлық құқық иеленушілер арасында тең үлестермен бөледі.

Бұл ретте бірнеше тауар белгілеріне құқықтарды бір мезгілде бұзу мүмкін емес, дизайн (қаптама) туындысы ниеттер тұтастығымен қамтылатын бір бұзушылық ретінде танылады, себебі ниеттер тұтастығы туралы № 10 қаулының 65-тармағы зияткерлік қызметтің бір нәтижесін немесе даралау құралын бір тәсілмен пайдалану бойынша бірнеше ұқсас әрекеттер жасалған жағдайды қарайды.

РФ Конституциялық Сотының № 57-П қаулысының қолданысы жауапкердің осы тұлғаларға тиесілі бірнеше тауар белгілерімен араласу қаупін тудыратын белгісі бар бір тауарды сату арқылы үлестес тұлғалардың

айрықша құқықтары бұзылған жағдайда ғана емес. Егер жауапкер қолданатын белгіленім бірнеше режимде (тауар белгісі және туынды ретінде) қорғалған болса, ұқсас тәсіл де қолданылады [13].

РФ Конституциялық Сотының осы қаулысын ескере отырып, тауардың екі еселенген құны мөлшерінде өтемақы мөлшерін анықтаған кезде, бір немесе бірнеше адамға тиесілі бірнеше тауарлық белгілер мен туындылар орналастырылған бір контрафактілі тауарды сату үшін өтемақының жалпы мөлшері тауардың екі еселенген құнынан аспауы керек екенін ескеру қажет. Бұл өлшем максималды болып табылады және бір тауарға бірнеше тауарлық белгілерді және немесе/туындыларды салу осы тауардың құнын негіздеді, оған байланысты өтемақы есептеледі [14].

Егер бірнеше құқық иелері сотқа ортақ талапкер ретінде өтемақы өндіріп алу туралы талаппен жүгінсе, онда сот олардың пайдасына өндіріп алынатын өтемақының жалпы мөлшерін (тауардың екі еселенген құны) анықтайды.

Жоғары сот органдарының түсіндірмелері соттарды нақты даудың іс жүзіндегі жағдайларын мұқият талдауға итермелейді, бұл өз кезегінде өтемақы өндіріп алу туралы істердің күрделенуіне әкеледі. Нәтижесінде, қазір өтемақы механизмі заң шығарушы дәлелдеу стандарттарын төмендеткен, шығындарды өндіріп алу талаптарымен салыстырғанда айрықша құқықтарды қорғаудың «қарапайым» әдісі болып табылмайды.

Іс жүзінде өтемақы мөлшерін белгіленген ең төменгі мөлшерден төмендету мүмкіндігі, бір жағынан, әділеттілік талаптарына жауап береді, екінші жағынан, сот практикасында жеке мәселелердің туындауына алып келеді, сот процедураларының қымбаттауына, тараптар үшін сот шығыстарының ұлғаюына әкеп соғады.

Сот практикасында туындайтын мәселелерді шешу үшін және РФ Конституциялық Сотының 2023 жылғы № 28-П және № 40-П қаулыларын іске асыру мақсатында РФ Мемлекеттік Думасына РФ АК төртінші бөлігіне өзгерістер енгізуді көздейтін заң жобасы енгізілді [15], онда РФ АК өтемақыға арналған азаматтық-құқықтық жауапкершілік шарасы ретінде арнайы бапты (12521-бап) енгізу, ал РФ АК 1252-б. 3-т. алып тастау ұсынылды.

Жаңа мақалада зияткерлік қызметтің **бір нәтижесін немесе даралау құралын қандай да бір тәсілмен заңсыз пайдалану айрықша құқықты бұзу болып саналады деген жалпы ережені бекіту ұсынылады.**

Сонымен бірге, өтемақыны өндіріп алу мақсатында айрықша құқықты бір немесе бірнеше құқық иеленушілерге тиесілі зияткерлік қызметтің (даралау құралдарының) бір немесе бірнеше нәтижелерін бір немесе бірнеше тәсілмен бір немесе бірнеше адамның заңсыз пайдалануынан тұратын іс-әрекеттер жиынтығы, егер бұл іс-әрекеттердің барлығы өзара байланысты болса және жалпы экономикалық нәтижеге әкелсе, айрықша құқықты бір бұзушылық деп танылуы мүмкін деп белгілеу ұсынылады. Бұл жағдайда өтемақы

мөлшерін анықтау кезінде сот бұзушының нәтижені немесе даралау құралын әртүрлі тәсілдермен заңсыз пайдалануын, зияткерлік қызметтің бірнеше нәтижелерін (даралау құралдарын) заңсыз пайдалануын, сондай-ақ бірнеше құқық иеленушілерге тиесілі нәтижелерді (даралау құралдарын) заңсыз пайдалануын назарға алады.

Осылайша, өтемақыны анықтау мақсатында бұзушылықтардың көптігін бір бұзушылық ретінде қарастыру мүмкіндігін бекіту – заңнамалық деңгейде бірыңғай экономикалық мақсат ұғымын бекіту ұсынылады.

Заң жобасының авторлары құқық иесі өтемақыны есептеу әдісін таңдайтын қолданыстағы ережеден бас тартуды ұсынады. Құжатта соттың белгілі бір жағдайларда өтемақыны тұрлаулы мөлшерде анықтау құқығы қарастырылған. Бұл мүмкін болады, егер:

- 1) құқық иесі таңдаған өтемақы түрі (есептеу әдісі) айрықша құқықты бұзу жағдайларына қолданылмайды;
- 2) құқық иесі өзі таңдаған есептеу әдісі арқылы өтемақы мөлшерін ақылға қонымды сенімділік дәрежесімен негіздей алмады. Қазіргі уақытта мұндай жағдайларда сот өтініш берушіге талап қоюдан бас тартуға мәжбүр.

Сондай-ақ, заң жобасы өтемақы мөлшерін ең төменгі шектен төмендетуге жол берілетін жағдайларды белгілейді:

- 1) бұзушы өзінің айрықша құқықты бұзуға жол беретінін білмеді және білмеуі керек еді (яғни, бұзушылық кінәсіз жасалған);
- 2) бұзушылықты бұзушы алғаш рет жасады;
- 3) бұзушылықты бұзушы кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде жасаған жоқ.

Бұл ретте, тұрлаулы мөлшерде анықталған өтемақы үшін бұл жағдайларда 10-нан 100 мың рубльге дейінгі шекті белгілеу ұсынылады, ал контрафактілік даналардың құнынан немесе зияткерлік қызмет нәтижесін немесе даралау құралын пайдалану құқығының құнынан анықталатын өтемақы үшін осындай даналардың бір еселенген құнынан екі есеге дейінгі шекті немесе құқықтардың құнын белгілеу ұсынылады.

Өтемақы мөлшерін сот осы Кодексте белгіленген шектерде бұзушылықтың көлемі мен сипатына және парасаттылық пен әділеттілік талаптарын ескере отырып істің өзге де мән-жайларына қарай айқындайды деген ұсыныс елеулі және маңызды болып табылады.

Қазіргі уақытта заң жобасын РФ Мемлекеттік Думасы 2023 жылдың 27 маусымында бірінші оқылымда мақұлдады.

РФ КС № 57-П қаулысын іске асыру мақсатында Мемлекеттік Думаға «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігінің 1515-бабына өзгеріс енгізу туралы» № 638828-8 Федералдық заңының жобасы енгізілді (ред. РФ ФК МД-ға енгізілген, 01.06.2024 жағдай бойынша мәтін) [16]. Сонымен қатар, оны дербес қараудың ұтымдылығы екіталай, ықтимал қақтығыстарды жою үшін оны бұрын енгізілген заң жобасымен келісу біршама ұтымды болар еді.

Зияткерлік құқықтар объектілерінің ерекшеліктеріне байланысты – олардың материалдық емес табиғаты және туындылардың, фонограммалардың контрафактілік даналарын, контрафактілік тауарларды тез көбейту және тарату мүмкіндігі, сондай – ақ беймәлім бұзушылықтардың көп мөлшері – зияткерлік меншікті қорғау туралы конституциялық талапты қамтамасыз ету үшін құқық иелерінің мүдделерін қорғаудың ерекше шараларын қолдану қажет, олардың бірі өтемақы болып табылады. Оның механизмінің сәтсіз элементтерін жою оны зияткерлік құқықтарды әділ және тиімді қорғаудың элементі ретінде сақтауға мүмкіндік береді.

Нормативтік-құқықтық дереккөздердің тізімі

1. РФ Конституциялық Сотының 24.07.2020 ж. № 40-П «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің 1515-бабы 4-тармағының 2-тармақшасының конституциялылығын тексеру туралы іс бойынша Он бесінші төрелік апелляциялық соттың сұрауына байланысты» қаулысы // Заңнамалық қызметті қамтамасыз ету жүйесі: сайт. – URL: <https://sozd.duma.gov.ru/bill/348960-8?ysclid=m17uhsptle440967988> (жүгіну күні: 02.08.2024).
2. РФ Конституциялық Сотының 13.12.2016 ж. № 28-П «Алтай өлкесінің Төрелік сотының сұрауларына байланысты Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1301-бабының 1-тармақшасының, 1311-бабының 1-тармақшасының және 1515-бабының 4-тармағының 1-тармақшасының конституциялылығын тексеру туралы іс бойынша» қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_208711/?ysclid=m1907foo1c778552255 (жүгіну күні: 02.08.2024).
3. РФ Конституциялық Сотының 13.02.2018 ж. № 8-П «ПАГ» жауапкершілігі шектеулі қоғамның шағымына байланысты Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1252-бабы 4-тармағының, 1487-бабының және 1515-бабының 1, 2 және 4-тармақтары ережелерінің конституциялылығын тексеру туралы іс бойынша қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_290909/?ysclid=m19098xo51942189043 (жүгіну күні: 02.08.2024).
4. Ресей Федерациясының Конституциялық Сотының 14.12.2023 № 57-П «Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың сұрауына байланысты Ресей Федерациясы Азаматтық кодексінің 1252-бабының 3-тармағының және 1515-бабының 4-тармағының 2-тармақшасының конституциялылығын тексеру туралы іс бойынша» қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_464376/?ysclid=m190e7qcg4615595738 (жүгіну күні: 02.08.2024).
5. Ресей Федерациясының азаматтық заңнамасын дамыту тұжырымдамасы (РФ Президенті жанындағы Кеңестің азаматтық заңнаманы кодификациялау және жетілдіру жөніндегі 07.10.2009 жылғы шешімімен мақұлданған) // Ресей Федерациясының Жоғарғы төрелік сотының хабаршысы. – 2009. – № 11. – 20 б.
6. Ресей Федерациясының Жоғарғы төрелік соты Президиумының 2007 жылғы 13 желтоқсандағы № 122 «Зияткерлік меншік туралы заңнаманы қолдануға байланысты істерді төрелік соттардың қарау тәжірибесіне шолу» ақпараттық хаты // Ресей Федерациясының Жоғарғы төрелік сотының хабаршысы. – 2008. – № 2. – 79-99 б.
7. РФ Конституциялық Сотының 2016 жылғы 13 желтоқсандағы № 28-П қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_208711/?ysclid=m190fci2on233215956 (жүгіну күні: 02.08.2024).
8. РФ Жоғарғы Соты Пленумының 23.04.2019 ж. № 10 «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігін қолдану туралы» қаулысы // Ресей Федерациясының Жоғарғы Соты: сайт. – URL: <https://www.vsrfr.ru/documents/own/27773/?ysclid=m190g78o2p684064458> (жүгіну күні: 02.08.2024).
9. РФ Жоғарғы төрелік соты Президиумының 2010 жылғы 30 қарашадағы № 10521 /10 қаулысы // Федералды төрелік соттар: сайт. – URL: https://arbitr.ru/materials/32048?path=%2Ffarxiv%2Fpost_press%2F&ysclid=m190i9aqaq664353602 (жүгіну күні: 02.08.2024).
10. Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 24.06.2024 № а53-39679/2023 іс бойынша Қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=109760&ysclid=m190kvqrtz19362072#Yf32oOUz mQog4xl5> (жүгіну күні: 02.08.2024).
11. Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот жанындағы Ғылыми-консультативтік кеңес мүшелерінің қатысуымен талқылау нәтижелері бойынша Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот төралқасының 05.04.2017 № СП-23/10 қаулысымен бекітілген авторлық және сабақтас құқықтарды бұзғаны үшін өтемақы өндіріп алу кезінде туындайтын кейбір мәселелер бойынша Ресей Федерациясының Конституциялық Соты мен Ресей Федерациясының Жоғарғы Сотының тәжірибесін ескере отырып, кассациялық сатыдағы сот ретінде зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың сот практикасын жинақтау нәтижелері бойынша дайындалған ақпараттық анықтама // Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот: сайт. – URL: https://ipc.arbitr.ru/storage/sites/ipc/files/288/spravka_compensation_copyright.pdf (жүгіну күні: 02.08.2024).
12. Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың № А32-36309/2020 іс бойынша 05.04.2022 ж. қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=92085&ysclid=m190m83qd9659953773#EwJ2oOU8EhCUTbPp> (жүгінген күні: 02.08.2024).

13. Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың № А56-81463/2022 іс бойынша 26.01.2024 ж. қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=109760&ysclid=m190nerdv1789540391#KLY2oOU7AtEDXt06> (жүгіну күні: 02.08.2024).
14. Зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 09.04.2024 ж. № А40-121808/2023 іс бойынша қаулысы // «КонсультантПлюс» АҚЖ: сайт. – URL: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=MA RB&n=2562304&ysclid=m190o1mvqk250988433#V2g2oOUUnI0xeb> (жүгіну күні: 02.08.2024).
15. «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігіне өзгерістер енгізу туралы» № 348960-8 заң жобасының паспорты // Заңнамалық қызметті қамтамасыз ету жүйесі: сайт. – URL: <http://sozd.duma.gov.ru/bill/348960-8> (жүгіну күні: 02.08.2024).
16. «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігінің 1515-бабына өзгеріс енгізу туралы» № 638828-8 Федералдық заң жобасы // Заңнамалық қызметті қамтамасыз ету жүйесі: сайт. – URL: <https://sozd.duma.gov.ru/> (жүгіну күні: 02.08.2024).
4. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated 12/14/2023 No. 57-P «In the case of checking the constitutionality of paragraph 3 of Article 1252 and subparagraph 2 of paragraph 4 of Article 1515 of the Civil Code of the Russian Federation in connection with the request of the Intellectual Property Court», [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_464376/?ysclid=m190e7qcg4615595738 (Accessed 2 Aug. 2024).
5. The concept of the development of civil legislation of the Russian Federation (approved by the decision of the Council under the President of the Russian Federation on Codification and Improvement of Civil Legislation dated 07.10.2009) (2009), *Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii*, no 11, p. 20.
6. Information Letter of the Presidium of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation dated December 13, 2007 No. 122 «Review of the practice of arbitration courts in cases related to the application of intellectual property legislation» (2008), *Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii*, no 2, pp. 79-99.
7. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated December 13, 2016 No. 28-П, [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_208711/?ysclid=m190fci2on233215956 (Accessed: 02.08.2024).
8. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation dated 04/23/2019 No. 10 «On the application of Part Four of the Civil Code of the Russian Federation», [Online], available at: <https://www.vsr.ru/documents/own/27773/?ysclid=m190g78o2p684064458> (Accessed 2 Aug. 2024).
9. Resolution of the Presidium of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation dated November 30, 2010 No. 10521/10, [Online], available at: https://arbitr.ru/materials/32048?path=%2Ffarxiv%2Fpost_pres%2F&ysclid=m190i9aaqq664353602 (Accessed 2 Aug. 2024).
10. Resolution of the Intellectual Property Rights Court dated 06/24/2024 in case no. A53–39679/2023, [Online], available at: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=109760&ysclid=m190kvqrtz-19362072#Yf32oOUzmQog4xl5> (Accessed 2 Aug. 2024).
11. An information note prepared based on the results of summarizing the judicial practice of the Intellectual Property Rights Court as a court of cassation, taking into account the practice of the Constitutional Court of the Russian Federation and the Supreme Court of the Russian Federation on certain issues arising when collecting compensation for copyright and related rights violations, approved by Resolution of the Presidium of the Intellectual Property Rights Court dated 04/05/2017 No. СП-23/10 based on the results discussions with the participation of members of the Scientific Advisory Council at the Intellectual Property Rights Court, [Online], available at: <https://ipc.arbitr.ru/storage/sites/>

Авторлар туралы ақпарат

Людмила Александровна Новоселова, заң ғылымдарының докторы, профессор, Зияткерлік құқықтар сотының төрағасы (Мәскеу, Огородный өткелі, 5-үй, 2-құр), ORCID: 000-0001-8463-178X; sip.press@arbitr.ru

List of regulatory and legal sources

1. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated 07/24/2020 No. 40-P «On the case of checking the constitutionality of subparagraph 2 of paragraph 4 of Article 1515 of the Civil Code of the Russian Federation in connection with the request of the Fifteenth Arbitration Court of Appeal», [Online], available at: <https://sozd.duma.gov.ru/bill/348960-8?ysclid=m17uhsptle440967988> (Accessed 2 Aug. 2024).
2. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated December 13, 2016 No. 28-P «In the case of checking the constitutionality of subparagraph 1 of Article 1301, subparagraph 1 of Article 1311 and subparagraph 1 of paragraph 4 of Article 1515 of the Civil Code of the Russian Federation in connection with requests from the Arbitration Court of the Altai Territory», [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_208711/?ysclid=m1907foo1c778552255 (Accessed: 02.08.2024).
3. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated 02/13/2018 No. 8-P «On the case of checking the Constitutionality of the provisions of paragraph 4 of Article 1252, Article 1487 and paragraphs 1, 2 and 4 of Article 1515 of the Civil Code of the Russian Federation in connection with the complaint of the PAG Limited Liability Company», [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_290909/?ysclid=m19098xo51942189043 (Accessed 2 Aug. 2024).
4. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated 12/14/2023 No. 57-P «In the case of checking the constitutionality of paragraph 3 of Article 1252 and subparagraph 2 of paragraph 4 of Article 1515 of the Civil Code of the Russian Federation in connection with the request of the Intellectual Property Court», [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_464376/?ysclid=m190e7qcg4615595738 (Accessed 2 Aug. 2024).
5. The concept of the development of civil legislation of the Russian Federation (approved by the decision of the Council under the President of the Russian Federation on Codification and Improvement of Civil Legislation dated 07.10.2009) (2009), *Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii*, no 11, p. 20.
6. Information Letter of the Presidium of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation dated December 13, 2007 No. 122 «Review of the practice of arbitration courts in cases related to the application of intellectual property legislation» (2008), *Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii*, no 2, pp. 79-99.
7. Resolution of the Constitutional Court of the Russian Federation dated December 13, 2016 No. 28-П, [Online], available at: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_208711/?ysclid=m190fci2on233215956 (Accessed: 02.08.2024).
8. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation dated 04/23/2019 No. 10 «On the application of Part Four of the Civil Code of the Russian Federation», [Online], available at: <https://www.vsr.ru/documents/own/27773/?ysclid=m190g78o2p684064458> (Accessed 2 Aug. 2024).
9. Resolution of the Presidium of the Supreme Arbitration Court of the Russian Federation dated November 30, 2010 No. 10521/10, [Online], available at: https://arbitr.ru/materials/32048?path=%2Ffarxiv%2Fpost_pres%2F&ysclid=m190i9aaqq664353602 (Accessed 2 Aug. 2024).
10. Resolution of the Intellectual Property Rights Court dated 06/24/2024 in case no. A53–39679/2023, [Online], available at: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=109760&ysclid=m190kvqrtz-19362072#Yf32oOUzmQog4xl5> (Accessed 2 Aug. 2024).
11. An information note prepared based on the results of summarizing the judicial practice of the Intellectual Property Rights Court as a court of cassation, taking into account the practice of the Constitutional Court of the Russian Federation and the Supreme Court of the Russian Federation on certain issues arising when collecting compensation for copyright and related rights violations, approved by Resolution of the Presidium of the Intellectual Property Rights Court dated 04/05/2017 No. СП-23/10 based on the results discussions with the participation of members of the Scientific Advisory Council at the Intellectual Property Rights Court, [Online], available at: <https://ipc.arbitr.ru/storage/sites/>

- ipc/files/288/spravka_compensation_copyright.pdf (Accessed 2 Aug. 2024).
12. Resolution of the Intellectual Property Rights Court dated 04/05/2022 in case no. A32–36309/2020, [Online], available at: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=92085&ysclid=m-190m83qd9659953773#EwJ2oOU8EhCUTbPp> (Accessed 2 Aug. 2024).
13. Resolution of the Intellectual Property Rights Court dated 26/01/2024 in case no. A56–81463/2022, [Online], available at: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=SIP&n=109760&ysclid=m190nerd-v1789540391#KLY2oOU7AtEDXt06> (Accessed 2 Aug. 2024).
14. Resolution of the Intellectual Property Rights Court dated 09/04/2024 in case no. A40–121808/2023, [Online], available at: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=MARB&n=2562304&ysclid=m190o1mvgk250988433#V2g2oOUUnZNI0xeb> (Accessed 2 Aug. 2024).
15. Passport of Draft Law No. 348960–8 «On Amendments to Part Four of the Civil Code of the Russian Federation», [Online], available at: [https://sozd.duma.gov.ru/bill/348960–8](https://sozd.duma.gov.ru/bill/348960-8) (Accessed 2 Aug. 2024).
16. Draft Federal Law No. 638828–8 «On Amendments to Article 1515 of Part Four of the Civil Code of the Russian Federation», [Online], available at: <https://sozd.duma.gov.ru> (Accessed 2 Aug. 2024).

Information about the author

Ludmila A. Novoselova, Dr. Sci. (Law), Professor, President of the Intellectual Property Court (Moscow, Ogorodny dr-way, 5 bld. 2), ORCID: 0000–0001–8463–178X; sip.press@arbitr.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 02.08.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 22.08.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 28.08.2024 ж. қабылданды

Шолу мақаласы

Review

УДК 347.771

Шетелдік юрисдикциялардың тәжірибесін ескере отырып, Маркуш құрылымдарын қамтитын өнертабыстарға өтінімдерді қарау ерекшеліктері (1-бөлім)

Анна Анатольевна Полякова[✉], Николай Борисович Лысков, Николай Вадимович Зарянов

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]apolyakova@rupto.ru

Аңдатпа: ұлттық патенттік ведомстволарда Маркуш формулалары бар өтінімдерді сараптаудың әртүрлі құралдары бар, бұл осындай өтінімдерді сараптаудың әмбебап тәсілдерін жасау қажеттілігін туғызады. Зерттеудің мақсаты – Маркуш құрылымдарымен өтінімдерге қатысты АҚШ патенттік ведомствосының, сондай-ақ Еуразиялық және Еуропалық патенттік ведомстволардың сараптама тәсілдерін талдау. Аталған патенттік ведомстволарға сараптама жүргізу жөніндегі нұсқаулықтарды зерделеу жолымен осындай өтінімдерге қатысты патенттік ведомстволардың тәсілдеріне талдау жүргізілді. АҚШ патенттік ведомствосында, сондай-ақ Еуразиялық және Еуропалық патенттік ведомстволарда олардың қызметін үйлестіруді талап ететін Маркуш құрылымдарымен формулалардың ашылу жеткіліктілігін, патент қабілеттілігін, айқындылығы мен тұтастығын бағалаудың әртүрлі құралдары бар екені анықталды. Осы жұмыстың екінші бөлігінде басқа патенттік ведомстволардың сараптама тәсілдерін талдау, сондай-ақ әртүрлі патенттік ведомстволардың бірдей өтінімдерді қарауының мысалдары келтірілетін болады.

Негізгі сөздер: Маркуш құрылымы, патент, өтінім, өнертабыс, патент қабілеттілік, ашудың жеткіліктілігі, өнертабыстың тұтастығы.

Дәйексөз алу үшін: Полякова, А.А. Шетелдік юрисдикциялардың тәжірибесін ескере отырып, Маркуш құрылымдарын қамтитын өнертабысқа өтінімдерді қарау ерекшеліктері (1-бөлім) / А. А. Полякова, Н. Б. Лысков, Н. В. Зарянов // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 232–241 б.

Алғыстар: мақала ФӨМИ «Өнертабыстар мен пайдалы модельдерді сипаттау кезінде параметрлердің сандық мәндерінің жалпы тұжырымдамасымен немесе интервалымен көрсетілген белгілерді қолдану әдіснамасының дамуы» ғылыми-зерттеу жұмысының материалдары бойынша дайындалған.

Features of invention application consideration containing Markush structures in the light of experience of foreign jurisdictions (part 1)

Anna A. Polyakova[✉], Nikolay B. Lyskov, Nikolay V. Zaryanov

Federal Institute of Industrial Property

[✉]apolyakova@rupto.ru

Abstract: national patent offices have various tools for examining applications with Markush claims, which necessitates the creation of universal approaches for the examination of such applications. The purpose of the study is to analyze approaches to examination by the US Patent Office, as well as the Eurasian and European Patent Offices in relation to applications with Markush structures. By studying the guidelines for conducting examinations of these patent offices, an analysis of the approaches of patent offices in relation to such applications was carried out. It has been established that the US Patent Office, as well as the Eurasian and European Patent Offices, have different tools for assessing the sufficiency of disclosure, patentability, clarity

and unity of claims with Markush structures, which requires harmonization of their activities. An analysis of approaches to examination by other patent offices, as well as examples of consideration of the same applications by different patent offices will be given in the second part of this work.

Keywords: Markush structure, patent, application, invention, patentability, sufficiency of disclosure, unity of the invention

For citation: Polyakova, A. A. Features of invention application consideration containing Markush structures in the light of experience of foreign jurisdictions (part 1) / A. A. Polyakova, N. B. Lyskov, N. V. Zaryanov // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, № 3 (9). P. 232–241.

Acknowledgements: the article is based on the materials of the research work of FIPS «Development of a methodology for using the features expressed by a general concept or an interval of quantitative parameter values in the characterization of inventions and utility models».

КІРІСПЕ

Өнертабыс формуласын жасау кезінде өтініш берушілер көбінесе өнертабыстың мәнін қысқа және сонымен бірге сыйымды форматта ұсынуда қиындықтарға тап болады. Бір жағынан, өнертабыс формуласында мәлімделген техникалық нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін өнертабыстың барлық маңызды белгілері ұсынылуы керек. Екінші жағынан, «артық» және біршама егжей-тегжейлі белгілерді қосу зияткерлік меншікті қорғау саласын тарылтады, бұл болашақта, мысалы, патент жарияланғаннан кейін белгілі бір зерттеудің бірегейлігін жоғалту қаупіне әкелуі мүмкін.

Химия және фармацевтика саласындағы патенттерде жаңа заттардың, олардың негізіндегі композициялардың немесе оларды алу немесе қолдану тәсілдерінің жеке химиялық формулалары бар өнертабыс формулаларын кездестіру сирек емес. Егер өнертабыс бір қосылысқа емес, бүкіл қатарға қатысты болса, оны ұсынудың ыңғайлы түрі – «Маркуш құрылымдары» (немесе «Маркуш формулалары») болып табылады [1]. Химиялық қосылыстардың құрылымына қатысты формула белгілерін білдірудің бұл әдісі Америка Құрама Штаттарында формуланың осы түріне қатысты сот ісін жүргізуге қатысқан өтініш берушінің атымен аталады (US 1506316, 26.08.1924).

Маркуш формуласы формуланың бір тармағында баламалы белгілердің тізімін баяндауды білдіреді, олардың ішінен комбинаторика әдісімен іске асырудың нақты нұсқаларын алу үшін таңдау жасалады. Баламалар тізімі Маркуш тобы немесе топтасуы деп аталады. Маркуш топтасуы химия саласында ғана емес, металлургия мен биологияда да өнертабыстарды анықтау үшін қолданылады. Механикамен байланысты және жоғарыда айтылғандармен байланысты емес өнертабыстар Маркуш формуласы түрінде де мәлімделуі мүмкін [1].

Маркуш формуласы жалпы құрылымдық формуламен көрсетілген химиялық қосылыстардың үлкен тізімін жариялауға мүмкіндік беретіндіктен, әр алмастырғыш ретінде әр түрлі балама нұсқалар болуы мүмкін [1], онда бұл формула белгілерінің жалпы ұғым түріндегі көрінісі (функционалды ядро), ол жеке балама түрінде көрсетілген осы жалпы ұғымның жеке сипаттамаларының жиынтығымен толықтырылады. Өнертабыс

Маркуш формуласы көптеген елдерде қабылданған. Патенттік ведомстволар Маркуш құрылымдарын қамтитын өтінімдерді сараптаудың жекелеген әдіснамаларын әзірлейді.

Белгілерінің бұл көрінісі өнертабыс туралы ақпарат беруді едәуір жеңілдетеді және басқа да бірқатар артықшылықтарға ие, бірақ сонымен бірге ақпараттық іздеу кезінде де, патент беру немесе беруден бас тарту туралы шешім қабылдауда да белгілі бір қиындықтар туғызады.

Дегенмен, Маркуш формуласы көптеген елдерде қабылданған. Патенттік ведомстволар Маркуш құрылымдарын қамтитын өтінімдерді сараптаудың жекелеген әдіснамаларын әзірлейді. «Маркуш құрылымы» терминінің өзі патенттік ведомстволар жұмыс істейтін заңнамалық құжаттарда кездеспейді, бірақ мәні бойынша сараптама жүргізу жөніндегі нұсқаулықтарда (Manuals, Guidelines) енгізіледі. Мұндай нұсқаулықтарда олар әдетте Маркуш формуласын тексеру алгоритмін көрсетеді және заңнама құжаттарымен реттелген ережелерге сәйкес бұзушылықтарды тану үшін негіздер жазып береді. Халықаралық өтініш берушілердің тәжірибесі көрсеткендей, ұлттық фазаларға ауысу кезінде өнертабыс формуласын түзету қажет болады. Сонымен қатар, әр түрлі елдердің сарапшылары өтініш берушіден әртүрлі негіздерде өзгерістер енгізуді талап етеді, мысалы, тұтастық талабын бұзу немесе ашудың жеткіліктілік шарттарын бұзу. Бұл іс жүргізу мерзімін ұзартып қана қоймайды, сонымен қатар «бағдарсыз» өтініш берушіні жаңылыстырады: бір елде оған патент беріледі, ал екінші елде одан қосымша деректер талап етіледі.

Осы жұмыстың мақсаты – Маркуш құрылымдары түрінде көрсетілген өнертабыстарға өтінімдерге қатысты АҚШ патенттер және тауар белгілері жөніндегі

ведомствосының (USPTO), сондай-ақ Еуразиялық және Еуропалық патенттік ведомстволардың сараптамасына тәсілдерді талдау.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН МАТЕРИАЛДАРЫ

Тәсілдерді талдау ұлттық патенттік ведомстволардың ресми сайттарында қолжетімді тиісті патенттік ведомстволардың мәні бойынша сараптама жүргізу жөніндегі нұсқаулықтарды зерделеу арқылы жүзеге асырылды. Өтінімдерді іздеу және олар бойынша іс жүргізуді талдау Espacenet, Patentscope, Patent Centre, Google Patents іздеу жүйелерінің көмегімен жүргізілді.

Маркуш формулаларын қолданудың бірқатар артықшылықтары бар екені сөзсіз, бірақ өнертабыстардың осы түрдегі балама белгілерін ұсыну да бірқатар қиындықтарды тудырады.

Маркуш формуласымен байланысты ғылыми әдебиеттерді іздеу «Маркуш формуласы», «Маркуш құрылымы», «патенттер», «өтінімдер», «мәселелер», «артықшылықтар мен кемшіліктер» деген негізгі сөздер мен олардың тіркесімдері, синонимдері және ағылшын тіліндегі баламалары бойынша жүргізілді.

ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Маркуш формулаларының артықшылықтары мен кемшіліктері

Маркуш формулаларын қолданудың бірқатар артықшылықтары бар екені сөзсіз, алайда өнертабыстардың осы түрдегі балама белгілерін ұсыну сонымен қатар сараптама аясындағы мәселелерге және патент берілгеннен кейін туындайтын мәселелерге бөлінуі мүмкін бірқатар мәселелермен бірге түйіндеседі.

Ең алдымен, Маркуш формулалары өтініш берушілерді құрылымы жағынан ұқсас химиялық қосылыстарға бірнеше патенттік өтінімдер беруден арылтатынын атап өткен жөн, себебі, мысалы, дәрілік заттар үшін қосылыс құрылымының көрінетін биологиялық белсенділікпен (SAR) байланысы бар және ортақ ядросы бар қосылыстарда ұқсас белсенділіктің болуын және радикалдар құрылымындағы шамалы өзгерістерді негізді түрде болжайды [2].

Өтініш беруші өтінім материалдарында мәлімделген өнертабысты сипаттайтын мысалдардың жеткілікті санын ұсынуға міндетті. Мысалдар қай сәтте жеткілікті? Өнертабысты жүзеге асыру мысалдарының қажетті саны туралы нормативтік құжаттарда бір мәнді нұсқаулардың болмауы Маркуш құрылымдарын қамтитын өтінімдер бойынша іс жүргізудегі проблемалардың бірі болып табылады [3].

Маркуш формулалары бар өтінімдердің мәні бойынша сараптама жүргізу кезінде мәлімделген топтан (қатардан) әрбір нақты қосылысты алу мысалдарының бар-жоғын тексеру жүргізіледі, ал топ химиялық табиғаты әртүрлі радикалдармен қосылыстарды қамтуы мүмкін, онда қосылыстарды алу мүмкіндігін растау үшін жеткілікті мысалдар, яғни, мәлімделген радикалдардың барлық алуан түрлілігі бар қосылыстардың мысалдары, үлкен мөлшерде болуы мүмкін. Көбінесе Маркуш формуласы мыңнан астам қосылыстарды немесе жүздеген қосылыстар тобын қамтуы мүмкін [4].

Дегенмен Маркуш формулалары бар өнертабыстарды растау үшін мысалдар санының жеткіліктілік мәселесі Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының (ДЗМҰ) зерттеулерінде үнемі көтеріліп отырады, әзірге ол тек жалпы ұсынымдармен шешіледі [1].

Алайда, бұл мәселе тек өтініш берушінің алдында ғана тұрмайды. Сарапшының көзқарасы бойынша, өнертабыстың көптеген вариацияларын қамтитын Маркуш формуласымен өтінім беру кезінде ақпараттық іздеу көбінесе ұсынылған мысалдар көлемінде, яғни өнертабысты жүзеге асырудың нақты нұсқаларында ғана жүзеге асырылады. Мұндай мысалдар үш жүзден немесе одан да көп болуы мүмкін, бұл берілген барлық мысалдарды іздеуді қиындатады. Техниканың алдыңғы деңгейінен іздеу Маркуштың әртүрлі патенттердегі қабаттасатын құрылымдарының көбінесе танылмау фактісімен күрделенеді, сондықтан әдебиеттермен жұмыс істеу салыстырмалы түрде көп уақыт пен шығынды қажет етеді. Сонымен қатар, кейде Маркуштың бұрын ашылған құрылымында жаңадан мәлімделген өнертабысты жүзеге асырудың қандай да бір нұсқасы бар-жоғын анықтау мүмкін емес, бұл бүкіл өтінімнің патентке қабілеттілігіне күмән келтіруі мүмкін [2, 4, 5, 6].

Бұл ретте айта кететін жайт, Маркуш формуласына жататын барлық ықтимал қосылыстардың ішінде клиникалық сынақтарды патент иесі, әдетте, ең жақсы қасиеттері бар бір немесе ең көбі екі нақты қосылыстарға қатысты жүргізеді, олар кейіннен дәрілік препарат ретінде тіркеу куәлігін алады [7]. Сәйкесінше, мәлімделген қатардағы қалған қосылыстарды патент иесі бастапқы мақсаты бойынша пайдалануға жоспарламайды, мысалы, белсенділігі аз немесе басқа жағымсыз қасиеттердің болуына байланысты. Мұндай жағдайда Маркуштың бүкіл формуласына қатысты осындай ауқымды қорғауды қамтамасыз ету заңды ма?

Баламалы белгілерді Маркуштың кең формуласы түрінде жазу өтініш берушіге бәсекелестерден өз зерттеулерін қорғауға мүмкіндік береді.

Екінші жағынан, альтернативті белгілерді Маркуштың кең формуласы түрінде жазу өтініш берушіге өзінің зерттеулерін бәсекелестерден қорғауға мүмкіндік береді, оның барысында зерттелетін қатардағы ең белсенді қосылыс бірден табылмауы мүмкін [2, 4, 6, 8], себебі, көбінесе Маркуш құрылымдарымен байланысты патенттік өтінімдер дәрі-дәрмектерді әзірлеу жөніндегі жобаның басында беріледі.

Зерттеулер барысында компаниялар біршама ірі қатардан нақты бір қосылысты таңдайды және сол қосылыстарға қосымша патенттер бере алады. Бұл патенттер селективті өнертабыстар ретінде де белгілі, себебі олар кеңірек жиынтықтан таңдалған нақты қосылысты қорғайды.

Фирмалар әдетте дәрі-дәрмектің баламалы түрлеріне: әртүрлі композициялар, мөлшерлемелер мен құрамдарға, сонымен қатар клиникалық зерттеулердің әртүрлі кезеңдерінде дәрі-дәрмектерді әзірлеу барысында анықталған қолданудың жаңа әдістеріне қайталама патенттер алуға тырысады. Мұндай стратегия әдетте «патенттік қоршау» немесе «жаңарту стратегиясы» деп аталады [9]. Қорғау мерзімдерін ұзарту үшін патенттеу стратегияларын әзірлеу фармацевтика өнеркәсібіндегі өмірлік циклді басқарудың маңызды аспектісі болып табылады, бірақ бұл Маркуш формуласы бар патенттерге қатысты тағы бір қиындық тудырады. Қорғау мерзімдерін ұзарту үшін патенттеу стратегияларын әзірлеу фармацевтика өнеркәсібіндегі өмірлік циклді басқарудың маңызды аспектісі болып табылады, бірақ бұл Маркуш формуласы бар патенттерге қатысты тағы бір қиындық тудырады. Әдетте, қайталама патенттер Маркуштың негізгі патентінен кешірек беріледі, бұл бастапқы патентте Маркуш формуласы түрінде мәлімделген қосылыстарға айрықша құқықтың мерзімін ұзартуы мүмкін [9], яғни Маркуш формулаларын қолдану өтініш берушіге патенттің жарамдылық мерзімін мәні бойынша, бір затқа, жасанды және негізсіз ұзартуға мүмкіндік береді, себебі тіпті Маркуш формуласы аясында да, әдетте, екінші патентте құқықтық қорғау сұралатын бірдей зат пәрменді болып табылады [2, 10, 11, 12, 13]. Осылайша, Маркуш формулалары түпнұсқа дәрі-дәрмектердің нарықтық эксклюзивтілігінің ұзақтығын ұзарта отырып әлеуметтік әл-ауқатқа әсер етуі мүмкін.

Маркуш формуласы бар өнертабысты ғылыми еңбектің өнімі ретінде қарастыра отырып, оның ғылыми үрдіске қосқан үлесін бағалай отырып, келесі тармақтарды атап өтуге болады. Бір жағынан, Маркуш құрылымымен жасалған өтінімдер өтінім аясында нақты алынбаған және көзделмеген қосылыстарға негізсіз талаптарды қамтиды. Мұндай «негізсіз» қосылыстарды Маркуштың мәлімделген формуласынан комбинаторика әдісімен алуға болады және олардың формулада болуы патенттер мен өтінімдерді «беделін түсіреді», оларды нақты ғылыми құжат мәртебесінен айырады. Маркуш құрылымы арқылы көптеген молекулаларға өтініш беру өтініш берушілерге қажетті фармакологиялық қасиеттерге ие болуы мүмкін бірқатар қосылыстарды қорғайтын

патенттер алуға мүмкіндік береді. Көптеген зерттеулерден кейін ғана Маркуштың патент иесі клиникалық сынақтардың келесі (және өте қымбат) сатысында қандай жеке қосылыстың өтуі керектігін шешеді. Нәтижесінде, шынымен адал зерттеушілер селективті өнертабыстарды патенттеу мүмкіндігін ескере отырып, шынымен қажет, нақты синтезделген және сыналған қосылыстарды патенттеуде қиындықтарға тап болуы мүмкін [2, 14]. Бұл кейінгі әзірлемелерді бәсекелестер үшін тартымды етпеуі мүмкін. Бәсекелестердің Маркуш патентінің иесі таңдаған бір қосылыстан басқа баламаларды мұқият зерттеуге тырысуы, қажетті фармакологиялық әсерлер үшін Маркуштың бастапқы патентін бұзу қаупін төндіреді. Маркуш құрылымдары бар патенттер нақты молекулалар туралы мәлімдейтін патенттерге қарағанда қорғаудың кең саласын білдіретіндіктен, олар көптеген қосылыстардың патенттік қабілетін шектей отырып кейінгі зерттеулер мен әзірлемелерге кедергі келтіреді деп күтуге болады.

Маркуш құрылымы бар өтінімдер өтінім аясында нақты алынбаған және көзделмеген қосылыстарға негізсіз талаптарды қамтиды.

Сонымен қатар, функционалды топтарды ауыстыру қосылыстарға жаңа SAR қасиеттерін береді және Маркуш формуласындағы қосылыстардың жалпы санын ескере отырып, бұл формуладағы барлық заттардың белсенділігін анықтау мүмкін емес. Біріншіден, әрбір химиялық қосылыстың синтезі дара болып табылады және реагенттер мен жағдайларды таңдауды талап етеді және Маркуш формуласымен, бір схемамен біріктірілген қосылыстардың барлық көлемін алу жолдарын ұсыну техникалық тұрғыдан орындалмайтын міндет болып табылады. Екіншіден, өтініш беруші көбінесе Маркуш формуласы бойынша іске асырудың ең жақсы мысалдарын ғана ұсынады – бұл жағдайда формуладағы басқа құрылымдар да мәлімделген техникалық нәтижеге жету үшін қажетті қасиеттерге және жалпы мәлімделген қасиеттерге ие болады деп сенуге негіз жоқ [13]. Химиялық заттың ағзаға физиологиялық және емдік әсерін химиялық құрылым негізінде болжауға болады, бірақ оны тек нақты сынақтар арқылы растауға болады. Қосылыс жасалып, сыналғанға дейін оның тірі ағзаға қалай әсер ететінін нақты білу мүмкін емес. Сонымен қатар, биологиялық белсенділікті тестілеу кезінде күтпеген және жағымсыз қасиеттер анықталуы мүмкін. Алайда, егер Маркуш формуласының патент иесі мұнымен айналыспаса, ал үшінші тарап зерттеушісі табандылық танытып, молекуланы синтездеп, тесттен өткізсе және мұндай күтпеген қасиеттерді алғаш рет анықтаса, техниканың алдыңғы деңгейіндегі патентте

(Маркуш патенті) ертерек жалпы сипаттаманың болуы бұл өнертапқыштың патент алуына кедергі болмауы керек [4, 15].

Екінші жағынан, ауқымды қорғауды қамтамасыз ету басқа түрдегі инновацияларға серпін береді [2]. Мысалы, бәсекелес әзірлеушілер алдыңғы технологиялық деңгейде Маркуш формуласымен біріктірілген қосылыстармен бірдей молекулалық нысанаға әсер ететін қосылыстардың түбегейлі жаңа сериясын іздеу стратегиясына жүгіне алады.

Сонымен қатар, Маркуш формуласы бойынша кескіндер мен мәтіннен оқуға мүмкіндік беретін компьютерлік әдістер мен алгоритмдер әзірленуде, сонымен қатар Маркуш формуласының барлық баламалары бойынша, тіпті жалпы құрылымдық формулада жеке қосылыстар ретінде ашылмайтын айқын түрлермен салыстыру жүргізілуде [5, 6].

Осылайша, Маркуш құрылымдарын патенттік қорғаудың өз артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Соңғыларын жою үшін патенттік ведомстволар жұмыс істейді: іздеудің тиімділігін арттыру үшін іздеудің жаңа базалары мен алгоритмдері әзірленеді, ашудың жеткіліктілігі мәселелерін шешу үшін Маркуш формуласы бойынша химия және зияткерлік меншік саласындағы мамандардан тиісті материалдар мен ұсыныстар шығарылады [16, 17]. Патенттерді ұзарту мәселелері бойынша қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізіледі. Дегенмен, әзірге Маркуш формулалары бар өтінімдермен жұмыс істеу кезінде туындайтын қиындықтар әлі де өзекті және әртүрлі елдер орындай алатын шешімді іздеуді талап етеді.

Жүргізілген зерттеу аясында Маркуш құрылымдары бар өтінімдерді талдау кезінде сараптаманы басшылыққа алатын ішкі нормативтік құжаттар талданды. Мұндай құжаттар, әдетте, барлық юрисдикцияларда өнертабысқа өтінімдерді іздеу және сараптау бойынша нұсқаулықтар болып табылады.

USPTO

USPTO «improper Markush grouping» ұғымын тікелей енгізеді, яғни патент беруден бас тартуға негіз болатын «Маркуштың қате топтасуы»¹. Бұл ұғым екі аспектіні қамтиды – «бірыңғай құрылымдық ұқсастық» және «маңызды құрылымдық элементтен жалпы пайдалану».

Маркуш тобының мүшелері, егер олар бірдей танылған физикалық немесе химиялық сыныпқа жатса, «біртұтас құрылымдық ұқсастыққа» ие. Танылған физикалық немесе химиялық класс – бұл техниканың белгілі бір саласындағы білімге сүйене отырып, класс мүшелері мәлімделген өнертабыс мәнмәтінінде бірдей әрекет етеді деп күтілетін класс: Маркуш формуласының кез келген балама белгілерін пайдаланған кезде бірдей нәтижеге қол жеткізіледі деп күтілуде.

USPTO «improper Markush grouping» ұғымын тікелей енгізеді, яғни патент беруден бас тартуға негіз болатын «Маркуштың қате топтасуы»

Осылайша, Маркуш Тобы, әдетте, егер топтың барлық мүшелері танылған класқа (физикалық немесе химиялық) жататын болса және мәлімделген өнертабыста бірдей функцияны орындайтын кем дегенде бір ортақ қасиетке ие болса және олардың табиғатынан немесе серияның барлық мүшелерінің осы қасиетке ие екендігі анық техника деңгейінен болса рұқсат етіледі.

Егер Маркуш тобы балама химиялық қосылыстарды сөзбен де, химиялық формуламен де сипаттаса және баламалар танылған класқа жатпаса, баламалар жалпы пайдалану үшін қажетті бір маңызды құрылымдық ерекшелікке ие болса, Маркуш тобының мүшелері әлі де қолайлы деп саналуы мүмкін. Бұл ретте, USPTO нұсқаулығына сәйкес, сарапшы Маркуш топтарының бірде-бір құрылымдық ұқсастығы немесе ортақ пайдалануы жоқ екенін анықтаған кезде, өтінімде «Маркуштың дұрыс емес топтасуы» бар деген негізде өтінім бойынша бас тарту туралы шешім қабылданады. Бұл бас тарту мәні бойынша бас тарту болып табылады және оған Патенттік сот-апелляциялық кеңесте шағымдануға болады.

Сонымен қатар, USPTO Маркуш құрылымдары үшін бірлік талаптарын бағалаудың жеке тәсіліне ие². Маркуш формуласы үшін өнертабыстың бір формуласында баламалар (химиялық немесе химиялық емес) анықталған кезде, егер баламалар ұқсас сипатқа ие болса, тұтастық талабы орындалды деп саналады (similar nature). Маркуш тобы балама химиялық қосылыстарға арналған кезде, егер келесі критерийлер орындалса, оларды табиғаты ұқсас ретінде қарастыру керек:

а) барлық баламалардың ортақ қасиеті немесе белсенділігі бар;

б) жалпы құрылым бар, яғни маңызды құрылымдық элемент барлық баламалар үшін ортақ болып табылады; немесе жалпы құрылым біріктіруші критерий бола алмайтын жағдайларда, барлық баламалар өнертабыс қатысты болатын техника саласындағы химиялық қосылыстардың танылған класына жатады. «Маңызды құрылымдық элемент барлық баламаларға ортақ» өрнегі қосылыстар мәлімделген құрылымдардың көп бөлігін алатын ортақ химиялық құрылымға ие болатын жағдайларды білдіреді немесе егер қосылыстарда құрылымдардың аз ғана бөлігі болса, онда

¹ Manual of patent examining procedure United States Patent and Trademark Office, 2023, Chapter 2117 (II) // USPTO: сайт. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/s21173.html> (жүгінген күні: 02.03.2024).

² Сол жерде, Chapter 1850

ол қолданыстағы техника деңгейін ескере отырып, құрылымдық жағынан ерекшеленетін бөлік болуы керек және жалпы белсенділікті көрсету үшін қажет болуы керек. Құрылымдық элемент жеке компоненттен тұрады немесе бір-бірімен байланысқан жеке компоненттердің тіркесімі болуы мүмкін.

Сонымен қатар, егер Маркуш тобының баламаларын әр түрлі жіктеуге болатын болса, бұл өнертабыс бірлігінің жоқтығы туралы қорытынды жасауға негіз болмайды. Егер баламаларды қарастырған кезде Маркуштың кем дегенде бір баламасы белгілі техника деңгейімен салыстырғанда жаңа емес екенін көрсетуге болатын болса, сарапшы өнертабыстың тұтастығы мәселесін қайта қарауы керек (a posteriori).

USPTO нұсқаулығы сонымен қатар Маркуш формуласы өтінімнің «белгісіздігі» ретінде көрсетілген бзушылықты тудыруы мүмкін екенін көрсетеді³. Маркуш тобына баламалардың көп мөлшері енуі мүмкін, нәтижесінде Маркуштың өтінімі көптеген балама нұсқаларды қамтуы мүмкін. Белгілі бір жағдайларда Маркуш тобы соншалықты ауқымды болуы мүмкін, сондықтан осы саланың мамандары мәлімделген өнертабыстың шекараларын анықтай алмайды. Мысалы, егер өтінімде химиялық қосылыс Маркуштың бір немесе бірнеше топтарын қолдану арқылы анықталса және бұл өтінім көптеген балама нұсқаларды қамтыса, егер осы саладағы маман Маркуш тобы (топтары) анықтаған барлық қосылыстарды елестете алмауына байланысты өнертабыстың өлшемдері мен шекараларын анықтай алмаса, өтінім белгісіз болуы мүмкін. Бұл жағдайда USPTO сарапшылары патент беруден бас тартуға құқылы.

Маркуш формулаларына қатысты ашудың жеткіліктілігі мен патентке қабілеттілік шарттарын тексеру USPTO нұсқаулығы шеңберінде жеке реттелмейді және баламалы белгілер мен жалпы ұғымдарды қамтитын формулалар үшін жалпы талаптарға, алгоритмдерге және ұсынымдарға сәйкес жүргізіледі.

Еуропалық патенттік ведомство

Еуропалық патенттік ведомствоның (ЕПО) сараптама жүргізу жөніндегі нұсқаулығында Маркуш формуласын тексерудің жеке алгоритмдері де бар.

Тұтастық талабына қатысты ЕПО нұсқаулығы, сондай-ақ USPTO нұсқаулығы, егер баламалар ұқсас сипатқа ие болса (similar nature), оны сақталған деп таниды⁴. Сонымен қатар, маңызды құрылымдық элементке қатысты маңызды құрылымдық элемент абсолютті түрде жаңа болуы қажет емес. Керісінше, «маңызды» термині жалпы қасиетке немесе белсенділікке қатысты мәлімделген қосылыстарды бірдей қасиетке немесе белсенділікке ие кез келген белгілі қосылыстардан

ажырататын химиялық құрылымның жалпы бөлігі болуы керек дегенді білдіреді. Басқаша айтқанда, маңызды құрылымдық элемент тұтастай қарастырылған мәлімделген өнертабыстың қолданыстағы технология деңгейіне қосатын техникалық үлесін анықтайды. Егер Маркуштың кем дегенде бір баламасы жаңа емес екенін көрсетуге болатын болса, өнертабыстың бірлігін қайта қарау керек, атап айтқанда, егер Маркуш формуласымен қамтылған қосылыстардың кем дегенде біреуінің құрылымы қарастырылып отырған қасиетпен немесе техникалық әсермен бірге белгілі болса, бұл қалған қосылыстармен (баламалармен) бірліктің жоқтығының белгісі болып табылады. Бұл Маркуш баламалары «ерекше» болып табылатын бірдей (жалпы құрылым) немесе сәйкес (бірдей қасиет немесе техникалық әсер) сипаттамаларды қамтымайтындығымен байланысты. Әр түрлі баламалары нуклеин қышқылдарын немесе әр түрлі тізбектермен анықталған ақуыздарды қамтитын формулалар тең дәрежеде Маркуш тобын білдіреді деп саналады және жоғарыда аталған принциптерге сәйкес талданады.

Формуланы құруға қойылатын талаптарға келетін болсақ, тәуелсіз немесе тәуелді тармақтар, егер формуланың бір тармағындағы баламалардың саны мен ұсынылуы бұл тұжырымды түсініксіз немесе түсіндіруді қиындатпаса баламаларға қатысты болуы мүмкін⁵.

Тұтастық талабына қатысты ЕПО нұсқаулығы, сондай-ақ USPTO нұсқаулығы, егер баламалар ұқсас табиғи сипатқа ие болса, оны сақталған деп таниды.

Ашудың жеткіліктілігін бағалау кезінде мыналар көрсетілген: тек өнертабыстың нұсқалары, мысалы, оны жүзеге асырудың көптеген нұсқаларының бірі ғана жүзеге асырыла алмайтындығы, өнертабыстың мәнін тұтастай жүзеге асыру мүмкін емес деген қорытындыға бірден негіз бола алмайды, яғни. өнертабыс туындаған мәселені шеше алмайды, сондықтан қалаған техникалық нәтижеге қол жеткізуге бейім емес. Іске асырылуы мүмкін емес өнертабыс нұсқаларына қатысты сипаттаманың бөліктері және сәйкес өнертабыс формуласы, егер жетіспеушілік жойылмаса, бөлімшенің сұрауы бойынша жойылуы немесе өнертабыс тақырыбына жатпайтын деп белгіленуі мүмкін. Бұл жағдайда формула сипаттамаға сәйкес келетіндей етіп және іске асырылмай қалған іске асыру нұсқаларына жатпайтындай етіп жасалуы керек. Кейбір жеке жағдайларда (мысалы, диапазондардың тіркесіміне қатысты өнертабыс формуласы немесе Маркуш формуласы) өнертабыс формуласының көлемі көптеген

³ Сол жерде, Chapter 2117.

⁴ Guidelines for Examination in the European Patent Office European Patent Office, 2023, Chapter V-10 // European Patent Office: сайт. URL: сайт: https://link.epo.org/web/epo_guidelines_for_examination_2023_hyperlinked_en.pdf (жүгінген күні: 02.03.2024).

⁵ Сол жерде, Chapter IV-8.

Өнертабыс формуласында жұмыс істемейтін нұсқалардың болуы, егер формулада жұмыс нұсқаларын анықтау үшін тиісті критерийлер бойынша жеткілікті ақпарат болса, ешқандай зиян келтірмейді.

баламаларды қамтуы мүмкін, олардың кейбіреулері іске асырудың жұмыс істемейтін нұсқаларына сәйкес келеді. Мұндай жағдайларда өнертабыс формуласында жұмыс істемейтін нұсқалардың болуы, егер формулада мәлімделген баламалар шегінде жұмыс нұсқаларын анықтау үшін тиісті критерийлер бойынша жеткілікті ақпарат болса, ешқандай зиян келтірмейді⁶.

Маркуш формуласына қатысты патент қабілеттілігін тексеру ЕРО нұсқаулығы шеңберінде қосымша бөлек реттелмейді және баламалы белгілер мен жалпы ұғымдарды қамтитын формулалар үшін жалпы талаптар мен ұсынымдарға сәйкес жүргізіледі.

Еуропалық патенттік ведомство

Еуразиялық патенттік ведомствоның (ЕАПВ) нұсқаулығының, ЕРО және USPTO нұсқаулықтарынан айырмашылығы, Маркуш формуласына қатысты өтінім беруші өнертабысты іске асыру кезінде техникалық нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігін растайтын нақты мәліметтерді ұсынуы тиіс екендігі туралы ақпаратты анық түрде қамтиды. ЕАПВ нұсқаулығына сәйкес, мұндай деректер әдетте «Өнертабысты жүзеге асыру мүмкіндігін растайтын мәліметтер» сипаттама бөлімінде келтіріледі. Бұл ғылыми білімге (ғылыми журналдардағы мақалалар, монографиялар және т.б.) негізделген теориялық сипаттағы негіздемелер де, өнертабыс жататын қызмет саласында қабылданған эксперименттер, сынақтар немесе бағалаулар жүргізу нәтижесінде алынған дәйекті деректер де болуы мүмкін⁷ [18].

Маркуш формуласы бойынша тұтастыққа қойылатын талаптарды тексеруге қатысты ЕАПВ нұсқаулығында сипатталған іс-қимыл алгоритмдері ЕРО нұсқаулығы үшін сипатталған алгоритмдермен сәйкес келеді⁸.

ЕАПВ нұсқаулығы, ЕРО және USPTO нұсқаулықтарынан айырмашылығы, Маркуш формуласына қатысты жаңалықты тексеруге арналған алгоритмдерді қамтиды. Егер өнертабыс техниканың алдыңғы деңгейінен

белгілі жалпы құрылымдық формулаға (Маркуш формуласына) жататын Х химиялық қосылысына қатысты болса, онда ақпарат көзінде мәлімделген қосылысты және/немесе оны алу тәсілін ашатын мәліметтер болмаған жағдайда өнертабыстың жаңалығы танылады. Кері жағдайда Х қосылу техникасы деңгейіндегі атақ Маркуш формуласымен мәлімделген өнертабыстың жаңалығына нұқсан келтіреді. Алайда, егер ақпарат көзінде таңдалған қосылыс көрсетілмесе, бірақ сонымен бірге бастапқы заттар мен оны жүзеге асыру кезеңдері көрсетілген әдіс ашылса, нәтижесінде таңдалған қосылыс сөзсіз алынса, онда мұндай ашылу мәлімделген қосылыстың жаңалығына нұқсан келтіреді⁹.

Өнертапқыштық деңгейді тексеру кезінде селективті өнертабыстармен байланысты сипаттаманы да ескеруге болады. Селективті өнертабыстардың өнертапқыштық деңгейін танудың негізгі шарты мынадан тұрады: селективті өнертабыс параметрлердің мәлім біршама ауқымды қатары немесе белгілі элементтер тобы үшін күтілмейтін техникалық нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін жағдайда өнертапқыштық деңгейге ие. Мысалы, жеке химиялық қосылыс үшін бұл жаңа ауруды емдеу (сапалық сипаттағы техникалық нәтиже) немесе қосылыстар тобы үшін мәлім терапевтік тиімділіктің көрінісі, Маркуш формуласымен біріктірілген, осы топтың белгілі бір қосылысы болуы мүмкін, бірақ күтпеген жерден жоғары дәрежеде көрінеді (сандық сипаттағы техникалық нәтиже)¹⁰.

Маркуш формуласына қатысты өтініш беруші өнертабысты іске асыру кезінде техникалық нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігін растайтын сенімді мәліметтерді ұсынуы тиіс.

Сонымен қатар, ЕАПВ басшылығы Маркуш формуласы үшін өтінімнің мәні бойынша өзгеруін тексеру бойынша түсіндірмелерді қамтиды. Өнертабыс формуласына белгілерді енгізу өтінімнің бастапқы материалдарында осындай белгілерге тікелей нұсқау болған не олар өнертабысты жүзеге асыру мүмкіндігін растайтын мәліметтер негізінде анық түрде шығарылуы мүмкін болған жағдайда ғана бастапқы материалдардан тыс шықпайды деп есептеледі. Мысалы, өнертабыстың бастапқы формуласында Маркуш формуласындағы радикалдардың бірінің мағынасы «C1-10 алкил» ретінде берілген, ал қосымша материалдарда өтініш беруші бұл мәнді «C5-10 алкил» деп нақтылауды ұсынады. Мұндай

⁶ Сол жерде, Chapter III-3.

⁷ Еуразиялық патенттік ведомствоның өнертабыстарына еуразиялық патенттер беруге арналған өтінімдерді сараптау жөніндегі нұсқаулық, 2.3.3-тарау // Еуразиялық патенттік ведомство: сайт. URL: <https://www.eapo.org/documents/voprosy-pravovoj-ohrany-izobretenij/rukovodstvo-po-ekspertize-zayavok-na-vydachu-evrazijskih-patentov-na-izobreteniya/> (жүгінген күні: 02.03.2024).

⁸ Сол жерде 4.8-тарау.

⁹ Сол жерде 10.3.3 және 10.3.4 тараулар.

¹⁰ Сол жерде 11.2-тарау

нақтылау бұл белгі еуразиялық өтінімнің бастапқы сипаттамасында немесе көрсетілген радикалдың мәні бес көміртегі атомы бар алкилге (пентан) сәйкес келетін қосылыстардың бірін алу мысалында болған жағдайда ғана қабылдануы мүмкін. Басқа жағдайда ұсынылған нақтылауды қабылдау мүмкін емес, себебі «C5-алкил» белгісі еуразиялық өтінімнің бастапқы материалдарында болмаған¹¹.

Өнертабыс формуласына белгілерді енгізу өтінімнің бастапқы материалдарында осындай белгілерге тікелей нұсқау болған жағдайда ғана бастапқы материалдардан тыс болмайды деп есептеледі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Маркуш құрылымы – бұл өнертабыс формулаларының құқықтық қорғалу көлемін білдірудің әмбебап және кең таралған тәсілі, ол сонымен бірге эксперименттік мәліметтердің минималды көлемімен құқықтық қорғаудың салыстырмалы түрде үлкен көлеміне қол жеткізуге мүмкіндік береді. Өнертабыс формуласын өтініш берушілер үшін Маркуш құрылымдары түрінде көрсетудің көптеген артықшылықтары бар, алайда өрнектің мұндай нысаны өнертабысқа өтінімдерді мәні бойынша сараптау кезінде бірқатар проблемалармен тоғысқан. USPTO, сондай-ақ ЕРО және ЕАПВ Маркуш құрылымдарының жеткілікті ашылуын, патенттілігін, анықтығын және тұтастығын бағалаудың әртүрлі құралдарына ие.

Басқа патенттік ведомстволардың мәні бойынша сараптамаға көзқарастарды талдау, сондай-ақ әртүрлі патенттік ведомстволардың сол өтінімдерді қарауының нақты мысалдары осы жұмыстың екінші бөлігінде берілетін болады.

Әдебиеттер тізімі

1. WIPO, Summary: further study on the sufficiency of disclosure (Part II), 16-20 October 2023 // ВОИС: сайт. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/scp/en/scp_35/scp_35_5_summ.pdf (жүгінген күні: 04.04.2024).
2. Wagner, S. Mapping Markush / S. Wagner, C. Sternitzke, S. Walter // Research Policy. – 2022. – Vol. 51, № 10. – P. 1-14.
3. Кирий, Л. Л. Денсаулық сақтау саласындағы өнертабыстарды патенттеу, пайдалану және құқықтарды қорғау мәселелері / Л. Л. Кирий // EXOPRIORITY-2016 зияткерлік меншік жқңіндегі VIII форум және Роспатенттің «Зияткерлік меншік – Ресейдің инновациялық әлеуеті» ғылыми – практикалық конференциясы – Мәскеу: «Экспоцентр» ОКК, Краснопресненская жағалауы, 2016. – 14-б.
4. Holman, C.M. In Defense of Secondary Pharmaceutical Patents: A Response to the UN's Guidelines for Pharmaceutical Patent Examination / C. M. Holman // Indiana Law Review. – 2017. – Vol. 50, № 3. – P. 1-56.
5. Wang, P.-H. Intelligent pharmaceutical patent search on a near term gate based quantum computer / P.-H. Wang, J.-H. Chen, Y.J Tseng // Scientific Reports. – 2022. – Vol. 12, № 175. – P 1-8.
6. Маркуш формулаларын заманауи химиялық ақпараттық жүйелерде қолдану: Әдістемелік және бағдарламалық-технологиялық құралдар/ А. К. Мартиросов, Д. И. Гончаренко В. М. Зацепин, В.А. Иванченко // Ғылыми-техникалық ақпарат. Сер. 2. – 2004. – № 4. – 21–33 б.
7. Залесов, А. В. Бір дәрілік затқа қатысты бірнеше патенттерді ұзартудың қайшылығы туралы / А. В. Залесов // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2022. – № 5. – 23–31 б.
8. Karshedt, D. The death of the genus claim / D. Karshedt, M. A. Lemley, S. B. Seymore, // Harvard Journal of Law & Technology. – 2021. – Vol. 35, № 1. – P 1-72.
9. Белгілі заттардың туындыларына қатысты өнертабыстарға өтінімдер: жаңа көзқарас / В. Г. Галковская, Н. Б. Лысков, А. А. Полякова, Т. Е. Криворучко // Патенттер мен лицензиялар. Зияткерлік құқықтар. – 2019. – № 8. – 24–37 б.
10. Осипов, К. В. Ресейде дәрілік заттарды патенттік қорғаудың қолданылу мерзімін ұзарту (заңнамалық өзгерістерге шолу) / К. В. Осипов // Дәрілік заттарды әзірлеу және тіркеу. – 2016. – № 2. – 216–220 б.
11. Мещеряков, В. А. Фармацевтика саласындағы ресей патенттік құқығының дағдарысы / В. А. Мещеряков // Зияткерлік құқықтар бойынша Сот журналы. 2016. – № 13. – 30–37 б.
12. Залесов, А. В. Ресейдегі фармацевтика саласындағы патенттік құқықтарды қорғау ерекшеліктері / А. В. Залесов // Зияткерлік құқықтар: XXI ғасырдың сын-тегеуріндері: Халықаралық конференция материалдары, Томск, 2019 жылғы 14–16 қараша / Э. П. Гаврилов, С. В. Бутенко редакциясымен. – Томск: Томск мемлекеттік университетінің баспа үйі, 2019. – 52–65. б. – DOI 10.17223/9785946218559/8.
13. Леонидов, Н. Б. Химиялық заттарды патенттік қорғау ерекшеліктері / Н. Б. Леонидов, Н. В. Михеева // Ресейлік химиялық журнал. – 2000. – Т. XLIV, № 5. – 34–41 б.
14. Михайлов, А. В. Аңыз туралы аңыз немесе Қағаз көбігінен селективті өнертабыстардың пайда болуы / А. В. Михайлов // Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот журналы. – 2016. – № 14. – 58–70 б.
15. Susman, A. Million-card monte: reforming the markush claim post-aia to save synthetic chemical innovation / A. Susman // The John Marshall Review of Intellectual Property Law. – 2013. – № 12. – P 720-745.

¹¹ Сол жерде 12-тарау

16. Органикалық қосылыстарға жататын өнертабыстардың патент қабілеттілігін анықтау ерекшеліктері / Е. Н. Лубянко және басқалар; Роспатент ақпараттық-баспа орталығы. – Мәскеу: Роспатент ақпараттық-баспа орталығы АБО, 2004. – 50 б.
17. Полякова, А. А. Химия және медицина саласындағы өнертабыстың патентке қабілеттілік шарттарына сәйкестігін бағалау үшін өтінім материалдарында ұсынылатын мәліметтердің жеткіліктілігі: әдістемелік ұсынымдар / А. А. Полякова, Е. А. Уткина. – М: «Патент» АБО 2007. – 44 б. – Библиогр.: 41–43 б. (38 атау.)
18. Игнатов, М. Химиялық қосылыстарды патенттік қорғаудың ерекшеліктері және оларды Еуразиялық патенттік ведомствода алу тәсілдері / М. Игнатов, М. Серова // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2018. – № 4. – 57–66 б.

Авторлар туралы ақпарат

Анна Анатольевна Полякова, «Өнеркәсіптік меншіктің федералдық институты» ФӨМИ директорының орынбасары (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30 үй, 1-корп.); apolyakova@rupto.ru.

Николай Борисович Лысков, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБУ химия, биотехнология және медицина орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); otd1463@rupto.ru.

Зарянов Николай Вадимович, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФӨМИ зияткерлік меншік бойынша жетекші мемлекеттік сарапшысы (Мәскеу, Бережковская жағаж., 30 үй, 1-корп.); nikolai.zarianov@rupto.ru.

Бірлескен авторлардың мәлімденген салымы

Барлық бірлескен авторлар тұжырымдаманы әзірлеуге, зерттеу жүргізуге және мақаланы дайындауға айтарлықтай үлес қосты, жарияланғанға дейін соңғы нұсқасын оқып, мақұлдады.

А. А. Полякова – зерттеу жоспары мен тұжырымдамасын әзірлеу және нәтижелерді өңдеу.

Н. Б. Лысков – зерттеу жоспары мен тұжырымдамасын әзірлеу және нәтижелерді өңдеу.

Н. В. Зарянов – ақпараттық іздеуді жүзеге асыру және нәтижелерді өңдеуді жүргізу.

References

1. WIPO (2023), Summary: further study on the sufficiency of disclosure (Part II), 16–20 October, available at: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/scp/en/scp_35/scp_35_5_summ.pdf (Accessed: 4 April 2024).
2. Wagner, S., Sternitzke, C. and Walter, S. (2022), «Mapping Markush», *Research Policy*, vol. 51, no 10. pp.1–14.
3. Kirij, L.L. (2016), «Problems of patenting, use and protection of invention rights in the field of healthcare», *VIII Forum on intellectual property EXPOPRIORITY-2016 and scientific and practical conference of Rospatent «Intellectual Property – the innovative potential of Russia»*, Moscow, Expocentre Fairgrounds, Krasnopresnenskaya emb.
4. Holman, C.M. (2017) «In Defense of Secondary Pharmaceutical Patents: A Response to the UN's Guidelines for Pharmaceutical Patent Examination», *Indiana Law Review*, vol. 50, no 3, pp. P. 1–56.
5. Wang, P. – H., Chen, J. – H. and Tseng, Y.J. (2022), «Intelligent pharmaceutical patent search on a near term gate based quantum computer», *Scientific Reports*, vol. 12, no 175, pp. 1–8.
6. Martirosov, A. A. Martirosov, A.K., Goncharenko, D.I., Zachepin, V.M. and Ivanchenko, V. A. (2004), «Application of Markush formulas in modern chemical information systems: methodological and software-technological tools», *Sci. – Tech.I. Series 2. Information processes and systems*, no 4, pp. 21–33.
7. Zalesov, A.V. (2022), «On the contradiction of extending several patents related to the same drug», *Intellectual property. Industrial property*, no 5, pp. 23–31.
8. Karshtedt, D., Lemley, M.A. and Seymore, S.B. (2021), «The death of the genus claim», *Harvard Journal of Law & Technology*, vol. 35, no 1, pp. 1–72.
9. Galkowskaya, V.G., Lyskov, N.B., Polyakova, A.A. and Krivoruchko, T.E. (2019), «Applications for inventions relating to derivatives of known substances: a new perspective», *Patent and licenses. IP rights*, no 8, pp. 24–37.
10. Osipov, K.V. (2016), «Extension of the validity period of patent protection of medicines in Russia (review of legislative changes)», *Razrabotka i registraciya lekarstvennyh sredstv*, no 2, pp. 216–220.
11. Meshcheryakov, V.A. (2016), «Crisis of russian patent law in pharmaceutical sphere», *IPC Magazine*, no 13, pp. 30–37.
12. Zalesov, A.V. (2019), «Features of patent protection in the field of pharmaceuticals in Russia», *Proceedings of the International Conference «Intellectual Property Rights: Challenges of the 21st Century»*, Tomsk, Publishing House of Tomsk State University, pp. 52–65. DOI 10.17223/9785946218559/8.
13. Leonidov, N.B. and Miheeva, N.V. (2000), «Features of patent protection of chemicals», *Rossiiskij himicheskij zhurnal [Russian Chemical Journal]*, no. 5, pp. 34–40.
14. Mikhailov, A.V. (2016), «The myth about the myth, or the birth of selective inventions from the paper foam», *IPC Magazine*, no 14., pp. 58–70.
15. Susman, A. (2013), «Million-card monte: reforming the markush claim post-aia to save synthetic chemical innovation», *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, no 12, pp.720–745.
16. Lubjanko, E. N. et al. (2004), «Osobennosti opredeleniya patentosposobnosti izobretenij, odnosyashchihsya k organicheskim soedineniyam» [Features of determining the patentability of inventions related to organic compounds], Inform. – izd. centr Rospatenta INIC, Moscow, Russia.
17. Polyakova, A.A. et al. (2007), «Dostatochnost» svedenij, predstavlyaemyh v materialah zayavki, dlya ocenki

sootvetstviya izobreteniya v oblasti himii i mediciny usloviyam patentosposobnosti» [Sufficiency of the information provided in the application materials to assess the compliance of an invention in the field of chemistry and medicine with the conditions of patentability], INIC «Patent», Moscow, Russia.

18. Ignatov, M. E. et al. (2018), «Features of patent protection of chemical compounds and methods of obtaining them in the Eurasian Patent Office», *Intellectual property. Industrial property*, no 4, pp. 57–66.

Information about the authors

Anna A. Polyakova, Deputy Director of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); apolyakova@rupto.ru.

Nikolay B. Lyskov, Head of the Center for Chemistry, Biotechnology and Medicine of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); otd1463@rupto.ru.

Nikolay V. Zaryanov, Leading State Expert on Intellectual Property of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); nikolai.zarianov@rupto.ru.

Contribution of the authors

All the authors made a significant contribution to the development of the concept, research and preparation of the article, read and approved the final version before publication.

A. A. Polyakova – development of a research plan and concept and processing of the results.

N. B. Lyskov – development of a research plan and concept and processing of the results.

N. V. Zaryanov – development of a research plan and concept and processing of the results.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.

The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 11.04.2024 ж. келіп түсті

Рецензияланғаннан кейін 15.07.2024 ж. пысықталды

Жариялауға 17.07.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77:338.24

Мемлекеттік ғылыми-техникалық саясаттың патенттік және жарияланымдық белсенділіктің өсуіне әсері

Диана Андреевна Рожнова

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

DRozhnova@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада жоғары білімнің ғылыми және білім беру ұйымдарының 2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңдегі зерттеулерінің нәтижелерін ұсынудың кең таралған тәсілдері ретінде жарияланымдар мен патент беруге өтінімдерге жүргізілген салыстырмалы талдау деректері қарастырылады. Зерттеудің мақсаты ғылыми жұмысты бағалауға қолданылатын ғылыми өлшем тәсілінің кемшіліктерін анықтаудан тұрады. Зерттеудің өзектілігі ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін енгізу қажеттілігіне негізделген. Практикалық құндылық мақалада нормативтік құжаттарға, олардың көрсетілген кезеңдегі патенттік және жарияланымдық белсенділік динамикасына әсеріне кешенді талдау жасаудан тұрады. Жүргізілген зерттеудің негізгі әдістері талдау және салыстыру болды. Зерттеуде елдің ғылыми және технологиялық тәуелсіздігіне қол жеткізуді қамтамасыз етуге әсер ететін ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудағы ұлттық жүйені қалыптастырудың маңыздылығы туралы қорытындылар жасалады. Зерттеу нәтижелері мемлекеттік ғылыми-техникалық саясатқа талдау жүргізу және оны жетілдіру құралдарын анықтау кезінде пайдаланылуы мүмкін. Әрі қарайғы зерттеулердің бағыттары жақын болашақта ҒЗИ мен ЖОО қызметінің тиімділігін бағалау критерийлерін жетілдіруді талдаудан тұрады.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншік, ұлттық жобалар, ғылыми-техникалық саясат, мемлекеттік бағдарламалар, жарияланымдық белсенділік, патенттік белсенділік, зияткерлік қызметтің нәтижесі, технологиялар трансфері.

Дәйексөз алу үшін: Рожнова, Д. А. Мемлекеттік ғылыми техникалық саясаттың патенттік және жарияланымдық белсенділіктің өсуіне әсері // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9) 242–251 б.

The impact of the state scientific and technical policy on the growth of academic publishing and patenting

Diana A. Rozhnova

Federal Institute of Industrial Property

DRozhnova@rupto.ru

Abstract: the article summarizes some of the comparative analysis results between academic publishing and patenting as the most common results of scientific researches performed by higher education institutions and scientific organizations for the 2012 to 2022 period. A critical overview of the primary scientometric indicators used for the evaluation of scientific work and their flaws are provided in the research. The relevance of the research is determined by the need to implement the national system for evaluating the effectiveness of scientific research and development. The practical value of the research lies in the fact that normative legal acts as well as their impact on the patenting and publishing are analyzed during the period under review. The main methods of the study were analysis and comparison. The critical role of the national system which estimates the effectiveness of scientific researches and innovations that underpins the achievement of scientific and

technological sovereignty is substantiated in the research. The results of the research can be used to analyze the state scientific and technical policy and its further advancements. The directions for further research can involve analyzing some structural changes in the measuring of the effectiveness of higher education institutions and scientific organizations in the short term.

Keywords: intellectual property, national projects, science and technology policy, government programs, patent activity, publication activity, result of intellectual activity, technology transfer.

For citation: Rozhnova D. A. The impact of the state scientific and technical policy on the growth of academic publishing and patenting //Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, № 3 (9)2. P. 242–251.

КІРІСПЕ

2012–2022 жылдар аралығында ғылыми және білім беру қызметі тиімділігінің басты критерийі ғылыми-педагогикалық қызметкердің тиімді келісімшартына «тігілген» жарияланымдық белсенділік болды. Web of Science және Scopus халықаралық базаларында индекстелетін журналдардағы жарияланымдар санының артуына қойылатын талап жоғары білімнің ғылыми және білім беру ұйымдарының мемлекеттік тапсырманы орындауының тиімділігін анықтауда да негізгі болды. Жарияланымдар санына байланысты жоғары оқу орындарында аспирантура мен магистратурада оқытуды мемлекеттік қаржыландыру, диссертациялық кеңестердің болуы және ЖОО қызметінің өзге де көрсеткіштері қойылды. Ғылыми жарияланымдардың саны туралы басым талаптың теріс әсері (ҒЗИ мен ЖОО-ға қатысты) шетелдік журналдарда мақалаларды жариялау үдерісінің еңбек шығындары ғана емес, сонымен қатар зерттеушілердің ресурсын іргелі зерттеулердің нәтижелерін қолданбалы ғылымға аудару мүмкіндігінен алшақтату болды.

Іргелі зерттеулер саласындағы ғылыми қызметтің тиімділігі, ең алдымен, ғылыми өнімділікті өлшеудің сандық әдістеріне негізделген библиометриялық талдауды қолдану арқылы бағаланады. Библиометриялық талдауға жарияланымдар санына, ғылыми жұмыстарға дәйексөз жасауға негізделген және ғылыми жарияланымдардың тиімділігін ғана емес, сонымен бірге жалпы елдің ғылыми әлеуетін көрсететін абсолютті және салыстырмалы көрсеткіштерді қамтиды. Алайда,

Ғылыми жарияланымдардың саны туралы басым талаптың теріс әсері (ҒЗИ мен ЖОО-ға қатысты) шетелдік журналдарда мақалаларды жариялау үдерісінің еңбек шығындары ғана емес, сонымен қатар зерттеушілердің ресурсын іргелі зерттеулердің нәтижелерін қолданбалы ғылымға аудару мүмкіндігінен алшақтату болды.

2012–2022 жылдар аралығында ғылыми және білім беру қызметі тиімділігінің басты критерийі іс жүзінде ғылыми-педагогикалық қызметкердің тиімді келісімшартына «тігілген» жарияланымдық белсенділік болды.

ғылыми зерттеулерді жүргізудің тиімділігін бағалау кезінде библиометриялық талдау әдістерін қолдану көбінесе зерттеулердің сапасының төмендеуіне және ғылыми қоғамдастықта белгілі тоғыспалы дәйексөз және salami slicing¹ [1].

Қолданбалы зерттеулердің нәтижелері патенттер беруге берілген өтінімдер саны, өнертабыстарға берілген патенттер саны және т. б. сияқты абсолютті көрсеткіштерде көрсетіледі. Қолданбалы зерттеулерді орындаудың нәтижелілігін бағалау, басқалармен қатар, экономикаға ғылыми әзірлемелерді енгізуді көздейтін «қолданбалы қорытындыны» да ескеруі тиіс.

2012–2022 жылдардағы бағдарламалық құжаттар елдегі жарияланымдық және патенттік белсенділікті арттыруға бағытталғанына қарамастан, өнертабыстар мен технологияларды нақты экономикаға тиімді трансферіне және оларды ҒЗИ мен ЖОО тарапынан табысты коммерцияландыруға белсенді жәрдемдесу жиі байқалмады. Осы міндеттерді орындауға әртүрлі мемлекеттік бағдарламалар мен ведомстволар бойынша бөлінген қолданбалы ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді мемлекеттік қолдау шараларының бытыраңқылығы да ықпал еткен жоқ.

2012–2022 жылдар кезеңінде жоғары білім берудің 472 ғылыми және білім беру ұйымдарында (негізінен техникалық бейіндегі) патенттік және жарияланымдық белсенділігінің динамикасын көрсететін жүргізілген зерттеу нәтижелері бойынша мақалада мемлекеттің ғылыми-техникалық саясатының осы ұйымдар қызметінің негізгі тиімділік көрсеткіштерінің динамикасына тікелей әсері талданады.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық базасын орыс зерттеушілері О. П. Неретиннің [2], А. И. Вислыйдың

¹ Бір басылымды бірнеше басылымға айналдыру.

1-кесте.

Scopus-та индекстелетін ғылыми басылымдардағы жарияланымдарды ғылым салалары бойынша бөлу («Экономика жоғары мектебі» ҒЗУ «Ғылым индикаторлары: 2024» статистикалық жинағынан)

	2000	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ресей (Ресей жарияланымдарының жалпы санынан %)									
Жаратылыстану және нақты ғылымдар	86,9	87,8	78,2	76,5	77,8	75,1	75,6	73,1	69,9
Техникалық ғылымдар	41,0	34,5	35,1	33,6	36,3	32,5	34,2	29,2	33,8
Медициналық ғылымдар	13,2	9,3	12,5	14,9	15,0	17,0	17,4	19,1	21,3
Ауыл шаруашылығы ғылымдары	2,9	3,2	3,6	3,3	3,0	3,1	3,4	4,4	4,5
Әлеуметтік ғылымдар	1,7	3,2	9,8	10,9	10,8	11,7	11,0	10,6	12,5
Гуманитарлық ғылымдар	0,4	1,3	5,2	4,5	5,0	6,4	5,9	6,5	7,1
Бүкіл әлем (жарияланымдардың бүкіл әлемдік санының %)									
Жаратылыстану және нақты ғылымдар	57,4	59,3	59,5	61,5	62,6	62,5	61,7	61,2	61,4
Техникалық ғылымдар	28,6	30,0	31,0	32,2	32,9	33,3	31,9	30,7	32,8
Медициналық ғылымдар	37,8	31,6	31,8	30,3	29,9	29,6	31,3	32,8	32,2
Ауыл шаруашылығы ғылымдары	5,6	5,9	6,2	6,2	6,1	6,0	6,3	6,3	6,4
Әлеуметтік ғылымдар	10,0	11,8	12,2	12,9	13,1	13,8	14,1	13,7	14,1
Гуманитарлық ғылымдар	9,8	4,7	2,7	2,3	2,0	1,8	1,6	1,5	0,9

* Баған бойынша сома 100% – дан асады, себебі бір жарияланым бір уақытта ғылымның бірнеше саласына қатысты болуы мүмкін.

Ресей Федерациясының 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған инновациялық даму Стратегиясында мәлімделген негізгі міндет әлемдік аренада ресейлік іргелі ғылымның жетекші позицияларын қалпына келтіру болып анықталды.

[3], И. Е. Ильинаның [4] монографиялары мен жарияланымдары болды, олар отандық зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін ұсыну тәсілдерін талдады.

Ресей мемлекеттік саясатының елдегі патенттік және жарияланымдық белсенділікке әсерін талдау

Осы көрсеткіштердің өзгеру динамикасын бақылауға мүмкіндік беретін мемлекеттік бағдарламаларда бекітілген индикаторлар мен іс-шараларға қатысты сын-ескертпелер Ресей Федерациясының 2012 жылғы Федералды Жиналысының Мемлекеттік Думасының ақпараттық-талдамалық материалдарында көрсетілген. Мәселен, 2013–2020 жылдарға арналған «Ғылым

мен технологияны дамыту»² кезекті мемлекеттік бағдарламасының жобасын қарастыра отырып, баяндама авторлары³ 2004–2008 жылдары ғылымды қаржыландыруға жұмсалған бюджет шығыстарының айтарлықтай өсуіне қарамастан, Ресей өнеркәсібінің инновациялық белсенділігінің артуы байқалмағанын (орташа көрсеткіш 9,4–9,6% құрады), әлемдік қоғамдастық тарапынан ресейлік жарияланымдарға үлкен қызығушылық байқалмағанын атап өтті. Сонымен қатар, мемлекеттік бағдарламаларда бекітілген отандық ғылым тиімділігінің көрсеткіштерін таңдау айқын емес⁴.

Ресейдің мемлекеттік саясаты 2010 жылдан бастап 2020 жылға дейін патенттер санының жыл сайын 40% – ға ұлғаюына бәс тігеді [5]. Осы кезеңде елдің ғылыми-технологиялық дамуына кедергі келтіретін

² Мемлекеттік Думаның ақпараттық-талдамалық материалдары. 3-шығарылым «Ресейдегі ғылымды дамыту бағдарламалары туралы». 2012 // Мемлекеттік Дума: ресми сайт. URL: <http://iam.duma.gov.ru/node/8/4919/19884> (жүгінген күні: 16.10.2023).

³ Ресей Федерациясының Федералды жиналысының Мемлекеттік Думасының есебіне сәйкес, Ресейдің ғылыми журналдардағы жарияланымдардың жалпы саны 1,67% құрайды, ал ғылыми журналдардағы дәйексөздердің жалпы саны 2004–2008 жылдары тек 0,93% құрады.

⁴ Баяндамада, мысалы, «Ғылым индикаторлары: 2012» статистикалық жинағында ғылымның жай-күйін сипаттайтын мыңнан астам көрсеткішті бар екені айтылады. Алайда, ресми көрсеткіштер арасында, атап айтқанда, 2013–2020 жылдарға арналған «Ғылым мен технологияларды дамыту» мемлекеттік бағдарламасының жобасында пайдаланылған индикаторларды табу әрдайым мүмкін емес.

мәселелерді шешуге арналған бірқатар маңызды бағдарламалық құжаттар қабылданды.

Ресей Федерациясының 2020 жылға⁵ дейінгі кезеңге арналған инновациялық даму стратегиясында көрсетілген негізгі міндет әлемдік аренада ресейлік іргелі ғылымның⁶ жетекші позицияларын қалпына келтіру болып анықталды (1-кестені қараңыз). Quacquarelli Symonds World University Rankings рейтингіне сәйкес әлемдік университеттердің Үздік-200 құрамына кіретін ресейлік жоғары оқу орындарының санын ұлғайтудан басқа, Стратегия мақсаттарын орындау нәтижелілігінің негізгі көрсеткіштерінің қатарында: әлемдік рейтингтік журналдардағы жарияланымдар санының 2020 жылға қарай 3% – ға дейін өсуі (2010 жылы – 2,08%), дәйексөздің өсуі, сондай-ақ ЕО, АҚШ және Жапонияның патенттік ведомстволарында ресейлік жеке және заңды тұлғалар жыл сайын тіркейтін патенттер санының 2020 жылға қарай 2,5-3 мың патентке дейін (2009 жылы – 63 патент) өсуі көрсетілді.

Бірінші кезекте жариялау белсенділігінің көрсеткіштеріне бағдарлана отырып, оқытушыларды бағалау механизмдерін пайдалану 2012 жылдан бастап ғылыми қызметтің нәтижелілігін арттыру негізінде ғылыми-педагогикалық қызметкерлерді қаржылық ынталандыруды көздейтін «тиімді келісімшарт» жүйесін енгізудің арқасында университеттерде қалыпқа айналды.

Осылайша, Стратегия көрсеткіштерін орындау іс жүзінде профессор-оқытушылар құрамының халықаралық жарияланымдық және патенттік белсенділігіне және халықаралық тәжірибеде қабылданған басқа да өлшемдерге тікелей негізделген жоғары оқу орындарының үнемі жаңартылып отыратын салалық рейтингтерін енгізді⁷.

2012 жылы «Ресей Федерациясындағы білім туралы» № 273-ФЗ Федералдық заңы қабылданды, ол білім беру ұйымдарына аккредиттеу мониторингін бекітіп, өзін-өзі тексеру процедурасын енгізді (28-баптың 3-бөлігінің 13-тармағы). Осылайша, жоғары оқу орындарына аккредиттеу көрсеткіштерінің орындалуына жүйелі стандартталған бақылау жүргізу жүктелді (97-бап)⁸. Олардың ішінде Ресей Федерациясының Білім және ғылым министрлігі 2013 жылы Web of Science / Scopus дәйексөз жүйесінде индекстелген ғылыми мерзімді басылымдардағы мақалалар мен дәйексөздердің санын бекітті⁹.

Бірінші кезекте жариялау белсенділігінің көрсеткіштеріне бағдарлана отырып, оқытушыларды бағалау механизмдерін пайдалану 2012 жылдан бастап ғылыми қызметтің нәтижелілігін арттыру негізінде ғылыми-педагогикалық қызметкерлерді қаржылық ынталандыруды көздейтін «тиімді келісімшарт»¹⁰ жүйесін енгізудің арқасында университеттерде қалыпқа айналды.

Ресейдің Білім және ғылым министрлігіне қарасты жоғары білім беру ұйымдарына ғылыми қызмет саласындағы мемлекеттік тапсырманы қалыптастыру туралы 2013 жылғы ереже орындаушыға Web of Science / Scopus жарияланымдарының ең аз санына қойылатын міндетті талапты, сондай-ақ орындаушының халықаралық дерекқорында индекстелген әлемдік ғылыми журналдарда жарияланымдарды қамтамасыз ету міндетін белгіледі¹¹. Құжат сонымен қатар Ереженің жобалық бөлігін жүзеге асыру мақсаттарының бірі ретінде патенттік белсенділікті арттыруды белгіледі.

Мемлекеттік (муниципалдық) мекемелер туралы ақпаратты орналастыру үшін ресми сайт арқылы өткізілген (<https://bus.gov.ru>) (Мемлекеттік тапсырмалар

⁸ «Ресей Федерациясындағы білім туралы» 2012 жылғы 29 желтоқсандағы № 273-ФЗ Федералдық заңы // КонсультантПлюс АҚЖ: сайт. URL: <https://online.consultant.ru/nv/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=451871&dst=100063#U24wU5UIMN6v2vct> (жүгінген күні: 04.04.2024). Қолжетімділік режимі: тіркелген пайдаланушылар үшін.

⁹ РФ Білім және ғылым министрлігінің 2013 жылғы 10 желтоқсандағы № 1324 бұйрығы «Өзін – өзі тексеруге жататын білім беру ұйымының көрсеткіштерін бекіту туралы» // Консультант-Плюс АҚЖ: сайт. URL: <https://online.consultant.ru/riv/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=214190#a28yU5UX2TR3I2D7> (жүгінген күні: 22.04.2024). Қолжетімділік режимі: тіркелген пайдаланушылар үшін.

¹⁰ Көрсетілетін қызметтердің сапасы мен санының нақты көрсеткіштеріне қол жеткізуге байланысты еңбекақыны арттыру критерийлерін енгізу қажеттілігін алғаш рет РФ Президенті 2012 жылғы 7 мамырдағы № 597 «Мемлекеттік әлеуметтік саясатты іске асыру жөніндегі іс-шаралар туралы» Жарлықта белгіледі. Кейінірек РФ Үкіметінің 2012 жылғы 26 қарашадағы № 2190-р өкімімен бекітілген, Мемлекеттік (муниципалдық) мекемелердегі еңбекақы төлеу жүйесін кезең-кезеңімен жетілдірудің 2012–2018 жылдарға арналған бағдарламасында тиімді келісімшарт ұғымы пайда болды.

¹¹ Ресейдің Білім және ғылым министрлігіне қарасты жоғары білім беру ұйымдарына ғылыми қызмет саласындағы мемлекеттік тапсырманы қалыптастыру туралы ереже (Ресейдің Білім және ғылым министрлігі бекіткен 20.12.2013 ж. N АП-125/14 ішкі) // КонсультантПлюс АҚЖ: сайт. URL: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=EXP&n=667272&ysclid=lxvmyaygy450109150#34p4nGUC1VYfYMMw> (жүгінген күні: 10.03.2024). Қолжетімділік режимі: тіркелген пайдаланушылар үшін.

⁵ РФ Үкіметінің 2011 жылғы 8 желтоқсандағы бұйрығымен бекітілген.

⁶ Ғылым индикаторлары: 2024: статистикалық жинақ / Л. М. Гохберг, К. А. Дитковский, М. Н. Коцемир және т.б.; Ұлттық зерттеу. ун-т «Жоғары экономика мектебі». М.: ЖЭМ СЗЭБИ, 2024. 412-б.

⁷ РФ Үкіметінің 2011 жылғы 8 желтоқсандағы № 2227-р «РФ 2020 жылға дейінгі кезеңдегі инновациялық даму стратегиясы туралы» өкімі // Ресей үкіметінің ресми сайты. URL: <http://government.ru/docs/9282/> (жүгінген күні: 16.03.2024).

тізілімі)¹² техникалық бейіндегі жоғары оқу орындарының мемлекеттік тапсырманы орындауын талдау талданатын кезеңде жоғары оқу орындары Web of Science / Scopus дерекқорында индекстелетін журналдардағы жарияланымдар санының көрсеткіштеріне көбірек бағдарланғанын анықтауға мүмкіндік берді (мемлекеттік тапсырманы орындау туралы есептерге сәйкес). Сонымен қатар, есептер жоғары оқу орындарының жергілікті нормативтік актілерде белгіленген шашыраңқы көрсеткіштерге қол жеткізуге бағытталғандығын көрсетеді. Жоғары оқу орындары арасында Web of Science / Scopus жарияланымдарының санынан басқа ғылыми конференцияларға, шаруашылық шарттық жұмыстарға қатысу көрсеткіштері, алынған зияткерлік қызмет нәтижелерінің саны (ЗҚН) ең танымалы болды¹³. Соңғы критерий 2021 жылдан бастап «Патент алуға немесе ЗҚН тіркеуге берілген өтінімдер саны» көрсеткішімен жиі ауыстырыла бастады.

2019 жылы Ресейдің Білім және ғылым министрлігі Ресей Федерациясының ғылыми ұйымдарының есептілігіне талдау жүргізіп, ресейлік журналдарда жариялауды жөн көретін ресейлік ғалымдардың жарияланымдық белсенділігінің жеткіліксіздігі туралы қорытындыға келді. Нәтижесінде ғылыми ұйымдар үшін мемлекеттік тапсырмаға «Web of Science / Scopus халықаралық базаларында индекстелетін журналдардағы жарияланымдар саны» көрсеткіші енгізілді.

2021 жылғы «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы» мемлекеттік бағдарламасына енгізілген өзгерістерде көрсетілген деректерге сәйкес, ғылыми дәйексөздер базасында индекстелген жарияланымдардың жалпы әлемдік санындағы Ресейдің үлес салмағы 2012 жылғы 2,05% – дан 2020 жылы 2,9% – ға дейін өсті¹⁴. Бұл ретте, жоғары оқу орындары мен ғылыми ұйымдар арасында патенттеудің төмен деңгейінің себептерін талдай отырып, құжат авторлары осы ұйымдарда жарияланымдар санын ұлғайту туралы басым талаптың бар екендігін, сондай-ақ 32 мемлекеттік бағдарлама бойынша бөлінген қолданбалы ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді (оның ішінде жекелеген ведомстволар арасында) мемлекеттік қолдау шараларының шашыраңқылығын көрсетті.

2009 жылдан бастап қабылданып жатқан мемлекеттік қолдау шараларына¹⁵ қарамастан, жоғары оқу орындары, ҒЗИ және экономиканың нақты секторы ұйымдары арасындағы кооперация нәтижесінде қоғам мен экономика тарапынан инновацияларға сұраныс болған жоқ.

Патенттік және жарияланымдық белсенділік¹⁶ критерийлері бойынша іріктелген 472 ғылыми және жоғары білім беру ұйымдарының зерттеуі 2012 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңде жоғары оқу орындары мен ғылыми ұйымдардың өнертабыстарға өтінімдер беру динамикасының біркелкі еместігін, сондай-ақ берілген өтінімдер санының бірнеше есе ұлғаюының жоқтығын көрсетті (2012 жылы 4845 және 2020 жылы 5052). Бұл ретте талданып отырған кезеңде (2012 жылы 11 215 жарияланымнан 2020 жылы 44 176 жарияланымға дейін) жарияланымдар санының сенімді өсуі айқын көрінеді [3]. Осылайша, 2012 жылы патенттік өтінімдер жарияланымдар санының 43%, ал 2020 жылы тек 11% құрады.

2009 жылдан бастап қабылданып жатқан мемлекеттік қолдау шараларына қарамастан, жоғары оқу орындары, ҒЗИ және экономиканың нақты секторы ұйымдары арасындағы кооперация нәтижесінде қоғам мен экономика тарапынан инновацияларға сұраныс болған жоқ.

Жоғарыда келтірілген зерттеу нәтижелері көрсетілген кезеңде ҒЗИ мен жоғары оқу орындарына қатысты белгіленген жарияланым белсенділігі көрсеткішінің басымдылығын тағы бір рет көрсетеді.

Росстат деректері бойынша, ҒЗИ мен ЖОО жүзеге асыратын ғылыми зерттеулерді федералды бюджет қаражатынан қаржыландыру 2012 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде тұрақты жоғары деңгейде болды (1-суретті қараңыз). 2012 жылы ол 2,76% (немесе

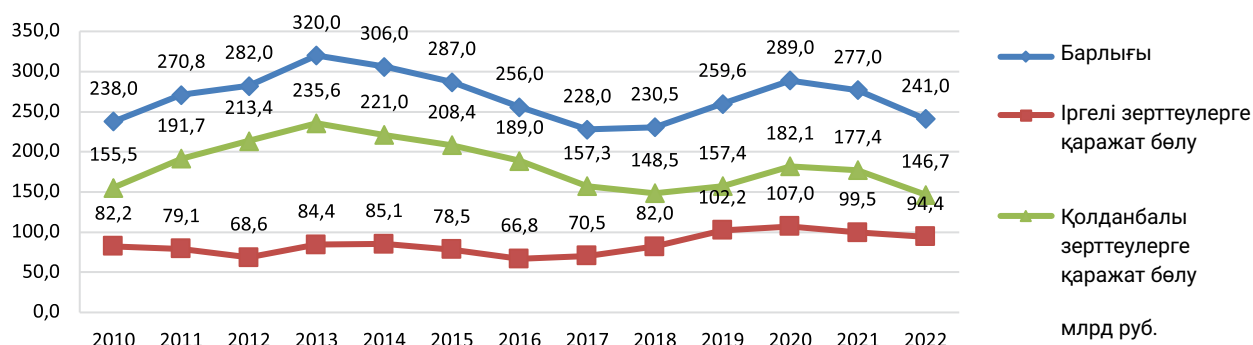
¹² РФ Қаржы министрлігінің 2011 жылғы 21 шілдедегі № 86н «Мемлекеттік (муниципалды) мекеменің ақпарат беруі, оны Интернет желісіндегі ресми сайтқа орналастыру және аталған сайтты жүргізу тәртібін бекіту туралы» бұйрығына сәйкес бекітілген.

¹³ Рукавишников И. В. «Тиімді» келісімшарт жасағандар. Сенаторлардың блогтары // Федерация Кеңесінің ресми сайты. URL: <http://council.gov.ru/services/discussions/blogs/108965/> (жүгінген күні: 15.03.2024).

¹⁴ Ресей Федерациясы Үкіметінің 2021 жылғы 22 қазандағы № 1814 «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы» «Ресей Федерациясының мемлекеттік бағдарламасына өзгерістер енгізу туралы» қаулысы // Ресей Үкіметі: ресми сайт. URL: <http://government.ru/docs/all/137223/> (жүгінген күні: 16.04.2024).

¹⁵ Бұл, ең алдымен, 2009 жылғы 2 тамыздағы № 217-ФЗ «Зияткерлік қызмет нәтижелерін практикалық қолдану (енгізу) мақсатында бюджеттік ғылыми және білім беру ұйымдарын құру мәселелері бойынша Ресей Федерациясының жекелеген заңнамалық актілеріне өзгерістер енгізу туралы» Федералдық заңы; РФ Үкіметінің 2010 жылғы 9 сәуірдегі № 218 «Жоғары технологиялық өндірістерді құру жөніндегі кешенді жобаларды іске асыру мақсатында ресейлік жоғары білім беру ұйымдарының, мемлекеттік ғылыми мекемелердің және экономиканың нақты секторы ұйымдарының кооперациясын дамытуды мемлекеттік қолдау шаралары туралы» қаулысы жөнінде.

¹⁶ Бүгінгі таңда ресейлік ұйымдарда Web of Science-ке қолжетімділік болмағандықтан, жарияланымдар саны туралы деректер алуға арналған база ретінде Scopus дерекқоры таңдалды.

Дереккөздер: 2010–2021 жж. – Ресей Федерациясының шоғырландырылған бюджетінің және мемлекеттік бюджеттен тыс қорлардың бюджеттерінің орындалуы туралы жылдық есептер; 2022 ж. – федералдық бюджеттің орындалуы туралы жылдық есеп (budget.gov.ru) (Федералды қазынашылық деректері бойынша).

1-сурет.

2010–2022 жылдар аралығында федералдық бюджет қаражатынан азаматтық ғылымға қаражат бөлу.
(«Экономика жоғары мектебі» ҒЗУ статистикалық жинағынан «Ғылым индикаторлары: 2024»)

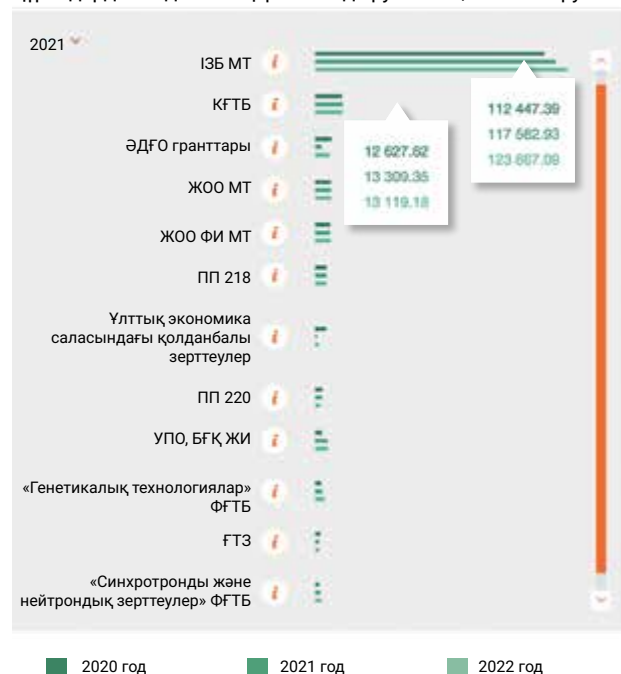
355,9 млрд рубль), 2022 жылы – 2,51% (немесе 631,7 млрд рубль құрады, оның 60,8% қолданбалы ғылыми зерттеулерге тиесілі)¹⁷.

Экономиканың нақты секторы үшін ғылыми зерттеулер нәтижелеріне сұранысты арттыру туралы шешім 2019 жылы қабылданды¹⁸. Кешенді бағдарламалардың бюджетінен қаржыландыру көлемін 2019 жылы 2 миллиард рубльге дейін, 2020 жылы 10 миллиард рубльге дейін және 2021 жылы 9 миллиард рубльге дейін ұлғайту көзделді, бұл туралы вице-премьер Татьяна Голикова мәлімдеді¹⁹.

Үкімет кешенді ғылыми-техникалық бағдарламаларды (КҒТБ) белсенді қаржыландыру мұндай бағдарламаларды бірінші кезекте қолданбалы ғылыми зерттеулер мен технологиялық трансферді іске асыруды қамтамасыз етуге әсер ететін Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясын іске асырудың тиімді құралдарына айналдыруға көмектеседі деп болжады. Мұндай бағдарламаларды бірлесіп орындаушы бола отырып, экономиканың нақты секторындағы кәсіпорындар ғылыми ұйымдар мен жоғары оқу орындарынан зерттеулерге тапсырыс беріп қана қоймай, кешенді бағдарламаларды бірлесіп қаржыландырады деп болжанды.

«Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы» (нтр.рф) сайтында ұсынылған есепке сәйкес,

Құралдарды бюджеттік қаржыландыру көлемі, миллион рубль.*

* 02.12.2019 ж. № 380-ФЗ (18.03.2020 ж. ред.) «2020 жылға және 2021 және 2022 жылдарға арналған федералдық бюджет туралы» Федералдық заңына сәйкес

2-сурет.

«Азаматтық мақсаттағы ғылыми-зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды есепке алудың бірыңғай мемлекеттік ақпараттық жүйесінде ескерілген зияткерлік қызмет нәтижелерінің үлесі» көрсеткішінің мәніне қол жеткізуге әсер ететін құралдар (дереккөз – нтр.рф сайты)

¹⁷ Федералды бюджеттен ғылымды қаржыландыру (2000 жылдан бастап) // Федералды мемлекеттік статистика қызметі: ресми сайт. URL: <https://rosstat.gov.ru/folder/154849?print=1> (жүргінген күні: 22.02.2024).

¹⁸ РФ Үкіметінің 2019 жылғы 19 ақпандағы № 162 «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму басымдықтарын іске асыруды қамтамасыз ету мақсатында толық инновациялық циклдің кешенді ғылыми-техникалық бағдарламаларын және толық инновациялық циклдің кешенді ғылыми-техникалық жобаларын әзірлеу, бекіту, іске асыру, түзету және аяқтау қағидаларын бекіту туралы» қаулысы // Гарант АҚЖ: сайт. URL: <https://base.garant.ru/72184148/> (жүргінген күні: 27.02.2024).

¹⁹ «Инновациялық циклдің кешенді ғылыми-техникалық бағдарламаларын бюджеттен қаржыландыру көлемі 21 млрд рубльді құрайды», – Т. Голикова // Финмаркет: сайт. URL: <http://www.finmarket.ru/news/4948779> (жүргінген күні: 27.02.2024).

2-кесте.

Кешенді бағдарламаның көрсеткіштері туралы мәліметтер мен тізбе.
Кестені автор жасаған (КҒТБ-ға № 10 қосымшаға сәйкес)

№ р/с	Кешенді бағдарлама көрсеткішінің атауы	Өлшем бірлігі	Көрсеткішке қол жеткізуге жауапты	Көрсеткіштердің мәндері				
					2023	2024	2025	2026
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Рецензияланатын ғылыми журналдарда жарияланған мақалалар саны	барлығы, бірлік	Ресей Энергетика Министрлігі	75	89	101	42	21
2	Scopus және / немесе Web of Science дерекқорларында индекстелген ғылыми журналдарда жарияланған мақалалар саны	барлығы, бірлік	Ресей Энергетика Министрлігі	53	68	70	35	17
3	Ресейде берілген ЗҚН-ға қорғау құжаттарын алуға өтінімдер саны	барлығы, бірлік	Ресей Энергетика Министрлігі	–	35	39	11	–

КҒТБ бюджеттік қаржыландыру көлемі іргелі ғылыми зерттеулер бағдарламасын (ІЗБ МТ) іске асыруды қамтамасыз еткеннен кейін 2020–2022 жылдары жоғарғы қатарда болды (2-сурет)²⁰. 2016 жылдан бастап іргелі зерттеулерге арналған шығындардың өсуін талдау тұтастай алғанда Web of Science / Scopus халықаралық дерекқорларында индекстелген басылымдардағы ғылыми-технологиялық дамудың басым бағыттары бойынша мақалалардың жалпы санындағы ресейлік авторлар жарияланымдарының үлес салмағының артуымен үйлеседі²¹.

Конкурстық құжаттаманы және зерттеулер жүргізуге субсидиялар беру қағидаларын талдау, сондай-ақ зерттеу нәтижелерін ұсыну тәсілі ретінде, сондай-ақ гранттық қолдау алушылар үшін іріктеу өлшемшарттары ретінде жарияланымдардың басымдығын анықтауға мүмкіндік берді.

Мысал ретінде «Таза көмір – жасыл Кузбасс»²² абағдарламасын келтіруге болады, оның көрсеткіштерін талдау КҒТБ іске асыру кезеңінде жарияланымдардың жалпы саны рецензияланған ғылыми журналдарда 328 мақаланы құрауға тиіс екенін көрсетеді (оның 243-і

Scopus және/немесе Web of Science). ЗҚН-ға қорғау құжаттарын алуға өтінімдер санына келетін болсақ, 2026 жылға дейін олардың саны 85-тен кем болмауы тиіс (мақалалардың жалпы көлеміне қатысты 25,9%) (2-кестені қараңыз).

2022 жылғы 19 наурызда Ресейдің жоғары оқу орындары мен ҒЗИ үшін шетелдік басылымдардағы жарияланымдар бойынша ғылыми өлшемді көрсеткіштерге мораторийдің²³ енгізілуін ескере отырып, жоғарыда аталған кешенді бағдарламаның орындалу көрсеткіштерін түзету орынды болып көрінеді²⁴.

Осындай кешенді бағдарламаларды іске асыру нарыққа жаңа технологиялар мен өнімдерді шығару мақсатын көздейтіндіктен, Ресей экономикасының отандық ЗҚН негізінде жоғары технологиялық өндірістерді құру және жұмыс істеу режиміне көшуін көрсететін

Роспатенттің мәліметтері бойынша, 2022 жылы жоғары білім беру ұйымдары өнертабысқа өтінімдер саны бойынша көш бастады (ресейлік өтінімдердің жалпы санының 32%).

²⁰ Ғылыми-технологиялық даму көрсеткіштері. Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы // Ресей Федерациясының ғылыми-техникалық дамуы: сайт. URL: <https://ntr.pf/indicators-and-ratings/indicator/cube13/#face5> (жүгінген күні: 16.03.2024).

²¹ Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамуы: бағдарламалық құжаттардың мақсатты және қосымша көрсеткіштері / Ресей Федерациясының ғылым және жоғары білім министрлігі, Ресейдің ғылыми-техникалық саладағы экономика, саясат және құқық ғылыми-зерттеу институты (РЭСҚИ). – Мәскеу, 2021. – 52 б.

²² «Пайдалы қатты қазбаларды барлау және өндіру, өнеркәсіптік қауіпсіздікті қамтамасыз ету, биоремедиация, қоршаған ортаға экологиялық жүктемені және халықтың өміріне қауіп-қатерді дәйекті төмендету кезінде көмір шикізатынан терең өңдеудің жаңа өнімдерін жасау салаларында технологиялар кешенін әзірлеу және енгізу» толық инновациялық циклінің кешенді ғылыми-техникалық бағдарламасы, Ресей Федерациясы Үкіметінің 2022 жылғы 11 мамырдағы № 1144-р өкімімен бекітілген // Гарант АҚЖ: сайт. URL: <https://base.garant.ru/404701149/> (жүгінген күні: 12.03.2024).

²³ РФ Үкіметінің 2022 жылғы 19 наурыздағы № 414 қаулысы «Ресей Федерациясы Үкіметінің жарияланым белсенділігі көрсеткіштерінің талаптарын, мақсатты мәндерін белгілейтін құқықтық актілерін қолданудың кейбір мәселелері туралы» // Гарант АҚЖ: сайт. URL: <https://base.garant.ru/403731094/> (жүгінген күні: 12.03.2024).

²⁴ КҒТБ көрсеткіштерін түзету кезінде, кем дегенде, 2022 жылдан бастап Білім және ғылым министрлігінің ведомствоаралық жұмыс тобы Web of Science / Scopus-қа балама болған беделді ғылыми басылымдардың тізімі бар «Ақ тізімді» бекіткенін ескеру қажет.

Көбінесе жоғары білім беру ұйымдары өздерінің патенттік портфельдерін ұлғайта отырып, өздері құрған ЗҚН-ды, атап айтқанда, лицензиялық келісімдер бойынша беру кезінде тиімсіз пайдаланады.

ғылыми зерттеулердің нәтижелілігін бағалаудың [6] жаңа әдіснамалық бейінін әзірлеу мен енгізудің шұғыл қажеттілігі барған сайын айқын бола түсуде.

Бұл қажеттілік, сондай-ақ Ресейдің технологиялық мамандану саласын кеңейтудің және Ресейдің өнертабысқа ресейлік өтінімдерінің пайдасына Ресейдің технологиялық тәуелділік коэффициентін арттырудың маңыздылығы кем дегенде 80% – ға дейін екенін О. П. Неретин «Ресей экономикасының интеллектуалды егемендігі» монографиясында көрсетті [2].

Роспатенттің мәліметтері бойынша, 2022 жылы жоғары білім беру ұйымдары өнертабысқа өтінімдер саны бойынша көш бастады (ресейлік өтінімдердің жалпы санының 32%) [4]. Бұл ретте зерттеу барысында өнертабыстарды тіркеуге өтінімдердің басым бөлігі желтоқсан айында ғылыми және жоғары білім беру ұйымдарымен берілетіні анықталды, бұл жалпы жоғары оқу орындары қызметінің міндетті мониторинг көрсеткіштерін және ғылыми ұйымдар қызметінің нәтижелілігін бағалау әдістемесін орындау қажеттілігін көрсетеді.

Монымен қатар, көбінесе жоғары білім беру ұйымдары өздерінің патенттік портфельдерін ұлғайта

Қорғаныс және азаматтық зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелер трансферінің тиімді механизмдерінің болмауы 2012 жылы, Ресей Федерациясының 2020 жылға дейінгі кезеңдегі және одан кейінгі перспективаға арналған ғылым мен технологияларды дамыту саласындағы саясатының негіздері қабылданған кезде жарияланды.

отырып, өздері құрған ЗҚН-ды, атап айтқанда, лицензиялық келісімдер бойынша беру кезінде тиімсіз пайдаланады.

Қорғаныс және азаматтық зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелер трансферінің тиімді механизмдерінің болмауы 2012 жылы, Ресей Федерациясының 2020 жылға дейінгі кезеңдегі және одан кейінгі перспективаға арналған ғылым мен технологияларды дамыту саласындағы саясатының негіздері қабылданған кезде жарияланды.

Кейінірек бірқатар бағдарламалық құжаттарда ЗҚН технологияларын беру және коммерцияландыру міндеттері де айтылды. Мәселен, 2013 жылғы 12 желтоқсандағы Ресей Федерациясының Федералды жиналысындағы В. Путин орта есеппен алынған 265 ғылыми нәтижелердің тек біреуі ғана құқықтық қорғаудың²⁵ объектісіне айналатынын, сондықтан белсенді патенттеу және коммерцияландыру жүйесін құру, зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін экономиканың нақты секторына беру қажеттігін атап өтті.

Бұдан әрі, 2022 жылға дейінгі кезеңде стратегиялық құжаттарда технологиялық трансфер жүйесін құру қажеттілігінен басқа, сондай-ақ зияткерлік меншік институтының тиімділігін арттыру ЗҚН және реинжинирингті белсенді коммерцияландыру міндеті қойылды. Атап айтқанда, бұл Ресей Федерациясының 2016 жылғы ғылыми-технологиялық даму стратегиясында, Ресей Федерациясы Үкіметінің 2024 жылға дейінгі кезеңдегі қызметінің негізгі бағыттарында (ҚНБ) талқыланды²⁶.

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Соңғы уақытта ғылыми нәтижелерді бағалаудың ұлттық жүйесін қалыптастыру бойынша қабылданып жатқан мемлекеттік шаралар, ол жарияланымдық әсерді ғана емес, сонымен қатар ғылыми зерттеулердің болашақ технологиялық әзірлемелерге қосқан нақты үлесін де ескеретін, экономиканың барлық аса маңызды салалары бойынша ЗҚН-мен қорғалатын портфельдері кепіл болып табылатын технологиялық егемендікті қалыптастыру бағытындағы мемлекеттің қозғалысын көрсетеді.

Жүргізіліп жатқан шаралар аясында – Ресейдің Білім және ғылым министрлігі РҒА-мен бірлесіп 2025 жылдан бастап академиялық және университеттік ғылымға арналған мемлекеттік тапсырмаларды қалыптастырудың жаңа жүйесінің пилоттық жобасын іске қосуды жоспарлау бар, бұл ғылыми қызметтің нәтижелілігін

²⁵ Президенттің 2013 жылғы 12 желтоқсандағы Федералды жиналысқа жолдауы // Ресей Президенті: ресми сайт. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/19825> (жүгінген күні: 25.03.2024).

²⁶ Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық дамудың басым салаларында патенттер алуға өтінімдердің жалпы санының үлес салмағы бойынша әлемде бесінші орынға қол жеткізудегі ҚНБ-да мәлімделген міндеттерінен басқа, ЗМ саласында құқық иелеріне ыңғайлы мемлекеттік қызметтер жүйесін қалыптастыру, ЗҚН трансфер жүйесін құру, оның ішінде ғылыми және білім беру мекемелерінің ЗҚН коммерцияландырудың кем дегенде 35 технологиялар трансферінің орталықтарын қалыптастыру қажеттілігі де көрсетілген.

шетелдік ұйымдардың талаптарына бағалау кезінде бар тәуелділікті жоюдың бірінші кезектегі міндеттерін шешуге, сондай-ақ PFA президенті Г. Я. Красников мәлімдеген талап ету критерийін енгізуге мүмкіндік береді, бұл жарияланымдық белсенділік критерийін толықтырады және жаңа технологиялық тізбектерді қалыптастыру міндетін іске асыруға көмектеседі²⁷ [7].

Ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелілігін бағалаудың ұлттық жүйесін енгізу ғылыми-технологиялық және инновациялық дамуды басқаруға, жоспарлауға және мониторингтеуге бірыңғай тәсілдерді толық көлемде қалыптастыруға мүмкіндік береді, ғылымға жұмсалатын шығыстар тиімділігінің өсуіне, ғылыми нәтижелердің ашықтығына және ғылыми сараптаманың рөлі мен сапасын арттыруға жәрдемдесетін болады, бұл өз кезегінде ғылыми зерттеулердің нәтижелерін ел экономикасына енгізу деңгейі ретінде осындай көрсеткіштердің өсуіне оң әсер етеді.

2022 жылға дейінгі кезеңде стратегиялық құжаттарда технологиялық трансфер жүйесін құру қажеттілігінен басқа, сондай-ақ зияткерлік меншік институтының тиімділігін арттыру ЗҚН және реинжинирингті белсенді коммерцияландыру міндеті қойылды.

Сонымен қатар, ғылыми ұйымдар мен жоғары білім беру ұйымдарының ЗҚН-ды жеткіліксіз пайдалану мәселесін шешуге, сондай-ақ осы ұйымдарда қолданбалы зерттеу құзыреттерін арттыруға ықпал ететін негізгі құрал коммерцияландыру мен технологиялар трансферінің жолға қойылған жүйесі болуы мүмкін. Осы ұйымдардың әлеуетті тапсырыс берушілермен – экономиканың нақты секторының өкілдерімен (сондай-ақ бүгінгі таңда белсенді дамып келе жатқан шағын технологиялық компаниялармен²⁸) өзара іс-қимылының тиімді жүйесін қалыптастыруға ҒЗИ және жоғары оқу орындары базасында қалыптасқан ұжымдық пайдалану инфрақұрылымын тиімді

Ғылыми ұйымдар мен жоғары білім беру ұйымдарының ЗҚН-ды жеткіліксіз пайдалану мәселесін шешуге, сондай-ақ осы ұйымдарда қолданбалы зерттеу құзыреттерін арттыруға ықпал ететін негізгі құрал коммерцияландыру мен технологиялар трансферінің жолға қойылған жүйесі болуы мүмкін.

пайдалану, бірлескен ҒЗТКЖ іске асыру, сондай-ақ мамандардың басым бөлігінде зияткерлік меншік және коммерцияландыру саласында құзыреттерді қалыптастыру оң әсер етуі мүмкін.

Жоғары оқу орындарының ЗҚН-ды коммерцияландырудың тиімділігіне әсер ететін маңызды фактор «Ғылым және мемлекеттік ғылыми-техникалық саясат туралы» 1996 жылғы 23 тамыздағы № 127-ФЗ Федералдық заңына жоғары оқу орындары құратын шағын инновациялық кәсіпорындарға (жоғары оқу орындары құратын шаруашылық қоғамдарға) айрықша құқықтарды толық көлемде беру мүмкіндігі бөлігінде өзгерістер енгізу болуы мүмкін, бұл оларды нақты экономикаға енгізу үдерісін жеңілдетеді

Әдебиеттер тізімі:

1. Паршин, А. Н. Ғылым немесе библиометрия: кімді кім? // А. Н. Паршин // Ресей Ғылым академиясының хабаршысы. – 2018. – Т. 88, № 11. – Б. 982-984 – DOI 10.31857/S086958730002330-1.
2. Неретин, О. П. Ресей экономикасының зияткерлік егемендігі / О. П. Неретин; Федералдық өнеркәсіптік меншік институты. – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2022. – 166 б. – ISBN 978-5-6042896-9-3.
3. Вислый, А. И. Жарияланымдар мен патенттер – ғылыми және білім беру ұйымдарының қазіргі жағдайдағы табысының көрсеткіші ретінде / А. И. Вислый, М. С. Борисова // Мемлекет пен адамға арналған зияткерлік меншік: Роспатенттің XXVII Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының баяндамалар жинағы, Мәскеу, 28–29 қыркүйек 2023 ж. – Мәскеу: «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекемесі, 2023. – 19–23 б.
4. Web of Science, Scopus деректері бойынша ресейлік зерттеушілердің жариялау белсенділігінің трендтері. / И. Е. Ильина, К. А. Бородик, А. А. Лобов, Л. А. Панов, С. С. Марцынковский. М.: РИЭПП, 2022. – 56 б.

²⁷ PFA президенті Геннадий Красников отандық ғылымды дамытудың серпінді бағыттары туралы айтты // Парламенттік газет. URL <https://www.pnp.ru/social/akademiki-prizvyayut-zarane-zakonodatelno-zalatat-dyru-v-neyrosetyakh.html> (жүгінген күні: 15.03.2024).

²⁸ «Ресей Федерациясындағы технологиялық компанияларды дамыту туралы» 2023 жылғы 4 тамыздағы № 478-ФЗ Федералдық заңы // КонсультантПлюс АҚЖ: сайт. URL: <https://online.consultant.ru/riv/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=454055&dst=100001#ajg3cBU4aWDwEYJm1> (жүгінген күні: 03.05.2024). Қолжетімділік режимі: тіркелген пайдаланушылар үшін.

5. «Зияткерлік меншік нарығы арқылы инновациялық даму» алтыншы халықаралық форумы. Құжаттар мен материалдар жинағы // Заң ғылымдарының докторы, профессор В. Н. Лопатинның редакциясымен. – М. – Электронды басылым. – 2014. – 443 б. – URL: <https://biblio.rniiis.ru/knigi/194-vi-mezhdunarodnyj-forum-innovatsionnoe-razvitie-cherez-rynok-intellektualnoj-sobstvennosti-sbornik-dokumentov-i-materialov> (жүгіну күні: 15.03.2024).
 6. Неретин, О. П. Отандық зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін ұсыну тәсілдерін зерттеу / О. П. Неретин, Н. В. Лопатина // ФӨМИ хабаршысы. – 2022. – 1-т, № 1. – 16–19 б.
- Авторлар туралы ақпарат**
Диана Андреевна Рожнова, Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-корп) билік органдарымен өзара іс-қимыл жөніндегі орталықтың ұлттық жобалар мен мемлекеттік бағдарламаларды сүйемелдеу бөлімінің бастығы; DRozhnova@rupto.ru

References:

1. Parshin, A. (2018), «Science or bibliometry: who will win?» *Vestnik RAS* 88 (11), pp.982–984 DOI: 10.31857/S086958730002330–1.
2. Neretin, O.P. (2022), Intellectual sovereignty of Russian economy, Federal Institute of Industrial Property, Moscow, Russia.
3. Vislij, A. and Borisova, M.S. (2023), Publications and patents as an indicator of the success of scientific and educational organizations in modern conditions. *XXVII International Scientific and Practical Conference «Intellectual Property for State and*

People». Federal Institute of Industrial Property, Moscow, pp.19–23.

4. Iljina, I.E., Borodik, K.A., Lobov, A.A., Panov, L.A. and Marcinkovskij, S. S. (2022), *Trendy publikacionnoj aktivnosti rossijskich issledovatelej po dannim Web of Science, Scopus* [Trends in the publication activity of Russian researchers according to Web of Science, Scopus]. RIEP, Moscow, Russia.
5. Lopatin, V.N. (2014) *Shestoj mezhdunarodnij Forum «Innovaconnoe razvitie cherez ryok intellektualnoj sobstvennosti»*. Sbornik dokumentov I materialov [On the outcomes of the VI International Forum «Innovative Development through the Intellectual Property Market], available at: <https://biblio.rniiis.ru/knigi/194-vi-mezhdunarodnyj-forum-innovatsionnoe-razvitie-cherez-rynok-intellektualnoj-sobstvennosti-sbornik-dokumentov-i-materialov> (Accessed 15 March 2024).
6. Neretin, O.P. and Lopatina, N.V. (2022), «Exploring ways to present the results of domestic research and developments», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 1, no 1 (1), pp.6–19.

Information about the author

Diana A. Rozhnova, Head of the department for the national project and government program support of the Center for Interaction with Authorities, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); DRozhnova@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 28.02.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 29.05.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 03.06.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77

Ресейдегі жасыл технологиялар бойынша патенттік өтінімдерді жедел қарау: қолдану перспективалары мен шарттары

Геннадий Анатольевич Негуляев

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

GNegouliaev@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада ресейлік тәжірибе аясында мүмкін болатын ең оңтайлы іске асыруды анықтау мақсатында шетелдік ведомстволар қолданатын жасыл технологиялар саласындағы өтінімдер бойынша басымдықты (жеделдетілген) іс жүргізудің әртүрлі тәсілдері мен рәсімдеріне жүйелі талдау ұсынылған. Ресей заңнамасында жеделдетілген іс жүргізу процедурасы көзделмегендіктен, мақалада қазіргі уақытта ресейлік өтініш берушілерге ұсынылатын патенттік өтінімдерді жедел қараудың жанама мүмкіндіктері талданады (мысалы: электрондық өтінім беру, сараптамалық кеңестерге қатысу, ақылы іздеулерге тапсырыс беру және т.б.). Олардың жеткіліксіздігі туралы қорытынды жасалады және оларға қосымша, негізінен техниканың басым салаларындағы, оның ішінде жасыл технологиялар саласындағы өтінімдерге арналған патенттік өтінімдерді жедел сараптаудың ерекше рәсімін әзірлеу және осы негізде Роспатенттің қолданыстағы нормативтік құжаттарына қажетті өзгерістер мен толықтырулар енгізу ұсынылады. Жаңа процедураны әзірлеу үшін оның негізгі сипаттамалары мен құру кезеңдеріне қатысты ұсынымдар беріледі. Зерттеудің өзектілігі ресейлік тәжірибеде жасыл технологияларды қоса алғанда, техниканың басым салаларында өтінімдерді қараудың жеделдетілген тәртібін қабылдау қажеттілігіне байланысты. Зерттеудің әдіснамалық негізі салыстырмалы талдаудың жалпы жүйелік әдістерін құрайды.

Негізгі сөздер: экологиялық таза (жасыл) технологиялар, сараптаманы жеделдету, жеделдетілген жариялау, патенттік формулаға қойылатын талаптар, алдын ала іздеу және сараптама нәтижелерін ұсыну, баждарды төлеу бойынша жеңілдіктер, тақырыптық тиесілікті айқындау.

Дәйексөз алу үшін: Негуляев, Г. А. Ресейдегі жасыл технологиялар бойынша патенттік өтінімдерді жеделдетілген қарау: қолдану перспективалары мен шарттары / Г. А. Негуляев // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 252–265 б.

Алғыстар: зерттеу «Жасыл технологиялар саласындағы өнертабысты дамытуды нормативтік, әдістемелік және патенттік-ақпараттық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу» ҒЗЖ аясында орындалды.

Accelerated consideration of green patent applications in Russia: prospects and conditions of use

Gennadii A. Negouliaev

Federal Institute of Industrial Property

GNegouliaev@rupto.ru

Abstract: the article presents a systematic analysis of various approaches and procedures for priority (accelerated) processing of applications in the field of green technologies used by foreign patent offices, with the view of identifying the most optimal ones for possible implementation within the framework of Russian practice. Since the Russian legislation does not provide for any accelerated patent prosecution the article also analyzes the indirect existing opportunities for accelerated consideration of patent applications that are currently available to Russian applicants (such as electronic filing of applications, participation in expert meetings, ordering paid searches, etc.). It is concluded that they are insufficient and in addition to them, it is proposed to develop a special procedure for accelerated examination of patent applications, intended mainly for applications in priority areas of technology, including in the field of green technologies and based

on this procedure to make necessary amendments to the existing normative documents. For this purpose, recommendations are made regarding the main characteristics of the future procedure. The relevance of the study is due to the need to adopt in Russian practice an accelerated procedure for examination of applications in priority areas of technology, inter alia green technologies. The methodological basis of the study is system-based methods of comparative analysis.

Key-words: environmentally friendly (green) technologies, acceleration of examination, accelerated publication, requirements for patent claims, providing of preliminary search and examination results, fee reductions, determination of subject matter relationship.

For citation: Negouliaev, G. A. Accelerated consideration of green patent applications in Russia: prospects and conditions of use / G. A. Negouliaev // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No 3 (9). P. 252–265.

Acknowledgements: the research is carried out within the framework of research work of FIPS «Research on issues of regulatory, methodological, patent and information support for the development of inventive activity in the field of green technologies»

Кіріспе

Соңғы онжылдықтарда қоршаған ортаны қорғау және тұрақты экономикалық және экологиялық даму мәселелері халықаралық ынтымақтастық пен көптеген елдердің ұлттық даму бағдарламалары аясында басты назарда болды. Тұрақты даму қағидаттарын белсенді енгізудің негізі 1992 жылы Рио-де-Жанейрода өткен тұрақты даму жөніндегі конференцияда қаланды, оның қорытындысы бойынша ХХІ ғасырдағы тұрақты дамуды қамтамасыз ету бағдарламасы – «Күн тәртібі-21» қабылданды¹. 2015 жылдың қыркүйегінде Нью-Йоркте БҰҰ – да тұрақты даму жөніндегі жоғары деңгейдегі кездесуде БҰҰ – ға мүше 193 мемлекет тұрақты даму саласындағы жаңа жаһандық бағдарламаны – «Біздің әлемді түрлендіру: тұрақты даму саласында 2030 жылға дейінгі күн тәртібі» ресми түрде қабылдады. Күн тәртібіне тұрақты дамудың 17 мақсаты мен 169 міндеті кіреді². Сонымен қатар, 2015 жылы Парижде климат жөніндегі келісімге қол қойылды, нәтижесінде қатысушы барлық мүше елдер климаттың өзгеруі үшін жалпы, бірақ сараланған жауапкершілікке ие болды³.

Қабылданған халықаралық шешімдер мен ұсынымдарды орындау мақсатында осы келісімдерге қатысушы елдердің үкіметтері өздерінің заңнамалық және нормативтік құжаттарына тиісті толықтырулар мен өзгерістер енгізді және парниктік газдар шығарындыларын азайту, қалдықтарды қайта өңдеу, биомассаны, қалпына келтірілетін энергия көздерін (күн, жел, геотермалдық және гидроэнергетика, биоотын және т.б.) пайдалану үшін ғылыми зерттеулерді іске асыруға бағытталған ұлттық бағдарламаларды қабылдады.

Ресей үшін елдің тұрақты дамуын қамтамасыз ету және қоршаған ортаға антропогендік әсерді азайту басқа мемлекеттер сияқты басым мақсаттар болып табылады.

Әр түрлі елдерде, әсіресе дамушы экономикаларда қабылданатын шараларға егжей-тегжейлі талдау ДЗМҰ Бас директоры Дарен Тангтың редакциясымен жақында жарияланған ДЗМҰ монографиясында келтірілген⁴.

Ресей үшін елдің тұрақты дамуын қамтамасыз ету және қоршаған ортаға антропогендік әсерді азайту басқа мемлекеттер сияқты басым мақсаттар болып табылады. Ресейде 2018 жылы бекітілген 10 федералды бағдарламаны қамтитын «Экология» ұлттық жобасы жүзеге асырылуда⁵. РФ Президентінің 21.07.2020 ж. № 474 жарлығымен бұл ұлттық жоба 2024 жылдан 2030 жылға дейін ұзартылды.

Сонымен қатар, РФ Үкіметінің 14.07.2021 ж. № 1912-р өкімімен Ресей Федерациясының тұрақты (оның ішінде жасыл) дамуының мақсаттары мен негізгі бағыттары бекітілді⁶. Қоршаған ортаға оң әсер етумен байланысты басым мақсаттарға қоршаған ортаны сақтау, қорғау немесе жақсарту; ластаушы заттардың шығарындылары мен төгінділерін азайту; парниктік газдардың шығарындыларын азайту; энергияны үнемдеу және ресурстарды пайдалану

¹ ХХІ ғасырдағы тұрақты даму бағдарламасы «Күн тәртібі-21», БҰҰ Қоршаған орта және даму бойынша БҰҰ конференциясы (ЮНСЕД), Рио-де-Жанейро, Бразилия, 3–14 маусым 1992 ж. // Біріккен Ұлттар Ұйымы: сайт. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml (жүгінген күні: 11.03.2024).

² Тұрақты даму саласындағы 2030 жылға дейінгі күн тәртібі // Біріккен Ұлттар Ұйымы: сайт. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/about/development-agenda/> (жүгінген күні: 12.03.2024).

³ Paris agreement on climate change // Біріккен Ұлттар Ұйымы: сайт. URL: <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement/> (жүгінген күні: 12.03.2024).

⁴ Green Technology Book, Solutions for climate change adaptation, 2022 // ВОИС: сайт. – URL: <https://www.wipo.int/green-technology-book-adaptation/en/> (жүгінген күні: 11.03.2024).

⁵ «Экология» ұлттық жобасы // EcoStandard.journal: сайт. URL: <http://journal.ecostandard.ru/eco/kolumnisty-ecostandard-journal/natsionalnyy-proekt-ekologiya-tseli-plan-y-rezultats/> (жүгінген күні: 11.03.2024).

⁶ РФ Үкіметінің 14.07.2021 ж. № 1912-р «Ресей Федерациясының тұрақты (оның ішінде жасыл) дамуының мақсаттары мен негізгі бағыттарын бекіту туралы» өкімі // URL: <http://http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107200045?index=2> (жүгінген күні: 11.03.2024).

Экологиялық мәселелерді шешудің негізгі жолдарының бірі – экологиялық таза немесе көбінесе «жасыл» деп аталатын өндіріс қалдықтарын азайтуға, тұтынылатын ресурстардың көлемін азайтуға, атмосфера мен гидросфераға зиянды шығарындыларды азайтуға, жаңартылатын энергия көздерінен энергия өндіруге және т. б. бағытталған технологияларды пайдалану.

тиімділігін арттыру және т.б. кіреді. Жоғарыда аталған нормативтік актіні дамытуға Үкіметтің 21.09.2021 ж. № 1587 «Ресей Федерациясындағы тұрақты (оның ішінде жасыл) даму жобаларының өлшемдерін және Ресей Федерациясындағы тұрақты (оның ішінде жасыл) даму жобаларын тексеру жүйесіне қойылатын талаптарды бекіту туралы» қаулысы қабылданды⁷.

Экологиялық мәселелерді шешудің негізгі жолдарының бірі – экологиялық таза немесе көбінесе «жасыл» деп аталатын өндіріс қалдықтарын азайтуға, тұтынылатын ресурстардың көлемін азайтуға, атмосфера мен гидросфераға зиянды шығарындыларды азайтуға, жаңартылатын энергия көздерінен энергия өндіруге және т. б. бағытталған технологияларды пайдалану.

Тиісті технологияларды әзірлеуді және тезірек енгізуді ынталандыру үшін әлемнің көптеген елдерінің ұлттық патенттік ведомстволары мен зияткерлік меншік жөніндегі ведомстволары жасыл технологиялар саласындағы өнертапқыштықты ынталандыру жөніндегі арнайы бағдарламаларды қабылдайды және іске асырады.

Мұндай бағдарламаларды құру қажеттілігі жасыл технологиялардың басым сипатымен ғана емес, сонымен қатар осы салада ұсынылатын өтінімдердің едәуір санымен де анықталады. Мұны жыл сайын жасыл технологиялар саласында берілетін патенттік өтінімдердің үлесі, жетекші патенттік ведомстволардағы келіп түсетін өтінімдердің жалпы көлемінде куәландырады. Сонымен, ДЗМҰ-ның Patentscope ДҚ мен Роспатенттің Patsearch ДҚ негізінде федералды

зияткерлік меншік қызметінде (Роспатентте) жүргізілген осы арақатынастың статистикалық есебі 2022 жылғы деректерге сәйкес жылына келіп түскен өтінімдердің жалпы санынан жасыл өтінімдердің үлесі әртүрлі елдерде 8% – дан 18% – ға дейін өзгертінін көрсетті. ҚХР-да жылдық көлеммен салыстырғанда берілген жасыл өтінімдердің ең көп үлесі анықталды, атап айтқанда: 18,8% (1 484 633 берудің жалпы көлемі кезінде 279 567 жасыл өтінім), мұндай өтінімдердің ең аз үлесі АҚШ-қа қатысты болды: 8,4% (жалпы көлем 477 766 болғанда 40 101 өтінім). Алайда, бұл екі ел де берілетін жасыл өтінімдердің абсолютті саны бойынша көшбасшы болып табылады. Басқа жетекші елдерде жасыл өтінімдер бойынша статистика келесідей: Жапония – 10,5% (жалпы көлем 289229 болғанда 30259), Еуропалық патенттік ведомство (ЕПВ) ЕПВ – 11,5% (жалпы көлем 282101 болғанда 32 508), Корея Республикасы-15,8% (жалпы көлем 289 229 болғанда 30 222). Ресей үшін Статистика әлдеқайда қарапайым көрінеді – 9,0% (жалпы көлемі 17 499 болғанда 1574).

РФ Үкіметі қабылдаған жасыл технологиялар саласындағы бағдарламаларды жүзеге асыруға көмектесу үшін Роспатент 2023–2024 жылдарға арналған жоспарларында жасыл технологиялар саласындағы өнертабысты нормативтік, әдістемелік және патенттік-ақпараттық қамтамасыз етуді зерттеуге және жетілдіруге бағытталған бірқатар шараларды қарастырды. Жоспарланған іс-шараларды әзірлеу басқа ведомстволарға қарағанда кешірек басталғандықтан, оларды тиімді іске асыру үшін шетелдік ведомстволардың нормативтік құжаттарын жүйелі талдау негізінде жасыл технологиялар саласындағы өтінімдер бойынша басымдықты (жеделдетілген) іс жүргізудің әртүрлі тәсілдері мен рәсімдеріне салыстырмалы зерттеу жүргізілді.

Бұл мақаланың мақсаты – ресейлік тәжірибе аясында мүмкін болатын ең оңтайлы тәсілдерді анықтау және осы негізде жасыл технологиялар саласындағы өтінімдерді жедел қараудың болашақ процедурасының негізгі сипаттамаларына қатысты ұсыныстар әзірлеу.

Ресейлік тәжірибе үшін шетелдік тәжірибенің маңызы туралы

2009 жылы Аустралия, Ұлыбритания, Израиль, Корея Республикасы, Жапония және АҚШ сияқты индустриалды дамыған елдердің патенттік ведомстволарында жасыл технологиялар мен осы саладағы өнертапқыштықты ынталандыруға қатысты жеделдетілген іс қағаздарын жүргізуге қатысты арнайы бағдарламалар қабылданды [1]. Содан кейін 2011-2012 жылдары Бразилия, Канада және ҚХР ведомстволары осындай бағдарламаларды қабылдады [2]. Қазіргі уақытта жасыл технологияға қатысты айрықша бағдарламалар дамушы елдердің көптеген ведомстволарында (Аргентина, Чили және т.б.) жұмыс істейді. Мұндай бағдарламаларды қабылдау патент алуға қажет уақытты бірнеше жылдан бірнеше айға дейін қысқартуға мүмкіндік бердіх Мысалы, Аустралия, Канада, Ұлыбритания, ҚХР, Жапония, АҚШ

⁷ РФ Үкіметінің 21.09.2021 жылғы № 1587 «Ресей Федерациясындағы тұрақты (оның ішінде жасыл) даму жобаларының критерийлерін және Ресей Федерациясындағы тұрақты (оның ішінде жасыл) даму жобаларын тексеру жүйесіне қойылатын талаптарды бекіту туралы» қаулысы // URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202109240043> (жүргізу күні: 11.03.2024).

ведомстволарында өтінімдерді қарау мерзімі әдетте 3-4 жыл немесе одан да көп, бұл мерзімді бір жылға дейін қысқарту тиімді шара ретінде қарастырылады. ҚХР – да бұл мерзім 6–7 айды құрайды.

Бұл бағдарламаларды іске асыру тәжірибесі шетелдік авторлардың бірқатар жарияланымдарында талданады [3]. Олардың көпшілігінде, мысалы, [4] дереккөздегідей, авторлар жасыл технологиялар саласындағы инновациялық технологияларды қорғау мен ілгерілетудегі патенттердің маңызды рөлін негіздейді. Олардың кейбіреулері [5] жасыл технологияларға қатысты патенттер, олардың ерекше әлеуметтік және қоғамдық маңыздылығын ескере отырып, зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері туралы Келісіммен салынатын шектеулерді, мысалы, лицензиялауға қатысты шаралардың және сауда үшін қолайсыз салдардың болуы және технологияларды беруге және таратуға кедергі жасауы сияқты бәсекелестікті шектеуі мүмкін басқа да тәжірибелер қолданылуы тиіс екенін атап көрсетеді. Басқа зерттеулер нақты ведомстволардың тәжірибесін сипаттауға, атап айтқанда Бразилия ведомствосының жасыл технологиялар саласындағы өтінімдерді қарау жөніндегі арнайы бағдарламасын сипаттауға [6] немесе оларды жалпы жеделдетілген сараптама бағдарламасына енгізуге бағытталған, оның аясында жасыл технологиялар бойынша өтінімдер техниканың басқа салаларындағы өтінімдермен қатар, бірақ қосымша жеңілдікті шарттармен, мысалы, ҚХР ведомствосындағыдай арасырылады [7]. Шетелдік патенттеуді жүзеге асыратын өтініш берушілерге хабарлау үшін бірқатар талдамалық шолулар жарияланды, мысалы жеделдету бағдарламаларының әрқайсысының қысқаша сипаттамасын қамтитын, бірақ оларды салыстырмалы талдаусыз, яғни жалпы сипаттамалар мен айырмашылықтарды анықтау туралы жарияланым [8]. Сипаттаманың салыстырмалы тәсілі жұмыста қолданылғанын атап өткен жөн [9], бірақ ол негізінен дамушы елдердің тәжірибесін талдауға арналған.

Осыны ескере отырып келесі 10 елдің патенттік ведомстволарының тәжірибесіне егжей тегжейлі зерттеу жүргізілді: Аустралия, Бразилия, Ұлыбритания, Канада, ҚХР, Корея Республикасы, АҚШ, Чили, Жапония және ЕПВ. Әдетте, осы ведомстволардың жасыл технологиялар саласындағы арнайы бағдарламалары келесі шараларды жүзеге асыруға бағытталған [10]:

- патенттік өтінімдерді жеделдетіп қарау, оның ішінде қорғау құқықтарын барынша ерте беру мақсатында патенттік құжаттарды мүмкіндігінше ерте беру мақсатында (шұғыл) жариялау;
- өтініш берушілерге баж салығын төлеуге жеңілдіктерді қоса алғанда, қосымша жеңілдіктер беру;
- пайдаланушыларға жеке тізімдер, патенттік шолулар, жасыл технологиялар саласындағы ең маңызды өнертабыстарды анықтау түрінде қосымша және мақсатты түрде хабарлау;
- жасыл технологиялар саласындағы патенттік құжаттарды анықтауды қамтамасыз ететін және

дәстүрлі патенттік жіктелімдерді пайдалануды жеңілдететін қосымша іздеу құралдарын құру

Аталған ведомстволардың тәжірибесін талдау нәтижесінде анықталған жасыл өтінімдерді жедел сараптаудың әртүрлі тәсілдері мен рәсімдерін [11] келесі санаттар түрінде қорытындылай отырып бірнеше үлгілік жағдайларға тұжыруға болады:

(1) Жасыл өтінімдер бойынша жеделдетілген сараптама кез келген тақырып бойынша, оның ішінде жасыл технологиялар үшін өтінімдерге арналған қолданыстағы жалпы жеделдету рәсімі аясында жүзеге асырылады. Бұл ретте жасыл технологиялар бойынша өтінімдердің басқа тақырып бойынша өтінімдермен салыстырғанда қандай да бір артықшылығы болмайды. Бұл тәсіл ЕПВ ведомствосының және Жапонияның тәжірибесіне тән (өтініш беруші жеделдетудің жалпы рәсімін қолданған жағдайда [12]).

(2) Жасыл өтінімдер бойынша жеделдетілген сараптама, бірінші жағдайдағыдай, қолданыстағы жалпы жеделдету рәсімі аясында жүзеге асырылады, алайда жасыл өтінімдерге қатысты қосымша талаптар мен ережелер қолданылады, яғни жасыл өтінімдер жалпы жеделдету рәсіміне енгізілген жағдайда, жасыл өтінімдерге қатысты қосымша талаптар мен ережелер енгізіледі, мысалы, қараудың қысқа мерзімдері, қосымша жеңілдікті өтінімдер өтініш берушілер тобы және т.б. Сонымен қатар, олар тек жасыл технологиялар саласындағы өтінімдер үшін қолданылады және басқа салалардағы өтінімдер үшін қолданылмайды (толығырақ төменнен қараңыз). Бұл тәсіл Аустралия мен ҚХР ведомстволарының тәжірибесінде қолданылады.

(3) Жасыл өтінімдер бойынша жеделдетілген сараптама өтініш берушінің таңдауы бойынша екі рәсімнің бірі аясында жүзеге асырылуы мүмкін: жалпы жеделдету рәсімі (1-санатты қараңыз) немесе біршама маңызды өтінімдер немесе техниканың басым салаларындағы өтінімдер үшін пайдаланылатын арнайы супер жеделдетілген рәсім, яғни, барлық өтінімдерді, соның ішінде жасыл өтінімдерді жеделдетудің жалпы рәсімімен қатар, аса маңызды немесе басым өтінімдерді (мысалы, жоспарланатын немесе енгізуге, шетелдік патенттеуге, лицензияны сатуға, өзекті немесе техниканың басымды салаларына жататын, оның ішінде жасыл технологиялар саласында жататын өтінімдер) неғұрлым шұғыл қарау талап етілетін жағдайларға арналған арнайы рәсім түріндегі қосымша опция да қолданылады. Бұл тәсіл Канада, Жапония (жоғары жеделдетілген сараптама түрінде⁸) және Корея Республикасы ведомстволарының тәжірибесінде қолданылады.

⁸ Outline of Super Accelerated Examination // Жапония департаментінің патенттік ведомствосы: ресми сайт. URL: https://www.jpo.go.jp/e/system/patent/shinsa/jp-super_soki/ (жүйріген күні: 06.03.2024).

(4) Жасыл өтінімдер бойынша жеделдетілген сараптама тек жасыл технологиялар саласындағы өтінімдер үшін пайдаланылатын арнайы жеделдету рәсімі аясында жүзеге асырылады. Ведомствода жеделдетудің қандай да бір жалпы рәсімі болмаған жағдайда, тек жасыл технологиялар үшін пайдаланылатын арнайы жеделдету рәсімі құрылады. Бұл тәсіл Бразилия, Ұлыбритания және Чили ведомстволарының тәжірибесінде қолданылады.

(5) Жасыл өтінімдер бойынша жеделдетілген сараптама тек жасыл технологияларға арналған арнайы уақытша жеделдету рәсімі аясында жүзеге асырылады. Жеделдетудің жалпы рәсімі, сондай-ақ жеделдетудің басқа да арнайы рәсімдері болған кезде жеделдетудің арнайы уақытша рәсімі қосымша құрылады, ол тек жасыл технологиялар үшін пайдаланылады, бұл ретте уақытша рәсім деп қаралатын өтінімдердің лимитін белгілей отырып, белгіленген уақыт кезеңінде ғана қолданылатын рәсім түсініледі. Бұл тәсіл АҚШ ведомствосының тәжірибесінде екі рет қолданылды (2009–2012 жылдарда және 2022 жылдан қазіргі уақытқа дейін). 2022 жылдан бастап бұл тәсілді Чили ведомствосы қолданады.

Жоғарыда келтірілген тәсілдер арасында айтарлықтай айырмашылықтардың болуына қарамастан, оларды жүзеге асыруда бірқатар жалпы ерекшеліктерді, ережелер мен талаптарды анықтауға болады. Сараптаманы жеделдетуді қамтамасыз ететін немесе оған ықпал ететін жалпы ережелер мен талаптардың ішінде мыналар ең маңызды болып табылады:

- жеделдету туралы өтінішхатты қоса алғанда, барлық өтінім материалдарын тек электрондық түрде беру міндеттілігі;
- жеделдетілген рәсімге жататын өтінімді ерте (мерзімінен бұрын) жариялау қажеттілігі;
- климатты жеңілдетуге немесе қорғауға қатысты күтілетін нәтижеге қатысты мәлімдемені (немесе түсініктемені) міндетті түрде ұсыну;
- өтініш берушінің сараптамада белгіленген мерзімдерді кейінге қалдыру немесе ауыстыру туралы сұрау мүмкіндігін алып тастау;
- алдын ала іздеу және сараптама нәтижелерін ұсыну туралы талап;
- жеделдету туралы өтінішхат үшін баждың болмауы.

Екінші жағынан, жоғарыда аталған бес тәсіл аясында іске асырылатын жеделдету рәсімдерінде патенттік заңнамалардың жеткіліксіз үйлестірілуіне байланысты бірқатар елеулі айырмашылықтарды да анықтауға болады.

Бұл айырмашылықтар өтінімдерді жеделдету рәсіміне енгізу үшін іріктеу критерийлеріне, оларды қарау мерзімдеріне және өтініш берушілерге берілетін жеңілдіктерге қатысты болуы мүмкін.

Атап айтқанда, жеделдету рәсіміне енгізу үшін өтінімдерді іріктеу критерийлері ретінде мынадай негіздер пайдаланылады:

- өтінімдердің түрі немесе ЗМ объектісінің түрі, оның ел экономикасы үшін маңызы;

- өтініш берушінің сараптаманы жеделдетуді сұрауға құқығы бар (мысалы, мұндай құқықты тек осы елдің резиденттері үшін беру,
- тек ұлттық жобалар мен мемлекеттік бағдарламаларға қатысушы – ұлттық өтініш берушілер үшін, бейрезидент өтініш берушілер үшін алып тастау немесе шектеулер);
- өнертабыс мәнінің жасыл технологиялар тақырыбына тиесілігін (қатыстылығын) анықтаудың әртүрлі тәсілдері.

Сұраудың жеделдетудің және сараптаманың әртүрлі кезеңдерін өткізудің мерзімдеріне қатысты келесі нұсқалар болуы мүмкін:

- жеделдетуді сұрау сараптама басталғанға дейін немесе сараптаманың кез келген кезеңінде мүмкін;
- сараптаманың бірінші шешімін шығару мерзімдері (1 айдан 1 жылға дейін);
- жалпы сараптаманы аяқтау мерзімдері (1 жылдан 3 жылға дейін немесе одан да көп).

Ықтимал жеңілдіктер беруге қатысты келесі жағдайлар болуы мүмкін:

- кез келген басқа тақырыптағы өтінімдер үшін бірдей жеңілдіктер;
- өтініш берушілер санатына, тиісті әзірлемені немесе мемлекеттік бағдарламаны қаржыландыру көздеріне, экономика үшін маңыздылығына және т. б. негізделген қосымша жеңілдіктер.

Жоғарыда аталған айырмашылықтарды толығырақ қарастырайық.

Мәселен, жасыл технологиялар саласындағы объектілер үшін өтінімдерді жеделдету рәсіміне енгізу туралы шешім қабылдау критерийлері ретінде мынадай негіздер пайдаланылуы мүмкін

(а) Мәлімделген ЗМ объектісінің типі немесе түрі, атап айтқанда:

- тек өнертабысқа өтінімдерге рұқсат етіледі (Аустралия, Ұлыбритания, Канада, Корея Республикасы, Жапония ведомстволарының тәжірибесі);
- өнертабысқа өтінімдерден басқа пайдалы модельдерге өтінімдер де енгізіледі (Бразилия, ҚХР, АҚШ, Чили ведомстволарының практикасы);
- патенттік өтінімдердің барлық түрлеріне рұқсат етіледі: өнертабыстарға, пайдалы модельдерге және өнеркәсіптік үлгілерге (ҚХР ведомствосының практикасы);
- жеделдету рәсімінен оларды қарау сатысымен айқындалатын өтінімдер алынып тасталады (мысалы, АҚШ ведомствосында жеделдетіп қараудан бастапқы (түпнұсқа) болып табылмайтын, яғни жалғастырылған, ішінара жалғастырылған және бөліп алынған барлық өтінімдер алынып тасталады

(б) Өтініш берушінің әртүрлі өкілеттіктеріне негізделген өтінімдерді іріктеу критерийлері:

- негізінен белгілі бір елдің тұрғындары, мысалы, Ұлыбритания, Бразилия (алғашқы пилоттық жоба кезінде) берген өтінімдер кіреді;
- олардың маңызды ұлттық жобаларға қатысуына, мемлекеттік бағдарлама бойынша немесе мемлекеттік қаржыландыру негізінде объектіні әзірлеуге, сондай-ақ елдің экономикасы мен қорғаныс қабілеті үшін тақырыптың өзектілігін ескере отырып және т. б. (мысалы, Корея Республикасы ведомствосының практикасы) қатысуына байланысты өтінім беретін резиденттердің ғана өтінімдері енгізіледі;
- бейрезиденттер берген өтінімдер, егер олардың белгілі бір елдегі кейбір филиалдарымен (мысалы, Кореяда) бірлесіп корпоративтік ұйымы болса немесе олардың филиалдары болу еліндегі (ҚХР) жеке корпоративтік бірліктер болған жағдайда немесе өтінім осы елдің (ҚХР) резидент – өтініш берушілерімен бірлесіп берілген жағдайда енгізіледі [7];
- егер өтінім халықаралық келісімдерге (мысалы, аймақтық келісімдер, РСТ процедурасы, РРН бағдарламасы және т. б.) (мысалы, Бразилия, АҚШ) байланысты берілсе, бейрезиденттер берген өтінімдер де қосылады;
- кез келген елден (мысалы, Бразилия, Канада, Жапония, ЕПВ) өтініш берушілер берген кез келген өтінімдер енгізіледі.

(в) Өтінімнің жасыл технологияларға тақырыптық қатыстылығын анықтаудың әртүрлі критерийлері:

- өнертабыс мәнінің қоршаған ортаны қорғаудың кейбір кең анықтамасымен байланысы. Бұл тәсіл, мысалы, Ұлыбритания, Канада, Бразилия, ҚХР, Чили ведомстволарында қолданылады. Өтінім беруші өзінің өтініміндегі өнертабыс мәні жасыл технологиялардың негізгі тақырыптық бөлімдерінің біріне, атап айтқанда атмосферадағы парниктік газдарды қысқарту, қоршаған ортаны жақсарту, энергия тұтынуды сақтау немесе азайту (дәстүрлі энергия көздерін пайдалану жағдайында), қалпына келтірілетін энергия көздерін пайдалану және т.б. туралы мәлімдеме жасаған жағдайда өтінім жеделдетілген сараптама рәсіміне енгізіледі.
- өнертабыс мәнін мемлекеттік бағдарламаларда айқындалған ел экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірімен байланыстыру. Бұл тәсіл, әдетте, өнертабыс мәнін кең анықтамамен байланыстыру туралы талапқа қосымша қолданылады және Аустралия, Бразилия, Корея және Жапония ведомстволарының нормативтік құжаттарында елдің дамуының басым бағыттарына қатысты үкіметтік бағдарламалардың тиісті ережелеріне сілтеме жасай отырып, сондай немесе өзге түрде болады. Осылайша, Аустралия ведомствосының нормативтік құжаттарында

қоршаған ортаны⁹ қорғау технологияларын жеделдетіп енгізуге бағытталған тиісті мемлекеттік актілерге сілтеме жасалады, мысалы, қайта өңдеу және қалдықтарды азайту туралы жуырда қабылданған заң (Recycling and Waste Reduction Act)¹⁰. Бразилия мен Кореяның ведомстволарында жасыл технологияларға қатысты өтінімдерді енгізу кезінде, ең алдымен, үкіметтік бағдарламаларда айқындалған осы елдің дамуының басым бағыттарына жататын өтінімдер ескеріледі. Бұдан басқа, Корея Республикасының ведомствосы өтінімдердің тақырыптық тиесілігін айқындау кезінде халықаралық жіктелімдердің тақырыптық бөлінуімен толық сәйкес келмейтін жасыл технологиялар саласындағы өзінің ұлттық жіктелімінің 8 арнайы санатын пайдаланады [14]. Израиль ведомствосы да қатаң анықталған сыныптардың тізімін басшылыққа алады;

- өнертабыс мәнін жасыл технологияларға қатысты халықаралық жіктелімдердің бір немесе бірнеше айдарларына жатқызу негізінде. Бұл тәсіл АҚШ, Чили және ЕПВ ведомстволарында қолданылады. ЕПВ және АҚШ ведомстволарында өнертабыс тақырыбы Халықаралық патенттік жіктелім (ХПЖ) айдарларынан басқа, жасыл технологияларға арналған Y2 арнайы сыныбының айдарларының біріне сәйкес келуі керек. Бұл сынып ХПЖ-ны кеңейту үшін құрылған Бірлескен патенттік жіктелімнің (БПЖ) құрамына қосымша енгізілді. АҚШ-тың жасыл технологиялар саласындағы өтінімдерді өңдеуді қамтамасыз ететін соңғы жобасында өнертабыс мәнінің тақырыптық сәйкестігіне қатысты талап келесідей нақтыланды: «мәлімделген өнертабыстың климатты жеңілдетуге бағытталған өнімге немесе үдеріске қатысты болуы» өтінім мазмұны бойынша Бірлескен патенттік жіктелімнің кіші сыныптарында көрсетілген бір немесе одан да көп техникалық тұжырымдамаларға сәйкес келетін кем дегенде бір талапты қамтыған кезде ғана орындалды деп саналады: Y02A, Y02B, Y02C, Y02D, Y02E, Y02P, Y02T немесе Y02W. Мысалы, метанды тұтуға немесе жоюға қатысты талап Y02 сыныбының Y02C 20/20 айдарына сәйкес келуі керек [15].

(г) Мәлімделген объектінің ел экономикасы үшін мәнділігін немесе маңыздылығын анықтауға негізделген өтінімдерді іріктеудің қосымша критерийлері

Өнертабыс объектісінің маңыздылығына негізделген критерийлер ҚХР, Корея Республикасы, АҚШ және

⁹ David Boy, Australia developing criteria to accelerate examination for selected applications, June 9, 2001 // Madderns: сайт. URL: <https://madderns.com.au/ip-australia-trialling-machine-learning-model/> (жүргінген күні: 03.04.2024).

¹⁰ Australia, Recycling and Waste Reduction Act 2020 (№ 119, 2020) – SECT 319 // Australasian Legal Information Institute: сайт. URL: http://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/num_act/rawra2020287/ (жүргінген күні: 11.03.2024).

ЕПВ ведомстволарының тәжірибесінде қолданылады. Оларды қолдану жеделдету үшін, ең алдымен, біршама перспективалы өнертабыстар мен пайдалы модельдерді ел экономикасында пайдалану тұрғысынан таңдауға, екіншіден, өтінімдерді қарау мерзімдерінің қысқаруына байланысты туындауы мүмкін сарапшылардың шамадан тыс жүктемесін болдырмауға бағытталған. Бұл ретте өнертабыс объектісінің маңыздылығын бағалау үшін әдетте әртүрлі құзыретті органдар берген әртүрлі қорытындылар мен куәліктер негізінде оның маңыздылығын құжаттық растау талап етіледі. Сонымен қатар, сарапшының пікірі (бағасы) қолданылуы мүмкін.

Корея ведомствосының тәжірибесі объектіні жеделдету рәсіміне енгізу үшін оның маңыздылығын құжаттамалық растау талабына тән мысал болып табылады. Мәселен, жеделдету бағдарламасына бірінші кезекте мыналар енгізілуге тиіс:

- көміртекті азайту туралы негізгі актіге (2021 жылға дейін) және Көміртекті бейтараптық және жасыл даму туралы заңға (2021 жылдың қазан айынан бастап) сәйкес жасыл технология ретінде сертифицикатталған технологияға қатысты өтінімдер;
- жасыл технологиялар саласындағы мамандандырылған компания сертификаты бар компания берген өтінімдер;
- жоғарыда көрсетілген актіге сәйкес жасыл технологиялар өнеркәсіптік паркіне кіретін компания берген өтінімдер;
- жоғарыда көрсетілген актіге сәйкес субсидия алған өтініш беруші берген өтінімдер;
- жоғарыда көрсетілген актіге сәйкес инвестиция алған өтініш беруші берген өтінімдер;
- басқа үкіметтік бағдарламаларға байланысты қаржылық қолдау немесе сертификат алған өтінімдер.

ҚХР ведомствосының тәжірибесінде жеделдетілген іс жүргізу бағдарламасына енгізу үшін ең маңызды өнертабыстарға ғана рұқсат етіледі [13].

Маңызды өнертабыстарды іріктеуді ҚХР патенттік ведомствосының өңірлік филиалдарының сарапшылары мынадай талаптарды ескере отырып жүзеге асырады:

- қоршаған ортаны қорғауға айтарлықтай үлес қосатын өнертабыстары бар патенттік өтінімдерді таңдау, мысалы, CO₂ төмен шығарындылары және энергияны үнемдеу;
- шетелдік патенттеу үшін жоспарланған ұлттық өтінімдерді жеделдету бағдарламасына енгізу (бірақ басқа елдерде берілгенге дейін);
- елдің немесе оның қандай да бір аймағының ұлттық және қоғамдық мүдделері үшін ерекше маңызды патенттік өтінімдерді анықтау.

Бұл ретте өтінім беруші өтінімнің аталған санаттарға жататынын көрсету үшін қажетті дәлелдемелерді де ұсынуға тиіс. Мысалы, Бейжің филиалының нұсқаулығында өтініш берушінің тиісті ұлттық министрліктер мен комиссиялардың әкімшіліктері немесе Бейжіңде орналасқан департаменттер берген тиісті растайтын

Бұл ретте өтінім беруші өтінімнің аталған санаттарға жататынын көрсету үшін қажетті дәлелдемелерді де ұсынуға тиіс. Мысалы, Бейжің филиалының нұсқаулығында өтініш берушінің тиісті ұлттық министрліктер мен комиссиялардың әкімшіліктері немесе Бейжіңде орналасқан департаменттер берген тиісті растайтын материалдарды ұсынуы туралы талап бар.

материалдарды ұсынуы туралы талап бар. Бұған қоса, Чжэцзян (Zhejiang) және Хэйлунцзян (Heilongjiang) филиалдарының нұсқаулықтарына контрафактіні кәдеге жарату, технологияны беру немесе осы провинциялардағы маңызды жобалар аясында жүзеге асырылатын маңызды патенттік өтінімдер ұғымы енгізіледі.

АҚШ, Чили және ЕПВ ведомстволары оларды жеделдету рәсіміне енгізу үшін жасыл технологиялар бойынша өтінімдерді іріктеу кезінде сарапшыларды жүктеу пікірлерін басшылыққа алады. Ол үшін аталған ведомстволарда қабылданатын өтінімдердің жыл сайынғы лимиті белгіленген. Сонымен қатар, өнертабыстардың маңыздылығының жанама критерийлері қолданылуы мүмкін. Мәселен, АҚШ ведомствосында бірінші кезекте жеделдету рәсіміне өнертабыстар енгізіледі, олар сарапшының пікірінше, келесі үш санат бойынша олардың әлеуетті үлесінің маңыздылығына қарай анағұрлым жоғары мәнге ие:

(1) жаңаларын ашу немесе қолданыстағы қалыпан келтірілетін энергия көздерін дамыту;

(2) қолданыстағы энергия көздерін біршама тиімді пайдалану немесе сақтау; немесе

(3) парниктік газдар шығарындыларын азайту¹¹.

ЕПВ-да PACE (Programme for accelerated prosecution of European patent applications) бағдарламасы бойынша жеделдетілген іс жүргізуге енгізілетін өтінімдер санына ресми түрде шектеулер жоқ¹². Алайда, іс жүзінде бұл сан іздеу мен сараптаманы жүзеге асыратын бөлімшелердің

¹¹ Advancement of examination petitions // USPTO: сайт. URL: <https://www.uspto.gov/patents/apply/petitions/timeline/advancement-examination-petitions> (жүрілген күні: 11.03.2024).

¹² PACE (Programme for accelerated prosecution of European patent applications), Guidelines for Examination [Электронды ресурсы] // EPO: сайт. URL: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/e_viii_4.htm (жүрілген күні: 11.03.2024).

нақты жүктемесіне, сондай-ақ жеделдетуге түскен өтініштер санына байланысты. Сондықтан, бір жыл ішінде көптеген өтінімдерге қатысты жеделдетуді сұрайтын өтініш берушілерге, әдетте, олардың ішінен ең маңызды немесе мәнді өнертабыстарды таңдап, қалған өтінімдерді әдеттегі рәсім аясына ауыстыру ұсынылады.

Сонымен қатар, жасыл өтінімдер үшін берілетін жеңілдіктерге байланысты жеделдетілген процедураны ықтимал теріс пайдалану туралы алаңдаушылық, әдетте, негізсіз екенін атап өткен жөн. Мысалы, «жасыл арна» деп аталатын салада жасыл өтінімдер бойынша жеделдетудің біршама жеңіл процедурасын беретін Ұлыбритания ведомствосының статистикасы «жасыл арна» арқылы жыл сайын шамамен 300 өтінім берілетінін көрсетеді, бұл жалпы өтінімдердің 1% құрайды. 2020 жылы өтінімдердің ең көп саны 400 – ден астам болды (Жасыл тақырып бойынша ведомствоға берілген барлық өтінімдердің шамамен 20%). Қалған өтінімдер бойынша өтініш берушілер жеделдету туралы өтінішхат беруді орынды деп таппады, дегенмен өтініш берушілердің «жасыл арна» қызметіне қатысуы тегін¹³.

Көптеген ведомстволарда маңызды немесе мәнді өтінімдер санатына ұқсас өтінім шетелде беру үшін берілген немесе жоспарланған жағдайда барлық ұлттық өтінімдер, сондай-ақ РСТ халықаралық өтінімдері жатады. Бұл ретте РСТ халықаралық өтінімдерін жеделдету рәсіміне енгізуге қатысты елеулі шектеулер мен қосымша талаптарды көздейтін әртүрлі тәсілдер пайдаланылады.

ЕПВ тәжірибесінде жеделдету рәсіміне еуропалық кезеңге өткен және оған дейін БЭК халықаралық іздеу органы немесе қосымша іздеу жүргізу үшін тағайындалған орган ретінде әрекет еткен РСТ өтінімдеріне ғана рұқсат етіледі¹⁴.

Жапония ведомствосы кез келген ұлттық өтінімнің жеделдетілген және аса жеделдетілген процедураларына қосылуға мүмкіндік береді, егер ұқсас өтінім шетелде берілсе, ал 1996 жылдың шілдесінен бастап халықаралық өтінімдер [16] мынадай шарттармен енгізілген болса:

- Жапония ведомствосына РСТ Алушы ведомство (AB) ретінде берілсе және Жапониядағы ұлттық кезеңге ауыстырылса;
- РСТ рәсімі бойынша Алушы ведомствоның функцияларын орындау үшін Жапония ведомствосына ұлттық өтінім, сондай-ақ осы ведомствоға халықаралық өтінім ретінде берілсе.

Кейінірек жеделдету рәсіміне енгізу үшін Жапония көрсетілген ел ретінде аталған кез келген РСТ өтінімдеріне рұқсат етілді.

Корея ведомствосының тәжірибесіне сәйкес, жеделдетіп қарау үшін Корея Патенттік актісінің 198-2-бабына сәйкес РСТ шартына сай Корея ведомствосы құзыретті халықаралық іздеу органы ретінде халықаралық іздеуді жүргізген РСТ халықаралық өтінімдері ғана қабылданады.

АҚШ ведомствосы кез келген ұлттық өтінімдермен қатар ұлттық кезеңге өткен шетелдік өтінім берушілер берген кез келген халықаралық өтінімдерді (жалғасатын немесе уақытша өтінімдерді қоспағанда) қабылдайды. Рас, жасыл өтінімдерге қатысты жеделдетілген сараптама рәсімін ведомство белгілі бір уақыт аралығына (1–2 жылға) және өтінімдердің белгіленген көлеміне (3-тен 5 мыңға дейін) белгілейтіні елеулі шектеу болып табылады¹⁵.

Роспатент тәжірибесінде сараптаманы жеделдетудің қолданыстағы мүмкіндіктерін талдау

Қазіргі уақытта ресей заңнамасында патенттік өтінімдерді қарау бойынша іс жүргізуді жеделдетудің қандай да бір ресми рәсімдері қарастырылмаған. 2020 жылы ФӨМИ-дің 2020 жылғы 24 наурыздағы № 164 бұйрығымен енгізілген арнайы процедура, нақты айтқанда Ресей Федерациясының мемлекеттік бағдарламаларында анықталған дамудың басым бағыттары бойынша өнертабысқа өтінімдерді жедел қарау тәртібі ерекшелік болып табылады. Алайда, бұл тәртіп атаумен қарастырылған кең көлемде қамтылғанына қарамастан, тек екі өзекті тақырып бойынша өтінімдерге қатысты екенін атап өткен жөн, нақты айтқанда: технологиялық роботтар, манипуляторлар (B25 ХПЖ бөлімі) және электрондық навигациялық жүйелер (G01C және G01S ХПЖ бөлімі). Өкінішке орай, басқа басым бағыттар бойынша өтінімдерге қатысты осы реттілікті пайдалану көзделмеген.

Ресейлік өтініш берушілердің өтінімдерін жедел қараудың тағы бір мүмкіндігі халықаралық PPH бағдарламасын қолданумен байланысты¹⁶. Алайда, бұл ресейлік өтініш берушілердің өтінімдерін қараудың халықаралық кезеңіне ғана қатысты. Осыған ұқсас шетелдік өтінім негізделетін алдыңғы ұлттық өтінім әдеттегі рәсім аясында қаралады. Сонымен қатар, шетелдік ведомстволардың көпшілігі өтініш берушінің өз өнертабысын шетелде патенттеуді жүзеге асыру ниеті болған жағдайда өтініш берушіге тиісті ұлттық өтінімді жеделдетіп қарау мүмкіндігін беретінін атап өткен жөн.

Роспатенттің тәжірибесінде қандай да бір жалпы ресми жеделдету үдерісін болмауының себептерінің бірі – Роспатенттің осы уақытқа дейін барлық келіп түскен өтінімдерді қарау мерзімдерін қысқарту саясатын үнемі жүргізіп отыруы, бұл ерекше жеделдету

¹³ Patents: accelerated processing: The Intellectual Property Office offers different methods of accelerating the processing of your patent application // URL: <https://www.google.com/search?q=UK+Green+channel+patents&oq=UK+Green+channel+patents&aqs=chrome..69i57j69i60.39538j0j15&sourc=chrome&ie=UTF-> (жүрінген күні: 11.03.2024).

¹⁴ PACE (Programme for accelerated prosecution of European patent applications), Guidelines for Examination // EPO: сайт. URL: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/e_viii_4.htm (жүрінген күні: 11.03.2024).

¹⁵ USPTO, Climate Change Mitigation Pilot Program // USPTO: сайт. URL: http://www.uspto.gov/patents/init_events/green_tech.jsp (жүрінген күні: 11.03.2024).

¹⁶ «Жеделдетілген патенттік іс жүргізу» бағдарламасы (Patent Prosecution Highway немесе PPH) // федералды зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: [https://rospatent.gov.ru/activities/inter/bicoop/pph#:~:text=\(жүрінген күні: 11.03.2024\).](https://rospatent.gov.ru/activities/inter/bicoop/pph#:~:text=(жүрінген күні: 11.03.2024).)

Пайдалы модельдерге келетін болсақ, тиісті көрсеткіштер оңтайлы көрсеткіштерге жақындады. Мәселен, пайдалы модельге өтінімдерді қараудың орташа ұзақтығы 2022 жылы 1,22 айға дейін қысқарды, ал 2016 жылы 2,62 айды құрады.

процедурасын енгізу мәселесіне қатысты аса айқындық бермеді. Мәселен, 2013 жылға және одан кейінгі кезеңдерге арналған ФӨМИ ФМБМ мемлекеттік жұмыстарды орындауға арналған Мемлекеттік тапсырмамен белгіленген мерзімдерге қойылатын бастапқы талаптар мынадай орташа мерзімдерді көздеді¹⁷:

- ресми сараптама: 2 айдан аспайды,
- мәні бойынша сараптама: өнертабыс пен өнеркәсіптік үлгі үшін 12 айдан аспайды және пайдалы модель үшін 6 айдан аспайды.

Алайда, автоматтандыру құралдарын қолдануға және өтініш берушілер, әсіресе шетелдік өтініш берушілер берген өтінімдер көлемінің белгілі бір қысқаруына байланысты қазіргі уақытта Ресейде патентке өтінімдерді мемлекеттік сараптама жүргізудің орташа мерзімі айтарлықтай қысқарды, бұл 2022 және 2016 жылдардағы көрсеткіштерді салыстырудан көрінеді. Роспатенттің 2022¹⁸ және 2016¹⁹ жылдардағы жылдық есептеріне сәйкес, 2022 жылдың қорытындылары бойынша өнертабысқа өтінімдерді қараудың орташа ұзақтығы 4,2 айды құрады, ал 2016 жылы бұл көрсеткіш 9,24 айды құрады. 2022 жылдың аяғындағы алғашқы сараптама әрекетін қабылдаудың орташа мерзімі 3,98 айға, ал 2016 жылы 8,95 айға тең болды.

Пайдалы модельдерге келетін болсақ, тиісті көрсеткіштер оңтайлы көрсеткіштерге жақындады. Мәселен, пайдалы модельге өтінімдерді қараудың орташа ұзақтығы 2022 жылы 1,22 айға дейін қысқарды, ал 2016 жылы 2,62 айды құрады.

Сондай-ақ, ресейлік тәжірибе шеңберінде сараптаманы жеделдетудің жалпы, ресми қабылданған рәсімінің болмауы ішінара ресейлік өтініш берушілердің өз өтінімдерін

қарауды жеделдетудің бірқатар практикалық мүмкіндіктеріне ие болуымен өтелетінін атап өткен жөн.

Бұл мүмкіндіктер Роспатент ұсынған немесе Роспатентке аккредиттелген ұйымдар ұсынатын тиісті қызметтер мен сервистерге негізделген. Мұндай мүмкіндіктерге мыналар жатады:

- өтінім бойынша электрондық беру және электрондық іс жүргізу;
- сараптамалық кеңестер (келіссөздер) өткізу;
- Роспатентте (ФӨМИ) өтінім тақырыбы бойынша ақылы (коммерциялық) іздеулерге тапсырыс беру;
- Роспатентпен аккредиттелген ұйымдар көрсететін алдын ала патенттік іздеу қызметтері;
- тиісті негіздемемен өтінімді қарауды жеделдету туралы Роспатенттің атына бейресми жазбаша өтініш жолдау.

Көрсетілген мүмкіндіктердің әрқайсысын жеке немесе комбинацияда пайдалану патенттеу мерзімдерін белгілі қысқартуға ықпал етуі мүмкін.

Мәселен, **электрондық өтінім беру мен жеке кабинет** арқылы өтінім беру жөніндегі электрондық іс жүргізу құжаттарды тапсырудың және патенттік ведомствомен кәдімгі поштаны пайдалана отырып хат алмасудың дәстүрлі, қағаз тәсілімен салыстырғанда ведомстводан сұрау салуларды (хабарламаларды) алу және оларға жауаптар жіберу мерзімдерін едәуір қысқартуға мүмкіндік береді, әсіресе егер өтініш беруші патенттік ведомствоның орналасқан жерінен алыс болса. Сонымен қатар, бұл қосымша уақытты ысырап ететін пошта жөнелтілімдерін жоғалтудың ықтимал жағдайларын болдырмайды.

Кейбір патенттік баждарға 30 пайыздық жеңілдік электрондық өтініш беру рәсімін қолданудың қосымша артықшылығы болып табылады.

Сараптамалық кеңестер (келіссөздер) өткізу

Бұл мүмкіндікті пайдалану үшін өтініш беруші оның қатысуымен өтінімді қарау туралы өтінішхат беруі керек. Өтінішхатта өтінім нөмірінен басқа мыналарды көрсету қажет:

- өтініш беруші талқылауға ұсынатын мәселелер;
- өтініш берушінің қатысуымен өтінімді қараудың қалаулы күні мен уақыты;
- өтінімді бірлесіп қарау күні мен уақытын түпкілікті келісу үшін байланыс телефоны.

Сараптамалық кеңестер онлайн режимінде, сондай-ақ бейнеконференциялар түрінде де өткізілуі мүмкін.

Сонымен қатар, төтенше жағдайларда өтініш беруші тиісті негіздемені (ел үшін әзірлеудің маңыздылығы, мемлекеттік келісімшарт, шетелдік патенттеу қажеттілігі және т.б.) ұсына отырып, оның өтінімін қарауды жеделдету туралы бейресми өтінішпен Роспатентке жүгіне алады. Мұндай өтініштер ерекше жағдай ретінде қанағаттандырылуы мүмкін.

Алдын ала патенттік іздеу нәтижелерін ведомствоға ұсыну

Өтініш берушінің ведомствоға алдын ала патенттік іздеу нәтижелерін ұсынуын көздейтін бұл мүмкіндік сарапшымен артық хат алмасуды болдырмауға мүмкіндік

¹⁷ 2013 жылға және 2014 және 2015 жылдарға арналған ФӨМИ ФМБМ мемлекеттік жұмыстарды орындауға арналған мемлекеттік тапсырма // Федералды зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/docs/prikaz_27_12_12_169.pdf (жүгінген күні: 11.03.2024).

¹⁸ Роспатенттің 2022 жылғы жылдық есебі // Федералдық зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/otchet-2022-ru.pdf> (жүгінген күні: 11.03.2024).

¹⁹ Роспатенттің 2016 жылғы жылдық есебі // Федералдық зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/docs/otchet_2017_ru.pdf (жүгінген күні: 11.03.2024).

береді, себебі іздеу нәтижесінде белгіленген техника деңгейінің объективті жай-күйі, сондай-ақ өтінім бойынша анықталған жақын аналогтар өтініш берушіге өтінім материалдарын барынша толық және сауатты дайындауға көмектеседі. Алдын ала патенттік іздеу нәтижелерін алу үшін өтініш берушіде мынадай мүмкіндіктер болады.

Біріншіден, Роспатент (ФӨМИ) 10 күн ішінде өтінім бойынша ақылы жеделдетілген тақырыптық іздеу қызметін ұсынады. Өнертабыстар мен пайдалы модельдер үшін мұндай іздеудің құны кем дегенде 94 400 рубльді құрайды, ал пайдалы модельдер (және өнеркәсіптік үлгілер) үшін – 47 200 рубльден басталады. Аталған іздеудің нәтижелері патент қабілеттілігін бағалау кезінде сараптамамен пайдалануға арналған. Тәжірибе көрсеткендей, ақылы іздеу өтінімді қарау мерзімін екі айға дейін қысқартуы мүмкін. Дегенмен, бұл өте қымбат қызметтің өзі іс қағаздарын жүргізуді жеделдетуге әрдайым кепілдік бере бермейтінін атап өткен жөн.

Екіншіден, өтініш беруші 2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің (РФ АК) 1246-бабы 3-тармағының 2-абзацына сәйкес өнертабыстар мен пайдалы модельдердің патентке қабілеттілігін алдын-ала ақпараттық іздеуді және алдын-ала бағалауды жүргізе алатын сегіз аккредиттелген ұйымның біріне жүгіне алады. Өнертабыстар мен пайдалы модельдердің патентке қабілеттілігін алдын ала ақпараттық іздеуді және алдын ала бағалауды жүргізе алатын ұйымдар ретінде аккредиттелген ғылыми және білім беру ұйымдарының тізбесі, сондай-ақ осы ұйымдар өз қызметтерін ұсынатын ХПЖ айдарларының тізбесі Роспатенттің сайтында берілген²⁰.

Ақырында, өтініш беруші, егер оны ірі фирма немесе кәсіпорын ұсынған болса, құрамында патенттік бөлімше болуы мүмкін, ол патенттік зерттеулер аясында алдын-ала іздеуді ашық (ақысыз) және ақылы дерекқорларды қолдана отырып жүргізе алады, олардың тізімі ФӨМИ веб-сайтында берілген²¹.

Техника деңгейін (өнертабыстар мен пайдалы модельдер) анықтау үшін шетелдік патенттік құжаттарды іздеуге келетін болсақ, оны орыс тілді интерфейсі бар іздеу жүйелерінде тегін жүргізуге болады (қараңыз: ru.espacenet.com, patentscope, eapatis.com).

Ресейлік тәжірибе аясында жеделдетілген рәсімді қолдану қажеттілігі туралы

Патенттік, атап айтқанда жасыл технологиялар саласындағы өтінімдерді қарау үдерісін жеделдету бойынша ресейлік өтініш берушілер үшін қолданыстағы мүмкіндіктерді жоғарыда келтірілген талдау мынадай

алдын-ала қорытындылар мен ұсыныстар жасауға мүмкіндік береді

Жоғарыда қарастырылған сараптаманы жеделдетудің қолданыстағы ықтимал әдістері мен тәсілдері (электрондық өтінім беру, жеке кабинетті пайдалану, өтініш берушінің сараптамалық кеңестерге қатысуы, алдын ала іздеулер және т.б.) пайдалы, бірақ қол жеткізілген әсер дәрежесі бойынша өте шектеулі, ал олардың кейбіреулері алдын ала іздеудің қосымша рәсімін төлеу қажеттілігіне байланысты өте қымбат.

Техниканың барлық салаларында өтінімдерді қараудың жалпы мерзімдерін одан әрі қысқартудың жоғарыда аталған үрдісін жалғастыруға келетін болсақ, онда ол берілген өтінімдер санының тұрақты өсуіне де, Роспатенттің сараптамалық құрамының шектеулі санына да байланысты практикалық шектеулерге ие.

Жоғарыда қарастырылған сараптаманы жеделдетудің қолданыстағы ықтимал әдістері мен тәсілдері (электрондық өтінім беру, жеке кабинетті пайдалану, өтініш берушінің сараптамалық кеңестерге қатысуы, алдын ала іздеулер және т.б.) пайдалы, бірақ қол жеткізілген әсер дәрежесі бойынша өте шектеулі, ал олардың кейбіреулері алдын ала іздеудің қосымша рәсімін төлеу қажеттілігіне байланысты өте қымбат.

Екінші жағынан, ел экономикасын дамыту, оның қауіпсіздігі мен өз-өзіне жеткіліктілігін қамтамасыз ету, ұлттық жобаларды жүзеге асыру, халықаралық міндеттемелерді орындау үшін маңызды болып табылатын өнертабыстар мен пайдалы модельдерге патенттік өтінімдерді жеделдетіп қараудың барған сайын өсіп келе жатқан қажеттілігін ескере отырып, мысалы, қоршаған ортаны қорғау саласында ерекше рәсім немесе жеделдетіп қарау тәртібін құру туралы мәселе техниканың өзекті (басым) салаларында өтінімдердің маңызы артып келеді²². Бұған техниканың екі тар саласына ғана қатысты техниканың басым салаларында өтінімдерді

²⁰ Ғылыми және білім беру ұйымдарының аккредиттелген ұйымдардың тізбесі // Зияткерлік меншік жөніндегі федералды қызмет: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/activities/akkreditovannye-nauchnyie-obrazovatelnye-organizatsii> (жүгінген күні: 11.03.2024).

²¹ Роспатенттің ақпараттық ресурстары // Федералды зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/sourses> (жүгінген күні: 11.03.2024).

²² Гнип, В. Ресейдегі «жасыл» патенттер: дамудың төрт негізгі үрдісі // РБК: сайт. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/green/5fec4449a7947cbec418575> (жүгінген күні: 01.03.2024).

жеделдетіп қарау тәртібін қолданудың шектеулі, бірақ оң тәжірибесі дәлел бола алады. Қолданылу аясы шектеулі болғанына қарамастан, оны әсіресе сарапшылар арасындағы функцияларды бөлу және олардың басым тар тақырыптық салалардағы өтінімдерді қарау кезіндегі өзара әрекеттесуі қатынасында осы жолдағы алғашқы маңызды қадам ретінде қарастыруға болады.

Жасыл технологиялардан басқа, мысалы, жаңа буынның ақпараттық технологиялары, жоғары дәлдіктегі жабдықтар өндірісі, жаңа материалдар өнеркәсібі, биологиялық өнеркәсіп, энергияның жаңа түрлерінде автомобильдер шығару, энергияның жаңа көздерін пайдалану, жасанды интеллект және т.б.²³ сияқты техниканың басқа да басым салаларын қамтуға арналған жеделдетілген сараптаманың жаңа рәсімін жасау кезінде бұл рәсім берілген өтінімдерге қойылатын жалпы және тән талаптарды ескеруі үшін қажет болады.

Біріншіден, Роспатенттегі барлық патенттік өтінімдерді қарау мерзімдерін жалпы қысқарту үрдісі болашақта да сақталатын болып көрінетінін ескере отырып, кейінге қалдырылған сараптамасы бар жекелеген ведомстволарда орын алатындай (жоғарыдағы 1-тәсілді қараңыз) кез келген тақырып бойынша өтінімдер үшін сараптаманы жеделдетудің жалпы немесе әмбебап рәсімін жасау қажеттілігі анық жоқтығын мойындаған жөн. Сонымен қатар, көптеген ведомстволардың тәжірибесі өтініш берушілердің өз өтінімдерін әсіресе мәлімделген объектіні одан әрі іске асыру үшін әртүрлі дайындық шараларын жүргізу қажеттілігімен байланысты болған жағдайларда (шетелдік патенттеуге дайындық, лицензияны сату, түпкілікті технологияны әзірлеу және т.б.) жалпы жеделдетілген қарауға мүдделі емес едәуір тобы бар екенін көрсетеді. Осыған байланысты АҚШ ведомствосының болашақта үш нұсқалы сараптама рәсімін енгізуге қатысты жоспарлары туралы еске салу керек, онда өтініш беруші жағдайларға байланысты оны қанағаттандыратын сараптама нұсқасын таңдай алады: жеделдетілген, әдеттегі немесе кейінге қалдырылған²⁴.

Екіншіден, жеделдетілген рәсімнің жаңа нұсқасы жаңадан пайда болған техниканың басым бағыттарын қамтуы керек болғандықтан, оған қойылатын маңызды талаптардың бірі оның ашықтығы болуы керек, бұл қажет болған жағдайда техниканың жаңа бағыттарын қамтуға мүмкіндік береді.

Заңнамада техниканың басым салаларында патенттік өтінімдерді жеделдетілген сараптау көзделген индустриалды дамыған елдердің тәжірибесін ескере отырып, Роспатентте өтінімдерді беруді және қарауды реттейтін қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілерге қажетті өзгерістер енгізген мақсатты болып табылады

(РФ АК 4-бөлімінде, Өтінім құжаттарын жасау, беру және қарау қағидалары, Әкімшілік регламент және т. б.), ол таңдалған басым салаларда, ең бірінші кезекте, қорғаныс өнеркәсібіне, импортты алмастыратын технологияларға және қоршаған ортаны қорғауға қатысты технологияларға жататын салаларда өтінімдерді жеделдетіп қарау рәсімін қосымша реттеуді қамтамасыз ету үшін қажет.

Сонымен қатар, шетелдік тәжірибе көрсеткендей, нормативтік құқықтық актілер, әдетте, жасыл технологиялар саласындағы сияқты барлық басым салаларда өтінімдерді беруге және жеделдетіп қарауға қатысты барлық нақты талаптарды есепке ала алмайды. Сондықтан нормативтік құжаттарды қайта қарауға қосымша осындай өтінімдерді қараудың неғұрлым егжей-тегжейлі тәртібін дайындау қажеттілігі туындайды.

Жасыл технологиялардың ерекшелігіне сүйене отырып, ұсынылған нормативтік құжаттарды қайта қарау және қосымша тәртіп құру өтінім материалдарына қойылатын жалпы және нақты талаптардың орындалуын қамтамасыз етуі керек. Жалпы талаптарға кез келген басым техникалық салада өтінім беру кезінде орындалуы қажет, ал ерекше талаптарға тек жасыл технологиялар саласында өтінім беру кезінде орындалуы қажет талаптарды жатқызу керек.

Шетелдік тәжірибенің нәтижелеріне жоғарыда келтірілген талдауды ескере отырып, жалпы талаптардың ішінде бірінші кезекте сараптама рәсімін жеделдетуді қамтамасыз ететіндерді, оның ішінде жеделдету туралы өтінішхатты қоса алғанда, барлық өтінім материалдарын тек электронды түрде ұсынууды, күтілетін нәтижеге қатысты өтініш (түсініктеме) түрінде негіздемені міндетті түрде ұсынууды (мысалы, тұтынылатын энергияны азайту, зиянды шығарындыларды азайту және т. б.), өтініш берушілер үшін сараптамада белгіленген мерзімдерді кейінге қалдыру немесе ауыстыру туралы өтініш жасау мүмкіндігін болдырмау, жеделдету туралы өтінішхат үшін баждың болмауын және т. б. атаған жөн.

Жоғарыда келтірілген жалпы талаптардан басқа, ресейлік тәжірибенің ерекшеліктері мен қазіргі жағдайларына сүйене отырып, жеделдету рәсіміне енгізу үшін өтінімдерді таңдауды реттейтін бірқатар шектеулерді қарастырған жөн.

(а) Сонымен, патенттік өтінімдердің қандай түрлерін (өнертабыстарға, пайдалы модельдерге немесе өнеркәсіптік үлгілерге) жеделдету рәсіміне енгізуге рұқсат беру орынды екенін анықтаған кезде, тек өнертабысқа өтінімдермен шектелу керек, себебі пайдалы модельдерге өтінімдерді қарау мерзімі өте оңтайлы (бір ай), ал өнеркәсіптік үлгілерге қатысты, тәжірибе көрсеткендей, жасыл технологиялар саласындағы осы объектілерге берілетін өтінімдер саны ең аз болып табылады.

(б) Сараптаманы жеделдету туралы өтініш беруге құқығы бар өтініш берушілердің әртүрлі санаттарын айқындауға қатысты Роспатенттің экономикалық орындылығы

²³ Өзекті техникалық салаларды таңдаудың бастапқы негізі ретінде РФ Үкіметінің 14.07.2021 жылғы № 1912-р «Ресей Федерациясының тұрақты (оның ішінде жасыл) дамуының мақсаттары мен негізгі бағыттарын бекіту туралы» өкімінде көрсетілген бағыттар тізбесінде көрсетілгендерді пайдалануға болады.

²⁴ USPTO Patent examination acceleration programs and proposals // USPTO: сайт. – URL: https://www.uspto.gov/sites/default/files/patents/process/file/accelerated/comp_chart_dom_accel.pdf (жүргінген күні: 11.03.2024).

мен сараптамалық ресурстарын негізге ала отырып, мынадай жол берілетін нұсқаларды көздеу орынды болып көрінеді:

- ұлттық өтініш берушілер, яғни резиденттер берген өтінімдер;
- бейрезиденттер ыберген өтінімдер, егер олардың Ресейдегі кейбір филиалдарымен бірлесіп корпоративтік ұйымы болса немесе ұлттық өтініш берушілер мен бейрезиденттер бірлесіп берген өтінімдер.

Тек жасыл технологияларға тән ерекшеліктерді ескеру үшін келесі ерекше талаптарды қабылдаудың орындылығын қарастырған жөн.

(в) Шетелдік ведомстволардың (ЕПВ және АҚШ) оң тәжірибесін ескере отырып, өтінімнің жасыл технологияларға тақырыптық тиесілігін анықтауға қатысты аралас критерийді қолданған жөн [15]:

- өнертабыс мәнін қоршаған ортаны қорғауға қатысты кейбір кең тақырыптық анықтамамен байланыстыру (мысалы, қоршаған ортаны жақсарту, атмосферадағы парниктік газдарды азайту, энергияны үнемдеу, өалпына келтірілетін энергия көздерін құру және т. б.);
- сондай-ақ өнертабыс мәнінің жасыл технологияларға жататын халықаралық патенттік жіктелімдер айдарларының біріне (ХПЖ және БПЖ Y02 сынып айдарлары) міндетті сәйкестігі туралы талап [16]. Сондай-ақ үкіметтің ресми құжаттарында айқындалған экономиканы дамыту бағыттарының номенклатурасын есепке алу қажет [17].

(г) Мәлімделген объектінің мәнділігіне немесе маңыздылығына байланысты өтінімдерді іріктеудің қосымша критерийіне келетін болсақ, өтінім қандай да бір басым тақырыпқа жатпайтын, бірақ оның ел экономикасы үшін маңыздылығы айқын және расталуы мүмкін жағдайларда оны пайдалану талап етілуі мүмкін. Өтінімнің маңыздылығы келесі жағдайларға байланысты анықталуы мүмкін:

- өтінімді қандай да бір мемлекеттік бағдарламаны орындауға сәйкес субсидия немесе инвестиция алған өтініш беруші берсе;
- өтініш беруші немесе оның лицензиаты енгізуге кіріссе не өнертабысты енгізуді алдағы екі жыл ішінде бастауды жоспарласа;
- осындай өтінім шетелдік патенттеу үшін жоспарланады;
- ресейлік өтінім беруші РСТ рәсімі бойынша халықаралық өтінім берді.

(д) Баждар мен басқа да алымдарды төлеу бойынша жеңілдіктерге қатысты, жеделдету рәсіміне енгізілетін өтінімдердің өзектілігі мен жоғары маңыздылығын, сондай-ақ оларды тезірек енгізуге қоғамдық және мемлекеттік мүдделілікті (халықаралық міндеттемелерді орындау, тиісті әзірлемелерді мемлекеттік

қаржыландыру жағдайында қосымша шығыстарды азайту және т. б.) ескере отырып, кем дегенде мынадай шараларды көздеу орынды болып көрінеді:

- өтініш берушіні қосымша алымдарды төлеуден босату (атап айтқанда, жеделдету туралы өтінішхат, ерте жариялау туралы өтініш және т. б.);
- техниканың басым салаларында өтінім беретін өтініш берушілерге мәні бойынша сараптама аясында ақпараттық іздеуді жеделдетіп жүргізуді сұратуға мүмкіндік беру және олардың мекенжайына іздеу туралы есепті Роспатент бюллетенінде жарияланғанға дейін жолдау. Бұл өтініш берушіге оның өнертабысының қорғау қабілеттілігін және берілген өтінімді одан әрі қараудың орындылығын анықтауға мүмкіндік береді. Мұндай іздеуді жеделдетіп жүргізу сараптама үшін жалпы баждың ұлғаюына әкеп соқпауы тиіс;
- өтінім берушіге оның өнертабысының әлеуетті қорғау қабілеттілігін анықтауға мүмкіндік беретін ақылы алдын ала іздестірудің қолданыстағы рәсімін пайдалануды техниканың басым салаларына жатпайтын өтінімдерге қатысты ғана сақтаған жөн.

Қорытындылай келе, мұнда айтылған ұсыныстар болжамды болып табылатынын, оларды әртүрлі форумдарда талқылау көзделетінін атап өткен жөн. Ресей Федерациясының мемлекеттік бағдарламаларында анықталған дамудың басым бағыттары бойынша өнертабыстарға өтінімдерді жеделдетіп қарау тәртібінің жаңа кеңейтілген нұсқасын әзірлеуден басқа, Экономикалық даму министрлігінің 21.02.2023 жылғы № 107 «Өнертабыстарды мемлекеттік тіркеу туралы»²⁵ бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу, атап айтқанда, «Өнертабысқа патент беру туралы өтінім құжаттарына қойылатын талаптар» № 2 қосымшасына жасыл технологиялар бойынша өтінімдер үшін бірқатар тән нысандарды, мысалы жеделдету туралы өтінішхатты енгізу талап етілуі мүмкін.

Әдебиеттер тізімі

1. Dechezlepretre, A. Fast tracking green patents: an empirical analysis / A. Dechezlepretre // February 2013. Report, Center for Climate Change Economics and Policy, Grantham Institute on Climate Change and the Environment – BOIC: сайт. – URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2013/03/article_0002.html (жүргінген күні: 03.05.2023).
2. Sanaz, J. Green Technologies, Intellectual Property Regime and Climate Change / J. Sanaz. // Researchgate: сайт. – URL: https://www.researchgate.net/publication/337211204_

²⁵ Экономикалық даму министрлігінің 21.02.2023 ж. № 107 «Өнертабыстарды мемлекеттік тіркеу туралы (2024 жылғы 15 наурыздағы өзгерістермен)» бұйрығы // «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ: сайт. – URL: <https://www.fips.ru/documents/npa-rf/prikazy-minekonomrazvitiya-rf/prikaz-minekonomrazvitiya-107-21022023.php> (жүргіну күні: 25.05.2024).

- Green_Technologies_Intellectual_Property_Regime_and_Climate_Change (жүгінген күні: 11.03.2024).
3. Silvestri, M. Moeller IP analysis: Global Climate Change and Green Patents, December 2021 / M. Silvestri, N. Zanzottera, V. Martinez // Moeller: сайт. – URL: <https://moellerip.com/the-moeller-blog/global-climate-change-and-green-patents/> (жүгінген күні: 11.03.2024).
 4. Khan, Z. Intellectual Property Rights Regime in Green Technology: Way Forward to Sustainability / Z. Khan, S. Singh // Nature Environment and Pollution Technology. – 2023. – № 22. – PP. 2145-2152. – 10.46488/NEPT.2023.v22i04.040.
 5. Михеева, Е. «Жасыл» технологиялар және зияткерлік меншік құқығы, 2022 / Е. Михеева // ВТО: сайт. – URL: <https://www.wto.ru/our-blog/zelenye-tekhnologii-i-prava-intellektualnoy-sobstvennosti/?ysclid=lujmucvc2r93738215> (жүгінген күні: 06.06.2022).
 6. Moreira, P. Updated landscape on expedited protection of «green» inventions in Brazil / P. Moreira // WIPO magazine. – May 2021. – Баспасөз басылымының электронды нұсқасы. – URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine_digital/en/2021/article_0003.html (жүгінген күні: 11.03.2024).
 7. Wang, Ye. Has China Established a Green Patent System? / Ye Wang // Implementation of Green Principles in Patent Law. Sustainability. – 14. 11152. 10.3390/su141811152.
 8. Rollason, A. Green IPOs: Accelerating Prosecution of Green Tech Patent Applications Part I 30th August 2023 / A. Rollason // HLK: сайт. – URL: <https://www.hlk-ip.com/green-ipos-accelerating-prosecution-of-green-tech-patent-applications-part-i/> (жүгінген күні: 11.03.2024).
 9. Dietterich, A. WIPO GREEN: supporting green innovation and technology transfer / A. Dietterich // WIPO: сайт. – URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2020/01/article_0003.html (жүгінген күні: 07.03.2024).
 10. Негуляев, Г. А. Жасыл технологиялар саласындағы өнертабысты ынталандыру тәжірибесі туралы / Г. А. Негуляев // Копирайт (Зияткерлік меншік академиясының хабаршысы). – 2023. – № 3. – 108–127 б.
 11. Журавлев, А. Л. Жасыл технологиялар саласындағы өнертабысты дамытуды патенттік-ақпараттық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу / А. Л. Журавлев, О. Н. Дарина, Г. А. Негуляев [және т.б.] // PREPRINTS.RU: сайт. – URL: <https://doi.org/10.24108/preprints-3112943> (жүгінген күні: 07.03.2024).
 12. Jackman, P. A. Options for Accelerating Examination of Renewable Technology Patent Applications/ P. A. Jackman, H. Bal // Pratt's Energy Law Report. – 24 March 2023. – URL: <https://www.sterneckessler.com/news-insights/publications/options-accelerating-examination-renewable-technology-patent/> (жүгінген күні: 11.03.2024).
 13. Wininger, A., Tips For Accelerating Patent Prosecution In China / A. Wininger, // China IP Law. – URL: – <https://www.natlawreview.com/article/tips-accelerating-patent-prosecution-china> (жүгінген күні: 03.04.2024).
 14. Михайлов, С. Г. «Жасыл» технологияларға патенттер: заңнаманы жетілдіру жолдары / С. Г. Михайлов, Н. С. Михайлова // Ejure. – 2023. – № 3. – 132–144 б. – DOI: 10.17072/2619-0648-2023-3-132-144).
 15. Angelucci, S. Supporting global initiatives on climate change: The EPO's «Y02-Y04S» tagging scheme / S. Angelucci, F. Hurtado-Albir, A. Volpe // World Patent Information. – 2018. – № 54. – S. 85-S92.
 16. Rollason, A., Green IPOs: Accelerating Prosecution of Green Tech Patent Applications Part II / A. Rollason // HLK: сайт. – URL: <https://www.hlk-ip.com/green-ipos-accelerating-prosecution-of-green-tech-patent-applications-part-ii/> (жүгінген күні: 11.03.2024).
 17. Д. С. Коробков, «Жасыл» техникалық шешімдер тұрақты даму саласындағы инновациялық белсенділіктің көрсеткіштерінің бірі ретінде / Д. С. Коробков, С. Ю. Филимонов, А. С. Николаев // Экономика. Құқық. Инновациялар. – 2022. – № 4. – 12-20 бет – DOI: <http://dx.doi.org/10.17586/2713-1874-2022-4-12-20>.
- ### Авторлар туралы ақпарат
- Геннадий Анатольевич Негуляев**, филология ғылымдарының кандидаты, Халықаралық кооперация орталығының жетекші ғылыми қызметкері, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-к.); GNegoulaev@rupto.ru
- ### References
1. Dechezleprêtre, A. (2013) Fast tracking green patents: an empirical analysis, Report, Center for Climate Change Economics and Policy, Grantham Institute on Climate Change and the Environment, available at: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2013/03/article_0002.html (Accessed 3 May 2023).
 2. Javadi, Sanaz. Green Technologies, Intellectual Property Regime and Climate Change, available at: https://www.researchgate.net/publication/337211204_Green_Technologies_Intellectual_Property_Regime_and_Climate_Change (Accessed 11 March 2024).
 3. Silvestri, M., Zanzottera, N. and Martinez, V. (2021), MoellerIP analysis: Global Climate Change and Green Patents, December, available at: <https://moellerip.com/the-moeller-blog/global-climate-change-and-green-patents/> (Accessed 11 March 2024)
 4. Khan, Z. and Singh, S. (2023). «Intellectual Property Rights Regime in Green Technology: Way Forward to Sustainability», Nature Environment and Pollution Technology, no 22, pp. 2145–2152. 10.46488/NEPT.2023.v22i04.040.
 5. Mikheeva, E. (2022), «Green» technologies and intellectual property rights, available at <https://www.wto.ru/our-blog/zelenye-tekhnologii-i-prava-intellektualnoy-sobstvennosti/?ysclid=lujmucvc2r93738215> (Accessed 6 June 2022).

6. Moreira, P. (2021), «Updated landscape on expedited protection of «green» inventions in Brazil», WIPO magazine, May, available at: https://www.wipo.int/wipo_magazine_digital/en/2021/article_0003.html (Accessed 11 March 2024).
 7. Wang, Ye. (2022), Has China Established a Green Patent System? Implementation of Green Principles in Patent Law. Sustainability. 14. 11152. 10.3390/su141811152.
 8. Rollason, A. (2023), Green IPOs: Accelerating Prosecution of Green Tech Patent Applications Part I30th, August, available at: <https://www.hlk-ip.com/green-ipos-accelerating-prosecution-of-green-tech-patent-applications-part-i/> (Accessed 11 March 2024).
 9. Dietterich, A. WIPO GREEN: supporting green innovation and technology transfer, available at: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2020/01/article_0003.html (Accessed 7 March 2024).
 10. Negouliaev, G.A. (2023) «On the practice of stimulating the inventive activity in the field of green technologies», Copyright, no 3, pp.108–127.
 11. Zhuravlev, A.L., Darina, O.N., Negouliaev, G.A., Fedjaeva, I.A., Vojcekhovskaja, Z.E., Tjurina, O.D., Shpikalov, A.M., Khinskij, S.N., Saratovskij, F.A., Maslennikov A. V. and Kopilova, L.E. (2023), Research on the issues of patent and information support for the development of invention in the field of green technologies, available at: <https://doi.org/10.24108/preprints-3112943> (Accessed 7 March 2024).
 12. Jackman, P.A. and Bal H. (2023) «Options for Accelerating Examination of Renewable Technology Patent Applications», Pratt's Energy Law Report, March 24, available at: <https://www.sternekessler.com/news-insights/publications/options-accelerating-examination-renewable-technology-patent/> (Accessed 11 March 2024).
 13. Wininger, A. (2020), «Tips For Accelerating Patent Prosecution In China», China IP Law Update, July 16, available at: <https://www.natlawreview.com/article/tips-accelerating-patent-prosecution-china> (Accessed 3 April 2024).
 14. Mikhailov, S.G. and Mikhailova, N.S. (2023), «Patents for «green» technologies: ways to improve legislation», *Exjure*, no 3, pp. 132–144, 17072/2619–0648–2023–3–132–144.
 15. Angelucci, S., Hurtado-Albir, F. and Volpe, A. (2018). «Supporting global initiatives on climate change: The EPO's «Y02-Y04S» tagging scheme». *World Patent Information*, no 54, pp. S85-S92. 10.1016/j.wpi.2017.04.006.
 16. Rollason, A. (2023), Green IPOs: Accelerating Prosecution of Green Tech Patent Applications Part II, 6th September, available at: <https://www.hlk-ip.com/green-ipos-accelerating-prosecution-of-green-tech-patent-applications-part-ii/> (Accessed 11 March 2024).
 17. Korobkov, D.S., Filimonov, S. Yu. and Nikolaev A. S. (2022) «Green» Technical Solutions as One of the Indicators of Innovation Activity in the Field of Sustainable Development», *Ekonomika. Pravo. Innovacii*, no 4. pp. 12–20, <http://dx.doi.org/10.17586/2713-1874-2022-4-12-20>.
- ### Information about the author
- Gennadii A. Negouliaev**, Cand. Sci. (Philology), leading researcher of the Center for International Cooperation of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya nab., 30, bld. 1); GNegouliaev@rupto.ru
- Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.
- Редакцияға 29.03.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 08.07.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 10.07.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 338.24:504.05:347.77

Ресейлік компаниялардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін талдау

Лариса Евгеньевна Копылова*, Александр Владимирович Масленников*,
Андрей Львович Журавлев**, Ольга Николаевна Дарина**

* ФГБОУ ВО «РХТУ им. Д. И. Менделеева»

** «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»

✉ otd3226@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада жасыл технологияларды қолдану ерекшеліктері қарастырылады, жасыл технологияларды құру және енгізу саласындағы халықаралық деңгейдегі соңғы үрдістерге талдау жүргізілді, атап айтқанда, диссертацияларды қорғау бөлігіндегі жасыл технологияларды әзірлеушілер қызметінің, жариялау белсенділігі және зияткерлік қызмет нәтижелерін қорғау бөлігіндегі белсенділік нәтижелері талданады. Материалдар ретінде климаттық күн тәртібі бойынша мемлекетаралық келісімдер, елдің тұрақты, оның ішінде жасыл, дамуы саласындағы ресей заңнамасы қолданылды. Жасыл технологиялар саласындағы ғылыми-зерттеу қызметін талдау кезінде эмпирикалық және статистикалық әдістер, жүйелік талдау әдісі, сондай-ақ ресейлік кәсіпорындардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін жинақтай отырып сауалнама жүргізу әдісі қолданылды. Мақаланың өзектілігі жасыл технологияларды жаппай қолдану арқылы қоршаған ортаны қорғау және зиянды азайту мәселелеріне қоғамдық назардың өсуіне байланысты. Мақалада ресейлік компаниялардың жасыл технологияларымен жұмыс тәжірибесін зерттеу нәтижелері келтірілген, талдау нәтижелері бойынша проблемалар анықталған және кедергілерді еңсеру шаралары ұсынылған.

Негізгі сөздер: жасыл технологиялар, инновациялар, зияткерлік қызмет нәтижелері, WIPO Green патенттері.

Дәйексөз алу үшін: Копылова, Л. Е. Ресейлік компаниялардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін талдау / Л. Е. Копылова, А. В. Масленников, А. Л. Журавлев, О. Н. Дарина // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 266–275 б.

Алғыстар: мақала «Жасыл технологиялар саласындағы өнертабыстың дамуын нормативтік, әдістемелік және патенттік-ақпараттық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу» атты ғылыми-зерттеу есебінің негізінде дайындалды, ол Федералды өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) авторлары Д.И. Менделеев ат. Ресей химия-технологиялық университетінің (РХТУ) атынан әрекет ететін «Акселератор Менделеев» ЖШҚ авторларымен бірлесіп жүргізген ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері бойынша құрастырылды.

Analysis of the practices of using green technologies by Russian companies

Larisa E. Kopylova*, Alexander V. Maslennikov*, Andrey L. Zhuravlev**, Olga N. Darina**

*Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education

«Russian Chemical Technology University named after. D. I. Mendeleev»

** Federal Institute of Industrial Property

✉ otd3226@rupto.ru

Abstract: the article discusses the features of the use of green technologies, analyzes the latest trends at the international level in the field of creation and implementation of green technologies, namely, provides an analysis of the results of the activities of developers of green technologies in terms of dissertation defenses, publication activity and activity in terms of protecting the results of intellectual activity. The materials used are interstate agreements on the climate agenda, Russian legislation in the field of sustainable, including green,

development of the country. The relevance of the article is due to the growing public attention to the problems of environmental protection and harm reduction through the widespread use of green technologies. The article presents the results of a study of the experience of working with green technologies of Russian companies, identifies problems based on the results of the analysis, and proposes measures to overcome barriers.

Keywords: green technologies, innovations, results of intellectual activity, WIPO GREEN patents.

For citation: Kopylova, L. E. Analysis of the practices of using green technologies by Russian companies / L. E. Kopylova, A. V. Maslennikov, A. L. Zhuravlev., O. N. Darina // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, № 3 (9). P. 266–275.

Acknowledgement: the article was prepared on the basis of the Report «Study of issues of regulatory, methodological and patent information support for the development of invention in the field of green technologies». The Report has been compiled based on the results of the research done by the authors from the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) together with the authors from Accelerator LLC Mendelev, representing the Russian Chemical-Technological University named after. D. I. Mendelev (RHTU).

Мақаланы жазу кезінде климаттық күн тәртібі туралы мемлекетаралық келісімдердің материалдары, елдің тұрақты, оның ішінде жасыл дамуы саласындағы Ресей заңнамасы қолданылды. Жасыл технологиялар саласындағы ғылыми-зерттеу қызметіне талдау жүргізу кезінде эмпирикалық, статистикалық, жүйелік талдау әдісі, сондай-ақ ресейлік кәсіпорындардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін жинақтай отырып, сауалнама жүргізу әдісі қолданылды.

Қоршаған ортаны қорғау, тұрақты даму (оның ішінде экономикалық) және климаттық сын-қатерлерге ден қоюдың жаһандық стратегиясын қалыптастыру міндеттері соңғы онжылдықтарда өзектілігін арттыруда. Айта кетерлігі, қоршаған ортаны қорғау аспектілері туралы үнемі талқылауға және тұрақты даму тақырыбына ең жоғары деңгейде қоғамдық назардың қарқынды өсуіне қарамастан (БҰҰ-ның Қоршаған ортаны қорғау мәселелері жөніндегі конференциясы, 1972 ж. [1]; Рио-де-Жанейродағы тұрақты даму конференциясы, 1992 ж. [2]; Париж келісімі, 2015 ж.), экономиканың нақты секторының өкілдері арасында ESG-күн тәртібінің экспансиясына [3], жасыл жобаларды қаржыландыру құралдарының қарқынды дамуына [4] қарамастан, құқықтық алаңда әлі күнге дейін «жасыл технологиялар» терминінің біржақты түсіндірмесі жоқтығын атап өткен жөн. «Жасыл технологиялар» немесе Environmental technology, green technology, GreenTech – технологиялар, өндіріс үдерістері мен жеткізу тізбегі дәстүрлі өндіріс әдістерімен салыстырғанда экологиялық зиянсыз немесе аз зиянды болып табылады [5]. Еуропалық одақта жасыл технологиялар ретінде «қолжетімді ең жақсы технологиялар» деп түсініледі, олар осындай технологияларды енгізу арқылы қоршаған ортаның ластануын азайтуға арналған.

Қазіргі уақытта Ресейдегі технологиялардың дамуындағы жағдай мемлекет пен бизнестің назарын қарқынды дамуға және өнімді әзірлеу мен шығаруға қатысты егемендікке қол жеткізуге аударады. Әр түрлі макротехнологиялардың өндірістік қуаттылығын арттыру жасыл технологиялардың әлеуетін іске асыруға әкеледі, оның ішінде [6]. Ресейлік бизнес тарапынан да, инновациялық экономиканы дамыту институттары

тарапынан да экологиялық, ресурстық, энергияны үнемдейтін әзірлемелерге инвестициялар өсуде¹.

Жасыл технологиялар саласындағы ғылыми-зерттеу қызметін талдау көптеген зерттеу топтарының қарастырылып отырған бағытқа айтарлықтай қызығушылығын куәландырады: 2021 жылы «Қоршаған ортаның жай-күйін мониторингтеу және болжау, оның ластануын болдырмау және жою технологиялары»² бағыты бойынша 275 кандидаттық диссертация және 41 докторлық диссертация; «Энергия тасымалдаудың, таратудың және пайдаланудың энергия үнемдеу жүйелерін құру технологиялары» бағыты бойынша 107 кандидаттық диссертация және 21 докторлық диссертация қорғалды.

Алайда, осы зерттеу бағытының сандық талдауы пәнаралық және жасыл технологияларды әртүрлі тақырыптық сегменттерге жатқызуымен күрделі. Сонымен, ресейлік авторлардың жарияланымдарының санын талдау кезінде жарияланымдардың нақты санын атау мүмкін емес, себебі жасыл технологиялар «энергетика және табиғатты ұтымды пайдалану» және «жер туралы ғылымдар және онымен байланысты экологиялық ғылымдар» сегменттерінде ғана емес, сонымен қатар «химиялық технологиялар», «материалтану» және т.б. жарияланымдардың арасында ұсынылған. Қазіргі уақытта Росстат жасыл ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға (ҒЗТКЖ) арнайы назар аудармай, жаратылыстану немесе техникалық ғылымдар сияқты дәстүрлі ғылым салаларына мониторинг жүргізуде. ҒЗТКЖ саласындағы статистика жасыл технологиялармен тікелей байланысты келесі салаларды қамтиды: табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану, сондай-ақ энергия тиімділігі, энергия үнемдеу және атом энергетикасы. Алайда, осы салалар бойынша технологияларды әзірлеу шығындары бойынша емес, жалпы ҒЗТКЖ шығындары (соның ішінде іргелі зерттеулер) туралы мәліметтер ғана

¹ ВЭБ.РФ сайтындағы жасыл облигациялар, жасыл технологияларды қаржыландыруды алу бойынша ұсынымдар // ВЭБ. РФ: сайт. URL: <https://xn-90ab5f.xn-p1ai/investoram/zelenye-obligatsii/> (жүргінген күні: 12.05.2024).

² Ғылым индикаторлары: 2023: статистикалық жинақ / В. В. Власова, Л. М. Гохберг, К. А. Дитковский және басқалар; Ұлттық зерттеу. ун-ті «Жоғары экономика мектебі». – М.: ЖЭМ ФЗУ, 2023. – 280 б.

1-кесте.
Роспатентке берілген өтінімдер саны

РФ Патенттік ведомствосы – Роспатент (өнертабысқа өтінім беру)									
Жылына өтінімдер саны	2000	2005	2010	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Барлығы Роспатентке берілгені:	32 337	32 253	42 500	36 883	37 957	35 511	34 984	30 977	26 924
• резиденттерге	23 377	23 644	28 722	22 777	24 926	23 337	23 759	19 569	18 970
• бейрезиденттерге	8960	8609	13 778	14 106	13 031	12 174	11 225	11 408	7954
Қоршаған ортаны қорғау технологияларына қатысты өтінімдер (табиғатты қорғау технологиялары)	492	706	764	1061	935	886	712	938	215
• резиденттер	474	600	611	862	803	741	631	878	215
• бейрезиденттер	18	106	153	199	132	145	81	60	0

(Дереккөз: ДЗМҰ статистикасының деректері бойынша авторлар құрастырған)

ұсынылған. Бұл ретте, жасыл технологиялар химия, физика, электроника, ақпараттық технологиялар, нанотехнология, өмір туралы ғылымдар және т.б. сияқты ғылым мен техниканың басқа салаларында әзірленуі мүмкін [7].

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы ғылыми зерттеулерді қаржыландыру (жасыл технологиялар саласындағы зерттеулердің ең айқын бағыты ретінде) ҒЗТҚЖ-ға ішкі шығындардың жиынтық көлемінде өте төмен және 2021 жылы осындай шығындардың жалпы көлемінен (1,301 трлн рубль) 0,61% (8,011 млрд рубль) құрады. Федералдық бюджеттен азаматтық ғылымға бөлінген қаражаттың жалпы көлемінің ішінде қоршаған ортаны қорғау саласындағы зерттеулерге жұмсалатын шығындар одан да төмен – жалпы шығындардың 0,2% (бұл қолданыстағы бағада 569 миллиард рубль болатын жалпы көлемнен 1,14 миллиард рубльді құрайды)³.

АЖасыл технологияларды әзірлеушілердің белсенділігін зияткерлік қызметтің тіркелген нәтижелерінің саны арқылы бағалауға болады.

Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) өз сайтында Халықаралық патенттік жіктелім индекстерін (ХПЖ) негізге ала отырып, техниканың әртүрлі салаларында патенттік өтінімдер беру статистикасын жариялайды⁴. Атап айтқанда, қоршаған ортаны қорғауға қатысты технологияларды қоса алғанда, техниканың 35 саласы үшін әлемнің патенттік ведомстволарына, оның ішінде Роспатентке берілетін өтінімдер саны туралы деректер ұсынылды (Роспатент бойынша деректер 1-кестеде көрсетілген).

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2021 және 2022 жылдардағы патенттік өтінімдердің абсолютті санының өсуінің бәсеңдеу үрдісі орын алуда. Алайда қарастырылып отырған «табиғатты қорғау технологиялары»

Әлемдегі жасыл патенттердің жалпы санындағы жасыл технологиялар саласындағы Ресей патенттерінің үлесі 1% – дан аз.

сегментінде 2021 жылы өтінім беру 2020 жылы берілгеннен 31,7% асқанын көруге болады. Табиғатты қорғау технологияларына қатысты өтінімдердің басым бөлігін жыл сайын ресейлік әзірлеушілер (РФ резиденттері) берді.

Жалпы, Ресей көптеген бағыттар бойынша жасыл технологиялардың даму деңгейі бойынша өнеркәсіптік тұрғыда дамыған елдерден артта қалды. Әлемдегі жасыл патенттердің жалпы санындағы жасыл технологиялар саласындағы Ресей патенттерінің үлесі 1% – дан аз. Жасыл технологиялар саласындағы зерттеулер мен әзірлемелерге, сондай-ақ негізгі «экологиялық» салалардағы патенттер санына (ауа мен судың ластануы, қалдықтарды басқару) байланысты Ресей АҚШ-тан, Қытайдан, Еуропалық Одақ елдерінен, сондай-ақ Оңтүстік Корея мен Үндістаннан төмен. БҰҰ-ның Сауда және даму жөніндегі конференциясы (UNCTAD) дайындаған 2023 жылғы технологиялар мен инновациялар туралы баяндамасына сәйкес, жасыл технологиялар саласындағы патенттердің негізгі үлесі Қытайда – 56%, АҚШ-та – 9% және барлық басқа елдерде – 35% [8].

Алайда, егер Бірлескен патенттік жіктелімнің Y02 индексі бар өтінімдер санын салыстыратын болсақ [9] (индекс деректері 1-кестеде берілген, табиғатты қорғау технологиялары ғана жатпайтын жасыл технологияларды индикациялауға арналған патенттік құжатқа қойылады), онда 2021 жылғы өнеркәсіптік дамыған

³ Ғылым индикаторлары: 2023: статистикалық жинақ. 281 б.
⁴ АЖ бойынша ДЗМҰ статистикалық деректер орталығы, 2000-2022 жж. РФ ПВ-ға өтінімдер беру жөніндегі статистика // ДЗМҰ: сайт. URL: <https://www3.wipo.int/ipstats/key-search/indicator> (жүргінген күні: 12.05.2024).

шет елдер мен Ресейдегі көрсеткіштер айтарлықтай ерекшеленбейді және мынаны құрайды: 10,3% – АҚШ; 13,1% – Еуропалық патенттік ведомство (ЕПВ); 12,7% – Оңтүстік Корея; 14,0% – Қытай; 9,6% – Жапония; 9,0% – Ресей. Алайда, соңғы жылдары ресейлік өнертапқыштардың жалпы патенттік белсенділігінің тоқырау тенденциясы жасыл технологиялар саласындағы өнертабыстарға қатысты байқалады, бұл елдің технологиялық қауіпсіздігіне теріс әсер етеді⁵.

2021 жылғы статистикалық мониторингке сәйкес, ресейлік ұйымдар үш мыңнан астам жасыл технологияны қолданады, бұл ретте технологиялардың тек 1,4%-ы эксперименттік пайдалану сатысында. Технологияның көп бөлігі, 58,7%, зерттеу кезінде алты жылдан астам уақыт бойы қолданылған.

Деректерді талдау компаниялардың жасыл технологияларды қабылдауға жеткілікті жетілген қызығушылығын көрсетеді, бірақ жаңару және жаңа шешімдерді енгізу жылдамдығы өте төмен, бұл кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және қоршаған ортаға антропогендік әсерді азайтуға кедергі келтіреді. Бұл ретте жасыл технологиялардың тек 14,4% – ы мониторингке қатысқан ұйымдарда әзірленді, жалпы санының 55,7% – ы ресейлік әзірлеушілерден, ал 29,7% – ы шетелдік әзірлеушілерден сатып алынды. Патенттелген өнертабыстар негізінде пайдаланылған жасыл технологиялардың тек 193-і ғана әзірленді. Жасыл технологиялар саласындағы патенттер әлсіз коммерцияланған және өнеркәсіпке таратылады деп қорытынды жасауға болады. Тұтастай алғанда, озық өндірістік технологияларды енгізудің әсерлерінің ішінде ұйымдар технологиялардың 59,5% шығындарды (материал сыйымдылығы, энергия сыйымдылығы) төмендетуге, ал технологиялардың 29,5% қоршаған ортаға әсерді төмендетуге мүмкіндік бергенін атап өтті⁶.

Егер экологиялық инновацияларды әзірлейтін және енгізетін ұйымдар санының өзгеру динамикасын қарастыратын болсақ, онда теріс үрдіс айқын. Осылайша, экологиялық инновацияларды жүзеге асырған компаниялар саны 2010 жылы 4,7% – дан 2021 жылы 1% – ға дейін төмендеді [10]. Бұл ретте 2021 жылы темекі өнімдерін өндіретін кәсіпорындар, кокс және мұнай өнімдерін қайта өңдеу секторындағы кәсіпорындар, металлургиялық кәсіпорындар экологиялық инновацияларды барынша белсенді жүзеге асырды. Ауыл шаруашылығы және құрылыс сияқты экономиканың ірі секторлары экологиялық инновацияларға өте аз ресурстарды инвестициялау фактісі өзіне назар аударады (барлық ұйымдар бойынша инвестициялардың

2021 жылғы статистикалық мониторингке сәйкес, ресейлік ұйымдар үш мыңнан астам жасыл технологияны қолданады, бұл ретте технологиялардың тек 1,4% эксперименттік пайдалану сатысында. Технологияның көп бөлігі, 58,7%, зерттеу кезінде алты жылдан астам уақыт бойы қолданылған.

жалпы сомасынан тиісінше 0,4% және 0,04%). Мұндай жағдай еліміздегі жасыл технологияларды дамытудың елеулі әлеуетін куәландырады, алайда бұл әлеуетті іске асыру үшін экологиялық қызметті құруды, енгізуді және қолдауды қарқындату үшін жағдай жасау қажет.

Ресейлік кәсіпорындардың жасыл технологияларымен жұмыс істеу мәселелері мен ерекшеліктерін зерттеу мақсатында авторлар онлайн-сауалнама форматында компанияларға сауалнама жүргізді [11].

Сауалнамаға қатысқан компаниялардың профилі:

- Түсім бойынша:
 - жылына 120 млн рубльге дейін: 29,4% (5 компания);
 - жылына 120–800 млн рубль: 23,5% (4 компания);
 - жылына 800–2 000 млн рубль: 23,5% (4 компания);
 - жылына 2 млрд рубльден астам: 23,5% (4 компания);
- Қызметкерлер саны бойынша:
 - 15-ке дейін: 5,9% (1 компания);
 - 16–50: 41,2% (7 компания);
 - 51–100: 5,9% (1 компания);
 - 101–250: 23,5% (4 компания);
 - 251–2 000: 23,5% (4 компания);
- Жалпы сату көлеміндегі ЕАЭО шегінен тыс экспорттың үлесі бойынша:
 - 0%: 47,1% (8 компания);
 - 0–20%: 41,2% (7 компания);
 - 20–50%: 11,8% (2 компания);
 - 50% артық: 0%.
- Қоршаған ортаға әсерді азайту саласындағы мақсаттардың болуы бойынша:
 - энергия тиімділігін арттыру саласында 9 компанияның;
 - ресурс тиімділігін арттыру саласында – 6 компанияның;
 - атмосфераға шығарындылар көлемін азайту саласында – 2 компанияның мақсаты бар;
 - қалдықтар көлемін азайту саласында – 4 компанияда;
 - ағынды сулардың төгінділерінің көлемін азайту саласында – 2 компанияда;
 - индикаторлар 6 компанияда жоқ.

⁵ Федералды мемлекеттік статистика қызметі. Ғылым, инновациялар мен технологиялар // Федералды мемлекеттік статистика қызметі: ресми сайт. URL: <https://rosstat.gov.ru/statistics/science> (жүгінген күні: 12.05.2024).

⁶ ESG-ресейлік өнеркәсіптік сектор компанияларының рэнкингі. 2.0 нұсқасы // Ұлттық рейтинг агенттігі: сайт. URL: https://www.ra-national.ru/wp-content/uploads/2023/02/ranking_prom_2023.pdf (жүгінген күні: 12.05.2024).

Көбінесе компаниялар атмосфераға шығарындылар көлемін азайту, энергия тиімділігі мен ресурс тиімділігін арттыру үшін жасыл технологияларды қолданады.

- Экологиялық менеджмент жүйесінің ISO 14001 стандартына сәйкестігіне қолданыстағы ресейлік немесе шетелдік сертификаттардың болуы бойынша: бұл сертификат компаниялардың 29,4%-ында (5) бар.

Жүргізілген сауалнаманы талдаудың ең маңызды нәтижелеріне мыналар жатады. Компаниялардың жартысынан астамы (сауалнамаға қатысқан компаниялардың 64,7%) ҒЗТКЖ және жаңа өнімдерді әзірлеу саласында инновациялық қызметті жүзеге асырады, бұл ретте компаниялардың 41,2% жасыл технологиялар саласындағы инновацияларды әзірлейді. Компаниялардың 20% – дан сәл астамы ресейлік патенттерді, ал 11,8% – ы дамыған жасыл технологияларға әзірленген шетелдік патенттерді алды. Көбінесе компаниялар атмосфераға шығарындылар көлемін азайту, энергия тиімділігі мен ресурс тиімділігін арттыру үшін жасыл технологияларды қолданады. Жасыл технологияларды енгізу жиілігі Росстат аналитикасының деректерімен байланысты – соңғы үш жылда тек алты компания жасыл технологияларды енгізді.

Айта кетерлігі, іріктемеге түскен компаниялар жасыл технологияны құру кезінде өз бөлімшелеріне сүйенеді. Сонымен бірге, басқа көздердің рөлін бағалай отырып, компаниялар ғылыми ұйымдар мен университеттерді бөліп көрсетті. 17 компанияның тек үшеуі ғана басқа компанияларды (соның ішінде жеткізушілер, тұтынушылар және серіктестер) дереккөз ретінде көрсетті. Компаниялар Ресейде жасыл технологиялардың жеткілікті нарығын әлі көрмейді деп қорытынды жасауға болады, сондықтан академиялық ортадан дәстүрлі әзірлеушілер шешім көзі ретінде көрсетіледі. Сонымен қатар, нарықтағы мұндай жағдай шешімдердің коммерциялануының төмендігін де негіздейді: бір жағынан, ұсыныстардың кең түржиыны жоқ, ал екінші жағынан,

тұтынушылардың жасыл технологияларды енгізу мүмкіндіктері әлсіз және осы типтегі әзірлемелерді енгізу үшін ақы төлеуге дайын емес.

Жасыл технологияларды әзірлеудегі басқа шектеулердің арасында компаниялар кадрлармен қамтамасыз етудегі мәселені – мамандардың жетіспеушілігін және қызметкерлердің біліктілігінің жеткіліксіздігін атап өтті.

Компанияларда жасыл технологияларды енгізу үшін біршама маңызды шектеулер – бұл инвестициялардың қайтарылуына және кадрлардың жетіспеушілігіне байланысты проблемалар.

Компаниялар үшін басымдық бойынша шектеулерді бөлу (тиісті шектеулерге жоғары баға берген компаниялардың үлесі бойынша – 4 немесе 5):

- жасыл технологияларды енгізуге инвестицияларды қайтарудағы сенімсіздік – 64,7% (11 компания);
- білікті кадрлардың жетіспеушілігі – 64,7% (11 компания);
- ұсынылған шешімдердің төмен экономикалық тиімділігі – 58,8% (10 компания);
- компанияның өндірістік үдерістеріндегі технологиялық шектеулер – 58,8% (10 компания);
- қажетті технологиялық шешімдерге қолжетімділіктің жеткіліксіздігі – 53% (9 компания);
- ұсынылған шешімдердің төмен технологиялық тиімділігі – 53% (9 компания);
- заңнама және бақылаушы органдар тарапынан талаптардың болмауы – 53% (9 компания);
- жасыл технологияларды енгізуге инвестицияларды қайтару мерзімі тым ұзақ – 53% (9 компания);
- қаржы ресурстарының жеткілісіздігі – 47% (8 компания);
- сыртқы мүдделі тараптардан (билік органдары, ғылыми-білім беру ұйымдары, қауымдастықтар, сараптамалық құрылымдар және т. б.) оқыту мен әдістемелік қолдаудың болмауы – 47% (8 компания);
- жасыл технологиялар туралы қажетті ақпаратқа қолжетімділіктің жеткіліксіздігі – 41,1% (7 компания);
- қоршаған ортаны қорғауды басқарудың әлсіз жүйесі – 35,2% (6 компания);
- жасыл технологияларды енгізу бойынша ықтимал серіктестер туралы ақпараттың жетіспеушілігі – 29,4% (5 компания);
- жасыл технологияларды енгізу бойынша серіктестермен әлсіз ынтымақтастық – 29,4% (5 компания).

Жасыл технологияларды компания үдерістеріне интеграциялауды қолдау бойынша ынталандырулардың ішінде мынадай факторлар аталды: басшылықтың антропогендік әсерді азайту жөніндегі бастамасы; компанияның беделін арттыру (нарықтағы имидж, жұмыс берушінің бренді); қоршаған ортаға жүктемені азайтуды қамтамасыз етумен бір мезгілде экономикалық тиімділікті арттыруды қамтамасыз ететін жаңа технологиялардың пайда болуы. Сондай-ақ, драйверлер арасында өнімнің соңғы тұтынушыларының экологиялық тазалығына қойылатын талаптардың артуы

Компанияларда жасыл технологияларды енгізу үшін біршама маңызды шектеулер – бұл инвестициялардың қайтарылуына және кадрлардың жетіспеушілігіне байланысты проблемалар.

Жасыл технологияларды компания үдерістеріне интеграциялауды қолдау бойынша ынталандырулардың ішінде мынадай факторлар аталды: басшылықтың антропогендік әсерді азайту жөніндегі бастамасы; компанияның беделін арттыру (нарықтағы имидж, жұмыс берушінің бренді); қоршаған ортаға жүктемені азайтуды қамтамасыз етумен бір мезгілде экономикалық тиімділікті арттыруды қамтамасыз ететін жаңа технологиялардың пайда болуы.

байқалады, бұл ретте әзірлеушілердің бүкіл тізбегіне қатысты талаптар қойылады.

Көптеген компаниялар жасыл технологияларды әзірлеу және/немесе енгізу саласында ресейлік (сауалнамаға қатысқан компаниялардың 88,2%) немесе шетелдік серіктестермен (сауалнамаға қатысқан компаниялардың 64,7%) ынтымақтастыққа мүдделі. Бұл ретте компаниялардың әлдеқайда аз үлесі (58,8%) жасыл технологиялар және осындай технологиялардың ықтимал жеткізушілері және/немесе оларды әзірлеу жөніндегі серіктестер туралы ақпаратты іздеуді жүзеге асырады. Жасыл технологиялар және оларды әзірлеу мен енгізу бойынша әлеуетті серіктестер туралы ақпараттың ең басым көздері жеткізушілер мен техникалық әдебиеттер болып табылады.

Ақпарат көздерін компаниялар үшін басымдылық бойынша бөлу (тиісті көздерге жоғары баға берген компаниялардың үлесі бойынша – 4 немесе 5):

- жеткізушілер – 70,6% (12 компания);
- техникалық әдебиеттер – 64,7% (11 компания);
- инвесторлар – 53% (9 компания);
- басқа компаниялар – 53% (9 компания);
- көрмелер – 53% (9 компания);
- сараптамалық құрылымдар – 47% (8 компания);
- ғылыми ұйымдар – 47% (8 компания);
- интернет – 47% (8 компания);
- тұтынушылар – 47% (8 компания);
- сауда-өнеркәсіп палаталары – 47% (8 компания);
- қауымдастықтар мен өзге де кәсіпкерлер бірлестіктері – 41,1% (7 компания);
- консалтингтік компаниялар – 41,1% (7 компания);
- университеттер – 35,2% (6 компания);
- кластерлер – 35,2% (6 компания);

- инновациялар мен бизнесті қолдау ұйымдары (технопарктер, бизнес-инкубаторлар, бизнесті қолдау орталықтары және т. б.) – 35,2% (6 компания);
- билік органдары – 35,2% (6 компания);
- қаржы құрылымдары (банктер және т.б.) – 29,4% (5 компания).

Бұл ретте компаниялар қолжетімді әзірлемелер туралы мәліметтерді жинақтау сервистерін пайдаланбайды: мәселен, сауалнамаға қатысқан барлық компаниялар, мысалы, WIPO GREEN ДЗМУ жүйесі туралы білмейтіндерін атап өтті. Компаниялардың тек 29,4%-ы жасыл технологиялар бойынша дерекқорларды пайдалану жолымен жасыл технологияларды енгізу бойынша серіктестермен ынтымақтастықты дамытуға мүдделі. Бұл ретте 17,6%-ы сыртқы дерекқорда жасыл технологиялар саласындағы технологиялық сұраныстарды орналастыруға мүдделі, ал компаниялардың 29,4%-ы осындай базаларда жасыл технологиялар саласындағы дайын шешімдер бойынша ұсыныстарды орналастыруға мүдделі.

Компаниялар дерекқорлар арқылы сыртқы серіктестерге ұсынуға дайын әзірлемелер мен технологиялардың ішінде мыналар бөліп алынған:

- арнайы мақсаттағы машиналарды қуаттау үшін сығылған газды қолдану;
- тоқыма кәсіпорындарын айналмалы сумен жабдықтаудың модульдік жүйесі;
- су мен жауын-шашынды жинау және сүзу жүйесі;
- көлбеу жайғастырылған аэробты типтегі ағынды суларды биологиялық тазарту жүйесі;
- атмосфералық ауадан су жинау жүйесі;
- аддитивті құрылыс баспасының технологиясы, принтер және өзіндік өндірістің жеңіл бетон қоспасы;
- гибриді қуат қондырғысы бар доңғалақты жол талғамайтындар (бензин-, дизельді генератор қондырғылары, электромеханикалық трансмиссия, литий-ионды батареялар);
- сутегімен жұмыс істейтін және отын элементтеріндегі қондырғымен жабдықталған доңғалақты жол талғамайтындар;
- 100 кВт дейінгі тартқыш синхронды электр қозғалтқыштары және оларды басқару жүйелері;
- электромеханикалық трансмиссияға арналған бәсеңдеткіштер;
- көлікке арналған зарядтау станциялары;
- зарядтау хабтары;
- экологиялық жерге тұйықтағыштар;
- металл конструкцияларын коррозиядан қорғау жүйелері.

Жүргізілген сауалнама аясында респонденттер жасыл технологияларды әзірлеу мен енгізудегі ең маңызды мәселелер туралы пікірлерімен бөлісті:

1. Ұзақ цикл және әзірлеменің жоғары құны, бұл әсіресе шағын және орта компаниялар үшін өте маңызды. Бұл ретте, компания жасыл технологиялар саласындағы ресурс үнемді шешімдердің қажеттілігіне тап болып, аутсорсинг қызметтерінің

Жасыл технологияларды дамыту мен енгізуді қолдау шараларының ішінде компаниялар қоршаған ортаға теріс әсерді азайту жөніндегі салалық бағдарламаларды әзірлеу арқылы жасыл технологияларды енгізу бойынша уәждемені күшейтуді атап көрсетеді.

жоғары құнына байланысты үнемдеу мақсатында мұндай шешімді өз бетінше жасауға мәжбүр болған мысалдар бар.

2. Кадр тапшылығы: технологиялық шешімдерді әзірлеушілердің жеткіліксіз саны, оның ішінде әзірленетін шешімдердің пәнаралық сипатына байланысты, шешімдерді жасайтын және пайдаланатын қызметкерлердің біліктілігін арттыру қажеттілігі.
3. Жасыл технологияларды қолданбайтын бәсекелестермен салыстырғанда жасыл технологияларды енгізуге байланысты өнім немесе қызмет құнының өсуі.
4. Жасыл технологиялар бойынша өзекті білім базасы мен біріздендірілген нормативтік құжаттаманың болмауы.

Жасыл технологияларды дамыту мен енгізуді қолдау шараларының ішінде компаниялар мыналарды бөліп қарайды:

- қоршаған ортаға теріс әсерді азайту жөніндегі салалық бағдарламаларды әзірлеу арқылы жасыл технологияларды енгізу бойынша уәждемені күшейту;
- қоршаған ортаны қорғау саласындағы заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілікті (оның ішінде басшылардың жеке жауапкершілігін) күшейту, өндірушілердің кеңейтілген жауапкершілігі практикасын масштабтау;
- әзірлемелерді субсидиялау бөлігінде қаржы механизмдерін дамыту, жасыл технологияларды әзірлеуге және енгізуге салықтық жеңілдіктер;
- жасыл технологиялар саласындағы мамандарды даярлау және қайта даярлау бағдарламаларын қалыптастыру және тираждау.

2023 жылы Ұлттық рейтинг агенттігі ESG-рэнкинкке кірген 90 ірі компанияның ESG-тәжірибесіне зерттеу жүргізді⁷. Қарастырылған компаниялардың басым көпшілігі (91%) қоршаған ортаны қорғау саласындағы стратегиялар мен жоғары деңгейлі мақсатты құжаттарды қалыптастырды, ал компаниялардың 64%-ында

ISO 14001 экологиялық менеджмент жүйесінің қолданыстағы сертификаты бар. Көптеген компаниялар энергия тиімділігін арттыру бағдарламаларын (67%) немесе оның жеке элементтерін (20%) әзірледі, 35 компания қолданыстағы ISO 50001 сертификатына ие.

Бұл ретте қоршаған ортаға антропогендік әсерді төмендету нәтижелері рэнкинкке қатысушылардың жартысынан азын көрсетті: компаниялардың 26%-ында 2019–2021 жылдар ішінде атмосфераға ластаушы заттардың үлестік шығарындыларының төмендеуі байқалды, компаниялардың 22%-ында CO2 баламалы парниктік газдардың үлестік шығарындыларының төмендеуі байқалды. Компаниялардың төрттен бірінде үлестік су тұтыну, компаниялардың 21%-ында үлестік энергия тұтыну азаяды. Бұзылған жерлерді қалпына келтіру және қалпына келтірілген учаскелердің экологиялық мониторингі экологиялық мақсаттарды жүзеге асыру үшін ең қиын болып табылады: компаниялардың тек 6% – ы мұндай жерлердің көлемін азайтуды талап етеді. Тағы бір әлсіз тұс – қалдықтармен жұмыс істеу: компаниялардың тек 17%-ында қайта өңделген және кәдеге жаратылған қалдықтардың үлесі 80%-дан асты.

Компанияларда қоршаған орта тұрғысынан қауіпсіз жеткізу тізбегін қалыптастыру жұмыстары жалғасуда. Іріктемеге қатысушылардың үштен екісі жеткізушілер мен мердігерлерге қойылатын талаптардың бар екенін мәлімдеді, бірақ белгіленген талаптарға сәйкестік аудиті түріндегі ең үздік тәжірибелерді пайдалану тек оқшауланған жағдайларда ғана жүзеге асырылады. Климаттық күн тәртібінің мемлекет деңгейіндегі өзектілігі туралы мәлімдемелерге қарамастан, кәсіпорындардың жартысы ғана климаттық тәуекелдерді өз бизнесі үшін өзекті деп санайды және үштен бірінен сәл астамы климаттың өзгеруіне бейімделу бағдарламасын әзірледі немесе оны жасауға ниетті.

Осылайша, ресейлік компаниялардың контурында жасыл технологияларды құру және енгізу тәжірибесін кеңейту инфрақұрылымдық қызметтер мен қолдау шараларын қалыптастыруды қажет етеді деп қорытынды жасауға болады. Әлемдік тәжірибені талдау мынадай шараларды іске асырудың бірнеше негізгі векторларын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: қолжетімді технологиялар туралы қоғамның хабардарлығын арттыру және технологиялар трансферін жеңілдету, оның ішінде патенттеудің жеңілдетілген және жеделдетілген рәсімдерінің арқасында; әзірлемелерді субсидиялаудан

Мемлекет деңгейіндегі климаттық күн тәртібінің өзектілігі туралы мәлімдемелерге қарамастан, кәсіпорындардың жартысы ғана климаттық тәуекелдерді өз бизнесі үшін өзекті деп санайды.

⁷ ESG – ресейлік өнеркәсіптік сектор компанияларының рэнкингі 2021–2022 жж, ақпан 2023 ж. // ESG ұлттық рейтинг агенттігі: сайт. URL: https://www.ra-national.ru/wp-content/uploads/2023/02/ranking_prom_2023.pdf (жүргінген күні: 12.05.2024).

Құжаттар экологияға әсер ету мәселелеріне көбірек көңіл бөледі, ал өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының осы әсеріне елеулі үлес қосуды ескере отырып, қолданыстағы үдерістердің теріс әсерін төмендететін немесе жинақталған зиянды жоятын технологияны, яғни жасыл технологияларды әзірлеу және кеңінен қолдану қажеттілігі анықталады.

бастап өндірістерді трансформациялау шығындарын өтеуге дейінгі сұраныстардың кең ауқымы бойынша қаржылық қолдау шаралары; жергілікті өңірлік деңгейлерде технологияларды енгізу кезінде әзірлеушілерді қолдауды дамытуға жәрдемдесу мақсатында мемлекеттік және муниципалдық басқару қызметкерлерінің біліктілігін арттыру. Мақала авторларының пікірінше, бұл тәжірибе, сөзсіз ресейлік тәжірибеге үшін орынды.

Біздің елімізде соңғы онжылдықта заңнамалық және атқарушы билік деңгейінде жасыл күн тәртібінің дамуын ынталандыру үшін айтарлықтай күш-жігер жұмсалып жатқандығына, атап айтқанда, келесі нормативтік актілер мен бағдарламалық құжаттарды орындау қабылданып жатқанына назар аударған жөн [11]:

- 10.01.2002 ж. № 7-ФЗ «Қоршаған ортаны қорғау туралы» федералдық заңы;
- РФ Президентінің «Ресей Федерациясының 2030 жылға дейінгі экологиялық даму саласындағы мемлекеттік саясатының негіздері туралы» жарлығы 30.04.2012 ж бекітілген;
- «Экология» ұлттық жобасы, паспорт 24.12.2018 бекітілген;
- «Парниктік газдар шығарындыларын шектеу туралы» 02.07.2021 № 296-ФЗ федералдық заңы;
- «Ресей Федерациясының жекелеген субъектілерінде парниктік газдар шығарындыларын шектеу бойынша эксперимент жүргізу туралы» 06.03.2022 ж. № 34-ФЗ федералдық заңы;
- РФ Үкіметінің 14.07.2021 ж. № 1912-П «Ресей Федерациясының тұрақты (оның ішінде жасыл) дамуының мақсаттары мен негізгі бағыттарын бекіту туралы» өкімі;
- РФ Үкіметінің 21.09.2021 ж. № 1587 қаулысы, Үкіметтің 11.03.2023 ж. № 373 «Ресей Федерациясындағы тұрақты (оның ішінде жасыл) даму жобаларының критерийлерін және Ресей Федерациясындағы тұрақты дамуды қаржылан-

дыру құралдарын тексеру жүйесіне қойылатын талаптарды бекіту туралы» қаулысымен енгізілген өзгерістерімен және толықтырулармен.

Құжаттар экологияға әсер ету мәселелеріне көбірек көңіл бөледі, ал өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығының осы әсеріне елеулі үлес қосуды ескере отырып, қолданыстағы үдерістердің теріс әсерін төмендететін немесе жинақталған зиянды жоятын технологияны, яғни жасыл технологияларды әзірлеу және кеңінен қолдану қажеттілігі анықталады.

Осыған байланысты осы саладағы таксономияны дамытуды, патенттік құжаттама негізінде жаңа ақпараттық ресурстарды құруды, қоршаған ортаны қорғау міндеттерін шешу саласындағы жаңа технологиялық жетістіктер туралы нарық қатысушыларын үнемі хабардар етуді қоса алғанда, жасыл технологиялар саласындағы өнертабыстар мен инновацияларды ақпараттық қамтамасыз ету бойынша жүйелі жұмыс өте өзекті болып табылады [12].

Осы мақалада қарастырылған мәселелермен толығырақ танысу үшін «Жасыл технологиялар саласындағы өнертабыстың дамуын нормативтік, әдістемелік және патенттік-ақпараттық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу» ғылыми-зерттеу жұмысы туралы Интернет желісінде жарияланған есепті қарауға болады⁸.

Әдебиеттер тізімі

1. Адамды қоршаған орта мәселелері жөніндегі БҰҰ конференциясы, 5–16 маусым 1972 ж., Стокгольм, Швеция: сайт. – URL: <https://www.un.org/ru/conferences/environment/stockholm1972> (жүгіну күні: 12.05.2024).
2. Қоршаған орта және даму жөніндегі БҰҰ конференциясы, Рио-де-Жанейро, Бразилия, 1992 жылғы 3-14 маусым: сайт. – URL: <https://www.un.org/ru/conferences/environment/rio1992> (жүгіну күні: 12.05.2024).
3. Yeoh, P Environmental, Social and Governance (ESG) Laws, Regulations and Practices in the Digital Era / Netherlands: Kluwer Law International, 2022. – 424 б. – ISBN: 978-9-4035-4175-4, 978-9-4035-4180-8.
4. Sustainable Finance and ESG. Risk, Management, Regulations, and Implications for Financial Institutions / C. Gaganis, F. Pasiouras, M. Tasiou, C. Zopounidis Springer International Publishing. 2023. – 200 б. – ISBN: 978-3-031-24282-3. – DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-24283-0/>.
5. Wang, M. Green process innovation, green product innovation and its economic performance improvement paths: A survey and structural model / M. Wang, Y. Li, J. Li, Z. Wang // Journal of Environmental

⁸ Жасыл технологиялар саласындағы өнертабыстың дамуын нормативтік, әдістемелік және патенттік-ақпараттық қамтамасыз ету мәселелерін зерттеу: ФЗЖ есебі (қорытынды) / Федералды өнеркәсіптік меншік институты; жетекшісі А. Л. Журавлев, М. 2024. – 448 б. – Тірк. № ФЗТТЖ 123031700028-9 Тірк. № ИКРБС224012800001-8. – URL: <https://doi.org/10.24108/preprints-3112943>.

- Management. – 2021. – № 297. – 113–282 б. – DOI: 10.1016/j.jenvman.2021.113282.
6. Егорова, М. С. Ресейдегі «жасыл» технологияларға сұранысты талдау / М. С. Егорова, Я. А. Цубрович // Халықаралық қолданбалы және іргелі зерттеулер журналы. – 2015. – № 5-2. – 305–307 б.
 7. БҰҰ-ның 2023 жылғы технологиялар мен инновациялар туралыбаяндамасы // UNtrade&Development: сайт. – URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2023overview_ru.pdf (жүгіну күні: 12.05.2024).
 8. Дарина, О. Н. Халықаралық патенттік жіктелер жасыл технологиялар саласындағы іздеу құралы ретінде / О. Н. Дарина // Инновациялар және «жасыл» технологиялар: IV Бүкілресейлік ғылыми-практикалық конференция: материалдар мен баяндамалар жинағы, Самара, 2023 жылғы 09 қараша. – Самара: Самар облыстық әмбебап ғылыми зертхана, 2024. – 53–60 б. – DOI 10.34830/SOUNB-conf.2023.11.75.010.
 9. Негуляев, Г. А. Ресей Федерациясындағы жасыл технологиялардың дамуы туралы / Г. А. Негуляев, И. А. Федяева, О. Н. Дарина // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2023. – № 6. – 51–58 б.
 10. Астафьева, О. В. Ресей Федерациясында экологиялық менеджмент жүйесін енгізу: Мәселелер мен тенденциялар / О. В. Астафьева // Ресейдегі және шетелдегі менеджмент. – 2021. – № 3. – 72–80 б.
 11. Журавлев, А. Л. Тұрақты дамуға арналған жасыл технологиялар. Зияткерлік меншік және экологиялық мәселелерді шешу жолдары: презентация // Федералдық өнеркәсіптік меншік институты: сайт. – URL: https://www.fips.ru/upload/medialibrary/lmg_Content/zelenaya-moskva.pdf (жүгіну күні: 12.05.2024).
 12. Макаров, И. Н. Корпоративтік жауапкершілік: жасыл экономика жағдайындағы бизнестің экологиялық жауапкершілігі / И. Н. Макаров, И. В. Осипова // Жасампаз экономика. – 2022. – 16-т, № 2. – 449–462 б. – DOI 10.18334/се.16.2.114224.

Авторлар туралы ақпарат

Лариса Евгеньевна Копылова, техника ғылымдарының кандидаты, «Акселератор Менделеев» технологиялық компанияларды қолдау және дамыту орталығы бастығының орынбасары, «Д. И. Менделеев ат. РХТУ» ЖБ ФЖБМ (Мәскеу, Миус алаңы, 9-үй); Copylova.l.e@muctr.ru
Александр Владимирович Масленников, Д. И. Менделеев ат. РХТУ» ЖБ ФЖБМ инновациялық инфрақұрылымды дамыту департаментінің директоры (Мәскеу, Миус алаңы, 9-үй); a.maslennikov@mendeleev.vc Андрей Львович Журавлев, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Халықаралық кооперация орталығының бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); AZhuravlev@rupto.ru
Андрей Львович Журавлев, заң ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Халықаралық кооперация орталығының

бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); AZhuravlev@rupto.ru

Ольга Николаевна Дарина, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ патенттік құқық объектілері саласындағы іздестіруді халықаралық жіктеу және ақпараттық қолдау бөлімінің аға ғылыми қызметкері (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, 1-корп.); otd3226@rupto.ru; <https://orcid.org/0000-0003-2845-7013>.

Бірлескен авторлардың мәлімденген салымы

Л. Е. Копылова – зерттеу моделін құру, нәтижелерді өңдеу, зерттеу үдерісін жүргізу, сауалнама деректерін жинау, сауалнама нәтижелерінің қайталануын бақылау, ресейлік кәсіпорындардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін жинақтай отырып, сауалнама жүргізу әдісін қолдану.

А. В. Масленников – зерттеу моделін құру, нәтижелерді өңдеу, зерттеу үдерісін жүргізу, сауалнама деректерін жинау, сауалнама нәтижелерінің қайталануын бақылау, ресейлік кәсіпорындардың жасыл технологияларды қолдану тәжірибесін жинақтай отырып, сауалнама жүргізу әдісін қолдану.

А. Л. Журавлев – идеяларды, мақсаттар мен міндеттерді тұжырымдау, зерттеу нәтижелерінің қайталануын қадағалау.

О. Н. Дарина – статистикалық деректерді шоғырлау, талдаудың статистикалық әдістерін, жүйелік талдау әдісін қолдану.

References

1. United Nations Conference on the Human Environment, June 5–16, 1972, Stockholm, Sweden, available at: <https://www.un.org/ru/conferences/environment/stockholm1972> (Accessed 12 May 2024).
2. United Nations Conference on Environment and Development, June 3–14, Rio de Janeiro, Brazil, available at: <https://www.un.org/ru/conferences/environment/rio1992>; (Accessed 12 May 2024).
3. Yeoh, P. (2022), Environmental, Social and Governance (ESG) Laws, Regulations and Practices in the Digital Era. Kluwer Law International, Netherlands.
4. Gaganis, C., Pasiouras, F., Tasiou, M. and Zopounidis, C. (2023), Sustainable Finance and ESG. Risk, Management, Regulations, and Implications for Financial Institutions. Springer International Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-24283/>.
5. Wang, M., Li, Y., Li, J. and Wang, Z. (2021), «Green process innovation, green product innovation and its economic performance improvement paths: A survey and structural model», *Journal of Environmental Management*, no 297, pp. 113–282. DOI: 10.1016/j.jenvman.2021.113282.
6. Egorova, M. S. and Tsubrovich, Y. A. (2015), «The analysis of the demand of «green» technologies in Russia», *Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnyh i fundamentalnyh issledovaniy*, no 5–2, pp. 305–307.

7. UN Technology and Innovation Report 2023, available at: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2023overview_ru.pdf (Accessed 12 May 2024).
8. Darina, O. N. (2024), About patent search tools in the field of green technologies, Innovations and «Green» Technologies: IV All-Russian scientific and practical conference, Samara, Russia. DOI 10.34830/SOUNB-conf.2023.11.75.010.
9. Negouliaev, G. A., Fediaeva, I. A. and Darina, O. N. (2023), «On the development of green technologies in the Russian Federation», *Intellektualnaya sobstvennost. Promyshlennaya sobstvennost*, no 6, pp. 51–58.
10. Astafieva, O.V. (2021), «Implementation of environmental management systems in the Russian Federation: issues and trends», *Management v Rossii i za rubezhom*, no 3, pp. 72–80.
11. Zhuravlev, A. L. (2023), Zelenye tekhnologii dlya ustojchivogo razvitiya. Intellektualnaya sobstvennost i puti resheniya ekologicheskikh problem: presentation, available at: https://www.fips.ru/upload/medialibrary/lmg_Content/zelenaya-moskva.pdf (Accessed 12 May 2024).
12. Makarov, I. N. and Osipova, I. V. (2022), «Corporate responsibility: entrepreneurs' environmental responsibility in a green economy», *Kreativnaya ekonomika*, vol. 16, no 2, pp. 449–462. DOI 10.18334/ce.16.2.114224.

Information about the authors

Larisa E. Kopylova, Cand. Sci. (Technology), Deputy Head of the Center for Support and Development of Technology Companies «Accelerator Mendeleev», Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education «Russian Chemical Technology University named after. D. I. Mendeleev» (Moscow, Miusskaya square, 9);
Kopylova.l.e@muctr.ru

Alexander V. Maslennikov, Director of the Department for Development of Innovation Infrastructure, Federal State

Budgetary Educational Institution of Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education «Russian Chemical Technology University named after. D. I. Mendeleev» (Moscow, Miusskaya square, 9);

e-mail: a.maslennikov@mendeleev.vc

Andrey L. Zhuravlev, Cand. Sci. (Law), Head of the International Cooperation Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1);
AZhuravlev@rupto.ru

Olga N. Darina, Senior Researcher, Division for International Classifications and Search Information Support in the field of Patent Law Object of the International Cooperation Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); otd3226@rupto.ru
<https://orcid.org/0000-0003-2845-7013>

Contribution of the authors

L. E. Kopylova – creating a research model, conducting results processing, conducting a research process, collecting survey data, tracking the reproducibility of survey results, applying a survey method summarizing the experience of Russian enterprises in the use of green technologies.

A. V. Maslennikov – creating a research model, conducting results processing, conducting a research process, collecting survey data, tracking the reproducibility of survey results, applying a survey method summarizing the experience of Russian enterprises in the use of green technologies.

A. L. Zhuravlev – formulation of ideas, goals and objectives, tracking the reproducibility of research results.

O. N. Darina – accumulation of statistical data, application of statistical methods of analysis, method of system analysis.

Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The authors declare no conflict of interests.

Редакцияға 22.04.2024 ж. келіп түсті

Рецензияланғаннан кейін 01.08.2024 ж. пысықталды

Жариялауға 06.08.2024 ж. қабылданды

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.77

Ресейлік тауар өндірушілердің географиялық көрсеткіштерді, тауарлар шығарылған жерлердің атауларын, тауар белгілерін пайдалану ерекшеліктері

Алексей Евгеньевич Сычев[✉], Мария Михайловна Рогожина

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

[✉]otd3005@rupto.ru

Аңдатпа: мақалада аймақтық брендтер деп аталатындарды әр түрлі даралау құралдары ретінде тіркеуге (тауарлық белгілер, тауардың шығарылған жерлерінің атаулары және географиялық көрсеткіштер) және оларды нарықта нақты пайдалануға байланысты кейбір мәселелер ашылады. Зерттеудің өзектілігі қазіргі жағдайда ресейлік аймақтар үшін дәстүрлі тауарлардың өндірісін қолдау (қалпына келтіру) міндетіне байланысты. Өндірушілердің өздері де, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқару органдары да осындай тауарлар үшін қолданылатын белгіленімдерді сенімді құқықтық қорғауға мүдделі. Сонымен қатар, көбінесе аймақтық тауарларды өндірушілер дараландырудың белгілі бір құралы ретінде өз белгіленімдерін құқықтық қорғауды таңдауда белгілі бір қиындықтарға тап болады. Зерттеудің мақсаты – дараландыру құралдарының деректерін талдау, олардың арасындағы айырмашылықтарды анықтау, оларды бірлесіп пайдалануға және тауарларға орналастыруға байланысты мәселелерді қарастыру. Зерттеудің негізгі әдістері талдау, жалпылау, жіктеу әдісі, салыстырмалы және нормативтік әдістер болып табылады. Зерттеудің жаңалығы мен практикалық құндылығы мынада: талдау негізінде авторлар өндірушілердің аймақтық брендтердің тиісті тауарларын пайдаланудың артықшылықтарын анықтайды, сонымен қатар белгілерді дараландырудың белгілі бір құралы ретінде тіркеу пайдасына, оларды бірлесіп пайдалануға ұсынымдар береді. Авторлар тауар белгісіне тауарлар шығарылған жерлердің тіркелген атауларын және географиялық көрсеткіштерді енгізуге қатысты мәселелерді қозғайды. Зерттелетін мәселелерді неғұрлым толық түсіну үшін тиісті өтінімдерді сараптау практикасынан, сот практикасынан мысалдар келтіріледі. Жүргізілген зерттеу нәтижесінде географиялық белгіленімді құқықтық қорғаудың басым нысаны, сондай-ақ тауар белгісін және тауардың шығарылған жерін географиялық көрсетуді немесе атауды бір мезгілде пайдалану кезінде бірегей бренд құру мүмкіндігі туралы қорытынды жасалды, бұл, басқалармен қатар, оны барынша толық қорғауға мүмкіндік береді. Осы мақаланың жекелеген тезистері ФӨМИ сарапшылары өткізген «Ресейдің аймақтық брендтері – өсудің жаңа нүктелері» атты білім беру семинарлары аясында жоғары бағаға ие болды.

Негізгі сөздер: аймақтық бренд, тауар белгісі, тауар шығарылған жердің атауы, географиялық көрсеткіш, белгіленімді пайдалану.

Дәйексөз алу үшін: Сычев, А. Е. Ресейлік тауар өндірушілердің географиялық көрсеткіштерді, тауарлар шығарылған жерлердің атауларын, тауар белгілерін пайдалану ерекшеліктері / А. Е. Сычев, М. М. Рогожина // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 276–287 б.

Алғыстар: мақала «Ресейдегі тұтыну нарығының дамуына тауарлық белгілерді қолданудың әсері» ФӨМИ ғылыми-зерттеу жұмысы аясында дайындалған.

Features of use of geographical indications, appellations of origin and trademarks by russian manufacturers of goods

Alexey E. Sychev[✉], Mariia M. Rogozhina

Federal Institute of Industrial Property

[✉]otd3005@rupto.ru

Abstract: the article discusses some issues related to the registration of so-called «regional brands», which are various means of individualization such as trademarks, appellations of origin, and geographical indications. The relevance of this study stems from the fact that, in today's context, it is essential to support and restore the production of traditional products in the Russian regions. The significance of this study lies in the fact that, in contemporary circumstances, the challenge is to sustain (or recover) the production of traditional products in the Russian regions. Manufacturers and local authorities alike are keen on ensuring robust legal safeguards for the designation employed for such products. However, manufacturers of regional products frequently encounter certain obstacles when it comes to selecting appropriate legal protection for their designation as a means of product identification. The objective of this study is to delve into these modes of product identification, discern their distinctions, and explore the intricacies associated with their joint utilization and application to products. The primary methodologies employed in this research encompass analysis, synthesis, categorization, comparative analysis, and normative analysis. The novelty and significance of this study lie in the fact that it provides a comprehensive analysis that allows us to identify the benefits of using regional brands by manufacturers of similar products. The authors also offer recommendations on registering designations as means of individualization and their joint use. The study raises important questions regarding the inclusion of registered appellations of origin and geographical indications in trademarks. To fully understand the issues under consideration, examples are provided from the practice of examining relevant applications and court decisions. As a result of this research, it is concluded that the optimal form of legal protection for a geographical indication is to create a unique brand that combines a trademark, geographical indication, and appellation of origin. This approach provides the highest level of protection and allows for maximum differentiation in the market. Some abstracts from this article were tested as part of educational seminars titled «Regional Brands of Russia – New Growth Points», which were conducted by experts from FIPS, and received positive feedback.

Keywords: regional brand, trademark, appellation of origin, geographical indication, use of the designation.

For citation: Sychev, A. E. Features of use of geographical indications, appellations of origin and trademarks by Russian manufacturers of goods / A. E. Sychev, M. M. Rogozhina // Bulletin of FIPS. 2024. Vol. 3, No. 3 (9). p. 276–287.

Acknowledgements: the article was prepared within the framework of the research work of FIPS «The impact of the use of trademarks on the development of the consumer market in Russia».

Бизнесті дамыту туралы айтатын болсақ, тауарларды даралау құралы кәсіпкердің брендті – оның имиджі, беделі және тұтынушылардың сенімі одан әрі құрылатын негізге, тіпті негізгі элементке айналады.

Соңғы уақытта аймақтық брендтер танымал бола бастады, оларды жергілікті және аймақтық деңгейдегі тауар өндірушілер де, билік органдары да қолдануға қызығушылық танытуда.

Өндірушілер өз тауарларын аймақтық брендтің көмегімен олардың танымалдылығын арттыру және тұтынушылардың назарын аудару үшін ерекшелегісі келеді. Аймақтық брендтер арқылы өндірушімен мұндай таңбалаудың нысаналылығы шыққан жері оның географиялық шығуымен анықталатын бірегей тауарды нарықта бөлектеу қажеттілігімен негізделген.

Аймақтық брендті пайдалану бірнеше субъектілер үшін бірқатар артықшылықтарға ие:

1) тауар өндірушісі аймақтық брендті пайдалануға мүдделі, себебі бұл оған тауарды бәсекелестердің тауарларынан бөліп көрсетуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде мұндай тауарды нарықта сәтті жылжытуға ықпал етеді;

2) тұтынушы аймақтық бренспен таңбаланған тауарларды сатып алуға мүдделі, себебі мұндай тауар тұтынушының сенім артқан ерекше қасиеттері мен сипаттамаларына қатысты үмітіне сәйкес келеді;

3) аймақтық брендті пайдалану жергілікті билік органдарының да қызығушылығын тудырады, себебі бұл муниципалитеттің және (немесе) аймақтың имиджі мен беделін арттырады, осыған байланысты оның экономикасы дамиды, бәсекеге қабілеттілік артады, тиісті тауарлар жаңа нарықтарды бағындырады, туристік бизнестің тартымдылығы артады.

Қолданыстағы заңнамада «аймақтық бренд» ұғымы жоқ. Алайда, бұл термин Роспатентте тіркелуге жататын даралау құралдарының белгіленімі ретінде кеңінен қолданылады, олардың элементтері тұтынушыда тауар өндірісі шоғырланған географиялық аймақпен тікелей немесе жанама түрде байланыстырылады¹.

Өндірушілер
өз тауарларын
аймақтық брендтің
көмегімен олардың
танымалдылығын арттыру
және тұтынушылардың
назарын аудару үшін
ерекшелегісі келеді.

¹ Бұл туралы да қараңыз: Тауар белгілерін, тауарлар шығарылған жерлердің атауларын және географиялық көрсеткіштерді құқықтық қорғау: оқу құралы / О. И. Терещенко, А. Е. Сычев; жалпы ред. А. О. Араkelова. М.: ЖБ ФЖБМ РМЗМА, 2024. 76 б.

№ 377200 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: барлық сөздер ХТҚЖ кластары: 29, 35	№ 899840 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «ПЕРМЬ» сөзі ХТҚЖ кластары: 06, 09, 16, 18, 20, 21, 24, 25, 26
№ 555509 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Мурманск» сөзі ХТҚЖ кластары: 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	№ 624308 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Мурманск» сөзі ХТҚЖ кластары: 20, 22, 28, 29, 30, 31, 35, 39, 42, 43, 44
№ 874243 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «КОСТРОМА» сөзі ХТҚЖ кластары: 28, 35	№ 896241 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «КОСТРОМА» сөзі ХТҚЖ кластары: 19
№ 581236 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «ВОЛОГОДСКИЙ ОБЛЫСЫ» сөзі ХТҚЖ кластары: 01, 03, 05, 06, 12, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 43, 44	№ 305022 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Чишминское» ХТҚЖ кластары: 04, 20, 29, 30, 31, 32

1-сурет.

«Географиясы бар» тіркелген тауар белгілерінің мысалдары

Мұндай даралау құралдарына тауар белгілері, тауар шығарылған жерлердің атаулары (бұдан әрі – ТШЖА) және географиялық көрсеткіштер (бұдан әрі – ГК) жатады [1].

Тауар өндірушілер үшін тауар белгісі өнімді таңбалау кезінде даралау құралы ең танымал және қолданылатын болып табылады.

Тауар белгісі ретіндегі белгіленімді құқықтық қорғауды таңдау құқық иеленушіні оны пайдалануда, оның ішінде оған айрықша құқықты иеленуде монополиямен қамтамасыз етеді.

Бұл ретте тауар белгілері тізбесі Тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің халықаралық жіктелімінде (бұдан әрі – ТҚХЖ) жүйеленген тауарларға да, көрсетілетін қызметтерге де қатысты тіркелуі мүмкін.

Түсінікті болу үшін біз «географиясы бар» тіркелген сауда белгілерінің бірнеше мысалын келтіреміз (1-суретті қараңыз).

Көп жағдайда географиялық белгіленімдер тауар белгілері (тауар белгілерінің қорғалатын элементтері) ретінде құқықтық қорғауды ала алмайды. Заң шығарушы географиялық белгілерді монополиялауды шектейді, себебі мұндай белгіленімді тек бір адамның қолдануы оны тұтынушыларды тиісті тауардың өндірілетін орны туралы хабардар ету мақсатында сол аймақтағы басқа өндірушінің пайдалануына мүмкіндік бермейді.

Заң шығарушы географиялық белгілерді монополиялауды шектейді, себебі мұндай белгіленімді тек бір адамның қолдануы оны тұтынушыларды тиісті тауардың өндірілетін орны туралы хабардар ету мақсатында сол аймақтағы басқа өндірушінің пайдалануына мүмкіндік бермейді

Тауар белгілері ретінде географиялық белгіленімдердің қорғау қабілеттілігіне қойылатын негізгі талаптар Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің (бұдан әрі – РФ АК) 1483-бабында көрсетілген.

Жалпы ереже бойынша, РФ АК 1483-бабы 1-тармағының 3-тармақшасына сүйене отырып, тауарларды өндірудің немесе оларды өткізудің орны мен тәсілін көрсететін элементтерден тұратын белгілердің тауарлық белгілері ретінде мемлекеттік тіркеуге жол берілмейді [2].

Жоғарыда аталған элементтер тауар белгісіне енгізілуі мүмкін, бірақ егер олар онда үстем жағдайға ие болмаса, қорғалмайтын элементтер ретінде ғана енгізілуі мүмкін. Бұл норманы іске асыру жоғарыдағы 1-суретте көрсетілген.

Белгілі бір жердің атауын немесе оның туындысын білдіретін және белгілі бір тауарға қатысты танылатын белгілеу үшін құқықтық қорғаудың басым нысаны ТШЖА немесе ГК болып табылады.

Сонымен бірге, заң шығарушы географиялық белгілерді тауарлық белгілер ретінде мемлекеттік тіркеуге мүмкіндік береді, олар РФ АК 1483-бабы 1-тармағының 1.1-тармақшасының ережелеріне сәйкес оларды пайдалану нәтижесінде айырымдық қабілетке ие болды.

Алайда, мұндай белгіленімдер, тауардың өндірілетін жерін тікелей көрсететін сөз тіркестерін кеңінен қолдануға байланысты (олар, әдетте, үлкен қызығушылық тудырады), белгілі бір аймақтағы бірнеше өндірушілер көп мөлшерде бола алмайды.

Сондықтан, белгілі бір жердің атауын немесе оның туындысын білдіретін және белгілі бір тауарға қатысты танылатын белгілеу үшін құқықтық қорғаудың басым нысаны ТШЖА немесе ГК болып табылады.

Осыған байланысты № А40-237872/2018 іс бойынша төрелік соттардың сот практикасынан алынған іс практикалық тұрғыдан қызықты².

«Лидское пиво» ЖАҚ (Беларусь Республикасы) Мәскеу қаласының Төрелік сотына «Экопродукт» ЖШҚ және «Лидский квас» ЖШҚ-ға Ресей Федерациясының № 578569 куәлігі бойынша және № 1344289 халықаралық тіркеу куәлігі бойынша ХТҚЖ 32-сыныпты «квас» тауарларына қатысты тіркелген тауар белгілеріне айрықша құқықтарды қорғау туралы талап арызбен жүгінді, онда барлық сөздер, соның ішінде «КВАС ЛИДСКИЙ» (тауардың өзін және оның өндірілген жерін көрсететін) сөз тіркесі қорғалмаған элементтер болып табылады.

Талапкердің пікірінше, аталған тауар белгілерін жауапкерлер көшіріп алған және тауардың қаптамасына талапкердің тауар белгілеріне ұқсас белгілерді салу және тиісті тауарды Ресей нарығында сатуға ұсыныс жасау арқылы заңсыз пайдаланған. Талапкердің тауар белгілерінің кескіндері мен жауапкерлер қолданатын белгіленімдердің кескіндері 2-суретте көрсетілген.

Сот процесінде жауапкерлер мәлімделген талаптарды қанағаттандыруға қарсылық білдіріп, талапкердің тауар белгілері толығымен қорғалмаған элементтерден тұратынын және бұл өз кезегінде осы элементтерді жауапкерлердің белгіленімдерімен салыстыру мүмкіндігін жоққа шығаратынын атап өтті.

² Төрелік соттар мен сот процесіне қатысушыларға арналған «Электрондық сот төрелігі» электрондық құжат айналымы жүйесінің сайтын қараңыз: <https://kad.arbitr.ru/Card/75fb3020-5cb1-4b6a-8560-619768abff03>.

ТАЛАПКЕРДІҢ САУДА БЕЛГІЛЕРІ	ЖАУАПКЕРЛЕР ҚОЛДАНАТЫН БЕЛГІЛЕР
№ 5578569 куәлік бойынша тауар белгісі 	
№ 1344289 х.т. бойынша тауар белгісі 	

2-сурет.

Талапкердің тауар белгілерінің кескіндері және жауапкерлер пайдаланатын белгіленімдердің кескіндері

Мәскеу қаласының Төрелік сотының 18.06.2019 жылғы шешімімен талап қою талаптарын қанағаттандырудан бас тартылды. Бұл ретте бірінші сатыдағы сот жауапкерлердің тауарларының қаптамасы талапкердің аталған тауар белгілерімен араласу дәрежесіне дейін, оның ішінде талапкердің тауар белгілеріндегі сөз элементтерінің құқықтық қорғалмауына байланысты ұқсас болып табылмайды деген қорытындыға келді.

Тоғызыншы төрелік апелляциялық соттың 28.10.2019 жылғы қаулысымен бірінші сатыдағы соттың шешімі жойылды, талап-арыз талаптары ішінара қанағаттандырылды.

Істі кассациялық сатыдағы сот ретінде қараған зияткерлік құқықтар жөніндегі соттың 15.07.2020 жылғы қаулысымен апелляциялық сатыдағы соттың қаулысы өзгеріссіз, кассациялық шағым қанағаттандырусыз қалдырылды.

Істі кассациялық сатыдағы сот ретінде қарастыра отырып, Зияткерлік құқықтар жөніндегі сот апелляциялық сатыдағы соттың салыстырылған белгіленімдердің ұқсастығын, оның ішінде жалпы әсер негізінде және қорғалмаған элементтерді ескере отырып бағалау қажеттілігі туралы қорытындысын қолдады. Ұқсастықты анықтаған кезде сот жалпы көру әсерін анықтайтын композициялық құрылым мен колористикалық шешімді, сондай-ақ белгіленімдердің

маңызды элементтерін анықтайтын композицияның басым элементтерін бағалады.

Сонымен бірге, жауапкерлердің талапкердің тауар белгілерінен айырмашылығы бар басқа кестеде «Лидский квас» сөз тіркесін қолдануы соттардың «Лидский квас» сөз тіркесінде құқықтық қорғаудың болмауына байланысты қарама-қарсы сот актілерін қабылдауына әкелуі мүмкін деп болжауға болады.

Біздің ойымызша, «Лидский квас» белгіленімін ТШЖА немесе ГК ретінде тіркеу және тиісті айрықша құқықты алу талапкердің соттағы ұстанымын күшейтер еді.

Айта кетерлігі, бұдан әрі «ЛИДСКИЙ КВАС» белгіленімін құқықтық қорғауды қамтамасыз ету мақсатында «Лидское пиво» ААҚ ресей нарығында «ЛИДСКИЙ КВАС» ТШЖА мемлекеттік тіркеу және осындай ТШЖА-ға айрықша құқық беру үшін № 2020718646 өтінім берді.

Роспатент «ЛИДСКИЙ КВАС» ТШЖА-ны № 239 нөмірімен тіркеді, ал «Лидское пиво» ААҚ-ға мұндай белгіленімді пайдалану құқығын берді (№239/1 куәлік).

Сол сияқты, «Лидское пиво» ААҚ ресейлік нарықта «ЛИДСКОЕ ПИВО» деп қолданылатын басқа белгіленіммен келді. Роспатент «ЛИДСКОЕ ПИВО» ТШЖА-ны № 238 нөмірімен тіркеді, ал «Лидское пиво» ААҚ-ға мұндай белгіленімді пайдалануға айрықша құқық берді (№238/1 куәлік).

Осылайша, географиялық белгіленімдердің өздері үшін қорғаудың басым нысаны (егер олар қажетті талаптарға сәйкес келсе) ГК немесе ТШЖА болып табылады. Бұл жағдайда, құқықтық қорғаудан тиісті сөз элементтерін алып тастай отырып, жоғарыда аталған тіркелген сауда белгілерінің мысалдарынан айырмашылығы, бұл сөз бөлігі қорғалатын болады.

Осыған байланысты ГК және ТШЖА-ға қатысты нәрсеге, сондай-ақ олардың негізгі белгілеріне тоқталу маңызды.

РФ АК 1516-бабы 1-тармағының бірінші абзацына сәйкес, құқықтық қорғау берілетін ГК географиялық объектінің аумағынан шыққан, белгілі бір сапасы, беделі немесе басқа сипаттамалары оның географиялық шығу тегіне (тауардың сипаттамалары) байланысты болатын тауарды сәйкестендіретін белгі.

Зияткерлік құқықтардың объектісі ретінде ГК «Ресей Федерациясының Азаматтық кодексінің төртінші бөлігіне және «Этил спиртінің, алкоголь мен құрамында спирт бар өнімдер өндірісі мен айналымын мемлекеттік реттеу және алкоголь өнімдерді тұтынуды (ішуді) шектеу туралы» Федералдық заңның 1 және 23 (1) баптарына өзгерістер енгізу туралы» 26.07.2019 ж. № 230-ФЗ Федералдық заңымен енгізілді, ол 27.07.2020 ж. күшіне енді [3].

МБ белгілеріне мыналар жатады:

1) кез келген белгіленімді білдіреді;

2) белгіленім тауарды белгілі бір географиялық объектінің аумағынан шыққан деп анықтауы керек;

3) белгілі бір сапа, бедел және т. б. сияқты тауардың сипаттамалары оның географиялық шығу тегіне байланысты болуы керек, бірақ міндетті түрде емес;

4) оның сипаттамаларын қалыптастыруға елеулі әсер ететін тауар өндірісінің кем дегенде бір сатысы белгіленіммен сәйкестендірілетін географиялық объектінің аумағында жүзеге асырылуы тиіс.

РФ АК 1516-бабы 1-тармағының екінші абзацына сәйкес, құқықтық қорғау берілген ТШЖА елдің, қалалық немесе ауылдық елді мекеннің, елді мекеннің немесе басқа географиялық объектінің қазіргі немесе тарихи, ресми немесе бейресми, толық немесе қысқартылған атауын, оның ішінде осындай атау немесе осындай атаудан алынған және ерекше қасиеттері тек осы географиялық объектіге тән табиғи жағдайлармен және (немесе) адами факторлармен анықталатын тауарға қатысты пайдалану нәтижесінде белгілі болған белгіленімді білдіреді.

РФ АК 1516-бабының 1-тармағында берілген ТШЖА анықтамасын талдай отырып, ТШЖА-ның келесі белгілерін ажыратуға болады:

1) ауызша белгілеу болып табылады;

2) белгіленім географиялық объектінің атауы болып табылады (немесе одан алынған белгіленім);

3) белгіленім оны қолдану нәтижесінде белгілі болуы керек;

4) өнім ерекше қасиеттерге ие болуы керек;

5) белгілі бір географиялық объектіге тән табиғи жағдайлар және (немесе) адам факторлары бар;

6) тауардың ерекше қасиеттерінің осы географиялық объектіге тән табиғи жағдайларға және (немесе) адам факторларына тәуелділігі бар;

7) географиялық объектінің аумағында тауардың ерекше қасиеттерін қалыптастыруға елеулі әсер ететін тауар өндірісінің барлық кезеңдері жүзеге асырылуға тиіс.

Өзінің құқықтық табиғаты бойынша ГК ТШЖА-ға ұқсас, бірақ осы екі жақын зияткерлік құқық объектілерін реттеуде бірқатар айырмашылықтар бар [4]:

1) ТШЖА әрқашан географиялық объектінің атауы болып табылатын сөзбен белгілеу болып табылады.

ГК – бұл тауарды географиялық объектінің аумағынан шыққан деп сәйкестендіруге мүмкіндік беретін кез келген белгіленім (мысалы, сөз және кескін элементтерінен тұратын біріктірілген);

2) ТШЖА деп таңбаланатын өнім соншалықты бірегей, оны басқа жерде өндіруге болмайды. Мұндай тауардың ерекше қасиеттері бар, олар тек осы географиялық объектіге тән табиғи жағдайлармен және (немесе) адами факторлармен анықталады.

ГК үшін тауардың сапасына, беделіне немесе тұтынушының тауардың белгілі бір аумағымен байланысын тудыратын басқа сипаттамаларына ие болуы жеткілікті;

3) ТШЖА – тауарға қатысты оны пайдалану нәтижесінде әйгілі болған белгіленім.

ГК – бұл тауарды географиялық объектінің аумағынан шыққан деп сәйкестендіруге мүмкіндік беретін белгіленім. Белгіленімнің мәлімдігіне талаптар қойылмайды;

4) РФ АК 1516-бабының 1-тармағының ережелеріне байланысты географиялық объектінің аумағында ТШЖА үшін оның ерекше қасиеттерінің қалыптасуына әсер ететін тауар өндірісінің барлық кезеңдері жүзеге асырылуы керек.

Географиялық объектінің аумағында ГК үшін тауар өндірісінің оның сапасын, беделін немесе өзге де сипаттамаларын қалыптастыруға әсер ететін сатыларының кем дегенде біреуі жүзеге асырылуға тиіс;

5) ТШЖА-ны мемлекеттік тіркеу үшін уәкілетті органның осы географиялық объектінің шекарасында өтініш беруші РФ АК 1516-бабының 1-тармағының талаптарына сәйкес келетін тауар шығарады деген тиісті қорытындысы қажет³ [5].

МБ мемлекеттік тіркеу үшін мұндай қорытындыны ұсыну керек емес. Өтініш беруші ГК-ға өтінім материалдарын өз бетінше жинайды және оның пікірінше тауардың белгілі бір сапасына, беделіне немесе басқа да сипаттамаларына ие, оның географиялық шығу тегімен едәуір дәрежеде айқындалатын тауар өндіретінін растайтын құжаттарды ұсынады.

³ Ресей Федерациясы Үкіметінің 08.08.2020 ж. № 1195 «Тауардың шыққан жерінің атауын мемлекеттік тіркеуге және тауардың шыққан жерінің тіркелген атауына қатысты заңды маңызды әрекеттерді жүзеге асыруға және Ресей Федерациясы Үкіметінің кейбір актілерінің күші жойылды деп тануға қажетті қорытындылар беруге уәкілетті федералды атқарушы органдар туралы» қаулысы (өзгертулермен).

ГК мен ТШЖА-ге тән ерекшеліктерді ескере отырып, белгіленімді қорғауға шешім қабылдаған өңірлік тауар өндіруші оған қандай нысанда құқықтық қорғау берілетінін таңдауы тиіс.

ГК және ТШЖА-ны құқықтық қорғау РФ АК 1518 – бабының 1-тармағына сәйкес Ресей Федерациясының тауарлардың шығарылған жерлерінің географиялық көрсеткіштері мен атауларының мемлекеттік тізілімінде (бұдан әрі – ГК және ТШЖА мемлекеттік тізілімі) Роспатенттің мемлекеттік тіркеуі негізінде беріледі.

Сондай-ақ, ГК мен ТШЖА-ны мемлекеттік тіркеу рәсімінің ерекшелігін ескеру қажет, ол Роспатент ГК немесе ТШЖА-ны мемлекеттік тіркеу туралы және ГК немесе ТШЖА-ға айрықша құқық беру туралы шешім қабылдағаннан кейін бірінші кезекте ГК немесе ТШЖА-ны тіркеу жүзеге асырылып, ал одан кейін ГК-ға немесе ТШЖА-ға айрықша құқық беру туралы куәлік түріндегі қорғау құжатын бере отырып ГК немесе ТШЖА-ға айрықша құқық берілетіндігінен тұрады.

Сондай-ақ, ГК және ТШЖА мемлекеттік тізілімінде тіркелген ГК мен ТШЖА-ға айрықша құқық беру рәсімі бар.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, сондай – ақ жоғарыда келтірілген сот дауын ескере отырып, мынадай қорытынды жасауға болады: сөздік бөлікті ГК немесе ТШЖА (жоғарыда келтірілген ерекшеліктерді ескере отырып), ал графикалық бөлікті тауар белгісі ретінде тіркеу арқылы аймақтық брендті құқықтық қорғау біршама толық болады.

РФ АК 1483-бабының 7-тармағына сәйкес, егер белгіленім осындай ГК немесе ТШЖА-ны пайдалануға құқығы бар тұлғаның атына тіркелетін тауар белгісіне қорғалмаған элемент ретінде енгізілген жағдайларды қоспағанда, біртекті тауарларға қатысты тауар белгісінің басымдығы күніне дейін осындай ретінде тіркеуге мәлімделген белгіленімдерді қамтитын, ГК немесе ТШЖА-ны көбейтетін немесе имитациялайтын белгіленімдерді тауар белгілері ретінде тіркеуге болмайды.

Осыған байланысты ГК немесе ТШЖА пайдаланудың айрықша құқығы бар адамдар өз өнімдеріне бір мезгілде ГК немесе ТШЖА және тауар белгісін (тауар белгілерін) орналастыруға құқылы.

Осылайша, заңнама, сондай-ақ іскерлік айналым практикасы бір тауарға (оның затбелгісіне, қаптамасына) бірнеше даралау құралдарын (ГК немесе ТШЖА және тауар белгісі) орналастыруға жол береді.

Егер өңірлік тауарды өндіруші құрамына ГК немесе ТШЖА болып табылатын элементтер кіретін тауар белгісі мемлекеттік тіркеуге берген жағдайда, онда мұндай элементтер құқықтық қорғаудан шығарылатын болады. Сонымен қатар, мұндай элементтердің белгілі бір стилистикасы, олардың кеңістіктік жағдайы құқықтық қорғауда қалады.

Тауар белгілері ретінде тіркелген құрамдастырылған белгіленімдерді мысал ретінде береміз, олардың құқық иелері «ТУЛЬСКИЙ ПРЯНИК» ТШЖА-ға (тірк.

№ 32), «ЕССЕНТУКИ» минералды суы ТШЖА-ға (тірк. №23) айрықша құқықтың иелері болып табылады және осы ТШЖА-ларды тауар белгілерінің құрамында орналастырылады (3, 4-суреттерді қараңыз).

Тауар белгілері ретінде заң шығарушы тіркеуге, атап айтқанда, кез келген түсте немесе түс үйлесімінде ұсынылуы мүмкін сөздікті, бейнелеу, құрамдастырылған (әртүрлі элементтердің тіркесімінен тұратын) белгіленімдерді тіркеуге мүмкіндік беретіні белгілі (РФ АК 1482-бабы).

Сонымен қатар, бұрын айтылғандай, тек сөздік белгілер ТШЖА ретінде тіркелуі мүмкін.

Заң шығарушы ГК ретінде кез келген белгілерді тіркеуге мүмкіндік бергенімен, дегенмен, жергілікті жермен тұрақты бірлестіктің болуы қажеттілігіне байланысты ГК қиял сипатында және көп нұсқада бола алмайды.

Айта кету керек, бүгінгі күні ГК және ТШЖА мемлекеттік тізілімінде ГК және ТШЖА ретінде тек сөздік белгілер тіркелген.

Сондықтан, тауарда ГК және ТШЖА ретінде қорғалатын сөздік белгілерді бөліп көрсету үшін өндіруші тауар белгісін қолдана отырып (3, 4-суреттерде көрсетілгендей) осындай сөздік белгіні белгілі бір стилистикалық орындауда, белгілі бір түсте орналастыра алады және орналастырады.

Бұл ретте, ГК ТШЖА және тауар белгілері тауарларды дараландыру құралы болғандықтан, олардың нарықта тауарды бөлудің жалпы функциясы туралы айтуға болады. ГК немесе ТШЖА және тауар белгілері осы функцияның әртүрлі көлеміне ие екенін айтамыз. Тауар белгісі үшін нарықта белгілі бір өндірушінің тауарын бөлу тән. Сонымен қатар, ГК немесе ТШЖА көмегімен белгілі бір сипаттамалары немесе ерекше қасиеттері бар, мысалы, белгілі бір аймақтың жағдайының әсерінен пайда болатын дәм немесе басқа қасиеттері бар тауарды тікелей бөліп алуға болады.

Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) дайындаған «Зияткерлік меншікке кіріспе» басылымында көрсетілгендей, «... егер тауар белгісі нарықта сату үшін белгілі бір тауарларды немесе қызметтерді ұсынатын кәсіпорынды сәйкестендірсе, онда географиялық көрсеткіш оған қатысты географиялық көрсеткіш қолданылатын белгілі бір өнім түрін шығаратын бір немесе бірнеше кәсіпорын орналасқан географиялық аймақты сәйкестендіреді»⁴.

Осылайша, тауарға тауар белгілерімен бір уақытта ГК немесе ТШЖА орналастыра отырып, тауарды ғана емес, сонымен қатар тауарды таңдау кезінде тұтынушылардың сеніміне тікелей әсер ететін өндірушіні де танитын бірегей бренд құру туралы айтуға болады.

Маркетингтік тұрғыдан алғанда, тауар қаптамасында географиялық түрде байланысқан белгіленімдерді және дұрыс таңдалған дизайнды қолдану (тартымды түс,

⁴ Зияткерлік меншікке кіріспе: ДЗМҰ жарияланымы № 478 (R). Женева: ВОИС, 1998. 238–239 б.

№ 240993 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Ясная полянадан» басқа барлық әріптер, сөздер	№ 233820 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Ясная полянадан» басқа барлық әріптер, сөздер	№ 206566 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «Ясная полянадан» басқа барлық сөздер
---	---	--

3-сурет.

Құқық иелері «ТУЛЬСКИЙ ПРЯНИК» ТШЖА-ға айрықша құқықтың иегерлері болып табылатын тауар белгілері ретінде тіркелген аралас белгіленімдер

№ 301571 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Ессентуки»	№ 375839 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Ессентуки»	№ 407462 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Premium springs» – тен басқа барлық сөздер
№ 617096 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Ессентуки» сөзі, «1811» саны	№ 617097 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Ессентуки» сөзі, «1811» саны	№ 619161 куәлік бойынша тауар белгісі Тауар белгісінің қорғалмайтын элементтері: «Ессентуки» сөзі, «1811» саны

4-сурет.

Зарегистрированные в качестве товарных знаков комбинированные обозначения, правообладатели которых являются обладателями исключительного права на НМПТ минеральная вода «ЕССЕНТУКИ»

№ 710268 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: барлық сандар мен сөздер	№ 325694 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: барлық сандар, «Старый источник» сөзінен басқа барлық сөздер
№ 914222 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмаған элементтер: «НАГУТСКАЯ-26» элементі және «КАВКАЗСКИЕ МИНЕРАЛЬНЫЕ ВОДЫ» сөздері	№ 873738 куәлік бойынша тауар белгісі Қорғалмайтын элементтер: барлық сөздер, сандар, әріптер, таңбалар, сәйкестік белгілері және тұтынушылық ақпарат, штрих-кодтың суреті

Рисунок 5.

Товарные знаки, зарегистрированные на имя разных правообладателей НМПТ «НАГУТСКАЯ»

қаптаманы жалпы қабылдаудағы дизайн эстетикасы) тұтынушылардың брендке деген сенімін арттырады.

Өзінің ГК немесе ТШЖА ретінде белгіленімін тіркеу туралы айта отырып, өңірлік тауарды өндіруші ГК және ТШЖА-ға қатысты сол географиялық объектінің шекарасында ерекше қасиеттері (ТШЖА үшін) немесе сипаттамалары (ГК үшін) бар тауарды өндіретін бір құқықтық қорғау объектіге дербес құқықтарға ие құқық иеленушілердің көптігіне жол берілетінін білуге тиіс.

Сонымен, РФ АК 1518-бабына сәйкес, ГК немесе ТШЖА бір немесе бірнеше азаматтармен, бір немесе бірнеше заңды тұлғалармен, сондай-ақ құрылуы мен қызметі тауар шығарылған елдің заңнамасына қайшы келмейтін тұлғалардың қауымдастығымен (одағымен) немесе басқа бірлестігімен тіркелуі мүмкін.

РФ АК-да белгіленген тәртіппен ГК немесе ТШЖА-ға айрықша құқық сол географиялық объектінің

шекарасында ГК және ТШЖА мемлекеттік тізілімінде көрсетілген сипаттамалары немесе ерекше қасиеттері бар тауар өндіретін кез келген адамға берілуі мүмкін.

РФ АК-ның осы ережесін ескере отырып, көбінесе ГК және ТШЖА құқық иелерінде тұтынушылар бір өндірушінің тауарларын өз тауарларын тіркелген ГК немесе ТШЖА деп белгілейтін басқа өндірушілердің тауарларынан қалай ажыратуы керек деген сұрақ туындайды.

Осы ережені іске асыру және жоғарыдағы сұраққа жауап ретінде келесі мысалды келтіруге болады. ГК және ТШЖА мемлекеттік тізілімінде «минералды су» тауары үшін «НАГУТСКАЯ» ТШЖА тіркелген (рег. № 61). Төменде РФ АК-ның 1483-бабының 7-тармағының талаптарын ескере отырып, осы ТШЖА-ның әртүрлі құқық иелерінің атына тіркелген сауда белгілері берілген (5-суретті қараңыз).

№ 712023 куәлік бойынша тауар белгісі Құқық иеленуші: «Группа компаний «Российское Молоко» АҚ, 454091 Челябині қ-сы, Тимирязев к-сі., 5 ХТҚЖ кл: 29, 30, 31, 32, 35, 39, 43	«Группа Компаний «Российское Молоко» АҚ пайдаланатын белгі, 454091, Челябині қ., Тимирязев к-сі^{1, 2} ¹ URL: https://sbermarket.ru/products/20269216-syr-myagkiy-pervyy-vkus-adyge-kopchenyy-45-235-g (жүгінген күні: 27.06.2024). ² URL: https://lenta.com/product/syr-prochie-tovary-adyge-kopchjnyj-mdzh-45-bez-zmzh-rossiya-235g-657321/ (жүгінген күні: 27.06.2024).
---	--

6-сурет.

Тауар белгісі ретінде тіркелген және іс жүзінде пайдаланылатын белгі (№2018702596 өтінім)

Аталған мысалдар құқық иелерінің өз тауарларын бәсекелестердің тауарларынан бөліп көрсету мүмкіндігін айқын көрсетеді, бұл ретте тұтынушылар өз тауарларын бір тіркелген ГК немесе ТШЖА-мен белгілейтін әртүрлі өндірушілердің тауарларын ажырату мүмкіндігі пайда болады.

Сонымен қатар, мұндай тауар белгілері мыналарға байланысты өндірушілерге нарықта бір-бірімен бәсекелесуге мүмкіндік береді:

- тауар белгілерінің МБ мен ТШЖА-ға қарағанда өзгергіштігі бар;
- заңнама тауар белгілерінің шексіз санын тіркеуге мүмкіндік береді, бұл өндірушіге өз өнімдерінің ребрендингін жүзеге асыруға мүмкіндік береді

Сондай-ақ, тұтынушының ГК немесе ТШЖА және тауар белгілерін бір уақытта пайдалану кезінде оларды қабылдауға әсер ету дәрежесі туралы мәселе қызықты. Бұл жағдайда тұтынушы тұрғысынан зияткерлік құқықтардың қай объектісі басымдыққа ие?

Бұл мәселені тұтынушының мақсатына қарай қарастыру қажет.

Егер тұтынушының мақсаты белгілі бір жерден шыққан немесе оның сипаттамаларына (ерекше қасиеттеріне) оны өндіру орнының ерекшеліктері әсер еткен тауарды сатып алу болып табылса, онда ГК және ТШЖА тауарды таңдау кезінде тұтынушы үшін басым белгіленімдер болып табылады.

Бұл жағдайда тұтынушыға арналған тауар белгісі қосалқы функцияны орындайды, ол тұтынушының нақты соның өнімдерін сәреде байқауы үшін тікелей өндірушінің өзіне маңызды.

Өкінішке орай, өндірушілер өз өнімдерін сәтті ілгерілету үшін белгілі аймақтық брендтің беделін оған тиісті құқықсыз пайдалануға тырысатын жағдайлар кездеседі (мысалы, 6-суретті қараңыз).

Ресей Федерациясының тауар белгілері мен қызмет көрсету белгілерінің мемлекеттік тізілімінде № 712023 куәлігі бойынша (№2018702596 өтінім) тауар белгісі

7-сурет.

Бастапқыда тауар белгісі ретінде
тіркеуге берілген белгіленім
(№2018702596 өтінімі)

тіркелген, оның құқық иесі – «Группа Компаний «Российское Молоко» АҚ, 454091, Челябинск қ., Тимирязев к-сі, 5. № 712023 куәлік бойынша тауар белгісі, атап айтқанда, ХТҚЖ-ның 29-сыныпты тауарларына қатысты тіркелген. Бұл ретте «ірімшіктер» тауары ХТҚЖ-ның 29-сыныпты тауарлар тізбесінде жоқ.

№ 2018702596 өтінім материалдарынан көрінгендей, бастапқыда тауар белгісі ретінде құқықтық қорғау құрамында «Адыгэ» және «ЖҰМСАҚ КАВКАЗ ІРІМШІГІ» сөздік элементтері бар аралас белгіленімге қатысты, оның ішінде ХТҚЖ-ның 29-сыныбындағы «ірімшіктер» тауарына қатысты сұралды (7-суретті қараңыз).

Мәлімделген белгіленімнің заңнама талаптарына сәйкестігін тексеру нәтижелері бойынша сараптама жүргізу аясында өтініш берушіге хабарлама жіберілді, онда мыналар белгіленді:

- мәлімделген белгі «АДЫГЕЯ ІРІМШІГІ» ТШЖА-мен араласу деңгейіне дейін ұқсас (тірк. № 74), осыған байланысты мәлімделген белгіленімді РФ АҚ 1483-бабының 7-тармағының ережесі негізінде ХТҚЖ-ның 29-сыныбындағы мәлімделген тауарлардың бір бөлігіне қатысты тауар белгісі ретінде тіркеу мүмкін емес;
- «ЖҰМСАҚ КАВКАЗ ІРІМШІГІ» сөздік элементтері мәлімделген тауарлардың бір бөлігін (ірімшіктерді) өндіру түрін, қасиетін, орнын көрсетеді ХТҚЖ-ның 29-сыныбы, сондықтан олардың айырымдық қабілеті жоқ және РФ АҚ 1483-бабының 1-тармағы негізінде қорғалмаған элементтер болып табылады, ал ХТҚЖ-ның 5, 29, 31, 32, 35, 39, 43-сыныптарындағы қалған тауарлар мен қызметтерге қатысты мәлімделген белгіленім тұтынушыны РФ АҚ 1483-бабының 3-тармағының ережелері негізінде тауарлардың түріне қатысты жаңылыстыруы мүмкін.

Мәлімделген белгіленімнің заңнама талаптарына сәйкестігін тексеру нәтижелері туралы хабарламаға

жауап ретінде өтініш беруші «ЖҰМСАҚ КАВКАЗ ІРІМШІГІ» сөздік элементтерін қоспағанда, нақтыланған белгіленімді ұсынды (6-суретті қараңыз).

Мәлімделген белгіленімге сараптама жүргізу нәтижелері бойынша Роспатент мәлімделген белгіленімді өзгертілген түрде тауар белгісі ретінде мемлекеттік тіркеу туралы шешім қабылдады, бұл ретте «ірімшіктер» тауарын ХТҚЖ-ның 29-сыныпты тауарлар тізбесінен алып тастады, себебі мәлімделген белгіленімді және қарама-қарсы қойылға даралау құралын салыстырмалы талдау олардың құрамында «АДЫГЕЯ ІРІМШІГІ» және «Адыгэ» ұқсас сөздік элементтерінің бар болуына байланысты ұқсас екенін көрсетті, бұл ретте өтініш берушіде «АДЫГЕЯ ІРІМШІГІ» ТШЖА (тірк. № 74) қолдану құқығы жоқ.

Сараптама «Адыге» сөздік элементінің «АДЫГЕЯ ІРІМШІГІ» ТШЖА-мен (тірк. № 74) ұқсастығын анықтағанына қарамастан тауар белгісінің құқық иесі № 712023 куәлігі бойынша азаматтық айналымда сатуға «ірімшік» тауарын ұсынады, оның қаптамасында № 712023 тауар белгісінің «Адыге» сөздік элементі орналастырылған (6-суретті қараңыз).

«Ірімшік» тауарының қаптамасына № 712023 тауар белгісінің «Адыге» сөздік элементін орналастыру бойынша мұндай әрекеттер «АДЫГЕЯ ІРІМШІГІ» ТШЖА беделін (тірк. № 74) бұған тиісті құқығы жоқ тұлғаның пайдалану әрекеті болып табылады, сондай-ақ тұтынушыны тауардың шығарылған жеріне қатысты жаңылыстыруы мүмкін.

Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, егер олар қолданатын белгі ГК немесе ТШЖА белгілеріне сәйкес келсе, оны Роспатентте белгіленген тәртіппен тіркеуді аймақтық тауарларды өндірушілерге ұсыну қажет деп санаймыз⁵. Бұл ретте неғұрлым кең құқықтық қорғау және өз құқықтарын ықтимал қорғау үшін өз белгіленімінің графикалық бөлігін тауар белгісі (тауар белгілері) ретінде тіркеу қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Сальникова, А. В. Аймақтық брендтерді тіркеу модельдері: артықшылықтары мен кемшіліктері / А. В. Сальникова // Зияткерлік меншік. Өнеркәсіптік меншік. – 2023. – № 6. – 67–76 б.
2. Кратюк, А. В. Географиялық элементтері бар тауар белгілері: тіркеу ерекшеліктері / А. В. Кратюк. // Патент сенімгері: ғылыми-практикалық журнал. – 2023. – № 1. – 5–14 б.
3. Рузакова, О. А. Ресей Федерациясының заңнама-сындағы тауар таңбаларын қорғау мен тауарларды өндіру орындарының көрсеткіштерінің арақатынасы / О. А. Рузакова, Е. В. Григорович // Патенттер мен лицензиялар. Зияткерлік құқықтар. – 2022. – № 7. – 18–22 б.

⁵ Осы объектілерді тіркеу туралы толық ақпаратпен Роспатенттің ресми сайтында тиісті бөлімде танысуға болады: URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/sources/regional-brands> (жүргінген күні: 21.06.2024).

4. Сычев, А. Е. Тауарлар шығарылған жерлердің атауларына өтінімдер сараптамасы мен географиялық көрсеткіштер / А. Е. Сычев // Патенттер мен лицензиялар. Зияткерлік құқықтар. – 2020. – № 11. – 2–9 б.
5. Самохвалова, И. Н. Тауар шығарылған жердің атауын құқықтық қорғаудағы негізгі өзгерістер / И. Н. Самохвалова, А. Е. Сычев // Патенттер мен лицензиялар. Зияткерлік құқықтар. – 2021. – № 6. – 6–12 б.
3. Ruzakova, O. A. and Grigorovich E. V. (2022), «Correlation of protection of trademarks and indications of places of manufacture of goods in the legislation of the Russian Federation», *Patenty i licenzii. Intellektualnye prava*, no. 7, pp. 18–22.
4. Sychev, A. E. (2020), «Examination of applications for appellations of origin and geographical indications», *Patenty i licenzii. Intellektualnye prava*, no. 11, pp. 2–9.
5. Samokhvalova, I. N. and Sychev, A. E. (2021), «Key changes in the legal protection of the appellation of origin», *Patenty i licenzii. Intellektualnye prava*, no. 6, pp. 6–12.

Авторлар туралы ақпарат

Сычев Алексей Евгеньевич, заң ғылымдарының кандидаты, ТШЖА өтінімдерін сараптау бөлімінің және «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ ММ бастығы (Мәскеу, Бережковская жағ., 30-үй, к. 1); otd3005@rupto.ru

Рогожина Мария Михайловна, ТШЖА өтінімдерін сараптау бөлімінің және «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ ММ бөлімінің 2-санатты зияткерлік меншік бойынша мемлекеттік сарапшысы (Мәскеу, Бережковская жағал., 30-үй, к. 1); mariia.rogozhina@rupto.ru

References

1. Salnikova, A. V. (2023), «Models of registration of regional brands: advantages and disadvantages», *Intellectual property. Industrial property*, no. 6, pp. 67–76.
2. Kratyuk, A. V. (2023), «Trademarks with a geographical element: registration features», *Patentnyj poverennyj*, no. 1, pp. 5–14.

Information about the author

Aleksey E. Sychev, Cand. Sci. (Law), Head of the Department of Examination of Applications for Appellations of Origin and Geographical Indications, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); otd3005@rupto.ru
Mariia M. Rogozhina, State Expert on Intellectual Property of the 2nd category, Department of Examination of Applications for Appellations of Origin and Geographical Indications, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); mariia.rogozhina@rupto.ru

Contribution of the authors

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 19.07.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 08.08.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 12.08.2024 ж. қабылданды

Өнертапқышқа көмек ретінде

Роспатент

Федеральная служба
по интеллектуальной
собственности

ТАУАР БЕЛГІСІН ҚАЛАЙ ТІРКЕУГЕ БОЛАДЫ

ҚҰЖАТТАРДЫ ДАЙЫНДАҢЫЗ

Роспатент

- 1 ӨТІНІШ БЕРУШІНІ, ОНЫҢ ТҮРҒЫЛЫҚТЫ
ЖЕРІН КӨРСЕТЕ ОТЫРЫП ТАУАР
БЕЛГІСІН ТІРКЕУГЕ ӨТІНІШ
- 2 МӘЛІМДЕЛГЕН
БЕЛГІ
- 3 БЕЛГІЛЕРДІ ТІРКЕУ ҮШІН
ХТҚЖ КЛАСТАРЫ БОЙЫНША
ТОПТАСТЫРЫЛҒАН ТАУАРЛАР/
ҚЫЗМЕТТЕР ТІЗБЕСІ
- 4 МӘЛІМДЕЛГЕН БЕЛГІНІҢ
СИПАТТАМАСЫ

БАЖДАРДЫ ТӨЛЕҢІЗ

Роспатент

3 500 руб.

Берілген құжаттарды тексергеннен кейін өтінімді тіркеу

+ 1 000 руб.

тіркеу сұратылатын ХТҚЖ кластарының
әрқайсысы үшін **5-тен жоғары**

30% жеңілдік

электронды
іс жүргізуге

11 500 руб.

Мәлімделген белгіні сараптау

+ 2 500 руб.

тіркеу сұратылатын ХТҚЖ кластарының
әрқайсысы үшін **1-ден жоғары**

ҚҰЖАТТАРДЫ РОСПАТЕНТКЕ ТАПСЫРЫҢЫЗ

Роспатент

САРАПТАМА

Роспатент

Формалды сараптама

- Максималды мерзімі 1 ай
- Баждың төленгенін тексеру
- Құжаттардың болуын және оларға қойылатын талаптардың сақталуын тексеру

Мәні бойынша сараптама

- Максималды мерзімі 12 ай
- Тауар белгісі ретінде тіркеуге мәлімделген белгінің Ресей Федерациясы заңнамасының талаптарына сәйкестігін тексеру

БАЖДАРДЫ ТӨЛЕҢІЗ

Роспатент

16 000 руб.

Тауар белгісін тіркеу және
электрондық куәлік беру

+ 1 000 руб.

тіркеу сұратылатын ХТҚЖ кластарының
әрқайсысы үшін **5-тен жоғары**

30% жеңілдік

электронды
іс жүргізуге

2 000 руб.

Тіркеу туралы қағаз куәлікті
беру (қалауы бойынша)

Роспатент

Федеральная служба
по интеллектуальной
собственности

ФРАНЧАЙЗИНГ ШАРТЫН ҚАЛАЙ ТІРКЕУГЕ БОЛАДЫ

ҚҰЖАТТАРДЫ ДАЙЫНДАҢЫЗ

- 1 ОРЫС ТІЛІНДЕГІ ӨТІНІШ
- 2 ЕГЕР ӨТІНІШ БЕРУШІНІҢ ӨКІЛІ
ПАТЕНТ СЕНІМГЕРІ БОЛЫП
ТАБЫЛМАСА, СЕНІМХАТ
- 3 ШЕТ ТІЛІНДЕ ҰСЫНЫЛҒАН
ҚҰЖАТТАРДЫҢ РАСТАЛҒАН
АУДАРМАСЫ

БАЖДАРДЫ ТӨЛЕҢІЗ

3 300 руб.

Берілген құжаттарды тексергеннен
кейін өтінімді тіркеу

+ 11 500 руб.

әрбір тауар белгісі үшін

+ 3 300 руб.

Шарттың мәнін кеңейтетін
әрбір патент, куәлік үшін

ПОДАЙТЕ ДОКУМЕНТЫ В РОСПАТЕНТ

Электрондық түрде

МҚБП арқылы

Жеке

Мәскеу, Бережковская жағал.,30-үй, 1-корп.

Поштамен

Роспатент, Бережковская жағал.,30-үй, 1-корп.
Мәскеу, Г-59, ГСП-3,125993, Ресей Федерациясы

Ресейдің Роспатент және ФМҚ өкілеттіктері

РОСПАТЕНТ

Тауар белгісін тіркеу

ФМҚ

Тауар белгісін заңсыз пайдалану кезінде жосықсыз бәсекелестік туралы істерді қарау*

* Бәсекелестікті қорғау туралы заңның 2.1-тарауы

Тауарлық белгісі

Оның басты міндеті – тұтынушыға бір өндірушінің өнімдерін екіншісінің ұқсас өнімдерінен ажыратуға көмектесу

Тауар белгісін пайдалануға айрықша құқықтар оның иесіне тиесілі және заңмен қорғалады.

Иесінің рұқсатынсыз ешкімнің сауда белгісін пайдалануға құқығы жоқ

Сауда белгісі ретінде тіркеуге болады

- СӨЗДЕР
- ГОЛОГРАММАЛАР
- 3D-МОДЕЛЬДЕР
- ДЫБЫСТАР
- ИІСТЕР
- ТАУАРДА ОРНАЛАСУЫ
- СТАТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ GIF-КЕСКІНДЕР
- ТАКТИКАЛЫҚ-СЕНСОРЛЫҚ БЕЛГІЛЕНІМДЕР

Тіркелмеген сауда белгісінсіз нарыққа шығу қандай тәуекелдерге әкеледі?

- «Өркендетуден»* кейін тұлға қолданатын белгіленім құқығын нарықтың басқа ойыншысы сатып ала алады, ол оны одан әрі пайдалануға тыйым салады
- Таңдалған белгіленім тіркелген тауар белгісіне **ұқсас** болуы мүмкін және оны пайдалану құқық иесінің **шағымдануына** әкеледі
- Қойылған талаптардан қорғау не болмаса сот пен монополияға қарсы органда құқықтарды қалпына келтіру уақытша және қаржылық шығындарды талап етеді

* Айырым қабілеттілігін алу

Жауапкершілік

1. Тауар белгісін тауарларда, затбелгілерде, маңдайша жазуларда және жарнамада заңсыз пайдаланғаны үшін – **200 мың рубльге дейінгі айыппұл.***

Тауарды өндіргені және сатқаны үшін – оны тәркілей отырып, тауардың екі еселенген-бес еселенген құны мөлшеріндегі айыппұл*

2. Тауарды айналымға енгізгені үшін – осындай тауарды (жұмысты, қызметті) өткізуден түскен түсім сомасының 1% — дан 15% — на дейінгі айналым айыппұлы**

3. Айрықша құқықты бұзғаны үшін залалды немесе өтемақыны сот тәртібімен өндіріп алуға болады***

Олардың мөлшері:

- 10 мыңнан 5 миллион рубльге дейін болуы мүмкін
- Тауар белгісін пайдалану құқығының екі еселенген құны
- Тауар белгісі заңсыз орналастырылған тауарлардың екі еселенген құны

* РФ ӘҚБтК-нің 14.10-бабы

** РФ ӘҚБтК 14.33-бабының 2-бөлігі

*** РФ АҚ 1515-бабы

Қандай жағдайда МФҚ-ға жүгінуге болады?*

- Егер тауар белгісіне айрықша құқықты алуға және пайдалануға байланысты жосықсыз бәсекелестіктің белгілері болса
- Егер бәсекелес сіздің тауар белгіңізге барабар немесе ұқсас тауарларды айналымға енгізсео

* Бәсекелестікті қорғау туралы Заңның 14.4, 14.6-баптары

2. АЙМАҚТЫҚ ЭКОНОМИКА

Ғылыми мақала

Original article

УДК 332.14:338.2

Ресей Федерациясының субъектілерінде зияткерлік меншікті басқарудың жаңа тәсілдері

Марина Германовна Иванова

Федеральный институт промышленной собственности
egor8199@mail.ru

Аңдатпа: бұл мақалада Ресей Федерациясының субъектілеріндегі зияткерлік меншікті басқару туралы қалыптасқан көзқарастар қарастырылған. Аймақтық деңгейде зияткерлік меншікті (ЗМ) басқару жүйесін дамытуға қолданылатын тәсілдердің әдіснамалық қалыптаспауы анықталды, аймақтың ғылыми-технологиялық дамуын қалыптастыру үдерісінде ЗМ маңыздылығының жеткіліксіз есебі атап өтілді. Осыған байланысты бұл зерттеудің мақсаты олардың экономикаларының ерекшеліктерін ескере отырып, өңірлерде АЖ басқарудың тиімді жүйесін қалыптастырудың жаңа тәсілдерін іздеу болды. Бұл жұмыста жүйелік тәсіл мен декомпозициялық тәсіл¹, сондай-ақ метатеориялық деңгей әдістері қолданылды. Ресей Федерациясының субъектісі деңгейінде АЖ басқарудың тиімді жүйесі болуы керек негізгі элементтер құрылды.

Негізгі сөздер: басқару, зияткерлік меншік, өңірлік экономика, салааралық теңгерім, ынтымақты экономика.

Дәйексөз алу үшін: Иванова, М. Г. Ресей Федерациясының субъектілеріндегі зияткерлік меншікті басқарудың жаңа тәсілдері / М. Г. Иванова // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 292–298 б.

New approaches to intellectual property management in the subjects of the Russian Federation

Marina G. Ivanova

Federal Institute of Industrial Property
egor8199@mail.ru

Abstract: article examines the prevailing views on the management of intellectual property in the constituent entities of the Russian Federation. The methodological immaturity of approaches applied to the development of the intellectual property (IP) management system at the regional level is revealed, insufficient consideration of the importance of IP in the process of forming the scientific and technological development of the region is noted. In this regard, the purpose of this study was to search for new approaches to the formation of an effective IP management system in the regions, taking into account the specifics of their economies. In this work, the system approach and the decomposition approach, as well as metatheoretical level methods, are used. The key elements that an effective IP management system at the level of a constituent entity of the Russian Federation should contain have been formed.

Key words: intellectual property, management, regional economics, inter-sectoral balance, solidarity economy.

For citation: Ivanova, M. G. New approaches to intellectual property management in the subjects of the Russian Federation / M. G. Ivanova // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No 3 (9). P. 292–298.

¹ Декомпозициялық тәсіл – стратегияны әзірлеу мен іске асыруға стратегиялық талдау мен жүйелік тәсілдің құралдарының бірі. Декомпозицияның негізгі нәтижелерінің бірі – қызметкерлердің біліктілігін арттыру шаралары үшін негіз болып табылатын «әлсіз буындарды» анықтау. // Үлкен орыс энциклопедиясы: сайт. URL: <https://bigenc.ru/c/dekompozitsionnyi-podkhod-v-marketinge-5ca960> (жүргінген күні: 25.07.2024).

Кіріспе

Ауқымды жарияланғанына қарамастан, әртүрлі аймақтарда зияткерлік меншікті басқару жүйесін дамытуға қолданылатын әдіснамалық тәсілдер және олардың ғылыми-технологиялық дамуын қалыптастыру үдерісінде АЖ маңыздылығы іс жүзінде қарастырылмайды. Көптеген авторлар, мысалы В. И. Бывшев, И. В. Писарева, Д. В. Губенко [1], А. В. Александрова [2], аймақтардағы зияткерлік меншікті басқару жүйесінің дамуын бағалау көрсеткіштерін әзірлеушілер өңірлердің проблемаларының ерекшелігіне, сондай-ақ осы саладағы аймақаралық ынтымақтастықтың әлеуметтік маңыздылығына тиісті назар аудармайды.

Зияткерлік меншікті басқару әрекеттерінің тарихы, дәлірек айтсақ, аймақтардағы зияткерлік құқықтарды басқару жүйесін қалыптастыру әрекеттері он жылдан астам уақытқа созылады. Тек Татарстан Республикасында зияткерлік меншікті аймақ деңгейінде басқару мәселесін шешуге әдіснамалық тұрғыдан дұрыс тәсіл жасалды. Тек 2018 жылы Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі Ресей Федерациясының аймақтарындағы зияткерлік қызмет нәтижелеріне және дараландыру құралдарына құқықтарды басқару жөніндегі ұсынымдарда (бұдан әрі – Ұсынымдар) «Ресей Федерациясының субъектісіне тиесілі ЗҚН құқықтарын басқару» 5-тармағында ЗМ-ны аймақ деңгейінде басқарудың әдіснамалық тәсілдерін әзірледі². Алайда, тәжірибе көрсеткендей, бұл аймақтарда тиімді жұмысты ұйымдастыру үшін жеткіліксіз болды. Қазіргі уақытта зияткерлік меншіктің белсенді нарығы жоқ.

Ғылыми жарияланымдардың ішінде зияткерлік меншік жүйесін аймақтық басқару мәселелеріне арналған мақалалар көп емес. Негізінен бұл тақырып Роспатент пен Федералды өнеркәсіптік меншік институтының (ФӨМИ) мамандарының жұмыстарына тән. Роспатент басшысы Ю. С. Зубов пен ФӨМИ директоры О.П. Неретиннің мақалалары жоғарыда аталған ұсынымдарды іске асыру мәселелеріне және осы саладағы аймақтардың жетістіктеріне арналған. Мақалада [3] Роспатент, Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі және өңір басшылары арасындағы аймақтарда зияткерлік меншікті басқару жүйесін құруға жәрдемдесу жөніндегі үшжақты келісімдерді іске асырудың тиімділігі бағаланады. [3] және [4] баптарда аймақтың инновациялық және патенттік белсенділігін бағалау құралы ретінде рейтингтің артықшылықтары мен кемшіліктері бағаланады, бұл әзірленген ұлттық рейтинг аймақтардағы зияткерлік меншік нарығының дамуы туралы түсінік бермейді.

Бұл зерттеуде олардың экономикаларының даму ерекшеліктерін ескере отырып, аймақтарда зияткерлік меншікті басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру тәсілдері айқындалатын болады, сондай-ақ аймақтарда

Бұл зерттеуде олардың экономикаларының даму ерекшеліктерін ескере отырып, аймақтарда зияткерлік меншікті басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру тәсілдері айқындалатын болады.

осы саланың дамуын бағалаудың әртүрлі нұсқалары келтіріледі.

Жұмыста қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілер, заңнамалық актілердің жобалары және Ресей Федерациясының Федералды жиналысы Федерациясы Кеңесінің төрағасы жанындағы зияткерлік меншік жөніндегі кеңестің ең өзекті шешімдері қолданылды.

Зерттеудің әдіснамалық тәсілдері

Мақалада жүйелік тәсіл және декомпозициялық тәсіл, сондай-ақ метатеориялық деңгей әдістері қолданылады. Тұтастай алғанда өңірлердің экономикасын, оның ішінде зияткерлік меншікті басқарудың тиімді жүйесін қалыптастырудың түбегейлі жаңа тәсілдерін сипаттау үшін жұмыста В. А. Лепехиннің [5] және И. К. Мухинаның [6] еңбектерінде және салааралық теңгерімде В. В. Леонтьевтің [7] еңбектерінде жеткілікті түрде егжей-тегжейлі ұсынылған ынтымақты экономика әдіснамасын қолдану ұсынылады.

Өңірлерде зияткерлік меншікті басқару жүйелерін құрумен байланысты жағдайдың дамуы келесідей дамыды. 2019 жылы үш аймақ (Татарстан Республикасы, Ульяновск және Пенза облыстары) Ұсынымдарға сәйкес жұмысын бастады, Роспатентпен кеңесіп, жұмысты біртіндеп жолға қойды. Қалған аймақтарда жұмыс баяу және қиын болды. Бұл, ең алдымен, зияткерлік меншікті басқару саласында тиісті біліктілігі бар мамандардың болмауына негізделді.

Ресей Федерациясының Федералдық Жиналысы Федерация Кеңесінің төрағасы В. И. Матвиенконың³ нәтижелерге қол жеткізудің нақты мерзімдерін көрсете отырып, осы жұмысты жандандыру жөніндегі зияткерлік меншік мәселелері жөніндегі Кеңестің шешімі жұмысты жеделдетуге серпін берген кезде мәселе түбегейлі өзгерді. Нәтижесінде, 2024 жылы Ресей Федерациясының Федералдық Жиналысы Федерация Кеңесінің төрағасы В. И. Матвиенконың жанындағы зияткерлік меншік мәселелері жөніндегі кеңестің

² Ресей Федерациясының аймақтарындағы зияткерлік қызмет нәтижелеріне және даралау құралдарына құқықтарды басқару жөніндегі ұсынымдар // Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі: сайт. URL: <http://economy.gov.ru> (жүгінген күні: 20.05.2024).

³ 23 сәуір 2023 ж. – «Зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды қорғаудың өзекті мәселелері» тақырыбында ФК төрағасы жанындағы зияткерлік меншік мәселелері жөніндегі кеңестің отырысы // Зияткерлік құқық хабаршысы: сайт. URL: <https://vestnikip.ru/news/3752/> (жүгінген күні: 20.05.2024).

Ресей Федерациясының⁴ субъектілерінде зияткерлік меншікті басқару жөніндегі жұмысты ұйымдастыру туралы шешімі жасалды, онда Ұсынымдарды іске асыру қорытындылары шығарылды және аймақтардағы зияткерлік меншік саласын дамыту бағыттары анықталды.

Зияткерлік меншікті басқаруды жетілдіру бойынша барлық ұсыныстар осы процесті тек тігінен реттеуге тырысты.

Алайда, зияткерлік меншікті басқаруды жетілдіру бойынша барлық ұсыныстар бұл үдерісті тек тігінен реттеуге тырысты. Бұл ретте, мақсат тұжырымдаудың құндылығы, яғни зияткерлік меншікті басқарумен айналысатын аймақтың мақсатын, осы жұмыстағы аймақтың экономикалық және әлеуметтік нәтижесінің ұғымы жоғалды. Бірақ зияткерлік меншік жүйесін аймақ басшылары күш-жігердің маңыздылығын түсінбей, тек тігінен басқаруға болмайды.

Сондай-ақ, зияткерлік меншік жүйесін аймақтың дамыту жөніндегі ресми құжаттарда да, ғылыми мақалаларда да зияткерлік меншік нарығын қалыптастыру жөніндегі өңіраралық ынтымақтастықтың әлеуметтік маңыздылығына назар аударылмайтынын атап өткен жөн.

Ресейге қарсы қатаң санкциялар енгізу аймақтар экономикасының құрылымын өзгертуге және логистикалық ағындарды қайта бағыттауға айтарлықтай үлес қосты. Негізгі индикаторлардың бірі импортты алмастыру үдерісін ұйымдастыру болды. Импортты алмастыру үдерістерімен байланысты Ресей Федерациясы субъектілерінің экономикасындағы құрылымдық өзгерістер зияткерлік меншіктің рөлін арттыруға және технологиялар трансферімен байланысты инфрақұрылымды дамытуға ықпал етті. Сонымен бірге зияткерлік меншік сияқты қосымша табыс алу құралын пайдаланудың тиімділігі туралы мәселе туындады. Бұл аймақтар деңгейінде зияткерлік меншікті басқарудың оңтайлы жүйелерін құру және зияткерлік меншік нарығын қалыптастыру қажеттілігіне сөзсіз әкелді [8, 9].

Зияткерлік меншік құқықтарын коммерцияландыру тәсілдерінің көп түрлілігіне назар аудару керек [10, 11]. Мәлім болғандай, зияткерлік меншік объектілеріне

құқықтарды коммерцияландыру зияткерлік қызметтің қорғалатын нәтижесін (ЗҚН) өз ұйымында пайдалану арқылы не осындай нәтижеге құқықтарды басқа компанияларға (лицензиялық шарт бойынша) пайдалану құқығын беру арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Лицензия айрықша болмауы мүмкін, бұл жағдайда құқық иесі ЗҚН құқығына одан әрі билік ету құқығын өзіне қалдырады немесе айрықша құқыққа билік ету мұндай ЗҚН-ға құқықтарды басқа тұлғаға толық көлемде (айрықша құқықты иеліктен шығару туралы шарт бойынша) иеліктен шығару жолымен жүзеге асырылуы мүмкін. Сондай-ақ, серіктес компаниялар тәжірибе, ресурстар алмасуды ынталандыру және осылайша бір-бірінің инновациялық дамуын қамтамасыз ету арқылы оларды өз өндірісіне енгізу үшін жетіспейтін технологияларға лицензиялармен алмасатын кросс-лицензиялық ынтымақтастық моделі бар. Құқықтарды коммерцияландыру бойынша көшбасшылар әдетте Мәскеу, Санкт-Петербург, Мәскеу облысы болып табылады. Сонымен қатар, аймақтардың патенттік белсенділігіндегі көшбасшылық әрқашан құқық иелерінің коммерциялық белсенділігімен үйлесе бермейді.

Аймақ экономикасын басқарудың күшті және әлсіз жақтарын, қызмет түрлерінің жеке мамандануын анықтау қажет.

Кейбір аймақ басшылары зияткерлік меншікті, инновациялық және патенттік белсенділікті басқару деңгейін барабар бағаламай, аймақты инновациялық дамытудың тұрақты стратегиясын қалыптастыру мүмкін емес екенін түсінбейді. Аймақтың экономикасын басқарудың күшті және әлсіз жақтарын, өзіне тән қызмет түрлерінің жеке мамандануын анықтау қажет, ал бұл оның ерекшелігін ескере отырып, аймақтың ғылыми-технологиялық және әлеуметтік даму стратегиясын әзірлеумен айналысатын кадрлардың құзыреттілік деңгейіне тікелей байланысты.

Осыған байланысты Ресей Федерациясы Федералды Жиналысының Федерация кеңесі Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігіне зияткерлік меншікті басқару саласындағы Ресей Федерациясы субъектілерінің ғылыми-технологиялық даму (ФТД) басшыларының құқықтық сауаттылық деңгейін арттыру бойынша жұмысты ұйымдастыруды ұсынды⁵.

⁴ Ресей Федерациясының Федералдық Жиналысы Федерация Кеңесінің төрағасы В. И. Матвиенконың жанындағы зияткерлік меншік мәселелері жөніндегі кеңестің Ресей федерациясының субъектілерінде зияткерлік меншікті басқару жөніндегі жұмысты ұйымдастыру туралы шешімі // Ресей Федерациясының Федералдық Жиналысы жанындағы Ресей Федерациясының заң шығарушылар кеңесі: сайт. URL: http://szrf.km.duma.gov.ru/upload/site53/document_news/000/038/427/Reshenie_Soveta_po_voprosam_inteNektualnoy_sobstvennosti_pri_Predsedatele_Soveta_Federatsii_ot_19.02.2024.pdf (жүргінген күні: 20.05.2024).

⁵ Ресей Федерациясы Федералды Жиналысының Федерация Кеңесінің Төрағасы жанындағы зияткерлік меншік мәселелері жөніндегі Кеңестің 2024 жылғы 19 ақпандағы шешімі // Ресей Федерациясы Федералды Жиналысының Федерацияс кеңесі: сайт. URL: <http://council.gov.ru/media/files/pCMSOMljwEJLNmHkq15mAWeCJmXmA1A.pdf> (жүргінген күні: 21.05.2023).

Әрине, Ресей Федерациясы субъектілерінің ФТД басшыларына зияткерлік меншікті басқаруға жауапкершілікті жүктеу дұрыс шешім болды. Даралау құралдары жүйесінің дамуына байланысты мәселелер қапы жіберілуі мүмкін деп айтуға негіз бар. Бұл ретте патенттік белсенділікті арттырумен салыстырғанда бұл мәселе басым мәнге ие өңірлер бар. Ірі ғылыми-зерттеу институттары немесе ірі кәсіпорындар жоқ өңірлерде олардың болмауы өңірдің шаруашылық жүргізуші субъектілерінің ұлттық мәдениет саласында құрылатын зияткерлік құқықтарды пайдалануының экономикалық әлеуетін төмендетпейді.

Бұл ретте кадрлардың біліктілігін арттыру тұтастай алғанда елдегі экономиканы дамытудың салааралық теңгерімін⁶ ескере отырып, өңірдегі зияткерлік меншікті басқаруға жүйелі көзқарас түсінігін қалыптастыруға тиіс. Технологиялар трансферінің логистикалық тізбектерінің дамуы негізінен осыған байланысты болады.

Бастапқыда әдіснамалық тұрғыдан аймақтың бюджет қаражаты есебінен ғана емес, сонымен қатар федералдық бюджеттен құрылған қолда бар барлық ЗҚН, сондай-ақ компаниялар есебінен құрылған ЗҚН-ды түгендеу қажет. Қазіргі уақытта технологияларды дамытуда өзекті болып табылатын ЗҚН тиісті құқық иелерін бағалап, теңгерімге қоюы керек.

Сандық дерекқорларды құру өте маңызды кезең болып табылады. Сонда ғана технологиялар трансферінің үйлесімді тізбегін қалыптастыру туралы мәселені қарастыруға болады. Бұл әсіресе «Деректер экономикасы» ұлттық жобасын іске асыру жағдайында өзекті болып табылады⁷.

Зияткерлік меншікті басқару жүйесін дамытудың ең тиімді стратегиясын әзірлеу үшін әр аймақтың даму деңгейінің ерекшелігін ескеріп қана қоймай, «ынтымақты экономика» сияқты әділетсіз ұмытылған ұғымға жүгінген жөн.

Ынтымақты экономика – бұл әділеттілік, теңдік, тұрақтылық және ынтымақтастық принциптеріне негізделген экономикалық жүйе⁸.

Пайданы ұлғайтуға және жеке тұтынуға бағытталған дәстүрлі экономикадан айырмашылығы, ынтымақты экономика ортақ мақсаттарға жету үшін өзара

Әр аймақтың даму деңгейінің ерекшелігін ескеріп қана қоймай, «ынтымақты экономика» сияқты әділетсіз ұмытылған ұғымға жүгінген жөн немесе аймақтағы зияткерлік меншікті басқару жүйесін дамыту стратегиясын құру әдіснамалық тұрғыдан салааралық тепе-теңдікті құруға және ынтымақты экономиканы қалыптастыру принциптеріне негізделуі керек.

әрекеттесетін және бірге жұмыс істейтін қауымдастық құруға ұмтылады [6].

Ынтымақты экономика жүйесіндегі зияткерлік меншікті басқарудың құндылығы кеңірек мәнге ие болады, яғни бұл жағдайда жеке алынған аймақтағы зияткерлік меншікті басқару зияткерлік құқықтарды қорғау және қосымша табыс алу міндеттерін шешіп қана қоймайды, сонымен қатар зияткерлік меншікті басқару жүйесін дамытудың жалпы міндеттерін шешуге және осыған байланысты әлеуметтік мәселелерді шешуге, сондай-ақ өңірдің әлеуетін ашуға бағытталған. Зияткерлік меншік саласындағы проблемалардың қатарына кадрлардың жетіспеушілігінен басқа, бұқаралық ақпарат құралдарында зияткерлік меншік саласын дамытудың маңыздылығын жеткіліксіз жариялау жатады.

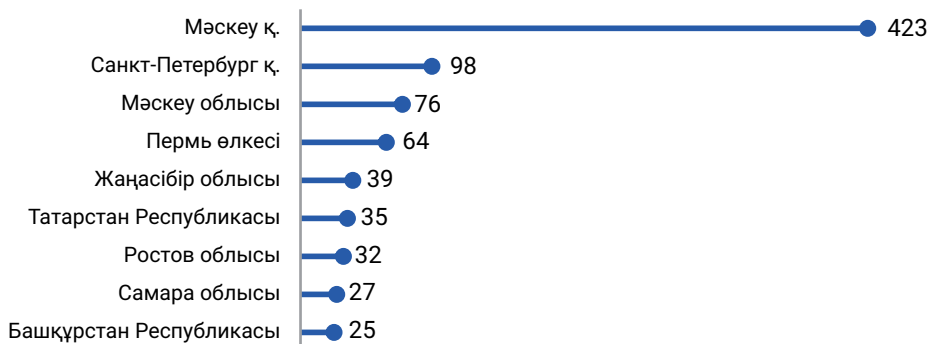
Бұдан басқа, зияткерлік меншікті басқару жүйесін қалыптастыру міндеттері жекелеген өңірлерде және тұтастай алғанда елде өнеркәсіптің басым салаларын дамыту аясында жобалық қаржыландыру мақсаттарына енгізілуге тиіс, бірақ бұл үшін әрбір өңірде тереңдетілген патенттік зерттеулер жүргізу тұрақты негізде қажет болады.

В. И. Бывшев, И. В. Писаревтің және Д. В. Губенконың [1] жоғарыда аталған мақаласында, сондай-ақ Ю. С. Зубов және О. П. Неретиннің [3, 8] мақалаларында атап өтілгендей, қазіргі заманғы шындықта зияткерлік меншік ғылыми-техникалық үдерістің маңызды драйвері, сонымен қатар аймақтардың, сондай-ақ тұтас елдің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі құралдарының бірі болып табылады. Зияткерлік меншіктің қазіргі жағдайдағы стратегиялық маңыздылығы мен өзектілігі мемлекеттік басқарудың барлық деңгейлерінде атап өтіледі, бірақ ЗҚН құқықтарына өкімдік ету статистикасы патенттік белсенділік бойынша көшбасшы аймақтарда да әлі де төмен.

⁶ Салааралық теңгерім (ағылш. intersectoral balance) – халық шаруашылығындағы әртүрлі заттай және құндық байланыстарды көрсететін кесте түрінде ұсынылған экономика моделі. Салааралық теңгерімді талдау салалық бөліністе жиынтық қоғамдық өнімді қалыптастыру және пайдалану үдерісінің кешенді сипаттамасын алуға мүмкіндік береді. Салааралық теңгерім бір салада өнім шығару мен осы шығарылымды қамтамасыз етуге тартылған барлық салалардың шығындары, өнімін жұмсау арасындағы байланысты көрсетеді. Ақшалай және заттай түрде құрастырылады / Үлкен ресей энциклопедиясы: сайт. URL: <https://bigenc.ru/c/mezhotraslevoi-balans-d711cb> (жүгінген күні: 25.06.2024).

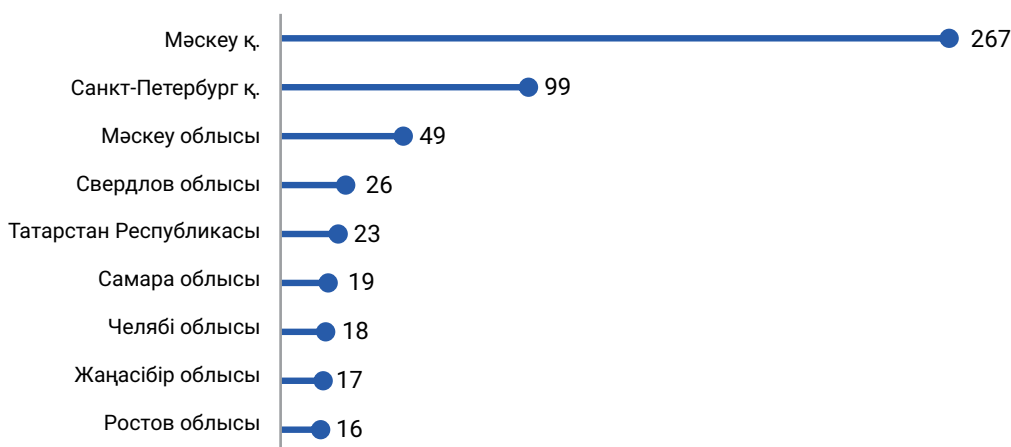
⁷ М.В. Калмацкий, Ресейде мемлекетті цифрлық трансформациялау жөніндегі ұлттық жоба іске қосылуда / М. Калмацкий, А. Узебова // Ресей газеті: сайт. URL: <https://rg.ru/2024/05/21/kakie-nashi-kody.html> (жүгінген күні: 21.05.2024)

⁸ Макиенко, С. А. Ынтымақты экономика дегеніміз не // Проза.ру: портал. URL: <https://proza.ru/2023/08/18/6779> (жүгінген күні: 25.05.2023).

1-сурет.

2022 жылғы лицензиялық шарт бойынша өнертабыстар мен пайдалы модельдерге айрықша құқыққа билік ету саны (беруші тарап)

2-сурет.

2022 жылғы иеліктен шығару туралы шарт бойынша өнертабыстар мен пайдалы модельдерге айрықша құқыққа билік ету саны (беруші тарап)

2022 жылы лицензиялық шарт бойынша өнертабыстар мен пайдалы модельдерге айрықша құқыққа иелік ету саны бойынша көшбасшы өңірлер туралы ақпарат 1-суретте берілген⁹.

Көшбасшылардың үштігіне дәстүрлі түрде мыналар кірді: үлкен алшақтықпен Мәскеу (423 бірлік), одан әрі – Санкт-Петербург (98 бірлік) және Мәскеу облысы (76 бірлік). Пермь өлкесіндегі айрықша құқық туралы өкімдердің саны көшбасшылардың мәніне жақын (64 бірлік), содан кейін басқа аймақтардағы өкімдер санының қатты төмендеуі байқалады. Мәселен, қалған өңірлерде лицензиялық шарт бойынша айрықша құқыққа билік ету саны орта есеппен 25 бірліктен 40 бірлікке дейінгі мәндер шегінде болады.

2022 жылғы айрықша құқықты иеліктен шығару туралы шарт бойынша өнертабыстар мен пайдалы

модельдерге айрықша құқыққа өкімдер саны бойынша көшбасшы өңірлер былайша бөлінді (2-сурет)¹⁰.

Өнертабыстар мен пайдалы модельдерге айрықша құқықты иеліктен шығару туралы шарт бойынша айрықша құқыққа иелік ету көлемінің көрсеткіштері лицензиялық шарт бойынша өкімдердің мәндерінен екі есе дерлік төмен. Көшбасшылар әлі де Мәскеу (267 бірлік), Санкт-Петербург (99 бірлік) және Мәскеу облысы (49 бірлік) болып қала береді. Қарастырылып отырған басқа аймақтар 2022 жылы орта есеппен 16-дан 26-ға дейін өкімдерді тіркеді.

Тіпті көшбасшы аймақтарда да зияткерлік құқықтарға билік ету көрсеткіштерінің төмен деңгейі зияткерлік меншік құқықтарына билік етудің белсенді нарығының жоқтығын көрсетеді.

2024 жылдың 21 мамырында Ресей Федерациясының субъектілерімен зияткерлік меншікті басқару мәселелері бойынша селекторлық кеңес өтті, онда аймақтар зияткерлік меншікті басқарудың үздік тәжірибелерімен алмасты. Іс-шараны Ресейдің Экономикалық

⁹ Зияткерлік меншік экономикасындағы құрылымдық жылжулар: ҒЗЖ туралы есеп (қорытынды) // Федералдық өнеркәсіптік меншік институты; жет. А. В. Суконкин, М. 2023 ж. – 561 б. – ҒЗЖ 1-ЭП-2023 – 561 б.

¹⁰ Сол жерде.

даму министрлігі мен зияткерлік меншік жөніндегі федералды қызмет (Роспатент) ұйымдастырды¹¹.

Әрине, бұл өте пайдалы тәжірибе, бірақ алдыңғы қатарлы өңірлердің жетістіктеріне ғана емес, зияткерлік меншікті басқару саласындағы проблемаларға және оларды шешу тәсілдеріне де көп көңіл бөлінгені жөн еді.

Қорытынды

Келесідей қорытындылар жасаған жөн болар еді.

Біріншіден, олардың даму ерекшеліктерін ескере отырып, әртүрлі аймақтардағы зияткерлік меншікті басқару мәселелерін шешуде біріздендірілген тәсілдер болуы мүмкін емес.

Екіншіден, аймақтағы зияткерлік меншікті дамытуға жауапты адамдар ғана емес, сонымен қатар губернаторлардың өздері зияткерлік меншік нарығын қалыптастыру туралы үнемі сенімді ақпарат алып отыруы және Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі алдында осы көрсеткіштерге жауап беруі өте маңызды. Бұл, әрине, зияткерлік меншікті басқарудың жалпыұлттық дамуына оң әсер етеді.

Үшіншіден, өңірде зияткерлік меншікті басқару жүйесін дамыту стратегиясын құру салааралық теңгерімді құруға және ынтымақты экономиканы қалыптастыру қағидаттарына әдіснамалық түрде негізделуге тиіс. Ұсынылған әдістердің тиімділігін бағалау бойынша әрі қарай кем дегенде бес жыл уақыт аралығында ғылыми зерттеу жүргізу орынды деп санаймын.

Төртіншіден, өңірлердегі зияткерлік меншікті басқару әдістерінің тиімділігін неғұрлым нақты түсіну мақсатында басқарушылық тәсілдерді өңір экономикасының ерекшелігімен байланыстыру бойынша терең ғылыми зерттеу жүргізу қажет.

Бірақ, ең бастысы, егер өңірлерде зияткерлік меншікті басқару кезінде жаңа әдіснамалық тәсілдерді қолдану заңнамалық тұрғыдан бекітілмесе және зияткерлік меншікті дамытуға жауапты кадрлар тиісті әдістемелік дайындықтан өтпесе, бұл тәсілдерді қолдану практикалық түрде іске асырылмайды.

Аймақтағы зияткерлік меншіктің дамуын индикативті бағалау жүйелері де мәндерін жоғалтпайды, бірақ олар технологиялар трансферінің үдерістерін көбірек көрсетуі керек.

Қазіргі сәтте РФ Үкіметінің «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясын әзірлеу және түзету қағидаларына және Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясын іске асыруды мониторингтеу қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» қаулысының жобасы қоғамдық талқыдан өтті¹².

Осыған сәйкес ғылыми-технологиялық даму саласындағы мемлекеттік саясат шаралары мен құралдарының тиімділігі көрсеткіштерінің тізбесі ғылымды қажетсінетін аса маңызды технологияларды құруды және пайдалануды сипаттайтын көрсеткіштерді қамтуға тиіс. Олардың ішінде: отандық ғылымды қажетсінетін технологияларды пайдалана отырып өндірілген өнімді өткізуден бюджетке түсетін салық түсімдерінің көлемі; отандық ғылымды қажетсінетін өнімді өткізу көлемінің және бірінші кезекте достастықта емес шет мемлекеттерден шығатын ұқсас шетелдік өнімді сатып алу көлемінің арақатынасы; жалпы ішкі өнімдегі экономиканың жоғары технологиялық және ғылымды қажетсінетін салалары өнімдерінің үлесі.

Әдебиеттер тізімі

1. Бывшев, В. И. Ресей Федерациясының аймақтарында зияткерлік меншік саласының дамуын бағалау және әдіснамалық тәсілдерді қалыптастыру / В. И. Бывшев, И. В. Писарев, Д. В. Губенко // Ғылымды басқару және ғылыми өлшем. – 2023. – 18-т, № 1. – 30–62 б. – DOI: <https://doi.org/10.33873/2686-6706.2023.18-1.30-62>.
2. Александрова, А. В. Аймақ деңгейіндегі зияткерлік меншікті басқару үдерістерін бағалаудағы портфолио әдісі / А. В. Александрова // Ғылымды басқару және ғылыми өлшем. – 2022. – 17-т, № 3. – 309–328 б. – DOI 10.33873/2686-6706.2022.17-3.309-328.
3. Зубов, Ю. С. Зияткерлік меншік саласын дамыту парадигмасындағы өңірлік дамуды басқарудағы Роспатент / Ю. С. Зубов, О. П. Неретин // Ғылымды басқару және ғылыми өлшем. – 2022. – 17-т, № 1. – 67–81 б. – DOI 10.33873/2686-6706.2022.17-1.67-81.
4. Рейтинг аймақтың инновациялық және патенттік белсенділігін бағалау құралы ретінде (Воронеж облысының мысалында) / М. Г. Иванова [және басқалар] // Аймақ: жүйелер, экономика, басқару. – 2020. – № 3. – 83–90 б.
5. Лепехин, В. А. «Ынтымақты экономика» өндірістің жаңа тәсілі ретінде / В. А. Лепехин, С. А. Беляков, В. В. Лепехин // М.: Концептуал, 2022. – 330 б. – ISBN 978-5-907771-39-0.
6. Лепехин, В. Ынтымақты экономика: пайда емес, құндылықтар / В. Лепехин, И. Мухина // Яндекс: сайт. – URL: <https://dzen.ru/video/watch/62f53d3358c83462e42397df?ysclid=m0c7i7ss4b140416248> (жүгінген күні: 25.05.2024).
7. Леонтьев, В. В. Салааралық экономика / ағылшын тілінен аударма: алғы сөз және ғылыми редактор А. Г. Гранберг. – Мәскеу: Экономика, 1997. – 479 б.
8. Зубов, Ю. С. Ресейдің технологиялық егемендігін қалыптастыруға жәрдемдесу – Роспатенттің негізгі міндеті / Ю. С. Зубов // ФӨМИ хабаршысы. – 2022. – 1-т. – № 1. – 10–15 б.
9. Неретин, О. П. Өңірлердегі зияткерлік меншік / О. П. Неретин // Ұлттық зияткерлік меншікті сараптау бюросының хабаршысы: сайт. – URL: <https://national-expertise>.

¹¹ Федералдық зияткерлік меншік қызметі: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/news/rospatent-21052024> (жүгінген күні: 20.05.2024).

¹² РФ Үкіметінің «Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясын әзірлеу және түзету қағидаларына және Ресей Федерациясының ғылыми-технологиялық даму стратегиясын іске асыруды мониторингтеу қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» қаулысының жобасы. URL: <https://regulation.gov.ru/Regulation/Npa/PublicView?npaID=147673> (жүгінген күні: 25.06.2024).

ru/blog/regional-ip/?ysclid=lyd2rjm58733145911 (жүгіну күні: 25.05.2024).

10. Ресей Федерациясындағы зияткерлік меншік саласындағы коммерцияландыру мәселелері. – М.: Мемлекеттік Думаның басылымы, 2022. – 112 б.
11. Козловская, О. В. Ресей аймақтарындағы зияткерлік меншік саласының жай-күйін талдау / О. В. Козловская, Е. Н. Акерман, Ю. С. Бурец // ЭКО. – 2015. – № 6 (492). – 75–92 б.

Авторлар туралы ақпарат

Марина Германовна Иванова, әлеуметтану ғылымдарының докторы, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ Ғылыми-білім беру орталығының жетекші ғылыми қызметкері (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, 1-корп.); egor8199@mail.ru

References

1. Byvshev, V. I., Pisarev, I. V. and Gubenko, D. V. (2023) «Evaluation of the Development of the Intellectual Property Field in the Russian Federation's Regions and Methodological Approaches», *Science Governance and Scientometrics*, vol. 18, no 1, pp.30-62. DOI: <https://doi.org/10.33873/2686-6706.2023.18-1.30-62>.
2. Aleksandrova, A. V. (2022), «Portfolio Method in the Evaluation of Intellectual Property Management Processes at the Regional Level», *Science Governance and Scientometrics*, vol. 17, no 3, pp. 309-328. DOI 10.33873/2686-6706.2022.17-3.309-328.
3. Zubov, Yu. S. and Neretin, O. P. (2022), «Rospatent in the Management of Regional Development in the Development Paradigm of the Intellectual Property Area», *Science Governance and Scientometrics*, vol. 17, no 1, pp. 67-81. DOI 10.33873/2686-6706.2022.17-1.67-81.
4. Ivanova, M. G., Aleksandrova, A. V., Anikeeva, M. Yu. and Aleksandrov, Yu. D. (2020), «Rating tools as means for assessing innovative and Patent activity in a region (on the Voronezh region example)», *Region: sistemy, ekonomika, upravlenie*, no 3, pp. 83–90.
5. Lepehin, V. A., Beliakov, S. A. and Lepehin, V. V. (2022), «*Solidarnaya ekonomika*» kak novyj sposob proizvodstva [«Solidary economy» as a new way of production], Konceptual, Moscow, Russia.
6. Lepehin, V. and Muhina, I. (2022) «Solidary economy: values, not profits», available at: <https://dzen.ru/video/watch/62f53d3358c83462e42397df?ysclid=m-0c7i7ss4b140416248> (Accessed 25 May 2024).
7. Leontiev, V.V. (1997), *Mezhotraslevaya ekonomika* [Intersectoral Economics], Translated by Granberg, A.G., Ekonomika, Moscow, Russia.
8. Zubov, Yu. S. (2022), «Promoting the formation of Russia's technological sovereignty is a key task of Rospatent», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 1, no 1, pp. 10–15.
9. Neretin, O. P. (2022), «Intellectual property in regions of Russia», available at: <https://national-expertise.ru/blog/regional-ip/?ysclid=lyd2rjm58733145911> (Accessed 25 May 2024).
10. Voprosy kommercializacii v sfere intellektual'noj sobstvennosti v Rossijskoj Federacii [Issues of commercialization in the field of intellectual property in the Russian Federation] (2022), Izdanie Gosudarstvennoj Dumy, Moscow, Russia.
11. Kozlovskaja, O. V., Akerman Ye. N. and Burets, Yu. S. (2015). «Analysis of the state of intellectual property in the regions of Russia», *ECO*, no 6 (492). pp. 75–92.

Information about the author

Marina G. Ivanova, Dr. Sci. (Sociology), Leading researcher at Research and Education Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); egor8199@mail.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 04.06.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 22.08.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 27.07.2024 ж. қабылданды

3. ОҚИҒА

Ғылыми мақала

Original article

УДК 347.779.1:608.4

«Өнертабыстар істері жөніндегі комитет хабаршысы» патенттік бюллетенінің бірінші нөмірінің 100 жылдығына орай

Анатолий Петрович Колесников

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

vptb@rupto.ru

Аңдатпа: 1924 жылы қарашада «Өнертабыс істері жөніндегі комитет хабаршысы» Комподиздің алғашқы ресми басылымы жарыққа шықты, онда біздің елде тіркелген барлық өнеркәсіптік меншік объектілері туралы мәліметтер тұрақты түрде жариялана бастады, отандық патенттік құжаттаманы жариялау жүйесіндегі жаңа кезең белгіленді және отандық өнертабыс тарихындағы маңызды кезең болды. Жарияланымның өзектілігі оның патенттік ақпараттың рөлі мен маңыздылығын соңғы әзірлемелер мен инновациялар туралы білімнің ең тиімді көзі ретінде жақсы түсінуге ықпал ете алатындығымен анықталады. Бұл жұмыс үшін объектіні ол пайда болған сәттен бастап зерттеуге және оның даму үдерісін бақылауға мүмкіндік беретін тарихи-құқықтық зерттеу әдісі қолданылды. Мақалада автордың мұрағат материалдары мен құжаттарын, заңнамалық және нормативтік актілерді және өнертабыстар туралы ақпарат жарияланған әртүрлі мерзімді басылымдарды зерттеуіне негізделген түпнұсқа материал бар. Патенттік ақпараттың даму тарихы және 1814 жылдан 1924 жылға дейінгі өнертабыстар туралы мәліметтерді жариялау қамтылған. Бірыңғай басылымның пайда болуына ықпал ететін алғышарттар қаралды, «Хабаршыда» жарияланған мәліметтердің мазмұны, құрылымы мен құрамы талданды.

Негізгі сөздер: «Өнертабыстар комитетінің хабаршысы», патенттік бюллетень, ақпараттық басылымдар, өнертабысқа артықшылықтар, фабрикалық суреттер мен модельдер, тауар белгілері, өнеркәсіптік үлгілер.

Дәйексөз алу үшін: Колесников, А. П. «Өнертабыстар істері жөніндегі комитет хабаршысы» патенттік бюллетенінің бірінші нөмірінің 100 жылдығына орай / А. П. Колесников // ФӨМИ хабаршысы 2024. Т. 3, № 3 (9). 300–305 б.

To the 100th anniversary of the first issue of the patent bulletin «Inventions Committee Herald»

Anatolii P. Kolesnikov

Federal Institute of Industrial Property

vptb@rupto.ru

Abstract: the release of the first official publication of the «Inventions Committee Herald» in November 1924, in which information about all industrial property objects registered in our country was published on a regular basis, marked a new stage in the domestic patent documentation publishing system development and became an important milestone in the domestic invention history. The relevance of this article is determined by the fact that it can contribute to a better understanding of the role and significance of patent information as the most effective source of knowledge about the latest developments and innovations. The historical and legal research method was used for this article, allowing to study the object from the moment of its appearance and to trace the process of its development. The article is based on the author's study of archival materials and documents, on the author's research of legislative and regulatory acts and various periodicals, in which information about inventions was published. Patent information development and inventions information publication history from 1814 to 1924 is highlighted. The prerequisites contributing to the unified publication emergence are considered, the content, structure and composition of information published in the «Herald» are analyzed.

Keywords: «Inventions Committee Herald», patent gazette, information publications, privileges for inventions, factory drawings and models, trademarks, designs.

For citation: Kolesnikov, A. P. To the 100th anniversary of the first issue of the patent bulletin «Inventions Committee Herald» // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, № 3 (9). P. 300–305.

104 ПОСТАНОВЛЕНІЯ И РАСПОРЯЖЕНІЯ

ОБЪЯВЛЕНІЯ.

Въ теченіи Февраля и Марта мѣсяцевъ поступили въ Департаментъ Мануфактуръ и Внутренней Торговли слѣдующія прошенія о выдачѣ привилегій:

1.) 14 Февраля, Надворнаго Совѣтника Якоби, на изобрѣтенный имъ способъ производить металлическіе слѣпки посредствомъ электромагнетизма.

2.) 15 Февраля, иностранца Жуи, на новый способъ подковыканія лошадей.

3.) 15 Февраля, торговаго дома братьевъ Толь, по довѣренности Лондонскаго купца Жамеса Литтиса, на способъ пилить красками на стѣнахъ.

4.) 16 Февраля, Прусскаго подданнаго Мильрата, на устройство подземныхъ трубъ изъ искусственнаго асфальта.

5.) 20 Февраля, иностранца Дреншора, на улучшеніе фильтра Фонзвеля.

1-сурет.

Артықшылықтар беру туралы өтініштер туралы хабарландырулар жарияланымы

Ресей империясында 1896 жылға дейін өнеркәсіптік меншікті қорғау мәселелері әртүрлі ведомстволардың қарамағында болды: Ішкі істер министрлігі, Қаржы министрлігі, Мемлекеттік мүлік министрлігі. Ресей империясында өнертабыстарға артықшылықтар беру 1812 жылы «Көркемөнер мен қолөнердегі әртүрлі өнертабыстар мен жаңалықтарға артықшылықтар туралы» Манифесттің қабылдануымен басталды¹. 1814 жылы 19 қазанда бекітілген Мемлекеттік кеңестің «Әртүрлі өнертабыстарға берілетін артықшылықтарды жариялау туралы»² пікіріне сәйкес өнертабыстарға берілетін артықшылықтар туралы ағымдағы ақпарат «Санкт-Петербург тізімдемелерінде» және «Мәскеу тізімдемелерінде» жарияланды. Кейбір артықшылықтардың толық мәтіні Ішкі істер министрлігі жеке брошюралар

түрінде шығарды. 1822 жылдан бастап өнертабыстарға артықшылықтарды Қаржы министрлігі бере бастады, оған Ішкі істер министрлігінен мануфактура және ішкі сауда департаменті берген. 1825 жылдан бастап артықшылықтар осы министрлік шығарған «Өндіріс және сауда журналында»³ жариялана бастады (1-суретті қараңыз).

Бұл журнал ресми бюллетеннің негізгі ерекшеліктерін ала бастады, себебі ол өнертабысқа арналған артықшылықтар бойынша патенттік іс жүргізудің барлық негізгі кезеңдері туралы мәліметтерді жариялады. Айта кету керек, бұл тек Қаржы министрлігі берген өнертабыс артықшылықтарына қатысты болды.

«Мануфактура және сауда журналында» сонымен қатар артықшылықтарға арналған сипаттамалардың толық мәтіндері жарияланды. «Мануфактура және сауда журналына» 1839–1857 жылдары «Мануфактуралық

¹ 17.06.1812 ж. Манифест «Өнер мен қолөнердегі әртүрлі өнертабыстар мен жаңалықтарға арналған артықшылықтар туралы» // Ресей империясының заңдарының толық жинағы (1812–1815). 1830. Т. XXXII. № 25143. 355–356 б.

² Мемлекеттік Кеңестің 19.10.1814 жылғы «Әртүрлі өнертабыстарға берілген артықшылықтарды жаңарту туралы» пікірі // Ресей империясы заңдарының толық жинағы (1812–1815). 1830. Т. XXXII. № 25711. 1116–1117 б.

³ «Мануфактура және сауда журналы» 1825–1866 жж. Қаржы министрлігінің Мануфактура және ішкі сауда департаменті шығарды. 1861–1863 жылдары ол «Өнеркәсіп. Мануфактура және сауда журналы» деп аталды. 1867 жылдан бастап бұл журналдың орнына «Императорлық Орыс техникалық қоғамының жазбалары» шығарылды.

Ресей империясында 1896 жылға дейін өнеркәсіптік меншікті қорғау мәселелері әртүрлі ведомстволардың қарамағында болды: 1814 жылы 19 қазанда бекітілген Мемлекеттік кеңестің «Әртүрлі өнертабыстарға берілетін артықшылықтарды жариялау туралы» пікіріне сәйкес өнертабыстарға берілетін артықшылықтар туралы ағымдағы ақпарат «Санкт-Петербург тізімдемелерінде» және «Мәскеу тізімдемелерінде» жарияланды.

және тау-кен хабарлары» газеті қосымша ретінде жарық көрді.

Осы газеттің «Хабар ғалымдары» бөлімінде өнертабыстардың рефераттары жарық көрді.

1830 жылы «1649 жылдан бастап Ресей империясының заңдарының толық жинағын» (ЗТЖ-1) дайындау кезінде оған 1825 жылдың 12 желтоқсанына дейін берілген өнертабыстарға артықшылықтар беру туралы барлық жарлықтар енгізілді. Әрі қарай берілген артықшылықтар туралы рефераттар ЗТЖ-2-ге салынды.

1865 жылы өнертабыстардың бұрын жарияланған барлық сипаттамалары «Ресейде берілген артықшылықтар жиынтығы» түрінде жарық көрді. Салдарынан (1870, 1875 және 1879 жылдары) басылымдар 1865 жылдан кейін берілген артықшылық белгілерімен толықтырылды. Жинақтарға көрсеткіштер 1884, 1888, 1897 және 1903 жылдары да шығарылды.

1865 жылдан бастап «Қаржы, өнеркәсіп және сауда хабаршысы» журналы басып шығарыла бастады. «Хабаршыда» «Қаржы министрлігі бойынша үкіметтік өкімдер нұсқаушысы» бөлімінде сауда және мануфактура департаментінен артықшылықтар беру туралы өтініштердің түскені туралы хабарламалар мен өтініштер жарияланды.

Мемлекеттік мүлік министрлігі Ресей империясындағы ауылшаруашылық өнертабыстарына артықшылықтар берумен айналысты. Ауылшаруашылық артықшылықтары бойынша ресми газеттер мен ауылшаруашылық журналдарында жарияланды.

Медициналық өнертабыстарға артықшылықтар беру Министрлер комитетінің 1822 жылғы 21 наурыздағы «Жаңа дәрілік заттар туралы және оларды сатуға және пайдалануға рұқсат беру туралы» ережесімен айқындалды. Медициналық кеңес дәрі-дәрмекті мақұлдағаннан кейін бұл өнертабыс туралы жарнамалық ақпарат

«Мәскеу тізімдемелері», ЗТЖ-2 және «Санкт-Петербург Сенат тізімдемелері» газеттерінде жарияланды.

Жоғарыда аталған басылымдардан басқа, өнертабыстар туралы ақпарат «Орыс техникалық қоғамының жазбаларында», сондай-ақ әртүрлі жеке мерзімді және мамандандырылған басылымдарда жарияланды.

Осылайша, 1896 жылға дейін өнеркәсіптік меншік туралы ақпаратты жариялауды әртүрлі министрліктердегі «патенттік» мекемелер жүзеге асырды.

Өнертабыстар туралы мәліметтер жарияланған басылымдардың едәуір саны болған кезде, барлық өнеркәсіптік меншік объектілері туралы ақпаратты біріктіретін бірыңғай ақпараттық басылым болған жоқ [1].

Император Николай II 1896 жылы 20 мамырда Мемлекеттік Кеңестің «Өнертабыстар мен жетілдірулерге арналған артықшылықтар туралы ережені, Сауда және Мануфактура департаменті жанындағы Техникалық істер жөніндегі комитеттің штатын бекіту туралы» пікірін бекітті⁴. Техникалық істер жөніндегі комитеттің құрылуы өнертабысқа арналған артықшылықтар бойынша барлық істерді бірыңғай ведомствода – Қаржы министрлігінде, ал 1905 жылдан бастап Сауда және өнеркәсіп министрлігінде орталықтандыруға мүмкіндік берді.

Қорғау куәліктерін беру туралы «Үкімет хабаршысында» және «Қаржы, өнеркәсіп және сауда хабаршысында» жарияланды. Барлық берілген қорғау куәліктерін бірыңғай нөмірлеу тізілімі (№ 1 бастап) жүргізілді.

Мерзімді басылым туралы қаржы министрі 1896 жылы 4 желтоқсанда Үкімет сенатына барлық берілген артықшылықтарды толық және егжей-тегжейлі «жариялау» Сауда және өндіріс департаментінің ай сайынғы басылымында «Ресейде берілген артықшылықтар жиынтығы» деп аталатындығы туралы хабарлама жіберді⁵.

Даралау құралдары (тауарлық белгілер мен таңбалар) туралы мәліметтер 1896 жылғы 26 ақпанда аса маңызды бекітілген Тауар белгілері туралы қағидалар жобасы жөніндегі Мемлекеттік Кеңестің пікірлері қабылданғаннан кейін ғана жариялана бастады. Осы заңнамалық актіге сәйкес тауар белгілерін беру және олардың қолданылуын тоқтату туралы мәліметтерді жариялау «Қаржы, өнеркәсіп және сауда хабаршысында» жүзеге асырылды.

Фабрикалық суреттер мен модельдерді (өнеркәсіптік үлгілерді) қорғау Ресей империясында 1864 жылы 11 шілдеде фабрикалық суреттер мен модельдерге

⁴ Мемлекеттік Кеңестің 20.05.1896 жылғы «Өнертабыстар мен жетілдірулерге арналған артықшылықтар туралы ережені, Сауда және Мануфактура департаменті жанындағы Техникалық істер жөніндегі комитеттің штатын бекіту туралы» ең жоғары бекітілген пікірі // Ресей империясының Заңдарының толық жинағы (1896). 1899. Т.XVI. № 12965. 453–455 б.

⁵ Сауда және мануфактура департаментінің ай сайынғы басылымында «Ресейде берілген артықшылықтар жиынтығы» деп аталатын барлық берілген артықшылықтарды жариялау туралы // Үкіметтің заңдары мен өкімдерінің жинағы. 1897. № 4. 10 қаңтар. 42-бап.

меншік құқығы туралы ереже қабылданғаннан кейін жүзеге асырылды. Тіркелген фабрикалық суреттер мен модельдер туралы ақпаратты жариялау қарастырылмаған.

1917 жылы 26 қазанда жаңа үкіметті құру кезінде Қазан төңкерісі жеңіске жеткеннен кейін, Өнеркәсіп бөлімі революцияға дейін өнертабыстарға өтінімдер мен артықшылықтар беруге сараптама жүргізген техникалық істер комитетімен бірге жаңадан ұйымдастырылған сауда және өнеркәсіп халық комиссариатының қарамағына өтті.

РСФСР сауда және өнеркәсіп халық комиссариатының қаулысымен Техникалық істер жөніндегі комитет 1918 жылдың 25 қаңтарынан бастап халық шаруашылығының жоғарғы кеңесінің (ХШЖК) қарамағына ауыстырылды.

1918 жылы 16 тамызда «Халық шаруашылығының Жоғары Кеңесі жанындағы ғылыми-техникалық бөлімді құру туралы» Халық комиссарлары кеңесінің (ХКК) декрет қабылданды. Оның жанындағы өнертабыстар бөлімшесі, содан кейін Өнертабыс істері жөніндегі комитеті құрылғаннан бері өнертабыстар туралы ереженің жобасы, әртүрлі нұсқаулықтар сияқты өнертабыс туралы ережелерді дайындау бойынша ауқымды жұмыс жүргізілді.

Осы уақытта Комподиз «Комитет хабаршысын» басып шығару және соңғы онжылдықта пайда болған барлық құнды өнертабыстарға шолу жасау қажеттілігі туралы мәселе көтерді⁶.

1919 жылы 30 маусымда В. И. Ленин қол қойған «Өнертабыстар туралы (ереже)» декреті өнертабыстық қатынастарды реттеудің мүлдем жаңа қағидаттарын белгіледі, өнертабыстарды қорғаудың жаңа нысанын енгізді. Декреттің 4-бабы авторларға пайдалы деп танылған өнертабыстарды, авторлық куәліктерді беруді көздеді. Алайда, азаматтық соғыс, күйреу, елдің халық шаруашылығын тезірек қалпына келтіру талаптарынан туындаған жағдайларға байланысты Өнертабыс істері жөніндегі комитет 1918-1924 жылдар аралығында келесі мәселелерге баса назар аударды:

- жаңашылдық пен пайдалылыққа өтінімдерді қарау;
- қаралған және мақұлданған ұсыныстардың авторларына өтінім куәліктерін, пайдалылығы туралы пікірлер беру және материалдық көтермелеу;
- өнертабыстарды өнеркәсіптік енгізуге жеткізу [2].

Өнертабыс істері комитетінің жалпы нұсқаулығының 11-тармағында былай деп жазылған: «Комитеттің жария ету туралы қаулысы шыққан күннен бастап алты апта ішінде өнертабыстардың сипаттамасы барлық қажетті қосымшалармен бірге Өнертабыс істері жөніндегі комитеттің немесе оның жергілікті органдарының үй-жайында танысу үшін қойылады немесе мүдделі тұлғаларға беріледі».

1920 жылы 9 желтоқсанда РСФСР ХШЖК өнертабыс істері жөніндегі комитет туралы бірінші ережені бекітті (Комподиз), Комподиздің негізгі функцияларының қатарында патенттік ақпаратты ұйымдастыруға тікелей

2-сурет.

«Өнертабыс істері комитетінің жаршысы» мұқаба парағы

қатысты функция болды, атап айтқанда, ең маңызды өнертабыстар туралы және жалпы қол жеткізілген жұмыс нәтижелері туралы деректердің жұмыс массалары арасында кең таралуы.

Басқа бөлімшелермен қатар Комподиз құрылымына өнертабыстарды тарату бөлімшесі, патенттік мұрағат және кітапхана кірді.

1923 жылы желтоқсанда «ОАК және ЖОАК хабарларында» 49 өнертабыс бойынша өтінім материалдарын шолуға шығару туралы мәліметтер жарияланды.

Бұл негізінен өтінім материалдарын орналастырудың алғашқы сынақ эксперименті болды.

Комподиз өтінім куәліктерін беру туралы жариялаған жоқ. Осы кезеңде қорғау құжаттары ретінде тек 28 уақытша авторлық куәлік берілді, олар 1924 жылы патенттермен ауыстырылды.

1924 жылы 12 қыркүйекте ОАК мен ХКК – нің «Өнертабыстарға патенттер туралы»⁷ қаулысы қабылданды, ол жеке, оның ішінде шетелдік, капиталды, кәсіпорындардың дербестігін және олардың арасындағы бәсекелестікті

⁶ КСРО ХШОММ, Ф. 3429, оп. 60, сақт. бірл. 25, 8 ж

⁷ Орталық Атқару Комитеті мен КСР Одағы Халық Комиссарлары кеңесінің 12.09.1924 «Өнертабыстарға патенттер туралы қаулыны қолданысқа енгізу туралы» қаулысы // КСР Одағы ОАК жаңалықтары 1924 жылғы 19 қыркүйек № 214.

тарта отырып, өндірістің қалыптасқан шарттарына сәйкес келді.

1924 жылдың қарашасынан бастап Өнертабыс істері жөніндегі комитет «Өнертабыс істері жөніндегі комитет хабаршысы» (бұдан әрі – «Хабаршы») шығара бастады (2-суретті қараңыз).

1924 жылғы 12 қыркүйектегі «Өнертабысқа патенттер туралы» қаулыда осы ресми органда өнертабыстар туралы мәліметтерді жариялаудың көп сатылы жүйесі қарастырылған.

Өтінімді алдын ала қарағаннан кейін өнертабыс авторына өтінім куәлігі берілді. 34-бап «Хабаршыда» «Өтінім куәлігін беру туралы жарияланым» бөлімін («Хабаршының» бірінші бөлімі және жарияланымның бірінші кезеңі) көздеді, онда өтінім куәліктерінің нөмірлері (нөмірлердің өсуі бойынша), өтінімнің берілген күні, өнертабыстың авторы туралы мәліметтер және өнертабыстың атауы жарияланды.

Жаңалыққа сараптама жүргізу аяқталғаннан кейін өтінім берілген күннен бастап 18 айдан кешіктірмей Комподиз 37-бапқа сәйкес өтінімді жариялау туралы қаулы шығарды. «Хабаршыда» «Патенттер беру болжанатын өтінім куәліктерін жариялау» бөлімі («Хабаршының» екінші бөлімі және жарияланымның екінші кезеңі) пайда болды. Сонымен бірге өтінім материалдары көпшіліктің назарына ұсынылды. Көрсетілген бөлімде өнертапқыш туралы мәліметтер, өтінім куәлігінің нөмірі, оның берілген күні, өнертабыстың атауы келтірілген. 1925 жылғы № 4 «Хабаршы» осы бөлімнің жарияланымдары өтінім куәліктерінің нөмірлері бойынша жүйелене бастады.

Егер үш ай ішінде үшінші тұлғалар тарапынан патент беруге қарсылық түспеген жағдайда, Комподиз патент беру туралы шешім шығарды және 40-бапқа сәйкес «Патент беру туралы түпкілікті қаулы шығарылған өтінімдер туралы жарияланым» бөлімінде «Хабаршыға» тиісті хабарлама орналастырды («Хабаршының» үшінші бөлімі және жарияланымның үшінші кезеңі). Осы бөлімнің деректерінің құрамына: патенттің нөмірі, патенттің берілген күні, өнертабыстың авторы туралы мәліметтер, өтінім куәлігінің нөмірі мен берілген күні, өнертабыстың атауы кірді.

«Өнертабыс істері жөніндегі комитет хабаршысы» барлық зияткерлік меншік объектілерін қамтыған жалғыз басылым – ресми патенттік бюллетень болды. Қазіргі уақытта бюллетень Федералды зияткерлік меншік қызметінің (Роспатент) ресми басылымы болып табылады.

ИЗВЛЕЧЕНИЯ

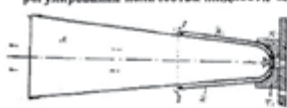
из ОПИСАНИЙ ИЗОБРЕТЕНИЙ, по которым последовало окончательное постановление о выдаче патента.

№ 73 от 15 сентября 1924 г. Класс 89d. М. Н. Названова.

Способ подготовки рафинированного сахара и высушивания, отличающийся тем, что после пробылки, по окончательной стадии или заключительного клерса, в форму вводят посредством погружения, наливания, всасывания или нагнетания определенное количество клерса, после чего дают ему перед высушиванием равномерно распределиться в массе сахара.

№ 74 от 15 сентября 1924 г. Класс 89d. М. Н. Названова.

1. Приспособление в центрифугах для регулирования количества жидкости или

газа, оставленного в обрабатываемом в формах материале, в особенности при пробылывании рафинада, отличающееся устройством выхода для жидкости или газа ближе к оси центрифуги, чем выходное отверстие формы, так что жидкость по выходе из материала должна пройти некоторый путь по направлению к оси центрифуги. (Всех пунктов 3).

№ 75 от 15 сентября 1924 г. Класс 37c. М. И. Балабанова.

1. Фальцованная черепица, отличающаяся тем, что поперечные ребра на ее тыльной

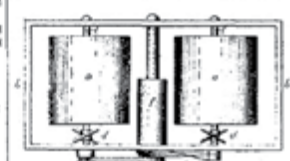

стороне имеют такую высоту и такое расположение, что, при складывании двух черепиц тыльными сторонами, ребра эти упираются друг в друга на всем своем протяжении, остальные же части черепиц не соприкасаются между собой.

(Всех пунктов 2).

№ 76 от 15 сентября 1924 г. Класс 62b. И. П. Глоба.

Аппарат, предназначенный для литья, характеризующийся применением двух цилиндрических колес d, e с широкими ободами, насаженными на валу, совместно с воздушными винтами d, e на осях l, l', приводя-

щихся во вращение во взаимно противоположных направлениях, при помощи режущего и обратного режущей d, e' от двигателя f, помещаемого между колесами d, e и укрепленного совместно с ними на одной раме g, g'.

№ 77 от 15 сентября 1924 г. Класс 84a. И. Н. Фалеева.

Сплавная труба при плотном, характе-

ризующаясь применением камер d, сообщаемой трубой b отверстием e и отделенной от нее красной линией от стенки k,

3-сурет.

Патенттер беру туралы түпкілікті қаулы шыққан өнертабыстардың сипаттамаларынан алынған «Хабаршының» төртінші бөліміндегі жарияланым үлгілері

Қаулымен ресми түрде қабылданған жарияланымның үш сатылы жүйесінен басқа (34, 37, 40-баптар) «Хабаршыда» «Патенттер беру туралы түпкілікті қаулы шыққан өнертабыстардың сипаттамаларынан үзінділер» деген төртінші бөлім енгізілді (жарияланымның төртінші кезеңі) (3-суретті қараңыз). Берілген патент бойынша библиографиялық мәліметтерден басқа, бұл бөлімде патенттік формула мен өнертабыс сызбасы орналастырылды.

1924 жылғы 12 қыркүйектегі қаулы бойынша А. М. және К. И. Настюков «Күкіртті натрийді үздіксіз алуға арналған көлбеу табаны бар пешке» № 1 патентті берді.

1925 жылғы № 6 «Хабаршыда» берілген патенттерге қатысты сот шешімдері туралы жарияланымдар, ал 1925 жылғы № 10 бастап өтінім куәліктерінің қолданылуын тоқтату туралы жарияланымдар пайда болды.

«Хабаршы» барлық қорғау объектілері туралы жарияланымдарды біріктіріп қана қоймай, өнертабыстар бойынша патенттік іс жүргізудің барлық кезеңдерін (қорғау құжаттарының құқықтық мәртебесінің өзгеруі туралы мәліметтерді қоса алғанда) біріктірді.

Өнертабыстар туралы деректерден басқа «Хабаршыда» өнеркәсіптік үлгілер мен тауар белгілерін тіркеу туралы деректер жарияланды. 1925 жылғы № 8 «Хабаршыда» М. В. Высоцкийдің атына «Портативті центрифугасы бар жәшік» өнеркәсіптік үлгіні тіркеу туралы алғашқы хабарлама (№ 1 куәлік) пайда болды [2].

«Хабаршыдағы» тауар белгілері бойынша мәліметтерді жариялау 1926 жылғы № 8-ден басталды. Алғашқы тіркелген тауар белгісі (№1 куәлік) «Кавказминэкспорт» Кавказ минералды суларын құю, өткізу және экспорттау жөніндегі Пятигорск басқармасының атына «Нарзан» жапсырмасы болды [3].

Осылайша, «Өнертабыс істері жөніндегі комитет хабаршысы» жалғыз басылым – барлық зияткерлік меншік объектілерін қамтыған ресми патенттік бюллетень болды [4].

Бұл басылым өзінің ғасырлық тарихында жарияланған ақпараттың атауын, құрылымы мен құрамын, ведомстволық байланысын бірнеше рет өзгертті. Қазіргі уақытта бюллетень Федералды зияткерлік меншік қызметінің (Роспатенттің) ресми басылымы болып табылады, Роспатенттің және ФӨМИ-дің интернет-порталдарында «Ресми жарияланымдар» бөлімінде орналастырылады (<https://www1.fips.ru/publication-web/>), жаңа әзірлемелер туралы техникалық, құқықтық және экономикалық мәліметтерді қоса алғанда, біздің елде тіркелген зияткерлік қызмет нәтижелері мен даралау құралдары туралы ақпараттың бірегей көзі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Колесников, А. П. Отандық патенттік ақпараттың пайда болу және даму тарихы / А. П. Колесников, С. И. Никольская. – Мәскеу: «Патент» АБО, 2018. – 460 б.: ил., кесте.
2. Колесников, А. П. Өнертабыс және патенттік іс тарихы бойынша мұрағаттық деректі материалдар (1917-1991 жж.): мұрағаттық материалдар / А. П. Колесников, А. Д. Борский; Федералдық зияткерлік меншік қызметі (Роспатент), Федералды өнеркәсіптік меншік институты (ФӨМИ), Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхана (БПТК). – Мәскеу: ФӨМИ, 2022. – 179 б.: ил. – Библиогр.: 177–178 б.
3. Ключев, В. Е. 1917–1992 жылдардағы өнертабыстар бойынша отандық патенттік құжаттама / В. Е. Ключев, А. П. Колесников, Г. И. Можаров. – Мәскеу: «Патент» АБО, 2006. – 91-б. – Библиогр.: 68–69 б. (18 атау.)
4. Колесников, А. П. Ресми патенттік бюллетеньдермен жұмыс жөніндегі көрнекі құрал / А. П. Колесников. – 4-ші басылым, түзет және толықт. – Мәскеу: «Патент» АБО 2006. – 126 б.

Информация об авторе

Анатолий Петрович Колесников, тарих ғылымдарының кандидаты, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ «Бүкілресейлік патенттік-техникалық кітапхана» орталығының ақпараттық-библиографиялық бөлімінің бас библиографы (Мәскеу, Бережковская жағ., 24-үй); vptb@rupto.ru

References

1. Kolesnikov, A. P. and Nikolskaya, S. I. (2018), *Istoriya vozniknoveniya i razvitiya otechestvennoj patentnoj informacii* [History of emergence and development of Russian patent information]. INIC «Patent», Moscow, Russia.
2. Kolesnikov, A. P. and Borskij, A. D. (2022), *Arhivnye dokumentalnye materialy po istorii izobretatelstva i patentnogo dela (1917–1991 gg.): arhivnye materialy* [Archival documentary materials on the history of invention and patent business (1917–1991): archival materials]. Federal Service for Intellectual Property (Rospatent), Federal institute of industrial property, Moscow, Russia.
3. Klujev, V. E., Kolesnikov, A. P. and Mozharov G. I. (2006), *Otechestvennaya patentnaya dokumentaciya po izobreteniyam za 1917–1992 gg.* [Russian patent documentation on inventions for 1917–1992]. INIC «Patent», Moscow, Russia.
4. Kolesnikov, A. P. (2006), *Posobie po rabote s oficialnymi patentnymi byulleteniyami* [Handbook on working with official patent bulletins], 4th ed. INIC «Patent», Moscow, Russia.

Anatolii P. Kolesnikov, Candidate Sci. (History), chief bibliographer of the Center «All-Russian Patent and Technical Library» of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 24); vptb@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 03.04.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 02.08.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 05.08.2024 ж. қабылданды

Роспатент

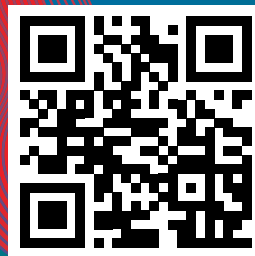
ФИПС

IP дәуірі

РОСПАТЕНТТИҢ XXVIII
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК – ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ЭКОНОМИКАНЫҢ НЕГІЗІ: ҒЫЛЫМИ-
ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ
БАСЫМДЫҚТАРЫ МЕН МЕХАНИЗМДЕРІ

8-9 қазырычнікә 2024 г.

КОНФЕРЕНЦИЯ
САЙТЫ

ЭРА
IP

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК
НАРЫҒЫН ДАМЫТАМЫЗ

→ 24 СӘУІР
2025 ЖЫЛ

КОНФЕРЕНЦИЯ САЙТЫ

4. ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ

Ғылыми мақала

Original article

УДК 330.43

Зияткерлік меншікті бағалауда жасанды интеллектті қолдану

Виктор Андреевич Клементьев

«Форпост Солюшнс» жауапкершілігі шектеулі қоғамы

v.klementev@vorposten.ru

Аңдатпа: қарастырылған тақырыптың өзектілігі оның бағалауына әсер ететін көптеген өзгермелі факторларға байланысты зияткерлік меншіктің құнын анықтаудың күрделілігінде жатыр. Зерттеудің мақсаты әсер етуші факторларды талдауды автоматтандыруға және жасанды интеллект көмегімен зияткерлік меншікті бағалауға мүмкіндік беретін құралды алдын ала әзірлеу болып табылады. Автор бағалаудың қолданыстағы тәсілдерін және бағалау қызметінде жасанды интеллектті қолдану тәжірибесін талдады. Зерттеу нәтижесінде автор нарық қатысушыларының (әлеуетті тұтынушылардың) қажеттіліктеріне сәйкес бағдарламалық өнімнің ықтимал функцияларын анықтады. Әзірлеу қолданбалы бағытқа ие және кең аудиторияның пайдалануына арналған.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншік, бағалау, құнды анықтау, кепіл, жасанды интеллект, бағдарламалық жасақтама.

Дәйексөз алу үшін: Клементьев, В. А. Зияткерлік меншікті бағалауда жасанды интеллектті қолдану / В. А. Клементьев // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3, № 3 (9). 308–312 б.

Artificial intelligence in intellectual property valuation

Viktor A. Klementev

«Forpost Solutions» Limited Liability Company

v.klementev@vorposten.ru

Abstract: the relevance of the topic under consideration lies in the difficulty of determining the value of intellectual property due to the many changing factors affecting its valuation. The purpose of the study is the preliminary development of a tool that allows to automate the analysis of influencing factors and value intellectual property using artificial intelligence. The author analyzed the existing approaches to valuation and the experience of using artificial intelligence in valuation activity. As a result of the conducted research, the author identified the possible functions of the software product in accordance with the needs of market participants (potential consumers). The development has an applied orientation and is intended for use by a wide audience.

Keywords: intellectual property, valuation, cost determination, collateral, artificial intelligence, software.

For citation: Klementev V. A. Artificial Intelligence in Intellectual Property Valuation / V. A. Klementev // Bulletin of FIPS. 2024. Vol. 3, No. 3 (9). P. 308–312.

Кіріспе

Қазіргі уақытта зияткерлік меншік пен бейматериалдық активтерді бағалау барынша жаппай бола түсуде, бұл технологиялардың дамуымен және зияткерлік қызмет нәтижелерін экономикалық айналымға енгізумен түсіндіріледі. Бағалау мақсаттарының перспективалық

бағыттарының бірі – несиелік қаржыландыруды алу кезінде кепіл ретінде пайдалану үшін активтердің құнын анықтау. Шағын және орта бизнес кәсіпорындарына зияткерлік меншік құқықтарының кепілімен несие беруді дамыту «Шағын және орта кәсіпкерлік және жеке

кәсіпкерлік бастаманы қолдау» ұлттық жобасының міндеттерінің бірі болып табылады¹. 2023 жылы Мәскеу аумағында Мәскеу үкіметінің, Ресей Экономикалық даму министрлігінің, Роспатенттің және Ресей Банкінің қатысуымен зияткерлік қызмет нәтижелері мен дараулау құралдарына айрықша құқықтар кепілімен несие беру тетіктерін жетілдіру бойынша пилоттық жоба² жүзеге асырыла бастады. Болашақта пилоттық жобаны бүкіл елге масштабтау жоспарлануда. Мемлекеттік қолдаудың нәтижесі бизнестің зияткерлік меншікті қаржыландыруды алу құралы ретінде пайдалануға деген қызығушылығының артуы болды, бұл құнды анықтау және кепіл нысанасына құқықтарды растау мәселелеріне әкелді.

Зияткерлік меншікті бағалаудың қолданыстағы әдіснамасы

Зияткерлік меншік пен материалдық емес активтерді бағалау кезінде бағалаушы «Бағалау тәсілдері мен әдістері (FISOV)» федералды бағалау стандартына сәйкес активтің құнын есептей отырып, жан-жақты талдау жүргізуі керек³. Дәстүр бойынша, бағалаушылар объектіні құру кезіндегі шығындарды және ол әкелуі мүмкін кірістерді анықтауға негізделген шығындар мен кірістер тәсілдерін қолданады. Зияткерлік меншік пен материалдық емес активтерді бағалаудағы салыстырмалы тәсіл әдетте негізді түрде қолданылмайды, себебі мұндай объектілердің өзіндік ерекшелігі бар және толық баламалары жоқ. Көптеген бағалаушылар өздерінің практикалық қызметінде сүйенетін бағаланатын объектілердің түріне байланысты материалдық емес активтерді бағалау тәсілдерін қолданудың ұсынылған тәртібі Ресей Федерациясының Сауда-өнеркәсіп палатасы дайындаған әдістемелік ұсынымдарда⁴ келтірілген. Сонымен қатар, бір зияткерлік меншік объектісінің болуының әртүрлі кезеңдерінде оны бағалау үшін әртүрлі тәсілдерге артықшылық берілуі мүмкін, оны Е. Е. Яскевич талдаған [1].

Шығынды тәсілді қолдану тек ақшалай ғана емес, сонымен қатар заттай материалдық емес активті құруға жұмсалған шығындардың мөлшері туралы мәліметтер болған кезде негізделеді. Соңғысын бағалаушы ақшалай мәнде түсіндіре алады. Әрине, егер ұйым материалдық емес активті құру шығындарын дұрыс және толық ескерсе, онда бағалау жеңілдетіледі, бағалау күніне шығындардың құнын келтіру жеткілікті.

Алайда, ресейлік ұйымдардың көпшілігінде материалдық емес активтерді құру кезінде шығындарды есепке алу дұрыс жүргізілмейді, бұл шығындарды қайта құруда мәселе тудырады.

Кіріс тәсілін қолдану арқылы ұйымның кірістері мен шығыстарының болжамы талданады, оған әдетте активтің пайдалы қызмет ету мерзімі аяқталғанға дейін болашақта бағаланатын материалдық емес актив әсер етеді. Бірақ болжамның дәлдігі көптеген әсер етуші факторларға байланысты болады және нарықтағы тез өзгеретін жағдайда ұзақ мерзімді кезеңге әрдайым сәйкес келе бермейді.

Болашақта активтің экономикалық пайда көзі ретінде анықталуы оның құнына тиісті кірістер мен шығыстар әсер ететіндігін көрсетеді, бұл өз кезегінде көптеген гетерогенді факторларға байланысты. «Зияткерлік меншікті және материалдық емес активтерді бағалау (FKK XI)»⁵ федералды бағалау стандартында бағалаушы бағалау объектісінің құнын анықтау кезінде талдауға тиіс сыртқы және ішкі факторлар көрсетілген. Осы факторлардың бір бөлігі ақшалай мәнге ие және ретроспективті қаржылық есептілікпен байланысты. Факторлардың бір бөлігі саладағы және макроэкономикалық деңгейдегі жағдайды сипаттайтын нарық жағдайымен байланысты. Активтің құнына басқа факторлар да әсер етуі мүмкін, мысалы, құқық иесінің сот істері туралы ақпарат, зияткерлік қызметтің тіркелген нәтижелері туралы ақпарат және т.б.

Зияткерлік меншік пен материалдық емес активтердің құнына әсер ететін факторларды интуитивті түрде байланыстыру, сондай-ақ актив құнының факторлардың шамасына тәуелділігін ресімдеу сараптамалық білімді қажет ететін күрделі міндет болып көрінеді. Зияткерлік меншік пен материалдық емес активтерді бағалау кезінде деректерді талдау сапасын арттыру, автордың пікірінше, қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды қолдана отырып, атап айтқанда машиналық оқыту мен жасанды интеллектті қолдана отырып мүмкін болады.

Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) осы баптың мәселенамасын қамтитын және зияткерлік меншікті құру және айналдыру саласы болып табылатын инновациялық қызметпен байланысты шешімдер қабылдаудың «ортасын» талдауды жетілдіруден тұратын одан да кең мәселені көтереді. Мұндай талдаудың күрделілігі ДЗМҰ-ға ескеру қажет көптеген факторлардың болуымен түсіндіріледі. Деректерді талдаудың кешенді мәселелерін шешу үшін жасанды интеллект, болжау және үлкен деректерді қоса алғанда, цифрлық технологияларды дамытудың маңызды рөлі атап өтіледі [2].

¹ Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы Стратегиялық даму және ұлттық жобалар жөніндегі кеңестің төралқасымен бекітілген (24.12.2018 ж. № 16 хаттама)

² Зияткерлік меншік кепілімен несиеу // Роспатент: сайт. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/sogl-15062023.pdf> (жүргінген күні: 01.07.2024).

³ Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігінің 14.04.2022 ж. № 200 «Федералды бағалау стандарттарын бекіту және Ресейдің Экономикалық даму министрлігінің федералды бағалау стандарттары туралы кейбір бұйрықтарына өзгерістер енгізу туралы» бұйрығы.

⁴ Кәсіпорындардың материалдық емес активтерінің нарықтық құнын бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар // Ресей Федерациясының Сауда-өнеркәсіп палатасы. М., 2003.

⁵ Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігінің 30.11.2022 ж. № 659 «Зияткерлік меншікті және материалдық емес активтерді бағалау федералды стандартын (XI FKK) бекіту туралы» бұйрығы.

Бағалауда жасанды интеллектті қолдану тәжірибесін талдау

Қазіргі уақытта жылжымайтын мүліктің құнын анықтауда жасанды интеллектті қолданудың белгілі бір тәжірибесі бар. А. С. Смоляк жасанды интеллектті пайдалану мәселелеріне бағалау нәтижелерінің қайталану мәселесі жатады [3]. Нейрондық желі оқытылатын іріктеме бағалау нәтижелеріне әсер ететіні сөзсіз. Сондықтан бір сараптамалық қауымдастықтан тыс масштабтау кезінде басқа бағалаушылар есептеген құнға жақын нәтижелерді алу айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Бұл мәселенің шешімі авторға зияткерлік меншікті бағалау нәтижелерін біріктіретін және кеңірек үлгіні қалыптастыруға қабілетті ұйымдарды, мысалы, коммерциялық банктер мен даму институттарын, сондай-ақ өзін-өзі реттейтін бағалаушы ұйымдарды тартуда көрінеді.

Іріктеменің біркелкілігіне байланысты тағы бір мәселенің шешімін Н. А. Выходцев қайталанатын шығарындылар мен толтырылмаған деректерді жою мақсатында деректерді алдын-ала өңдеуді жүзеге асыруда көреді. Жоғарыда аталған автор сонымен қатар машиналық оқыту алгоритмдерін салыстыруға мүмкіндік беретін есептеулер келтіреді [4]. В. А. Суворов жасанды интеллект үшін математикалық модельдерді қалыптастыру мәселелерін зерттей отырып, өнімділік пен дәлдікпен сипатталатын модельдің тиімділігі мәліметтер жиынтығының шамасына және таңдалған айнымалыларға байланысты деген қорытындыға келді [5]. А. Л. Острикова тұрғын үйді жаппай бағалау модельдерін талдай отырып, машиналық оқыту модельдерін қолдану сызықтық регрессияға негізделген дәстүрлі статистикалық модельдермен салыстырғанда жаппай бағалау сапасын едәуір арттырады деген қорытындыға келді. Бұл ретте зерттеушілер бірдей әдісті жүзеге асыратын әртүрлі техникалық шешімдердің әртүрлі өнімділігін атап өтеді [6]. Жасанды интеллектті қолдана отырып, зияткерлік меншік пен материалдық емес активтерді бағалауға арналған модельдер мен алгоритмдер, автордың пікірінше, жылжымайтын мүлікті бағалау үшін қолданылатын техникалық шешімдерден айтарлықтай ерекшеленбейді.

Машиналық оқыту кезінде туындайтын бірдей маңызды мәселе – іріктеме өлшемі. А.С. Михайлов оқыту іріктемесінің көлемін анықтау әдістерін, атап айтқанда жартылай бөлу әдісі мен жиілік әдісін талдайды [7]. Д. А. Сорокоумова жалпылау қатесі (нейрондық желі оқыту үдерісіне қатыспайтын мысалдарда көрсете бастайтын қате) қайта оқыту әсеріне байланысты бірсарынды түрде өсе бастағанда пайда болатын оқу уақытының жеткіліктілігі мәселесін қозғайды [8]. Автор ең жоғары тиімділікке қол жеткізу үшін оқыту іріктемесі қайталап таныстырмалы және сонымен бірге ең аз болуы керек екенін ескереді.

С. В. Горев өнер туындыларының құнын анықтауда жасанды интеллектті қолдану тәжірибесін талдайды және картиналардың түпнұсқалығын анықтауда жасанды интеллект кескіндеу техникасын талдайтынын, ал дәстүрлі тәсіл

микроскопия, рентген технологиясы немесе инфрақызыл рефлектография сияқты стандартты аутентификация әдістерін қолдануды болайтынын атап өтеді [9]. Мұнда автор зияткерлік меншік пен материалдық емес активтердің құны қазіргі уақытта бағалаушылар қарастырмайтын және үлкен деректердің жасанды интеллектісін талдау кезінде анықталуы мүмкін факторларға байланысты болуы ықтимал деген ұқсастықты көреді.

Әртүрлі ақпараттық жүйелерде жасанды интеллектті қолданатын шешімдердің айқын тиімділігіне қарамастан, бағдарламалық өнімдердің нәтижесі әрдайым тексеріле бермейді және адамның сараптамалық қатысуын алмастыра алмайды. Бұл мәселе мемлекеттік деңгейде (мысал ретінде Мәскеуде жасанды интеллект технологияларын әзірлеу және енгізуге қажетті жағдайлар жасау үшін арнайы реттеуді орнату бойынша эксперимент⁶ жүргізуге болады) және көптеген авторлардың зерттеулерінде де шешімін табады, мысалы, А. В. Власов мен И. М. Потапова [10]. Алайда экономика мен техниканы дамытудың қазіргі кезеңіндегі бағалау қызметіне қатысты мұндай бастамалар іске асырылмайды. Ресейде зияткерлік меншіктің құнын автоматтандырылған анықтау үшін жалпыға қолжетімді сервистер жоқ. Бірнеше қолданыстағы шетелдік шешімдер болжамды бағалау ретінде ұсынылады және қосымша сараптамалық тексеруді қажет ететін алдын-ала нәтиже ретінде пайдаланылуы мүмкін⁷.

Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуына байланысты кейбір зерттеушілер зияткерлік меншік объектілерінің қолданыстағы жіктелімінің өзектілігі және объектілердің жаңа түрлерін – мысалы, геолокациялық маркер мен интернет-ресурстардағы негізгі сөздерді бөліп көрсету қажеттілігі туралы мәселені көтереді [11]. Автор мұндай объектілердің сандық және сапалық сипаттамаларын талдау міндеті, сондай-ақ олардың құнын алдын-ала бағалау жасанды интеллектті пайдаланып шешілуі мүмкін, бұл болашақта заңнамалық бастамаларға негіз бола алады деп санайды.

Ұсынылатын шешім

Автордың пікірінше, жасанды интеллектті пайдаланудың жинақталған тәжірибесі және қолданыстағы есептеу қуаты жалпыға қолжетімді онлайн сервис құру арқылы зияткерлік меншіктің құнын анықтауды автоматтандыруға мүмкіндік береді. Әлбетте, бұл кәсіпкерлік ортада зияткерлік меншікті құру мен пайдалануды танымал етуде жағымды әсер етуі мүмкін.

Осы мақалада автор ұсынылған бағдарламалық өнімді жасау үшін пайдаланылуы мүмкін техникалық шешімдерді таңдауда тоқтамайды, бұл болашақ зерттеулер үшін қиындық тудырады. Әрине, әзірлеменің

⁶ 2020 жылғы 24 сәуірдегі № 123-ФЗ «Ресей Федерациясының субъектінде – федералды маңызы бар Мәскеу қаласында жасанды интеллект технологияларын әзірлеу және енгізу үшін қажетті жағдайлар жасау және «Дербес деректер туралы» федералдық заңның 6 және 10-баптарына өзгерістер енгізу мақсатында арнайы реттеуді белгілеу бойынша эксперимент жүргізу туралы» федералдық заң.

⁷ Instantly generate a valuation for your intellectual property // Inngot Limited: сайт. URL: <https://www.inngot.com/sollomon/> (жүргіген күні: 01.07.2024).

қолжетімділігін арттыру үшін әлеуетті пайдаланушылар SaaS (ағылш. Software as a Service – «бағдарламалық жасақтама қызмет ретінде») бұлтты есептеулерге негізделген жұмыс моделіне тоқтағаны жөн. Бағдарламалық өнімді әзірлеу мен енгізудің типтік үдерісі SDLC (ағылш. Software Development Life Cycle – «бағдарламалық жасақтаманы әзірлеудің өмірлік циклі») жалпыға мәлім моделіне сәйкес іске асырылуы мүмкін. Зияткерлік меншікті бағалау үшін жасанды интеллектті пайдалануға негізделген ерекшеліктерді ескере отырып, мыналар жоспарлануда:

- жоспарлау кезеңінде нейрондық желілік модельдерді үйрену үшін дата-сеттер құруға ресурстар бөлуді қарастыру;
- жобалау кезеңінде зияткерлік меншік құнына тікелей немесе жанама әсер етуге қабілетті әртүрлі көрсеткіштердің (факторлардың) максималды санын қамтитын бастапқы деректердің көлемін қарастыру;
- әзірлеу және тестілеу кезеңдерінде өнімділікті арттыру және қажетті есептеу қуатын азайту үшін нейрожеліні оңтайландыру мен сығудың оңтайлы алгоритмдерін әзірлеу.

Әзірлемені енгізу кезінде бағалау нәтижелері ұсынымдық сипатта болатынын ескеру қажет, себебі мұндай шешімдер қолданыстағы нормативтік-құқықтық базада қарастырылмаған. Сондықтан, кейбір жағдайларда жасанды интеллектті бағалау нәтижелерін тексеру үшін кәсіби бағалаушыны тарту қажет болады (мысалы, сотта құнын негіздеу кезінде).

Автордың пікірінше, зияткерлік меншік пен материалдық емес активтерді автоматтандырылған бағалау үшін құралды (бағдарламалық өнімді) құру нарық қатысушылары үшін келесі міндеттерді шеше алады:

- зияткерлік меншігі және материалдық емес активтері бар әлеуетті пайдаланушылардың мақсатты аудиториясын қалыптастыру;
- кәсіпорынның зияткерлік меншігі мен материалдық емес активтерінің ұйымшilik есебін құру үшін басқарушылық шешімдер қабылдау мақсатында аналитика дайындау;
- зияткерлік меншік және материалдық емес активтер түріндегі кепіл мүлкін бағалау және кейінгі мониторингтеу;
- зияткерлік меншігі және материалдық емес активтері бар кәсіпорындарды қаржыландыру және (немесе) қолдау шараларын алу мүмкіндігі тұрғысынан скорингтік талдау;
- зияткерлік меншікті және материалдық емес активтерді сапалық көрсеткіштерге (табыстылыққа, актив құруға жұмсалатын шығындардың шамасына, нарықтық және баланстық құн айырмасына және т.б.) қарай топтарға жіктей отырып рейтингтеу;
- зияткерлік қызмет нәтижелерін жасауға арналған шығындарды көрсету бөлігінде технологиялық компаниялардың қызметін дамытуға бағытталған мемлекеттік қаржыландыру мониторингі.

Осылайша, ұсынылған шешім қолданбалы мәнге ие болады және оны пайдаланушылардың кең аудиториясы сұрай алады.

Қорытынды

Зерттеу нәтижесінде автор зияткерлік меншік нарығының зияткерлік меншікті жалпыға қолжетімді және сапалы бағалау құралдарына қажеттілігі туралы қорытынды жасады. Зияткерлік қызмет нәтижелерінің және даралау құралдарының, сондай-ақ олардың құнына әсер ететін факторлардың көптігін ескере отырып, бағалау жылдамдығы мен өнімділігін арттыру мақсатында автор жасанды интеллект құралдарын қолдана отырып, зияткерлік меншіктің құнын анықтау процесін автоматтандыратын бағдарламалық қамтамасыз етуді құруды ұсынды. Ұсынылған шешімді кәсіпкерлік ортада, коммерциялық банктер мен даму институттары да талап ете алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Яскевич, Е. Е. Бейматериалдық әсер ету факторларымен байланысты объектілерді бағалау тәжірибесі / Е. Е. Яскевич; Е. Е. Яскевич. – Мәскеу Техносфера, 2012. – 556 б. – ISBN 978-5-94836-315-8.
2. 2022 жылғы әлемдегі зияткерлік меншік саласындағы жағдай туралы баяндама Инновациялық қызмет векторы // Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы: сайт. – URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo-pub-944-2022-ru-world-intellectual-property-report-2022-the-direction-of-innovation.pdf> (жүгіну күні: 01.07.2024).
3. Смоляк, А. С. Жаппай және жеке бағалаудағы жасанды интеллект / А. С. Смоляк, Е. И. Нейман // Ресей Федерациясындағы мүліктік қатынастар. – 2020. – № 5 (224). – 71–75 б.
4. Выходцев, Н. А. Жылжымайтын мүліктің құнын бағалау үшін жасанды интеллектті пайдалану / Н. А. Выходцев // Томск мемлекеттік басқару жүйелері және радиоэлектроника университетінің баяндамалары. – 2021. – 24-т, № 1. – 68–72 б.
5. Суворов, В. А. Жасанды интеллект көмегімен жылжымайтын мүлік құнын бағалау / В. А. Суворов, О. В. Баяк // Science Time. – 2022. – № 10 (106). – 12–15 б.
6. Острикова, А. Л. Тұрғын үйді жаппай бағалаудың инновациялық технологиялары / А. Л. Острикова, В. В. Селютин // Экология. Экономика. Информатика. Серия: «Экономикалық және экологиялық жүйелерді жүйелік талдау және модельдеу». – 2023. – 1-т, № 8. – 147–154 б.
7. Михайлов, А. С. Жасанды нейронды желі үшін оқу үлгісінің көлемін анықтау әдістері / А. С. Михайлов, М. С. Красавина // Ақпараттық технологиялар және жүйелер 2014 (АТЖ 2014): Халықаралық ғылыми конференция материалдары, Минск, 2014 жылғы 29 қазан. – Минск: Беларусь мемлекеттік информатика және радиоэлектроника университеті, 2014 ж. – 106–108 б.

8. Сорокоумова, Д. А. Сөйлеуді тану мәселесін шешу үшін нейрондық желіні құру және үйрену / Д. А. Сорокоумова, О. Н. Корелин, А. В. Сорокоумов // Р. Е. Алексеев ат. НМТУ еңбектері. – 2015. – № 3 (110). – 77–84 б.
 9. Горев, С. В. Өнер туындыларының құнын анықтау кезінде жасанды интеллект әдістері мен алгоритмдерін зерттеу / С. В. Горев // Жоғары оқу орындарының жаңалықтары. Серия: «Экономика, қаржы және өндірісті басқару». – 2022. – № 4 (54). – 21–28 б.
 10. Власова, А. В. Зияткерлік меншікті басқару жүйесінде жасанды интеллектті қолдану аспектілері туралы / А. В. Власова, И. М. Потапова // Экономика. Бизнес. Банктер – 2020. – № 12 (50). – 88–98 б.
 11. Пшихачев, Ж. Т. Қазіргі кезеңдегі бағалау қызметі контекстіндегі зияткерлік меншік / Ж. Т. Пшихачев, А. А. Беров, И. З. Натов // Студенттік ғылым: өзекті мәселелер, жетістіктер мен инновациялар: VI Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның мақалалар жинағы, Пенза, 2022 жылғы 17 ақпан. – Пенза: Ғылым және ағарту (ЖК Гуляев Г. Ю.), 2022. – 98–100 б.
 6. Ostrikova, A. L. and Selyutin, V. V. (2023), «Innovative technologies of mass assessment of residential real estate», *Ekologiya. Ekonomika. Informatika. Seriya: «Sistemnyj analiz i modelirovanie ekonomicheskikh i ekologicheskikh system»* [Ecology. Economy. Computer science. Series: «System analysis and modeling of economic and ecological systems»], vol. 1, no. 8, pp. 147–154.
 7. Mikhailov, A. S. and Krasavina, M. S. (2014), «Methods for determining the volume of a training sample for an artificial neural network», *Materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii* [Proceedings of the international scientific conference], *Informacionnye tekhnologii i sistemy 2014 (ITS 2014)* [Information technologies and Systems 2014 (ITS 2014)], Minsk, Belorussia, October 29, 2014, pp. 106–108.
 8. Sorokoumova, D. A., Korelin, O. N. and Sorokoumov, A. V. (2015), «Building and training a neural network to solve the problem of speech recognition», *Proceedings of the R. E. Alekseev NSTU*, no. 3 (110), pp. 77–84.
 9. Gorev, S. V. (2022), «Research of methods and algorithms of artificial intelligence in determining the value of works of art», *News of higher educational institutions. Series: «Economy, finance and production management»*, no. 4 (54), pp. 21–28.
 10. Vlasova, A. V. and Potapova, I. M. (2020), «On aspects of the use of artificial intelligence in the intellectual property management system», *Economy. Business. Banks*, no. 12 (50), pp. 88–98.
 11. Pshikhachev, J. T., Berov, A. A. and Natov, I. Z. (2022), «Intellectual property in the context of appraisal activity at the present stage» // *Sbornik statej VI Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* [Collection of articles of the VI International Scientific and Practical Conference], *Student Science: Current Issues, Achievements and Innovations*, Penza, Russia, February 17, 2022. pp. 98–100.
- Автор туралы мәліметтер**
Виктор Андреевич Клементьев, серіктес, «Форпост Солюшнс» жауапкершілігі шектеулі қоғамының қаржылық және техникалық консалтинг бағытының жетекшісі (Мәскеу, Колокольников түйік көшесі, 10-үй, 1 (ч)) орынжай; v.klementev@vorposten.ru
- References**
1. Yaskevich, E. E. (2012), «*Praktika ocenki objektov, svyazannyh s nematerialnymi faktorami vozdejstviya*», *The practice of evaluating objects associated with intangible impact factors*, Technosphere, Moscow, Russia.
 2. The official site of the World Intellectual Property Organization (2022), World Intellectual Property Report 2022: The Direction of Innovation, available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo-pub-944-2022-ru-world-intellectual-property-report-2022-the-direction-of-innovation.pdf> (Accessed 1 July 2024).
 3. Smolyak, A. S. (2020), «Artificial intelligence in mass and individual assessment», *Property relations in the Russian Federation*, no. 5 (224). pp. 71–75.
 4. Vykhodtsev, N. A. (2021), «The use of artificial intelligence to assess the value of real estate», *Proceedings of TUSUR University*, vol. 24, no. 1. pp. 68–72.
 5. Suvorov, V. A. and Bayuk, O. V. (2022), «Valuation of real estate using artificial intelligence», *Science Time*, no. 10 (106), pp. 12–15.
- Information about the author**
Viktor A. Klementev, Partner; Head of Financial and Technical Consulting, «Forpost Solutions» Limited Liability Company (Moscow, Kolokolnikov lane, 10, room 1 (h)); v.klementev@vorposten.ru
- Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді.
The author declares no conflict of interests.
- Редакцияға 09.07.2024 ж. келіп түсті
Рецензияланғаннан кейін 14.08.2024 ж. пысықталды
Жариялауға 15.08.2024 ж. қабылданды

5. ШЕТЕЛДІК ПАТЕНТТІК ВЕДОМСТВОЛАРДЫҢ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

Жаңалықтар немесе ескертпелер

Notes

УДК 347.77:002.2(048)

Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу

Анастасия Александровна Ломакина

Федералдық өнеркәсіптік меншік институты

anastasiia.lomakina@rupto.ru

Аңдатпа: Қытай, Тайвань, Корея Республикасы, Жапония Патенттік ведомстволарының 2024 ж. мамыр айынан шілде айына дейінгі кезеңдегі басты оқиғалары туралы ақпарат. Дайджест түріндегі жаңалық оқиғаларына шолу оқырмандарға өңірдің патенттік ведомстволары қызметінің негізгі трендтерімен және зияткерлік меншікті қорғау, сақтау және коммерцияландыру тәжірибесін жарқын мысалдармен танысып шығуға, сондай-ақ зияткерлік меншікті қорғау, инновациялық қызмет, сот практикасы бойынша статистикалық деректерді алуға мүмкіндік береді.

Негізгі сөздер: дайджест, зияткерлік меншік, патенттік ведомство, Қытай Ұлттық зияткерлік меншік басқармасы, Корея зияткерлік меншік ведомствосы, Жапония патенттік ведомствосы, Тайвань зияткерлік меншік ведомствосы.

Дәйексөз алу үшін: Ломакина, А. А. Шығыс Азия патенттік ведомстволарының негізгі оқиғаларына шолу / А. А. Ломакина // ФӨМИ хабаршысы. 2024. Т. 3 № 3 (9). 314–320 б.

East Asia intellectual property offices main events review

Anastasiia A. Lomakina

Federal Institute of Industrial Property

anastasiia.lomakina@rupto.ru

Abstract: information of patent offices of China, Taiwan, South Korea, Japan, main events for the period of May – July 2024 is collected. An overview of news events in the form of a digest provides readers with the opportunity to get acquainted with the key trends in the activities of patent offices in the region and bright examples in practice of protection and commercialization of intellectual property and get statistics on intellectual property protection, innovation, case law.

Keywords: digest, intellectual property, patent office, China National Intellectual Property Administration, Korean Intellectual Property Office, Japan Patent Office, Taiwan Intellectual Property Office.

For citation: Lomakina A. A., East Asia intellectual property offices main events review / A. A. Lomakina // Bulletin of Federal institute of industrial property. 2024. Vol. 3, No. 3 (9). P. 314–320.

Қытай

Боао Азия форумының қорытындылары

Чэнду қаласында Сычуань провинциясының Халық үкіметі мен Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМУ) бірлесіп ұйымдастырған Боао Азия форумының (БАФ) жасыл қалаларды дамыту және Азияның ауылдық жерлерін жандандыру жөніндегі бірінші конференциясы өтті. Конференция барысында Қытайдың Ұлттық зияткерлік меншік басқармасы (CNIPA) комиссарының орынбасары Қытайдың зияткерлік меншік саласындағы

қаржылық қызметтер аймағындағы бастамаларын ұсын- ды және зияткерлік меншіктің қалаларды дамытудағы және ауылдық жерлерді жандандырудағы рөлі туралы айтты. Оның айтуынша, Қытай үкіметі саяси стратегияны жетілдіру, бизнестегі инновацияларды ілгерілету және қызметтердің сенімді экожүйесін құру арқылы зияткерлік меншік саласын қаржыландыруды өте маңызды деп санайды. Қалаларды дамыту және ауылдық жерлерді жандандыру үшін CNIPA дамудың жаңа принциптерін

енгізуді, жасыл технологияларды коммерцияландыру мен пайдалануды ынталандыруды, зияткерлік меншікті қорғауды күшейтуді, халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуді және ДЗМҰ және басқа да мүдделі тараптармен тығыз ынтымақтастықты жоспарлап отыр.

Дереккөз:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/6/7/art_1340_192950.html

Халықаралық технологиялар көрмесі

12024 жылғы 12-14 маусымда Шанхайда Халықаралық технологиялар көрмесі (CSITF) өтті, онда әлемнің 10 елі мен аймағынан, сондай-ақ Қытайдың 19 провинциясы мен қаласынан жоғары технологиялық және мамандандырылған кәсіпорындардың инновациялық жетістіктері ұсынылды. Көрме қатысушылары энергетикалық жабдық, low-altitude economy¹, үлкен жад модельдері және қызмет көрсету саласына арналған роботтар сияқты салаларға ерекше қызығушылық танытты. Мәселен, көрмеде тік ұшатын және қонатын электр ұшағы (eVTOL) және F-класты басқарылатын ауыр газ турбинысы көрсетілді.

Алғаш рет Халықаралық сервистік платформа – Қытайдың жалпыға қолжетімді зияткерлік меншік операциялары жүйесінің ажырамас бөлігі және Шанхай технологиялар және инновациялар орталығының негізгі инфрақұрылымы таныстырылды. Платформаның мақсаты – зияткерлік меншік саласындағы транзакциялар мен операциялар арқылы технологиялардың импорты мен экспортын ынталандыру. 2019 жылы платформа құрылғаннан бері оны 600-ден астам кәсіпорын пайдаланды, оның көмегімен жасалған мәмілелер сомасы 20 миллиард юаньнан асты.

Көрмеге келушілердің назарын жаңа Пудун ауданының

Алғаш рет Халықаралық сервистік платформа – Қытайдың жалпыға қолжетімді зияткерлік меншік операциялары жүйесінің ажырамас бөлігі және Шанхай технологиялар және инновациялар орталығының негізгі инфрақұрылымы таныстырылды.

ғылым, технология және экономика жөніндегі комиссиясы бастаған және Шанхай Янцзы дельта инновациялық технологиялар ғылыми-зерттеу институты басқаратын ашық бәсекелестікке арналған мемлекеттік қызметтер платформасы аударды.

¹ Low-altitude economy – жерден 1000-нан 4000 м-ге дейінгі биіктіктегі әуе кеңістігінің ресурстарына сүйенетін және әртүрлі тапсырмаларды орындау үшін азаматтық басқарылатын және ұшқышсыз ұшақтарды пайдаланатын кешенді экономикалық жүйе.

Қытайдың зияткерлік меншікті оқыту орталығы соңғы төрт жылда екі мыңға жуық қатысушыны оқытып, халықаралық оқыту курстарының 19 түрін ұйымдастырды.

Платформа ақпараттық технологиялар, жаңа материалдар және биомедицина сияқты салаларға тоғысталған. 2024 жылдың маусымындағы жағдай бойынша платформада 1100-ге жуық қолданушы тіркелген және жалпы сомасы 60 миллион юаньнан асатын 30-ға жуық жобаға қол қойылған.

Дереккөз:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/6/26/art_2975_193378.html

Қытайда зияткерлік меншік саласындағы талантты мамандар барған сайын көбейіп келеді!

2023 жылдың аяғындағы жағдай бойынша Қытайдағы зияткерлік меншік саласындағы талантты мамандардың саны 690 мыңнан (XIII бесжылдықтың соңындағы жағдай бойынша) 860 мыңға дейін өсті.

CNIPA қызметкерлермен жұмыс басқармасының бас директоры Чжан Чжичэн зияткерлік меншік саласындағы таланттарды дамытудың XIV бес жылдық жоспарын ұсынды, онда негізгі назар зияткерлік меншік саласындағы таланттар орталықтарының негізгі жобаларына бөлінген. Мұндай орталықтар Бейжіңде, Шанхайда және Гуандун – Гонконг – Макао Үлкен шығанағы аймағында құрылады.

Тунцзи (Шанхай) және Цинхуа (Пекин) университеттері CNIPA және Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының (ДЗМҰ) қолдауымен зияткерлік меншік бойынша магистрлік бағдарламаларды қабылдады, ал Гуандунда әкімшілік персоналды қайта даярлау және үлкен деректер мен интегралды микросхемалар бойынша оқыту жүргізілетін зияткерлік меншіктің ұлттық оқу базасын құрылды.

XIV бесжылдық жоспары қабылданғаннан бері зияткерлік меншік саласындағы таланттарды даярлау шеңберінде жергілікті әкімшілік персоналды қайта даярлау бойынша 150-ден астам сабақ өткізілді. Оқытудың негізгі тақырыптары үлкен деректер мен жасанды интеллект болды.

Қытайдың зияткерлік меншік жөніндегі оқыту орталығы – зияткерлік меншік жүйесіндегі жалғыз ұлттық деңгейдегі оқу орны – соңғы төрт жылда екі мыңға жуық қатысушыны оқытып, халықаралық оқыту курстарының 19 түрін ұйымдастырды.

Дереккөз:

CNIPA: сайт. – URL: https://english.cnipa.gov.cn/art/2024/7/3/art_2975_193504.html

Корея Республикасы

КIPO жұртшылықты контрафактіге қарсы күреске тартады

Контрафактіні интернетте сатумен күресу және контрафактілік өнімнің мониторингін қатысқаны үшін жеке секторды көтермелеу мақсатында Кореяның зияткерлік меншік ведомствосы (KIPO) контрафакция туралы есептер үшін сыйақының жаңа стандарттарын енгізді. Жаңа төлем стандарттарына сәйкес, егер бір сатушыда контрафактілік өнімді екі немесе одан да көп арналар арқылы сатудың дәлелі болса, ал контрафактордың жарнамасы бұғатталса және хабарламаларды бұғаттау аяқталса, тоқсан сайынғы негізде мақсатты төлем таңдалады, сыйақы бір есеп үшін 50 000 вонды құрайды (бір адамға жылына 250 000 вонға дейін). Дәлел ретінде скриншоттар қолданылады.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20076&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

KIPO тәжірибесінде жаңа

Зияткерлік меншік туралы жалған ақпараттың таралуына қарсы тұру мақсатында KIPO зияткерлік меншік объектілерін арнайы QR-кодтармен таңбалау бойынша науқан жүргізеді. Тұтынушы мұндай QR кодын тауардың ыдысынан немесе қаптамасынан сканерлегенде, ол зияткерлік меншік құқығы туралы ақпаратты Kipris дерекқорынан алады (www.kipris.or.kr). KIPO QR-кодтарды онлайн жарнамаларға орналастыруды ынталандыруды, сондай-ақ брошюралар, әлеуметтік желілер мен жарнамалық бейнероликтер арқылы науқанды қамтуды кеңейтуді жоспарлап отыр. Сонымен қатар, жалпы жұртшылықты QR-код бойынша зияткерлік меншік туралы ақпаратты тексеруге ынталандыру мақсатында 2024 жылдың мамыр айында ұтыс ойыны өткізіліп, жеңімпаздарға естелік сыйлықтар табысталды. Зияткерлік меншік құқықтарын таңбалау тұтынушылардың өнімдерге деген сенімін нығайтуға ықпал етеді және зияткерлік меншік туралы даулардың туындауын болдырмайды, сондай-ақ зияткерлік меншік құқықтарын көрсете отырып, дұрыс таңбалаудың маңыздылығы туралы тұтынушылардың хабардарлығын арттырады.

KIPO QR-кодтарды онлайн жарнамаларға орналастыруды ынталандыруды, сондай-ақ брошюралар, әлеуметтік желілер мен жарнамалық бейнероликтер арқылы науқанды қамтуды кеңейтуді жоспарлап отыр.

Сондай – ақ, KIPO «технологияны қорғаудың төрт деңгейлі құрылғысы» – технологияның жылыстауын болдырмау құралы бойынша жұмысты аяқтады және 2024 жылғы 23 сәуірдегі қарсы барлау Ережесіне түзетуге сәйкес қарсы барлау органы қайта тағайындады. Ведомство Ұлттық барлау қызметімен, Әділет министрлігімен, Кеден қызметімен, Ұлттық полиция агенттігімен, Жағалау күзетімен және қарулы күштердің қарсы барлау қолбасшылығымен бірлесе отырып, өнеркәсіптік тыңшылықпен күресетін болады.

Соңғы кездері елдер арасындағы технологиялық гегемония үшін бәсекелестік күшейе түсті, нәтижесінде корей компанияларының негізгі технологияларын ұрлау әрекеттері жалғасуда. Ұлттық барлау қызметінің деректері бойынша, 2017–2023 жылдар аралығында өнеркәсіптік технологиялардың жылыстауының 140 жағдайы анықталды, олардың шығыны шамамен 33 трлн вонды құрады.

2024 жылдың 21 тамызынан бастап коммерциялық құпияны бұзған жағдайда айыппұл мөлшері залалдың үш еселенген мөлшерінен бес есеге дейін ұлғайтылды, бұл әлемдегі ең жоғары деңгей болып табылады. Қазіргі уақытта мұндай мөлшердегі айыппұлды бұзушылар тек Қытайда төледі.

KIPO жоспарында – үш сараптама бөлімінде 83 адам жұмыс істейтін қайталама аккумуляторларды сараптау жөніндегі мамандандырылған ұйым құру: 45 KIPO қызметкері және 38 жалдамалы сарапшы. Осы ұйымның арқасында сараптама мерзімдері жеделдетіліп, қайталама аккумуляторлармен байланысты технологияларды қорғаудың сенімділігі артады деп күтілуде. Қайталама аккумуляторлар саласындағы патенттік өтінімдерді сараптау мерзімдерін қысқарту, сондай-ақ басқа елдерден технологиялық алшақтықты ұлғайту мақсатында осы өтінімдерге бұрын жартылай өткізгіштер саласындағы патенттік өтінімдер үшін ғана қолжетімді жеделдетілген сараптама бойынша қызметтер пакеті таратылды.

KIPO зияткерлік меншік құқықтарының дұрыстығын өз бетінше тексеру үшін тексеру парағын және шілде айынан бастап нарықтарда, сауда бірлестіктері арасында және т. б. таратылатын зияткерлік меншік құқықтарын жалған көрсету туралы есеп беру орталығына арналған нұсқаулықты ұсынды.

KIPO жыл сайын зияткерлік меншік құқықтарын жалған көрсететін өнімдерді анықтайды және қажетті шараларды қабылдайды, алайда зияткерлік меншік құқықтарын көрсетудің дұрыс әдісі туралы аз хабардар болғандықтан, сатушыларды интернет-дүкендерде тіркеу кезінде қателіктер туындайды. Зияткерлік меншік құқықтарын көрсетудің дұрыстығын өз бетінше тексеруге арналған жаңа чек-парақ өнімді сатушыларға зияткерлік меншік құқығы қолданылған тауардың құқықтық мәртебесін (өтінім қабылданбады, қорғау мерзімі аяқталды немесе тоқтатылды) және берілген өтінімнің деректерін нақтылауға алдын ала көз жеткізуге көмектеседі.

Зияткерлік меншік құқықтарын жалған көрсету туралы есептілік орталығына арналған нұсқаулықта көпшілікке жаңылыстырудың негізгі түрлері, зияткерлік меншік құқықтарын жалған көрсету туралы есептілік орталығының мақсаттары мен міндеттері туралы білуге мүмкіндік беретін ақпарат бар.

2024 жылдың 10 маусымында KIPO стандарт түзуші патенттермен (SEP) байланысты өнеркәсіп, ғылыми орта, ғылыми-зерттеу институттары мен мемлекеттік органдардың өкілдерін қамтитын стандарт түзуші патенттерді зерттеу тобын құру жоспарын жариялады². Топтың мақсаты – SEP сарапшыларымен патентке қатысты саясат стандарттары мен жүйелері, саладағы мәселелер туралы мәліметтер алмасу, сондай-ақ саясаттың болашақ бағыттарын талқылау және «ашық саясатты (басқаруды)» құру арқылы SEP ортасындағы өзгерістерге ден қою. Топ отырыстарын жарты жылда бір рет өткізу жоспарлануда.

Дереккөздер:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20100&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20107&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20142&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20158&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20138&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>

Жасыл технологияға патенттерді енді тезірек алуға болады!

KIPO көміртегі шығарындыларын азайтуға ықпал ететін жасыл технологияларға патенттік өтінімдерді қараудың жеделдетілген рәсімін іске қосты (көміртекті өңдеу және байланыстыру, биокөмір өндіру және топырақты бүрку арқылы шығарылатын көмірқышқыл газын алу және көлік желісінің инфрақұрылымын құру технологиялары).

Осы процедура арқасында сертификаттау немесе жасыл технологияларды қаржыландыруға өтініш беру шығындары азаяды және өтініш берушілердің оларды пайдалануы кеңейеді деп күтілуде.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20124&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>

KIPO көміртегі шығарындыларын азайтуға ықпал ететін жасыл технологияларға патенттік өтінімдерді қараудың жеделдетілген рәсімін іске қосты (көміртекті өңдеу және байланыстыру, биокөмір өндіру және топырақты бүрку арқылы шығарылатын көмірқышқыл газын алу және көлік желісінің инфрақұрылымын құру технологиялары).

Өнеркәсіптік меншік құқықтарын диагностикалау жөніндегі мекемелерді құру және олардың қызметі туралы ережедегі өзгерістер

2024 жылғы 30 мамырдан бастап өнеркәсіптік меншік құқықтарын диагностикалау жөніндегі мекемелерді тағайындау және олардың жұмыс істеуі туралы қайта қаралған ережелер күшіне енеді. Маңызды өзгерістердің бірі өнеркәсіптік меншік құқықтарын кешенді зерттеулер мен талдаулар жүргізетін және зерттеу, әзірлеу немесе коммерцияландыру бағыттары мен стратегияларын ұсынатын осындай мекеме мәртебесін алу талаптарын жеңілдету болды.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20131&sysCd=SCD02&aprchId=BUT00000029>

2024 жылғы 30 мамырдан бастап өнеркәсіптік меншік құқықтарын диагностикалау жөніндегі мекемелерді тағайындау және олардың жұмыс істеуі туралы қайта қаралған ережелер күшіне енеді. Ең маңызды өзгерістердің бірі осындай мекеме мәртебесін алуға қойылатын талаптарды жеңілдету болды.

Өнертабыс жаңалықтары

2024 жылдың 20-22 маусымында Коян қаласында (Кёнгидо провинциясы) KIPO және Кореяның өнертапқыш әйелдер қауымдастығы (KWIA) ұйымдастырған әйелдер өнертабыстарының XXIV көрмесі өтті. Көрмеге 20 елден 400-ден астам экспонат қойылды.

² Стандартообразующие патенты (Standard Essential Patents, SEP) – патенты, которыми охраняется изобретение, необходимое для внедрения и применения определенного технического стандарта. Эти стандарты требуются для обеспечения безопасности, функциональной совместимости и взаимозаменяемости различных продуктов и услуг, предлагаемых разными компаниями.

XVII Кореяның бүкіләлемдік әйелдер өнертабыстары байқауының бірінші жүлдесіне (Гран-при) орталықтан тепкіш күштің көмегімен су беретін және суды аз мөлшерде бүрку арқылы ауаны тазартатын ауаны сүзгісіз тазарту технологиясы үшін Чон Юнен ие болды.

Өнертабыс ауаны тазартып қана қоймай, көміртекті де тұтуға мүмкіндік береді. Үздік жетістіктері үшін марапаттарға ие болған өнертабыстардың қатарына (Semi Grand Prix) семіздіктің алдын алу, жағдайды жақсарту немесе емдеуге арналған композиция (Корея), изотоптармен белгіленген трастузумаб-этанзин конъюгаты, оны өндіру тәсілі және қатерлі ісікке қарсы терапияда қолдану (Польша), сульфидтерді айқындау әдісі мен өндіру әдісін қоса алғанда, сульфидтерді анықтауға арналған датчик (Вьетнам).

Көрменің ашылу салтанатында ток-шоу өтті, оның барысында АҚШ патенттік және тауарлық белгілер жөніндегі ведомство (USPTO), Жапония Патенттік ведомствосы (JPO), Еуропалық патенттік ведомство (EPO) және Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының басшылары әйелдер өнертабысы саласындағы саясатты талқылады.

IP5 елдерінде (Корея Республикасы, АҚШ, Қытай, Еуропалық Одақ және Жапония) берілген патенттерді талдау нәтижелеріне сәйкес, микрожарықдиодтарына (micro LED) патенттер саны 2013 жылы 540-тан 2022 жылы 1045-ке дейін өсті, орташа жылдық өсім 7,6% құрады. Корея Республикасы берілген патенттер саны бойынша бірінші орынды иеленді (23,2%; 1567 патент), екінші орынды Жапония (20,1%; 1360 патент), одан кейін Қытай (18%; 1217 патент), АҚШ (16%; 1080 патент) және Еуропалық Одақ (110%; 750 патент). Micro LED нарығы 2027 жылға қарай орташа жылдық өсіммен 136%-ға 580 миллион АҚШ долларына дейін өседі деп болжануда.

Корея Республикасында дүлей апаттардың алдын алу үшін заттардың жасанды интеллектісінің (AIoT) технологиясы әзірленді. AIoT негізіндегі дүлей апаттардың алдын алу патенттеріне өтінімдердің саны 10 жыл ішінде жылына 19,5% – ға артады. Мұндай технологиялар үлкен көлемдегі деректерді жинайды (спутниктік деректер, метеорологиялық деректер, интернет заттарының датчик деректері (IoT)), жасанды

интеллект (ЖИ) арқылы зиянды болжайды және эвакуация бағыттарын ұсынады.

Табиғи апаттардың түрі бойынша бөліністе геологиялық апаттарға байланысты патенттік өтінімдердің саны 51,4%, дауылдармен және су тасқынымен – 23,9%, метеорологиялық – 17,0% және теңіз – 7,7% құрады. Өтінімдер санының ең көп өсімі дауыл мен су тасқыны саласын жатады (жылына орта есеппен 28,9%).

Дүниежүзілік метеорологиялық ұйымның деректері бойынша, Азиядағы жылыну үрдісі әлемдегі орташа деңгейден әлдеқайда жылдам дамып келеді³. Сонымен қатар, БҰҰ апаттар қаупін азайту басқармасының деректері бойынша, соңғы 20 жылда су тасқыны 2,3 есеге артқан. Табиғи апаттардың күтілетін өсуін ескере отырып, AIoT жаһандық табиғи апаттарды бақылау нарығының көлемі 2023 жылы 66,8 миллиард долларды құрады және 2030 жылға қарай 373,2 миллиард долларға жетеді деп болжануда⁴.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20146&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20153&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20075&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20152&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

КИРО-ның балалармен және жастармен жұмысы

2024 жылдың 18 маусымында КИРО «Нильбом» кіші мектебінде өнертабыстарды оқытуды қамтамасыз ету бойынша сараптамалық консультативтік кеңес өткізді. Кеңес барысында өнертабыс саласында бәсекеге қабілетті білім беру бағдарламасын әзірлеу мен таратуда, сондай-ақ өнертабыс және оларды тиімді басқару саласында педагог кадрларды даярлауда үкімет пен жеке сектордың рөлі талқыланды. Кеңеске қатысушылар арасында өнертапқыштық бойынша педагогтар, сондай-ақ өңірлік білім басқармаларының өкілдері болды. Балалар арасында өнертапқыштық қызметті ілгерілету мақсатында КИРО Білім министрлігімен белсенді ынтымақтасады, сондай-ақ «Нильбом» мектебінде өнертапқыштыққа оқыту бағдарламасын әзірлейді.

КИРО өнеркәсіптік меншік саясаты бюросының директоры Мок Сонхоның айтуынша, ведомство бастауыш сынып оқушыларына шығармашылықты, сыни

Корея Республикасында дүлей апаттардың алдын алу үшін заттардың жасанды интеллектісінің (AIoT) технологиясы әзірленді. AIoT негізіндегі дүлей апаттардың алдын алу патенттеріне өтінімдердің саны 10 жыл ішінде жылына 19,5% – ға артады.

³ 2023 жылғы Азиядағы климаттың жай-күйі туралы есеп // Дүниежүзілік метеорологиялық ұйым: сайт. URL: <https://wmo.int/ru/news/media-centre/izmenenie-klimata-i-ekstremalnye-pogodnye-yavleniya-silno-udarili-po-azii> (жүгінген күні: 13.08.2024).

⁴ Markets and Markets: сайт. URL: <https://www.marketsandmarkets.com> (жүгінген күні: 13.08.2024).

ойлауды, сондай-ақ топтағы жұмыста дағдыларды дамытуға көмектеседі.

2024 жылдың 19 шілдесінде KIPO өнертабыстар мен патенттік істер саласындағы идеялармен алмасу бойынша Ұлттық көрме өткізді, ол мектептер мен жоғары оқу орындарының жоғары өкілдері – өнертабыс және патент саласындағы мамандар, оқушылар мен студенттер арасында тәжірибе алмасу алаңына айналды. Іс-шара барысында үздік өнертабыстар үшін марапаттар табысталды. Жоғары сынып оқушылары Ким Довон мен Вон Хенсынның автокөліктен нөмірлік белгілерді зақымдамай алу құрылғысын жасау жобасы

ең үздік идея деп танылды. Жұмыстардың жеңімпаз авторлары патенттік агенттіктерден патенттік өтінімдерді беруде кеңес пен қолдау, қатысушы компаниялардан жұмысқа орналасуға көмек және технологиялық сауда келісімдері сияқты кейінгі қолдау ала алады.

Дереккөз:

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20148&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>;

KIPO: сайт. – URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnDetail.do?menuCd=SCD0200618&ntatcSeq=20178&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000029>

Жапония

Дюссельдорфтағы сыртқы сауданы дамытуға жәрдемдесу жөніндегі Жапон ұйымының өкілдігіне 50 жыл

2024 жылғы 23 мамырда Жапония Патенттік ведомствосы (JPO) комиссарының орынбасары М. Кацура Дюссельдорфтағы Жапонияның сыртқы сауданы дамыту ұйымының (JETRO) кеңсесіне JPO өкілдерін жіберудің 50 жылдығына арналған Мюнхенде өткен конференцияға қатысты. Комиссардың орынбасары JPO-ның жасанды интеллектке қатысты соңғы әзірлемелері мен бастамалары туралы айтты. Сонымен қатар, Біріккен патенттік соттың (UPC) Мюнхен бөлімінің төрағалық етуші судьясы М. Зиган бірыңғай еуропалық патент жүйесінің қазіргі жағдайы туралы дәріс оқыды.

М. Кацура Еуропаға сапарын пайдаланып, Германияның патенттік және сауда белгілері жөніндегі ведомствосына (DPMA) және Еуропалық патенттік ведомствоға (EPV) барып қайтты.

24 мамырда Парижде JPO комиссарының орынбасары Францияның Ұлттық өнеркәсіптік меншік институты (INPI) ұйымдастырған семинарға қосымша қатысты. Әлемдегі ең ірі технологиялық іс-шаралардың бірі-Viva Technology 2024 конференциясында INPI экономикалық іс – қимыл жөніндегі директоры Ф. – К. де Бофортпен және Францияның Жапониядағы елшілігінің экономикалық мәселелер жөніндегі кеңесші-елшісі (Жапония-Корея аймақтық экономикалық департаментінің басшысы) Р. Келлермен бірге ол Жапония мен Францияның зияткерлік меншік саласындағы стартаптарын қолдау шаралары мен ынтымақтастығын талқылады, сондай-ақ Station F стартап кампусына барды.

Дереккөз:

JPO: сайт. – URL: <https://www.jpo.go.jp/e/news/ugoki/202406/2024060501.html>

Тайвань (ҚХР)

TIPO бизнес қауымдастыққа коммерциялық құпияны қорғауға көмектеседі

Тайваньның зияткерлік меншік ведомствосы (TIPO) кәсіпорындарға коммерциялық құпияны қорғау механизмдерін құруға көмектеседі: ғылыми орталар мен өнеркәсіптің ынтымақтастығы арқылы алынған зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін коммерциялық құпия ретінде де қарастыруға болады.

Академиялық және зерттеу мекемелері арасында ақпарат алмасу мәдениетін және осындай ақпаратпен алмасу ауқымын ескере отырып, TIPO академиялық және ғылыми мекемелерде коммерциялық құпияны басқару бойынша практикалық ұсынымдарды жариялады, онда мекеменің ішкі мәдениетіне сәйкес басқарушылық тәсілді біртіндеп енгізудің 13 практикалық стратегиясы бар. Коммерциялық құпияны қорғаудың сенімді желісін құру бүкіл ел бойынша академияның да, өнеркәсіптің де дамуына ықпал етеді.

TIPO академиялық және ғылыми-зерттеу мекемелерінде коммерциялық құпияны түзету бойынша практикалық ұсынымдарды жариялады, онда мекеменің ішкі мәдениетіне сәйкес басқарушылық тәсілді біртіндеп енгізудің 13 практикалық стратегиясы бар.

Дереккөз:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-942705-87982-2.html>

Өнеркәсіптік үлгілерді қорғауды ынталандыру

YODEX жас дизайнерлер көрмесіне қатысушылардың, студенттердің де, кәсіпқойлардың да өнеркәсіптік үлгілерді қорғау және дизайнерлік жұмыстарын патенттеу туралы хабардарлығын арттыру мақсатында TIPO Taiwan Patent Go стендін ашты, онда өнеркәсіптік үлгілерге патенттер мәселелері бойынша тегін кеңес алуға болады. Стенд көрменің орталық нүктелерінің біріне айналды, вице-министр Чин Чан Лиен (Өнеркәсіптік даму басқармасының бұрынғы бас директоры), сондай-ақ Тайвань дизайн зерттеу институтының (TDRI) басшылары оның қонақтары болды.

Дереккөз:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-962725-2b1a5-2.html>

TIPO тәжірибесінде жаңа

2024 жылдың 1 мамырында TIPO тауар белгісіне шұғыл құқық алуды қажет ететін өтініш берушілер үшін тауар белгілерін жедел сараптау үдерісін іске қосты. Жеделдетілген сараптама механизмі «Тауар белгілері туралы» заңға «пайдаланушы төлейді» қағидатын теңестіруге және тауар белгілеріне әдеттегі өтінімдерді сараптауда кідірістерді болдырмауға мүмкіндік беретін соңғы өзгерістермен енгізілді. Бұл үдерісті пайдалану үшін өтініш берушілер шұғыл қажеттілікті дәлелдеуі, сонымен қатар тиісті баж салығын төлеуі керек. Бірінші хабарлама өтінім берушіге өтінім берілгеннен кейін екі ай ішінде жіберіледі. Алайда, егер жеделдетілген сараптама жүргізу барысында түзетулер енгізу қажеттілігі туралы немесе сараптаманы тоқтата тұру туралы хабарлама жіберілсе оның тиімділігі төмендеуі мүмкін.

Патентті жарамсыз деп тану туралы істерді жылдам және кәсіби түрде қарау мақсатында TIPO патентті жарамсыз деп тану туралы істерді қарау бағдарламасын қайта қарады. Жаңа үдеріс 2024 жылдың 11 маусымынан бастап қолданылады. Өзгерістер «Әкімшілік рәсімдер туралы» заңға да қатысты, ал қайта қаралған рәсім болашақта істерді қарауға негіз болады. Негізгі өзгерістер мыналарды қамтиды. Құжаттың атауы құқықтық стандарттарды сақтау мақсатында «Патентті жарамсыз деп тану туралы істер бойынша тыңдаулар өткізу жөніндегі нұсқаулық» болып өзгертілді. Дайындық тыңдауларының функцияларына енді мәселелерді тұжырымдау және жеңілдету, патентті жарамсыз деп тану ісіне өзгерістер енгізуді талап ететін мәселелерді түсіндіру, сондай-ақ

2024 жылдың 1 мамырында TIPO тауар белгісіне шұғыл құқық алуды қажет ететін өтініш берушілер үшін тауар белгілерін жедел сараптау үдерісін іске қосты. Жеделдетілген сараптама механизмі «Тауар белгілері туралы» заңға соңғы өзгерістермен енгізілді.

сот отырысында талапкер мен жауапкердің негізгі дәлелдерін анықтау кіреді.

Төрағалық етуші белгіленген тәртіппен фактілер, заңнама немесе дәлелдемелер мәселелері бойынша өз ұстанымын баяндай алады. Тыңдаулар енді бейне-конференция форматында өткізілуі мүмкін. Келмеудің салдары нақты белгіленді. Тыңдау хаттамаларында негізгі ойларды қысқаша баяндауға және оларды аудио немесе бейне жазбалармен толықтыруға болады.

Дереккөз:

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-977427-ab7d8-2.html>;

TIPO: сайт. – URL: <https://www.tipo.gov.tw/en/cp-282-977424-5bc86-2.html>

Информация об авторе

Анастасия Александровна Ломакина, Ғылыми қызметті ұйымдастыру орталығының кіші ғылыми қызметкері, «Федералдық өнеркәсіптік меншік институты» ФМБМ (Мәскеу, Бережковская жағ., 30, к. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Information about the author

Anastasiia A. Lomakina, junior researcher of the Center of Scientific Activity Management of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); anastasiia.lomakina@rupto.ru

Автор мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді. The author declares no conflict of interests.

Редакцияға 26.08.2024 ж. келіп түсті
Жариялауға 27.08.2024 ж. қабылданды

6. КИТАП СӨРӨСІ

Монография аңдатпасы

Monograph announcement

«Еуразиялық өңірдегі өнеркәсіптік меншік саласындағы заманауи жалпы ақпараттық сараптама кеңістігін қалыптастыру негіздері»

Авторлары: Г. П. Ивлиев, А. Л. Журавлев, Д. Ю. Рогожин, О. Н. Дарина
Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының баспасы

Review of the monograph «Fundamentals of the formation of a modern unified expert information space in the field of industrial property in the Eurasian region»

Authors: G. P. Ivliev, A. L. Zhuravlev, D. Yu. Rogozhin, O. N. Darina
Prepared by the Federal Institute of Industrial Property

Монографияда заңнамаларды үйлестіру және патенттік рәсімдерді біріздендіру, халықаралық еңбек бөлінісі саласындағы, атап айтқанда патенттік құқық объектілеріне өтінімдерді бірлесіп қарау және басқа ведомстволарда алынған іздеу мен сараптама нәтижелерін пайдалану жөніндегі жобалар аясында жетекші әлемдік патенттік ведомстволар арасындағы өзара іс-қимылдың қазіргі заманғы аспектілері, сондай-ақ ортақ ақпараттық ресурстар мен АТ-жүйелерін құру мәселелері қаралды.

Шолуды жасау кезінде Федералдық өнеркәсіптік меншік институты мен Еуразиялық патенттік ведомство мамандарының тәжірибесі мен білімі пайдаланылды.

Әлемдік көшбасшылардың бестігіне кіретін ведомстволардың (Еуропалық патенттік ведомствоның, АҚШ, Жапония, Қытай, Корея Республикасының ведомстволарының) сараптамалық-ұйымдастырушылық және ақпараттық өзара іс – қимылының негізгі бағдарламалары сипатталған, сондай-ақ патенттік заңнамалар мен рәсімдердің сипаттамаларын, Еуразиялық патенттік конвенцияға қатысушы елдердің электрондық ақпарат алмасу құралдарын салыстыру жүргізіледі. Еуразия өңірінде жалпы сараптамалық-ақпараттық кеңістікті қалыптастыру бойынша ұсыныстар берілді.

Жұмыс Еуразия өңірінде өнертабыстар мен өнеркәсіптік үлгілерге өтінімдер бойынша қорғау құжаттарын алу ерекшелігіне қызығушылық танытатын мамандарға арналған.

Пікір

Review

**«Еуразиялық өңірдегі өнеркәсіптік меншік
саласындағы қазіргі заманғы жалпы ақпараттық
сараптама кеңістігін қалыптастыру негіздері»
монографиясына И. Е. Ильинаның сын-пікірі**

Авторлары: Г. П. Ивлиев, А. Л. Журавлев, Д. Ю. Рогожин, О. Н. Дарина

Ирина Евгеньевна Ильина,

экономика ғылымдарының докторы, доцент, Ресейдің ғылыми-техникалық саладағы экономика, саясат және құқық ғылыми-зерттеу институтының директоры

**Review of the monograph «Fundamentals of the formation
of a modern unified expert information space in the field of
industrial property in the Eurasian region»**

Authors: G. P. Ivliev, A. L. Zhuravlev, D. Yu. Rogozhin, O. N. Darina

Irina E. Ilyina

Doctor of Economics, associate professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field

Монографиялық зерттеу тақырыбы өзекті болып табылады, бұл халықаралық деңгейде патенттік қорғауды ұсынудың үйлестірілген тәсілдерінің болмауына, сондай-ақ патенттік іс жүргізу мәселелерінде өңірлік және ұлттық патенттік жүйелердің сәйкес келмеуіне байланысты.

Жұмыс әлем елдерінің патенттік ведомстволары арасындағы өзара іс-қимылды дамытудағы әлемдік үрдістердің, өнеркәсіптік меншік саласындағы заңнамаларды үйлестіру, патенттік рәсімдерді біріздендіру және патенттік сараптама жүргізу кезінде халықаралық еңбек бөлінісі жөніндегі жобалардың толық сипаттамасы мен талдауын қамтиды. Әлемдік тәжірибені талдау негізінде Еуразия өңірінде бірыңғай заманауи сараптамалық – ақпараттық патенттік кеңістік құру бойынша ұсыныстар тұжырымдалды.

Қаралған мәселелер патенттік ақпарат саласында үлкен маңызға ие, ұлғаятын көлемдер патенттік ведомстволар ынтымақтастығының тиімділігін арттыруды және бірыңғай патенттік-ақпараттық кеңістікті қалыптастыруды талап етеді. Ақпаратты сақтау және ұсыну жүйелерін цифрландыру, Еуразиялық өңірде деректермен алмасудың толықтығы мен қауіпсіздігін

қамтамасыз ету бөлігінде зерттеуде қойылған мақсаттар мен міндеттер толық және анық тұжырымдалған. Монография авторлары қолданған деректерді өңдеу және талдау әдістері заманауи және жүргізілген зерттеуге сәйкес келеді.

Еуразиялық патенттік конвенцияға қатысушы елдердің ведомстволарына (ЕА-РРН бағдарламасы) берілген өнертабыстарға өтінімдерді жеделдетіп қарау жөніндегі жобаларды, сондай – ақ патенттік өтінімдер бойынша бірлескен іздестіру мен сараптама жүргізу, ведомствоаралық еңбек бөлінісі қағидатын белсенді қолдану жөніндегі жобаларды іске асыру Еуразия өңірінде ортақ сараптамалық-ақпараттық кеңістік құру үшін негіз болып табылады. ЕА-РРН бағдарламасы Еуразия өңірінің ведомстволарында өнертабысқа өтінімдердің мәні бойынша сараптама жүргізу кезінде әдістемелік тәсілдер мен рәсімдерді үйлестіру, осы саладағы үздік тәжірибелермен алмасу үшін негіз болып табылады. Бұл бағдарламаны іске асыру ведомстволарға да, өңір елдерінде төлемақыны көбейтпей-ақ қорғау алуға мүмкіндігі бар өтініш берушілерге де тиімді.

Еуразиялық кеңістікте аутсорсингті қолдану бойынша ұсыныс енгізу сатысында. Жұмыста сертификатталған

институттар мен ғылыми орталықтардың қатысуымен өнертабыстардың патентке қабілеттілігін кеңейтілген ақпараттық іздеу мен бағалаудың пилоттық бағдарламасы сипатталған. Мұндай бағдарламаның мақсаты Еуразиялық патенттік ведомство мен Еуразиялық патенттік конвенцияға (ЕАПК) қатысушы мемлекеттердің жетекші ғылыми және білім беру ұйымдары арасындағы сараптамалық өзара іс – қимылды кеңейту, мәлімделетін өнертабыстардың патентке қабілеттілігін бағалау кезінде Еуразиялық өңірдің ғылыми-техникалық әлеуетін пайдалану болып табылады. Бағдарламаны енгізуден күтілетін нәтижелер тиісті ұйымдардың жоғары құзыреті расталған ғылым мен техника салаларында тар бейінді мамандарды іздеу және сараптау процесіне тарту есебінен берілетін Еуразиялық патенттердің сапасын және олардың сенімділігін арттыру, сондай – ақ ЕАПК-ға қатысушы мемлекеттердің ұлттық тілдеріндегі дереккөздерді ақпараттық іздеу саласына енгізу болуға тиіс.

Монографияның артықшылықтарына патенттік рәсімдердің ерекшеліктерін, өтінімдерге сараптама жүргізу кезеңдерін «Өнертабыстарға құқықтық қорғауды ұсыну бойынша ЕАПВ және ҰПВ сарапшылары қызметінің ұйымдастырушылық және технологиялық негіздерін салыстырмалы талдау» бөлімінде егжей-тегжейлі сипаттау жатады. Үш бағыт бойынша: патенттік заңнама нормаларын үйлестіру, әртүрлі ведомстволар сарапшыларының өзара іс-қимылы, іс жүргізудің жалпы дерекқорлары мен жүйелерін құру бойынша ынтымақтастықты дамытудың орындылығы туралы қорытынды сенімді, өзекті болып табылады және практикада қолданылады.

«ЕАПВ-ға мүше елдерде өнеркәсіптік үлгіге патент алу» жұмыс бөлімі өнеркәсіптік үлгіге патент беруге байланысты негізгі мәселелерді нормативтік-құқықтық реттеудің және Ресейде, Еуразиялық патенттік ведомство, сондай-ақ Қазақстан, Беларусь, Армения, Қырғыз және Әзірбайжан республикаларында жеке, бар ерекшеліктерді қоса алғанда Тәжікстан және Түрікменстан республикаларында өнеркәсіптік үлгіге өтінімді қарау рәсімдерінің сипаттамасын қамтиды. Баяндау логикасы әр түрлі мемлекеттердің заңнамасындағы жекелеген мәселелерді құқықтық реттеудегі айырмашылықтарды дәйекті түрде көрсетуге бағытталған.

Монографияның келесі бөлімінде Роспатент пен Еуразиялық патенттік ведомство сарапшыларының өнеркәсіптік үлгілерге құқықтық қорғау беру және олардың жеке ведомство деңгейінде және ведомствоаралық ынтымақтастық аясында өзара іс-қимыл жасауы жөніндегі қызметінің ұйымдастырушылық және технологиялық негіздеріне салыстырмалы талдау баяндалған. Бөлімде өнеркәсіптік үлгілерге ұлттық және Еуразиялық өтінімдер бойынша Роспатент жүзеге асыратын іс жүргізу рәсімдері сипатталған, ресейлік өтінім берушілерге Роспатентке Еуразиялық өтінімдерді электрондық түрде беруге мүмкіндік беретін Еуразиялық

өтінімдерді Роспатентке берудің электрондық сервисін әзірлеу туралы ұсыныстар, сондай-ақ Роспатенттегі Еуразиялық өтінімдер бойынша қағазсыз іс жүргізудің автоматтандырылған жүйесін әзірлеу жөніндегі ұсыныстар берілген. Авторлар сараптамалық өзара іс-қимыл бөлігінде біртұтас еуразиялық кеңістік құру мүмкіндігі туралы қорытынды жасады, себебі әртүрлі ведомстволарда сараптама жүргізудің негізгі кезеңдері көптеген ортақ ережелерге ие, бірақ одан әрі жұмыс кезінде ескеру қажет айырмашылықтар бар.

Жасанды интеллект құралдарының өнеркәсіптік үлгілер саласында ақпараттық іздестіру үшін ақпараттық іздестіруге арналған еңбек шығындарын едәуір төмендетуге мүмкіндік беретін кең қолданудың орындылығы туралы ұсыныс өзекті болып табылады.

Ведомстволар арасында, сондай-ақ ведомстволар мен аккредиттелген ғылыми және білім беру ұйымдары арасында құжаттарды беруді ұйымдастыру үшін шешілуі қажет практикалық мәселелердің ішінде құпиялылықты сақтай отырып, деректермен алмасудың техникалық мәселелері қаралады. Бұл ретте жұмыста құпиялылықты қамтамасыз етудің ұйымдастырушылық шаралары онша егжей-тегжейлі қарастырылмаған, дегенмен ақпараттың көпшілігі адами фактормен байланысты. Құпиялылықты қамтамасыз ету жөніндегі міндеттемелер бұзылған жағдайда, сондай-ақ дербес деректер операторына қойылатын өңірлік заңнама талаптарын, оның ішінде жабдықтар мен бағдарламалық қамтамасыз етуді сертификаттау мен лицензиялауды орындау қажет болған жағдайда, әртүрлі елдердегі құпия ақпарат алмасуға қатысушылардың заңды жауапкершілігін жұмыста қарау пайдалы болып көрінеді.

Бірыңғай кеңістік құру жөніндегі ұсыныстарға арналған монография бөлімінде патенттік құжаттардың машинамен оқылатын толық мәтінін ЕАПК – ға қатысушы мемлекеттердің тілдеріне машинамен аудару мүмкіндігін қамтамасыз ету қажеттігі туралы айтылады. Бұл жұмыстарды жоспарлау кезінде ғылыми және техникалық лексиканы машиналық аударудан туындайтын лингвистикалық мәселелерді, сондай-ақ ТМД-ның кейбір елдеріндегі соңғы жылдардағы тіл саясатының ерекшеліктерін ескеру қажет, бұл рецензияланған жұмыста көрініс табуы керек.

Ұсынылған ескертулер жұмыстың ғылыми маңыздылығын төмендетпейді. Жүргізілген зерттеу бірегей болып табылады және жоғары ғылыми деңгейде орындалды. Ұлттық патенттік ведомстволар мен ЕАПВ жұмысының сапасын арттыруға, Еуразиялық патенттік жүйені пайдаланушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған бірлескен ақпараттық және сараптамалық жобаларды іске асыру жөніндегі ұсыныстар практикалық бағытқа ие, өзекті және уақтылы ұсынылады.

Монографиялық зерттеу жаңалығымен және практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді.

Пікір

Review

**«Еуразиялық өңірдегі өнеркәсіптік меншік
саласындағы қазіргі заманғы жалпы ақпараттық
сараптама кеңістігін қалыптастыру негіздері»
монографиясына В. А. Рябоволовтың сын-пікірі**

Авторлары: Г. П. Ивлиев, А. Л. Журавлев, Д. Ю. Рогожин, О. Н. Дарина

Владимир Анатольевич Рябоволов,
заң ғылымдарының кандидаты, Ұлттық зияткерлік
меншік орталығының бас директоры
(Беларусь Республикасы)

**Review of the monograph «Fundamentals of the formation of a modern
unified expert information space in the field of industrial property in
the Eurasian region»**

Authors: G. P. Ivliev, A. L. Zhuravlev, D. Yu. Rogozhin, O. N. Darina

Vladimir A. Ryabovolov,
Candidate of Law, Director General of the National Intellectual Property
Center (Republic of Belarus)

Әлемдік жетекші патенттік ведомстволардың өзара іс-қимылы шеңберінде заңнаманы үйлестіру және патенттік рәсімдерді біріздендіру үдерістері өңірлік және ұлттық патенттік жүйелердің өзара іс-қимыл ерекшеліктерін ескере отырып, патенттік қорғауды ұсыну кезінде бірыңғай тәсілдерді қолдануға бағытталған.

Авторлар орындаған монографиялық зерттеудің өзектілігі олардың жоғары сенімділігін қамтамасыз ету кезінде патенттер беру рәсімін жеделдетуді қоса алғанда, көптеген артықшылықтары бар заманауи бірыңғай сараптамалық-ақпараттық кеңістікті қалыптастыру және практикада іске асыру қажеттілігіне байланысты, бұл өз кезегінде Еуразиялық өңірде де, одан тыс жерлерде де зияткерлік меншікті құқықтық қорғау мен қорғауды нығайтуға, сондай-ақ зияткерлік құқықтарды бұзу тәуекелдерін азайтуға ықпал ететін болады. Осыған байланысты патенттік-ақпараттық алмасу үшін ортақ кеңістік құру зияткерлік меншік туралы ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетеді.

Жоғары теориялық деңгейде орындалған монография Федералды өнеркәсіптік меншік институты мен Еуразиялық патенттік ведомство мамандарының практикалық тәжірибесі мен білімін пайдалана отырып дайындалды.

Монография сегіз тараудан тұрады, онда Еуразиялық аймақтан тыс патенттік ведомстволар арасындағы сараптамалық өзара іс-қимыл тәжірибесіне шолу жасалады; патенттік іздеу және сараптама саласындағы әлемнің патенттік ведомстволары арасындағы өзара іс-қимылдың негізгі бағдарламалары қаралады; Еуразиялық өңірдің Ұлттық патенттік ведомстволары (ҰПВ) мен Еуразиялық патенттік ведомство (ЕАПВ) арасындағы сараптамалық өзара іс-қимылға талдау жүзеге асырылды; ЕАПВ сарапшылары мен Ресей Федерациясының Федералды зияткерлік меншік қызметінің (Роспатент) Федералдық өнеркәсіптік меншік институтының өнертабыстарға құқықтық қорғау беру жөніндегі қызметінің ұйымдастырушылық және технологиялық негіздеріне салыстырмалы талдау жүргізілді; Еуразиялық патенттік конвенцияға мүше елдерде өнеркәсіптік үлгіге патент алу ерекшеліктері зерттелді; өнеркәсіптік үлгілерге құқықтық қорғауды ұсыну және жекелеген ведомство деңгейінде және ведомствоаралық өзара іс-қимыл шеңберінде сарапшылардың өзара іс-қимылы бойынша ЕАПВ және ҰПВ сарапшылары қызметінің ұйымдастырушылық және технологиялық негіздеріне салыстырмалы талдау жүргізілді; сондай-ақ ЕАПВ және ҰПВ арасындағы ақпараттық өзара іс-қимылдың ағымдағы

жай-күйі, байланыстың бірыңғай патенттік ақпараттық арнасын дамыту механизмдері талданды.

Монографияның қорытынды тарауы Еуразиялық өңірде патенттік-интеграциялық өзара іс-қимылды дамыту жолындағы іс-қимылдардың басым бағдарламасына арналған және Еуразиялық патенттік конвенцияға қатысушы мемлекеттерде өнертабыстар мен өнеркәсіптік үлгілерді патенттеу рәсімдерін өзгерту; Еуразиялық патенттік конвенцияға қатысушы мемлекеттер үшін өнеркәсіптік меншік саласындағы бірыңғай сараптамалық-ақпараттық кеңістікті қалыптастыруға.

қажетті теориялық-құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерді құру; бірыңғай сараптамалық-ақпараттық

кеңістік құруды қамтамасыз ететін екіжақты және көпжақты шарттарды дайындау жөніндегі; сондай-ақ жеделдетілген патенттік іс жүргізу және ЕАПВ мен ҰПВ арасындағы бірлескен іздеу бағдарламаларын енгізу перспективалары бөлігіндегі ұсыныстарды қамтиды.

Сонымен қатар, монографияда авторлар бірлескен ақпараттық және сараптамалық жобаларды іске асыруды ұсынады, олардың мақсаты ЕАПВ және ҰПВ жұмысының сапасын арттыру болып табылады.

Монография өнертабыстар мен өнеркәсіптік үлгілерге шетелде құқықтық қорғауды ұсыну мақсатында өтінім беру ерекшеліктеріне қызығушылық танытатын мамандарға арналған.

Журнал
«ФӨМИ хабаршысы»

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Шығарушы редактор:

Елена Геннадиевна Царёва
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Жауапты хатшы:

Анастасия Александровна Ломакина
ФӨМИ ФМБМ (Мәскеу, Ресей)
vestnik_fips@rupto.ru

Редактура және компьютерлік беттеу:

«Группа ПРСб» ЖШҚ:

Эльмира Магомедэминовна Магомедова,
Ольга Юрьевна Вольвачева,
Елена Александровна Горшкова,
Анастасия Сергеевна Поломаренко,
Анастасия Борисовна Долженко

ФӨМИ аудармашысы:

Андрей Юрьевич Москаленко
(жетекші аудармашы)

Фотосурет:

Олеся Анатольевна
және Дмитрий Владимирович Башаровтар

Басып шығаруға қол қойылды: 01.10.2024

Пішімі: 205×290 мм

Басып шығару: толық түсті (офсетті, 4/4)

Тиражы: 500 дана **Тапсырыс:** № 366

Баспахана:

Федералдық мемлекеттік бюджеттік мекеме
«Федералдық өнеркәсіптік меншік институты»
125993, Мәскеу, Бережковская жағаж., 30 үй, 1
Г-59-корп., ГСП-3

**«Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property» journal**

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Managing editor:

Elena Tsareva –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Executive editor

Anastasia Lomakina –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Editing and Desktop publishing:

PRCB Group LLC:

Elmira Magomedova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko

FIPS translator:

Andrey Moscalenko
(Lead Translator)

Photo:

Olesya Basharova and Dmitry Basharov

Signed to print: 1.10.2024

Format: 205×290 mm

Printing: full-colour (offset ink, 4/4)
500 copies; **Order:** № 366

Printing house:

Federal State Budgetary
Institution «Federal Institute of Industrial Property»
Berezhkovskaya nab. 30–1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ПОДПИСАТЬСЯ НА «ВЕСТНИК ФИПС»!

Оформив подписку,
вы получите постоянный доступ
к актуальной информации
об интеллектуальной
собственности и уникальным
аналитическим данным.

**ПРОДЛИТЬ ПОДПИСКУ
ИЛИ ОФОРМИТЬ ЕЕ ВПЕРВЫЕ МОЖНО
В ОТДЕЛЕНИИ «ПОЧТЫ РОССИИ»
ИЛИ ОНЛАЙН ПО КАТАЛОГАМ:**

• «Пресса России»
На сайте www.pressa-rf.ru
Подписной индекс: 85599

• Агентство «Книга-Сервис»
На сайте www.akc.ru
Подписной индекс: Е 85599

Зияткерлік меншік әлеміндегі
барлық өзекті жаңалықтар:

VK ВКонтakte
Роспатент

VK ВКонтakte
ФӨМИ